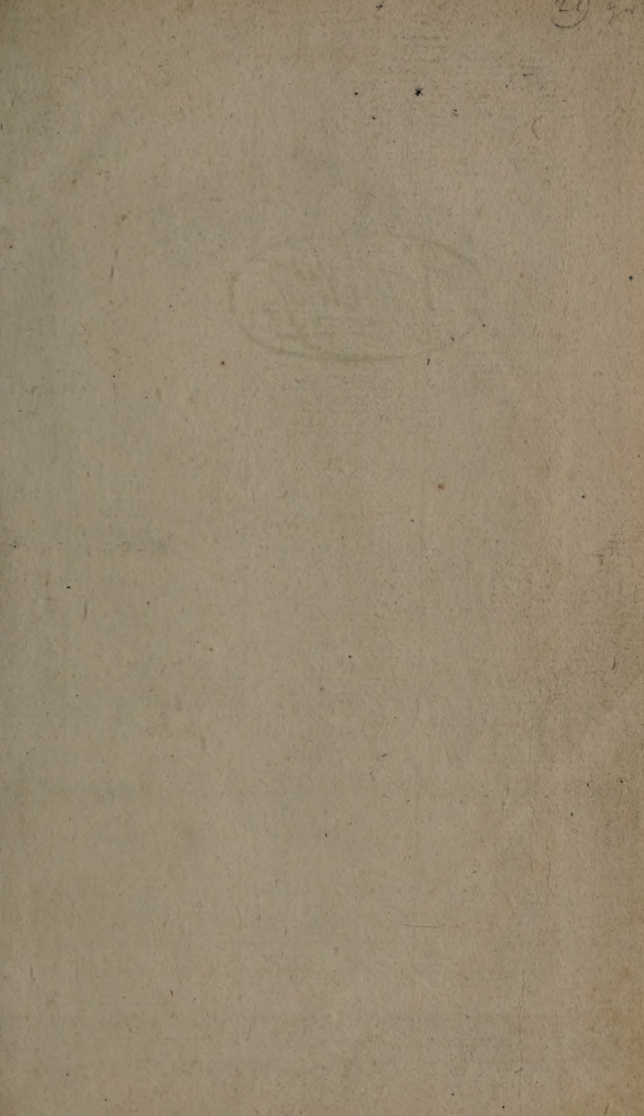

Natus Kal. Iul. 1511. Denatus XVI Kal. Iul. 1575.

Nomen ab insigni quid prodest sumere cornu?
Major ab illústri fama petenda viro.
Aspicis, **HORNA**, *tui vúltús in imagine IUNI,*
Et qúas Roma tenet, qúas tenet Hellas opes.
Omnigenæ ergo tuó cúm Súrgant æqúore dotes,
Hoc ab Amalthea nomen habere potes.

P. S.

J. Hofhout excudit. *D: Coster fec.*

HADRIANI JUNII
HORNANI, MEDICI
ANIMADVERSA,
EJUSDEMQUE
DE COMA
COMMENTARIUM,

Ab autore innumeris in locis emendata, & insignibus supplementis locupletata.

ACCEDIT ADPENDIX

HADRIANI JUNII

ad animadversa sua, nunc primum ex clariss. viri autographo in lucem edita.

Ex BIBLIOTHECA

CORN. VAN ARCKEL.

ROTERODAMI.

Apud JOANNEM HOFHOUT.

MDCCVIII.

VIRO DOCTISSIMO

CORNELIO VAN ALKEMADE

Batavarum antiquitatum investigatori diligentissimo

CORNELIUS VAN ARCKEL.

OPusculum hoc cur in tuo nomine, ALKEMADI, adparere voluerim, non obscuræ profecto causæ sunt. Quum enim tua eximia liberalitate per aliquot annos hunc thesaurum possederim, par certè atque æquum videtur; ut tandem eo revertatur, unde venit. Accedit ad hæc, quod, quum Junius inter primos præluxerit aliis Bataviæ nostræ antiquitates inlustrando, tu proinde, cui tales deliciæ inprimis cordi sunt,

Juniani nominis non possis non esse admirator & venerator studiosissimus. Novi animum tuum humanioribus literis studiisque, præsertim illis, in quibus noster excelluit, addictissimum: uti vel hinc mihi facilè persuaserim, te hocce meæ amicitiæ pignus habiturum gratissimum. Patriæ terræ ac gentis innocentia juxta ac fortitudine toto terrarum orbe nobilissimæ antiquitatibus, proh dolor! à plerisque neglectis, in lucem revocandis nocturna pariter ac diurna manu operam navas. Eo animo, præter nummorum gazas, magnam vim possides codicum, tùm à te, tùm ab aliis inexhausto labore exaratorum. ut taceam copiam exquisitam, atque uberrimam

obſervationum . quæ omnia utinam ex ſcriniis tuis locupletiſſimis depromere, & oculis eruditorum ſubjicere ne dedigneris. Quam avidè excepta fuerint, quæ evulgaſti, Chronicum Hollandiæ vernaculis ſcriptum rythmis; Moneta Comitum Hollandiæ tuis inluſtrata commentariis; aureus inſuper libellus de decantato iſto majorum noſtrorum duello, quo lites ſolebant dijudicare, plus ſemel recuſus, & ego ſcio, & mecum omnes uno ore confitentur Batavæ antiquitatis amatores. Perges, vir amiciſſime, perges in iſta decertare palæſtra, nec antiquariis anteriorum ſeculorum ſacras reliquias in loculis tuis reconditas invidebis. Laborem non eſt quod cauſeris. quid enim tibi,

qui totus labor es, totus induſtria non ſuccedat? Perges magis magiſque evincere pertinaciam & negligentiam eorum, qui unicè tantum res Græcas, Romanaſque, & alias mirabundi ad cœlum tollunt; quum gloriam & laudem ſuæ gentis negligentes, earum indagationem flocci faciant. De reliquo, ſcriptoris noſtri, quo ſemper delectatus es, recentatos libellos honori meritiſque dedicatos tuis hoſpitio dignaberis, hilarique fronte in clientelam tuam ſuſcipies. Vale, & me quo ſoles amore complectere. Dabam Roterodami V. Non Octob. MDCCVII.

LECTORI S.

NOn multis te morabor. Abiit jam decennium, ex quo viri mihi amicissimi C. Alkemadii liberali donatione in manus meas pervenêre, qui tandem in lucem prodeunt, Had. Junii Animadversorum libri, una cum ejusdem de Coma Commentario, ex editione Basileensi anni 1556. *Hocce opusculum Junius ipse sibi recoquendum sumpserat, inserta eo proposito à capite ad calcem exemplaris sui charta pura, quo commodius adscriberet novas aut ampliores animadversiones. Quædam resecuit, multa multis in locis mutavit, plurima emendavit, ac de integro addidit: quæ omnia, si vita suppeditasset, & per occupationes licuisset, adcurate recentata, suoque decori reddita procul dubio cum literatis hominibus communicaturus fuisset. Multi jam pridem & quidem maximo studio hoc*

a me manuſcriptum efflagitaverunt : ſed manibus viri longè celeberrimi conſultius facturum tunc temporis me putabam, ſi pertinaciter petentibus iſtud denegarem; tum, ne cui unquam occaſio præberetur plagium committendi, tùm ut tempus ſupereſſet inquirendi, num in ſcriniis doctorum virorum Juniani nominis amantium deliciæ id genus nondum editæ alicubi deliteſcerent, quæ ſimul conjunctæ huic operi tanto majorem ſplendorem conciliarent. Et ſanè non mea me fefellit opinio. Commodum enim ſe mihi offerebat occaſio non exſpectata nanciſcendi adpendicem ad animadverſorum libros ipſiſſima Junii manu exaratam, ita ut prelo paratam fuiſſe jam olim ab ipſomet autore nullus dubitem. Poſſeſſor hujus adpendicis fuit vir reverendus D. Flud van Giffen, ad Eccleſiam Dordracenam, dum in vivis eſſet, Dei Præco, reliquiarum ejuſdemmodi amator ſummus ac ſedulus indagator: ex cujus bibliotheca publica auctione diſtracta mihi comparavi id κειμήλιον. *Subſidiis hiſce inſtructus, Junianum opus Hiſpanorum*

rum * *barbaris manibus ereptum ex carcere, quo tot annos fuerat detentum, tandem educo, & politioris literaturæ non expertibus expono. Prædicando autore, & opusculo supersedebo. Etenim vir, omni laude major, in Europeo orbe quot sunt quotque fuere, literatis magis innotuit inmortalibus suis & omnigenis lucubrationibus, quam ut nostro indigeat præconio. Quid, quod scribendi, quo usus est noster, modus satis sese commendet; quippe qui jam olim A. Gellio, Macrobio, aliis usitatus fuit ac perquam familiaris. Varietas rerum & lectionis hic conspiciendæ non potest, quin moretur oculos, animosque omnium, qui non plane* ἄμουσοι *sunt, pascat. Quanta hic, Dii boni, comparet notitia antiquitatis ex ipsis fonti-*

* Urbe Harlemo dedita, Junius (qui durante illius obsidione ad principem Auraïcum à certo morbo curandum evocatus in ejus aula permanserat) naufragium bonorum penè omnium ibidem relictorum passus est, præcipue scriptorum; quæ multis vigiliis in spem æternitatis concepta, & jam fere perpolita in barbaras Hispanorum manus inciderunt, una cum bibliotheca Vett. libris M. SS. instructissima, in Harlemi expugnatione direpta. *ex vita H. Junii pag. 5.*

fontibus hausta acri judicio! quanta inventorum historia! eruditarum quaestionum enodatio! qui sermonis nitor, munditiesque! quantum in discernendis certis ab incertis; genuinis a spuriis scriptorum vett. locis acumen! quae in mutilis & hiulcis supplendis & restituendis dexteritas! in refellendis denique virorum doctorum erroribus modestia atque ingenuitas! ut haud inmeritò dicas, Junium, mellilegae instar apis, ex Graecorum Latinorumque hortis omnium disciplinarum ac scientiarum flores delibatos huc contulisse. Plura quae addam impraesentiarum non habeo: nisi quod mirum forte quibusdam videbitur, egregium istud additamentum, quod libri tertii caput undecinum subsequitur, non conlocatum esse ad finem totius operis, utpote nihil cum antecedentibus habens commune. Verum, quum autor ipse eo loco istud inseruerit, nefas duxi mea autoritate alio loco istud reponere. Porro velim sciat lector, omne, quod primum huic editioni accessit, uncinulis ad marginem paginarum adpositis distingui. Binum rerum, & autorum, quos Junius adlegat, emendat aut refellit, indicem adcuratissimum addidi.

Viro

Viro Reverendo & Clarissimo

CORNELIO ARKELIO,

HADRIANI JUNII ANIMADVERSA

ET COMMENTARIUM DE COMA

Cum luculentis accessionibus recentanti.

ARkeli, Latiae non inficiande Minervae,
Nec minus Actaeo pectora plene favo;
O bene, quod luci magni meletemata JunI
Restituis, cultu divitiora novo!
Istos (nec fallor) mirabitur ipsa libellos
Roma vetus, linguae dote superba suae.
Nec Batavas quisquam temere deriserit aures,
Hornanae si quem gustum habeat Veneris.
Talia Varronis fuerunt, & talia VerrI
Scripta, nec a longo tota peresa die.
Macte operae, Arkeli, jucundi macte laboris:
Te vocat in Clarium Fama benigna nemus.
Et tibi, qua Valacram Tethys circumsonat urbem,
E tumulo plaudit Junius ipse suo.

JANUS BROUKHUSIUS.

IN

IN

HADRIANI JUNII

ANIMADVERSORUM LIBROS,

EJUSQUE COMMENTARIUM DE COMA

a

viro celebri ac diserto

CORNELIO ARKELIO

cum multis accessionibus denuo edita in lucem.

Si quae librorum fuit olim gratia vivo,
  Et labor in doctis nomen habere choris;
Nunc idem, Juni, sequitur tellure repostum:
  Hoc tibi de superis, quo recreeris, habe.
Doctrinae monumenta tuae, quae sparsit inique,
  Harlemum quando diriperetur, Iber;
Undique conquirens merito dignatur honore
  Non parcus cultor Pieridum Arkelius;
Cujus flexanimo vox Nestoris effluit ore,
  Quem dos ingenii plurima nobilitat.
Et vos scriptores, quos & Libitina sacravit,
  Et erescens comitat gloria lausque recens;

Vos

Vos Graji veteres , vos Romulidae mea cura
Eja agite , umbroſo plaudite in Elyſio :
Plaudite , uti fas eſt , benefactaque dicite rurſus
Junia , & Arkeliam ne reticete fidem.
Ecce viri hic praeeunt nobiſcum Mercuriales,
Qui ſua certatim gaudia ſignificant.
Jam licet antiquos melius pernoſcere mores,
Veſtra quibus longum res ſtetit ac viguit.
Tonſuram imprimis variam poſitumque capilli,
Qualis , quum terras incoleretis , erat:
Seu vobis coma longa & decurtata placeret;
Seu matrona ſuum comeret arte caput;
Seu veſtrae , o vates teneri , ornarentur amicae,
Atque illis formam ſcita miniſtra daret.
Jam magis ornato procedere crine videtur
Cynthia delicium , Sexte canore , tuum;
Perque Napen ſolito formoſior eſſe Corinna,
Naſo Cupidineae dux bone militiae :
Ut Venus Idaliis amat in convallibus ire,
Poſtquam dilecta ficta manu Charitum eſt;
Quarum haec nectareos inſpergere callida rores
Humectavit herae tempora dia ſuae ,
Illa Cytoriaco deduxit pectine longam
Caeſariem , nodum tertia fecit acu.
At tu Corneli , quem fata ſub aethere noſtro
Eſſe ſinunt , cui me jungit amicitia;
Quum tua ſedulitas doctorum rara virorum
Scrinia ab indigno vindicet interitu ,

Quas

Quas ea promeruit, non tetricus accipe laudes:
Hoc ſtimulo virtus altius ire ſolet.
Et patere, ut ſciat haec aetas aetaſque futura,
Me dotes animi ſaepe probaſſe tui:
Dum Rotae in ripis interpres numinis alti
Ad populum faceres verba tibi proprium;
Aut homines inter lepidos, nec naris obeſae
Vitam tranſigeres ſuaviter & facile;
Aut priſci excuteres pretioſa volumina ſaecli,
Et nummi quidquid reſtitit ac lapidis;
Aut cuperes verſus Afri illuſtrare Corippi,
Legiferique potens Principis imperium.
Scilicet ante omnes conſultus juris & aequi
Laudat, & hortatu comprobat illud opus:
Quod tu ſi nequeas praeſens committere famae,
Quandoquidem poſſunt nectere multa moras;
Tunc in te pietas aliis ſit tanta, precamur,
In JunI manes quanta tibi fuerat.

FRANCISCUS HESSELIUS.

Reverendo doctissimoque Viro

CORNELIO ARKELIO, HADRIANI JUNII ANIMADVERSA

denuo edenti.

ARkeli, cui Suada potens sua verba ministrat,
Romanam Arkeli docte ferire chelyn,
Gratia magna tibi. Per te post funera vivit
Junius, & spolium temporis esse negat.
Per te quae quondam ingenii monumenta reliquit
Redduntur luci, sed meliora, novae.
Apparent veterum ritus, &, nocte remota,
Multa patent, umbris ante sepulta suis.
Apparent veteres perfusi luce poëtae;
Romula quos tellus, quosve Pelasga tulit.
Quicquid & in dubiis panxerunt saecula chartis
Nudatur variis detegiturque modis.
Crede mihi Arkeli: doctorum turba virorum
Cum tota obstricta est posteritate tibi.
Praemia digna feres isto, Vir docte, labore:
Te vehet auratis candida Fama rotis.
Juniadaeque comes caelestia sidera adibis,
Et vivet nomen tempus in omne tuum.

DAVID HOOGSTRATANUS.

** IN

IN
HADRIANI JUNII
ANIMADVERSORUM LIBROS,
AC DE COMA COMMENTARIUM,
à CORNELIO ARKELIO,
Roterodamensi apud Remonstrantes Ministro,

Novo cum augmento ac Appendice in lucem editos.

SI requies animae, *Juni*, mortalia campis
Sentit in Elysiis.
Si juvat in pratis Doctorum carpere lauros,
Debita serta tibi.
En Flores, *Hadriane*, tuos, quos rore recenti
Colligit *Arkelius*.
Laurea Musarum manibus connexa perennis
Cingat utrique *Comam*.

I. BREMERUS.

RE-

REVERENDISSIMO Amplissimoque Atrebatium præsuli D. Antonio Perrenotto, Cæsareæ Majestatis primo Consiliario, literarum incomparabili patrono, Hadrianus Junius Medicus S. P.

NÆ illi juxta Hyperidem, ἀφέντες τὴν ὑπέραν, τὸν πόδα διώκειν *mihi videntur, Antistes amplissime, qui posthabita meliorum autorum lectione, ad barbara, modò lucrosa nomina, animum toti adjiciunt, majore (uti sibi persuadent) compendio quæ ad farinam faciunt, quod dicitur, quærentes, ac facultatum quomodocunque partarum cumulum eruditionis pabulo animique saginæ præferentes. Nimirum isti quibus in tenebris erroris atque inscitiæ versentur, non vident, maluntque cum multis errare, quàm cum paucioribus mentis consiliique sanioris rectè sapere, & gloriam utilitatemque publicam privato censui posthabere. Quibus frustra sacer ille Pythagoreorum cœtus occinuerit, Regia via ne incedant, eo dicto non pedibus laborem præscribens, non præcipitia sectari nos præcipiens, sed symbolicè animum ad res neque vulgares neque tritas appellere nos volens, uti scitè aureus ille Philon, in oratione,* ὅτι πᾶς ὁ σπουδαῖος ἐλεύθερος, *interpretatur. Quod ipsum ut mirificè stomacho meo semper fecit satis, ita*

illos secutus, qui dulci utile commiscent, nihil habui jam olim antiquius, quàm ita mea comparare studia, ut vetustorum ac præsertim classicorum scriptorum lectione animi penum instruerem, & inde communia studia pro viribus adjuvare satagerem. Nam quid turpius, & literato homine indignius, quàm perceptos literarum fructus pomorum instar putrilagine consumi atque interire potius sinere, ne dicam invidere, quàm publicæ rei illos ipsos communicare? quid contrà liberalius, & omni seculorum memoria dignius, quàm æditis libris Mercuriali aliquo sale tinctis, rem literariam qua parte manca est, juvare, labantem confirmare atque erigere, hoc est, immortali beneficio non posteritatem modò, sed præsentem etiam ætatem demereri? Proinde ne in me quoque Pausaniæ illud distringi posset, βοῦς ἐν αὐλείῳ κάθηται, nolui inutili maleque feriato otio tempus transigere videri, sed ubicunque liceret, studia non parco laboris conatu ac honesta in primis quadam naturæ ingeniique contentione sedulò adjuvare. Quam ad rem cùm idoneum apprimè argumentum nactus essem, hortatu maximè Antonii Morilloni tui, hominis incomparabili doctrinà & omnigena lectione ad miraculum usque instructissimi, illud tui, Amplissime Præsul, nominis auspicio in publicum exire volui, utpote qui præter eximiam utriusque literaturæ cognitionem, & Musarum assiduus cultor, & literatorum liberalis patronus, imò pater, ubique & audias & prædiceris: cujus accurata diligentia &

in-

incredibili sumptu comparata operosa illa atque inexhausta vetustatis omnis inscriptionum, numismatum, picturarum, symbolorum cognitio, ejusdem Morilloni industria propè divina, lucem accipiat, & inæstimandus orbi thesaurus aliquando futurus sit. Nostro huic labori Animadversorum ex re nomen indidi, affectationis tituli parum curiosus, quanquam ea in re plerique superbiant. Tyro Ciceronis libertus Pandectas velut opus omnia complexum invulgavit. Aphricanus librum de re militari inscripsit κέστες, à varietate rerum, instar cinguli Veneris: quam inscriptionem usurpavit & Celsus, in quem stylum distrinxit Origenes. Aristoteles commentario suo in Homeri catalogum Pepli nomen dedit, à laboriosi illius pepli Minervæ, toto quinquennio contexi soliti, similitudine. Clemens opus suum στρωματέα inscripsit, ut & Origenes στρώματα, ab argumento texturæ picturatorum stragulorum. Diodorus historiam suam Bibliothecen appellat, ceu librariæ officinæ materiam omnem continentem. Phavorinus Copiæ cornu ab omnium rerum fœcundissimo ubere nuncupavit: Herodotus Musas: omnigenam historiam Ælianus: περιεργοπένητας commentaria sua dixit Diogenianus, quòd pauperibus, nedum pecuniosis, pro magisterio ea esse possent. Noctes Atticas Aul. Gellius scripta sua nominat, glorioso nocturnæ lucubrationis argumento. Apud Græcos plures σύμμικτα conscripsere, materiæ omnifariæ indicio, inter quos Callistratus apud Athenæum, Phi-

 lemon

lemon apud Porphyrium, Seleucus & Simonides apud Tarrhæum, Ister historicus apud Lycophronis enarratorem Zezen: quos secuti politissimus Politianus, & nuper doctissimus Nannius, Miscellanea inscripserunt. Cælius similiter lectiones antiquas, Floridus succisivas, Victorius varias, Robortellus annotationes, alius denique aliud in librorum suorum nomenclaturam traxerunt, ut quisque minimè vulgata via sibi insistendum putavit. Ego Animadversorum titulum non sine autore prætuli, quòd ab aliis aut non animadversa, aut perperàm annotata, in sex libros digesserim, infinitos autorum omnis generis locos reddita luce illustrarim, nodos inexplicabiles dissolverim, lectionem corruptam & depravatam magna cura interpolarim. Quas difficultates omnes inexhaustis laboribus, & multijugæ lectionis beneficio superavimus. Porrò ad superiorem causam, cur tuæ Amplitudini fœtum non nuperum consecratum voluerim, accedit vetustatis consensus, quæ semper ad principes viros laborum suorum inscriptiones retulit, tum ut magno liberalique patrocinio adversum vitilitigatores & lividorum ungues armatus insisteret atque inniteretur: tum ut lectoribus eo nomine probaretur magis, quòd excelsæ fortunæ hominibus non nisi elaborata fermè & undequaque absoluta deberi noverim. Itaque, Præsul amplissimè, qui soles ἀκλείστους θύρας παρέχειν σοφοῖς ἀνδράσι (quod de se apud Philostratum Vespasianus profitetur) si minus apertis foribus, quo voles tamen modo venientem ad te librum benignè

su-

suscipito hospitem, sub magna tui patrocinii umbra tutum: qui Cæsaris rebus, indubitato ipsius judicio, certissimoque Nestoreæ cujusdam prudentiæ testimonio, feliciter humeros, velut alter Hercules, subjecisti, Atlanti genitori tuo Prætorii præfecto succedens: idem labores hosce nostros, non omnino (nisi fallimur) tuis eruditis auribus indignos, qua potes ope plurimum foveto atque suffulcito. Possem hic in tuas laudes latius digredi, ac cum multis te supra humanam fortunam collocare: sed Lysippum plasten imitari praeopto, qui, quum Apelles Alexandro à se depicto fulmen in manum addidisset, dixerat, se hastam (cujus gloriam ut veram & propriam nulla unquam deletura foret ætas) maluisse, Apellem assentationis insimulans. Vale incomparabile literarum & studiorum ornamentum, tibique addictissimum Junium in clientelam recipito.

Harlemi, Idibus Martiis, anno 1556.

KA-

ΚΑΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΟΥΘΕΝΩΒΙΟΥ Ν. Γ.

εἰς Ἀδριανοῦ Ἰουνίου συμπατριώτου συμμίκτων βιβλία ἓξ πρὸς Ἰωάννην Ὄθωνα Ἐπίγραμμα.

Εἰς φύσιν εὐφυέων ὅθ' ὁρῶ πολυπάνσοφον ἀνδρῶν,
Στήθεος ἐξ ἐφάμην πολλάκι τοῖον ἔπος.
Ὡς γένος ἐσσὶ βροτῶν πολυδαίδαλον, ὡς ἀκίχητον·
Ὅσσα δύνη βροτέη χεὶρ, πέρπις ὅσσα δύνη:
Νῦν γὰρ, ἐνὶ ζοφεροῖς ἅτιν' ἐκλελάθοντα βερέθροις
Πρόσθεν ἔην, ἀΐδου ἐξεπέρησε πύλαις.
Εἴσιδε γὰρ τυπικὴν (ὡς θαυμάσσεις μέγα) τέχνην,
Τὴν κάμματος τέχνην πρῶτον ἄνευρε βροτῶν.
Ὧν νῦν, (ἃ λευγαλέος, καμάτοις, σχεδὸν ὤλεσεν αἰὼν)
Ἠελίοιο φάος βιβλία πάντ' ἐσορᾷ.
Ἣν δὴ χάριν μεγάλην οὖν, ἥντε γέρας τίκεν ἐσθλὸν
Τοῖσι δόμεν τοίων ἣ πρέπον ἀντὶ πόνων:
Καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ καὶ τοῖσιν ἰσόρροπον ἆθλον
Τινέμεν, οἳ τούτων φροντίδι σὺν μεγάλῃ
Ἤγαγον ἀρχαίων συντάγματα πρὸς φάος ἀνδρῶν,
Πρῶτα μὲν αἰσχίστοις σφάλμασιν ὄντα βάρη.
Λάμβανε γοῦν χερσὶν χαρίτων πεπονημένα τρισσῶν
Βιβλία, παντοδαπῶν ἰλιάδ' ὥστε καλῶν.
Ταῦτα σὺ ἐργοπόνῳ πεποίηκας Ἰούνιε τέχνῃ,
Ὦ ἄνερ ἡμετέρης πάνσοφε φῶς πατρίδος.
Οἴσετε τῷδε χάριν νεαροὶ, κεφαλῇ δότε δάφνην
Ἀονίδων μύσαις νηὸν ὅσοις μέλεται:
Αὖθις Ἰσιγγελνίῳ, (τοῦ παρ τάδε πάντ' ἐτυπώθη)
Τίνετε μὴ πολλῷ μείονα δ' εἶτα χάριν,
Σὺν δ' εὐηγορίᾳ, σὺν ἐπαίνῳ, σύντε γέρασσιν,
Τοῦτο οἱ ἐξ ἀρετῆς τέλθος ὀφειλόμενον.

ἔρρωσο καὶ εὐτύχει.

HADRIANI JUNII ANIMADVERSORUM

LIBER PRIMUS.

Ritus apud priscos in nuptiis observari solitus. Ori Apollinis locus emaculatus, & Scholiastæ Pindari. Item Cœlii error indicatus.

CAPUT I.

CORNICUM concordiam Satyrographi versiculo testatam, alicubi in miscellaneis arbitratur contra Grammaticos nonnullos Politianus homo literatissimus, cujus ego judicium & eruditionem plurimi feci semper, neque gravatim ego illius sententiæ accedo: siquidem præter Aeliani, quem adducit, testimonium, fidem ejus rei Greg. Nazianzenus facit, & Orus Apollo, Nilous in Hieroglyphicarum notarum interpretamentis, attestans Cornices ad mortem usque pertinaciter observare legem conjugii: atque inde in omen abiisse sinistrum, solitariæ cornicis occursum, velut viduam portendentis vitam: eaque de causa in nuptiis auspicato concordiæ societatisque præsagio accinere identidem consue-

visse veteres, ἐκκόρει κορὴ κορώνην, hoc est, Everre virgo cornicem atque elimina. quæ verba non intellecta omisit interpres conniventer ea præteriens. Græcè autem ita leguntur: τῆς δὲ τοιαύτης αὐτῶν ὁμονοίας χάριν, μέχρι νῦν οἱ ἕλληνες ἐν τοῖς γάμοις, ἐκκορὶ κορὶ, κορώνην, λέγουσιν ἀγνοοῦντες, sed perperam & vitiose, proindeque ad præscriptam normam corrigenda.
„ Si non potius inverso casu legas, ἐκκόρει
„ κόρην κορώνη, ut sensum hunc elicias, De-
„ virgina virgunculam cornix: in quam sen-
„ tentiam annotasse videtur Hesychius κου-
„ ριζομένην dici nuptam & hymenæi carmine
„ copulatam, eo quod pueri permisti puellis
„ hunc in modum novæ nuptæ accinerent,
„ quod nunc corruptè, inquit, ἐκκόρεν dici-
„ mus." Succinit Ælianus de animalibus tertio, veteres, inquiens, in nuptiis post Hymenæum Cornicis nomen invocant, signumque illud concordiæ dare consueverunt, qui liberûm quærendorum gratia convenissent. Apud Pindari scholiasten in Pythiis in eandem sententiam legitur scriptum, παρορμῶντες δ' ἔνιοί φασιν, ἐκκορεῖ κόρους κορώνας, αἰσχύνην ἐξευτελίζων. Id est: Nonnulli animando instigandoque dictitant, elimina puer cornices, abolito pudore. Quo in loco fortasse rectius legas κόρος vel κόρυξ pro κόρους. Locum illum Ori, more suo, non addito autoris nomi-

nomine, transcripsit in suas antiquarum lectionum farragines Cœlius Rhodiginus multæ lectionis homo, lib. 29. cap. 18. in hanc formulam. Et in nuptiis Græci cornicem ἐκκορὶ, κορὶ dicebant, etiamsi nescientes. Quo quidem loco (dicam enim quod sentio liberè) dispeream, si se ipsus intellexerit, tantum abest ut Ori sententiam peruidisse illum putem.

CAPUT II.

Statii Papinii ex Achilleide locus nitori pristino restitutus.

LEgenti mihi apud Diodorum Siculum bibliothecæ sexto Balearicis funditoribus, quomodo pueros à primo annorum rudimento in rotandis fundis utiliter exercerent, quod ipsum & Strabo, ut pleraque alia, in suæ Cosmographiæ tertium librum retulit, & attigit Plinius lib. 3. Baleares funda bellicosas nominans, venit in mentem, recente adhuc memoria, apud Statium Papinium idem legisse videri: itaque adeo librum, ut autorum inter se loca committerem, invenio scriptum in codice Lugdunensi, hunc in modum, ubi Achilles gloriatur didicisse se sub Chirone:

Quo Magetæ sua gesa citent, quo turbine cæstum
Sauromates, falcemque Getes arcumque Gesonus

Tenderet, & flexæ Balearicus autor habenæ.
Quo suspensa trahens libaret vulnera tractu,
Inclusum quoties distringeret aëra gyro.
Vix memorem cunctos (etsi modò gessimus) actus
Nunc docet ingenti saltu me jungere fossas,
Nunc caput aërii scandentem pondere montis
Quo fugitur per plana gradu.

Qui locus quum haberetur mihi suspectus καὶ ὕπουλος, visum est eum expendere atque examinare ad fidem manuscripti codicis, quem fortè ex Anglia cum nonnullis aliis asportaram, disturbatis illic jam tum bibliothecis cœnobiorum, quò si eveniret quod speraram, remedium loco adferrem: neque spe falsus omnino fui, inveni nanque multò aliam lectionem, eamque meo quidem judicio saniorem, & quæ videbatur operæ aliquo precio annotanda, & judicio doctiorum subjicienda, Ea sic habet inter cætera:

Falcemque Getes, arcumque Gelonus
Tenderet, & flexæ Balearicus actor habenæ,
Quo suspensa trahens libraret vulnera tortu.

Ubi librare vulnera poëtico more eleganter dixit, pro rotare eiacularique tela factura vulnera. Et deinde:

Nunc caput aërii scandentem prendere montis
Quo fugitur per plana gradu.

hoc est, libero cursu, quasi in plano campi

æquo-

æquore curritur; in cacumen ardui montis evadere ſcandendo. Cæterùm quòd de Gelonis Scythiæ gente loquatur, non dubium eſt: nam Geſonos legas nuſquam: de Gelonis verò, Plinius, Strabo, Dionyſius, Stephanus, Virgilius, Mela, autores omnes. Deinde actorem accipio peritum torquendæ fundæ, potiore lectione, quàm ſi autorem & inventorem ejus accipias, præſertim quum legamus fundæ inventionis gloriam penes alios fuiſſe: Plinius enim lib. 7. Phœnicas inveniſſe cum baliſta fundam, commemorat. Strabo verò Ætolos in hanc gloriam vocat: cui conſentire videtur Pollux lib. 1. Ubi enumerans præſtantiſſima apud qnanque gentem arma, σφενδόνην ἀκαρνάνων, fundam Acarnaniam commendat: Acarnanas autem Ætolis eſſe contiguos, quis eſt qui ignorat? ,, quanquam Dolopas gentem Theſ-,, ſaliæ vicinam teſtatur. Pindarus θερσὺν ὅμι-,, λον σφενδονᾶσαι, tanquam dexterrimi iſti fue-,, rint funditores." Ita ut actor ſignificet tortorem eo loco, quomodo Virgilius alicubi dixit:

Stuppea torquentem balearis verbera fundæ.

Reliqua obvia ſunt poëtarum lectioni vel leviter aſſuetis.

CAPUT III.

Pausaniæ locus pensiculatius examinatus, de binis reorum & accusatorum lapidibus.

AReopagitici senatus, noctu, ne quid gratiæ daretur, judicare consueti, incorrupta severitas nulli non audita est. Illud verò observatu dignissimum fuerit, cur in eorum consessu lapides duo argentei, unus reo, alter accusatori, in quibus consisterent, positi fuerint, iique propriis nominibus cognitionem jucundam insinuantes: de quibus Pausanias in Atticis hunc in modum scribit, ἄρειος πάγος, id est, Martius vicus nomen sortitus est, quoniam Mars ibi primus judicio stetit, interfecto Halirrhotio. Ibidem & Oresten absolutum fuisse à cæde matris ferunt: estque illic Minervæ Martiæ ara, quam ille judicum sententiis exolutus vovit posuitque. Lapides verò argenteos, quibus insistunt & rei qui judicio sistuntur, & accusatores, nominant unum injuriæ contumeliæve, alterum impudentiæ. Græcè sonant postrema ita: τοὺς δὲ ἀργυροῦς λίθους, ἐφ᾽ ὧν ἑστᾶσιν ὅσοι δίκας ὑπέχουσι, καὶ οἱ διώκοντες, τὸν μὲν ὕβρεως, τὸν δὲ ἀναιδείας αὐτοὺς ὀνομάζουσι. Equidem injuriæ lapidem accusatoribus dicatum fuisse autumo, certa ratione, quam mox dicam. Cur verò impudentiæ nomine alter donatus

natus fuerit, ignorare me fateor ingenuè, neque ſubſidium alicunde video, nihil enim Cœlius (qui diſertè hæc verba tranſcripſit lib. 12. cap. 19.) nihil alii, qui iſtud commemorant, in medium adferunt, unde iſtius Athenienſium facti ratio exculpi elicive queat. Sed ſi ſyllabam unam immutes molliter, & loco ἀναιδείας reponas ἀναιτίας, cadente æqualiter vocis tractu & ſyllabarum numero, ſonoque propè eodem, clariſſima eluceſcet illorum facti ratio, ut oſtendam. Nolim tamen in temeritatis ſcopulum impingere, certò hanc lectionem aſſerendo: quin potius doctiorum oculos aperire, judiciumque acuere eſt animus ut mecum expendant, an non veritati magis conſentanea ſit hæc noſtra, quàm quæ in impreſſis extat codicibus. Nam quum inter ſe opponantur οἱ διώκοντες, accuſatores qui poſtulant, & οἱ δίκας ὑπέχοντες, rei cauſam ſuſtinentes, quos hîc Pauſanias nominat, quorum utrisque ſuus ſit poſitus lapis: poſtulat etiam ratio, ut injuriæ contumeliæve accuſatorum (qui tametſi veras cauſas defendant, ad opprimendos tamen reos eas perſequuntur) oppoſita ſit & reorum qui in judicio poſtulantur, innocentia: nam ut accuſatoris antitheton eſt reus, ita & injuriæ innocentia, non impudentia. Quid enim hîc commune habeat cum miſerorum,

qui capite & fortunis oppugnantur, ſorte, impudentia? Quin & ipſe Pauſanias ἀναιτίας lectionem videtur confirmare, quum paulo poſt ſubiungit, ἐνταῦθα θύουσι μὲν ὅσοις ἐν ἀρείῳ πάγῳ τὴν αἰτίαν ἐξεγένετο ἀπολύσασθαι, hoc eſt, iſthic ſacrificant quotquot in Areopago cædis abſolvi contigerit: ubi in Græcis verbis magis elucet vocis neceſſitudo. Ex argento autem conflatos (quod ab ærugine immune eſt) lapides fuiſſe exiſtimo propterea, ut innuerent integritatem utrobique tam in accuſando, quam in defendendo, ſpectari debere, nihil affectibus illic tribuendo, crimenque gravando, hic vero nihil diſſimulando: nam ut neque negare ſolùm ſufficit, ita neque accuſaſſe ſolùm ſatis eſt: quod lepidè regeſſit Cephidio cuidam noto accuſatori Julianus Imp. Porrò quod apud Zenobium legitur ex autoritate Theophraſti, Athenis aras extitiſſe ὕβρεως καὶ ἀναιδείας, & apud Ciceronem, contumeliæ fanum & impudentiæ factum fuiſſe Athenis, ſuadente Epimenide Cretenſi, aliò ſpectare arbitror: nimirum illi vitiis ea poſuerunt, ut Romæ Pallori, Febri, Pauori, templa ſacrata legimus: neque verò Pauſanias aras templáve nominat, ſed lapides. Hinc etiam patet corrigendum eſſe codicem Alexandri in dierum Genialium lib. 1. cap. 13. ubi legitur Athenienſes contumeliæ & impudicitiæ

citiæ aras ſacraſſe, corrupta librariorum vitio voce Impudentiæ, & deformata in Impudicitiæ.

CAPUT IV.

Agathii hiſtorici locus unus & item alter prodigioſe peruerſus, integritati ſuæ reſtituiter.

QUi græcas literas Vatiniano quodam odio perſequuntur, peruicaci improbitate ſuggillant, earum cognitionem ut ſuperuacaneam temerariis linguis traducunt, iſtorum vecordiam flagellare, quid attinet? aut è diverſo, oſtendere ſummam ejus linguæ, imò aqua & igne magis neceſſariam, utilitatem, ne ab interpretum fide dubia pendêre ſemper tibi neceſſum ſit, quid præſtantis operæ contulerit? præſertim quum tot ante me, iique doctiſſimi homines, ea in re penè ad tædium uſque deſudarint: non poſſum tamen, quin unico exemplo teſtatum faciam, quantopere illi hallucinent, & clara quodammodo in luce cæcutiant, ut ex eo tanquam in ſpeculo errorem ſuum diſcant agnoſcere. Locus eſt apud Agathium Smyrnæum hiſtoricum, libro hiſtoriarum ſecundo, circa calcem, de Choſroem Perſarum rege, quem percalluiſſe atque in memoriam trajeciſſe cuncta Ariſtotelis Stagiritæ ſcripta commemorat ut non fidelius Thucydidis nitidiſſimi ſcri-

ptoris hiſtorias Demoſthenes orator memoria continuerit: quod interpres ita conuertit, ut dicat illum ſtagireten, id eſt, vini amphoram perpotaſſe longè melius, quàm rhetor pæanicus olori perſcripſerit fabulam. Quæ quidem prodigioſa verſio inde nata fuit potiſſimum, quòd trium celebriorum autorum epitheta non intellexerit, ſuppreſſis ſtudio nominibus propriis ab Agathio aut expolitione rhetorica obſcuratis. Quanquam à latæ culpæ crimine excuſari poſſit interpres: cui enim vel mediocriter literato ignotum eſt, Ariſtotelem Stagyris ignobili Græciæ oppidulo Andriorum colonia ſecundum Thucydidem natum: Demoſthenem è tribu Pæanienſi oriundum: & Thucydidem patrem habuiſſe Oloram? Sed adſcribam totum loci illius tractum ordine longè corruptiſſimum, ex mea interpretatione primo loco, quæ ita habet. Choſroem laudibus vehunt atque ſuspiciunt præter modum non Perſæ ſoli, ſed & ex Romanis nonnulli, velut eloquentiæ amatorem, & qui ad noſtratis philoſophiæ faſtigium pervenerit, transfuſis illi in Perſicam linguam, opera cujusdam, Græcorum ſcriptis. Quo circa dictitant quod totum Stagiriten melius devorarit, quam Olori filium Pæanienſis orator: quodque Platonis, qui Ariſtonem patrem habuit, dogmatibus imbutus

butus fuerit, ita ut ne in Timæo quicquam illum fugerit, tametsi hic dialogus præcipue variegatus sit lineari speculatione, & operosa cumprimis subtilitate, ac naturæ motus scrutetur: neque etiam Phædon, aut Gorgias, aliusue quispiam ex dialogorum illorum numero, qui & elegantes & obscuri habentur, illius cognitionem subterfugerint, cujusmodi est Parmenides. At ego nunquam adduci possim, ut credam ipsum tam præstanti fuisse doctrina, ut eam summam fuerit assecutus. Qui item fieri potuit, ut pura illa veterum nominum libertas, quæ, omitto rerum naturam, cumprimis est proficua & opportuna, in agresti quapiam & barbara lingua conservetur? Qua ratione homo regio fastu à puero educatus, multa adulatione delinitus, vivendi genus parum civile secutus, quod ad bella & instruendas acies semper spectet, quomodo inquam is qui ita vitam exegit suam, magnum aliquem & memoratu dignum percipere fructum, exercerique utiliter in iis disciplinis potuit? Si quis igitur laudaret eum, quod quum rex esset, & Persa, ac tantarum gentium pariter & rerum cura illi incumberet, nihilominus degustare has artes concupierit, eaque gloria efferri, certe & ego quoque ejusmodi virum collaudarem, cæterisque barbaris omnibus ante-

anteferrem. Quotquot vero ſapientem admodum illum appellant, & tantum non anteſignanum omnium, qui usquam gentium philoſophiæ operam navarunt, usqueadeo ut cujusvis artis atque diſciplinæ principia & cauſas pernoverit, illi deprehendentur in primis à vero exorbitare, ſolamque vulgi famam eſſe ſecuti. Vranius quidam nomine, gente Syrus, in regia urbe vagabatur, artis medicæ profeſſione ſeſe venditans, qui quum nullum Ariſtotelis dogma exacte calleret, plurima tamen ſcire ſe jactitabat glorioſus miles, eo quod in concionibus palmam in altercando facilè obtineret. Crebro nanque ad imperatoriam porticum ventitans, aut in librariis officinis ſedens, cum hominibus eo confluentibus diſceptabat, & magnifica crepabat, uſitata quædam de ſummo bono verbula identidem ingeminans, cujusmodi illi natura eſſet & ſubſtantia, an ne affectibus ſit obnoxium, an vero ſimplex & impermixta natura: idque apud eos quorum tamen bona pars nunquam literatoris ludum, ut arbitror, frequentarat, nedum elegantiore vita educta fuerat. Hactenus Agathii hiſtoriam ex noſtra interpretatione pertexuimus, cum qua ut conferatur paratius Chriſtophori Perſonæ tranſlatio, ſubjiciam eam, cum ut conſulam tenuioribus, quibus libri copia non eſt, tum

ut μισέλληνες isti cæcitatem pervideant suam. Ea talis est: Non enim hunc Persæ solum ultra quam decet laudibus ferunt & demirantur, sed Romanorum plerique, ut eloquentiæ studiosum, & qui ad nostræ philosophiæ summam pervenerit notionem, & græca opera in Persicam linguam nonnulla transtulerit: addunt tamen & Stagiretem, id est, vini amphoram longè melius perpotasse, quàm rhetor pæanicus olori perscripserit fabulam. Quinetiam Platonicis imbutum dogmatibus tradunt, atqueadeo ut ne Timæus hunc quidem prætereat, tametsi lineari speculatione divarietur, & naturæ rimetur motus, nec Phædon ipse, neque Gorgias, vel dialogorum autor alius quisquam, ut Parmenides, & cæteri item, quibus varia sententiarum profunditate sunt multa conscripta. Ipse vero non egregie adeo hunc eruditum fuisse existimaverim, ut summam disciplinarum teneret. Qui enim fieri id poterat, veram illam & liberam ut veterum nominum pronunciationem, ita & rebus ipsis maxime congruentem, lingua quædam ut agrestis & rudior & à Musis penitus aliena servaret? quo inquam pacto vir regio fastu ex immodicis adulationibus ab ineunte ætateillectus, ac vivendi consuetudinem nactus supra modum barbaricam, & qui bella semper & acies animo agitarit,
exer-

exerceri in his poterat disciplinis, ex hisque fructus aliquid sibi vendicare? Quod si quis idcirco hunc laudet, quia quum rex esset & Persa, tantarumque gentium & maximarum rerum curam haberet, utcunque tamen degustare artes literarias voluisse, ex eaque ut gloriam, ita & animi capere voluptatem, profecto & ipse hunc laudarem, perinde præ cæteris barbaris admirandum. Sed qui hunc nimium sapientem appellant, & quasi philosophos cæteros præstitisset, omnium artium disciplinarumque causas nosse affirmant, & qualem fortasse Peripatetici maxime eruditum præfiniunt, deprehendetur is haud dubie nihil prorsus ea quæ vera sunt pervidisse, sed vulgi duntaxat famam sectari. Vir quidam genere Syrus Vranius vocitatus, dum Byzantii versaretur, artem quidem medicam profitebatur, sed Aristotelicæ disciplinæ prorsus ignarus, nil denique vera cognitione tenebat, fremebundus tamen & insolens quam multa se percallere jactabat: & quum fortè inter cœtus hominum versaretur, ut erat suapte natura contentiosior, sæpe etiam pro regiis porticibus ipsis astabat, plerunque in librariorum tabernis venalitiis assidebat, & ad hominum turmas se eôdem cogentium, verba magnifica perinde mirabundus & stupidus factitabat, consueta quædam de deo longis verbo-

borum ambagibus, his qui se circumsisterent postulantibus, qualis nam scilicet illi esset natura, quænam substantia, utrum afficiatur, utrum curæ sit expers, & alia quædam ejusmodi. qui vero ista profitebatur, ne grammaticum quidem adiisse unquam crediderim, nec vitam forte rectiorem egisse. At tempus est autorem ipsum audire græce loquentem hunc in modum: ὑμνοῦσιν αὐτὸν (χοσρόην) καὶ ἄγανται πέρα τῆς ἀξίας, μὴ ὅτι οἱ πέρσαι, ἀλλὰ καὶ ἔνιοι τῶν ῥωμαίων, ὡς λόγων ἐραστὴν καὶ φιλοσοφίας τῆς παρ' ἡμῖν εἰς ἄκρον ἐλθόντα, μεταβεβλημένων αὐτῷ ὑπό του εἰς τὴν περσίδα φωνὴν τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. καὶ τοίνυν φασὶν, ὅλον τὸν σταγειρίτην καταπιὼν εἴη μᾶλλον ἢ ὁ ῥήτωρ παιανιεὺς τὸν ὀλόρου. τῶν τε πλάτωνος τοῦ ἀρίστωνος ἀναπέπλησαι δογμάτων. καὶ οὔτε ὁ τίμαιος αὐτὸν ἀποδράσειεν ἄν, εἰ καὶ σφόδρα γραμμικῇ θεωρίᾳ πεποίκιλται, καὶ τὰς τῆς φύσεως ἀνιχνεύει κινήσεις, οὔτε ὁ φαίδων, οὔτε ὁ γοργίας. οὐ μὲν οὐδὲ ἄλλός τις τῶν γλαφυρῶν καὶ ἀγκυλωτέρων διαλόγων, ὁποῖος ὁ παρμενίδης. ἐγὼ δὲ οὕτως αὐτὸν ἄριστα ἔχειν παιδείας καὶ ταῦτα τῆς ἀκροτάτης, οὐκ ἄν ποτε οἰηθείην, πῶς γὰρ οἷόν τε ἦν τὸ ἀκραιφνὲς ἐκεῖνο τῶν παλαιῶν ὀνομάτων ἐλευθέριον, καὶ πρός γε τῇ τῶν πραγμάτων φύσει πρὸς φορόν τε καὶ ἐπικαιρότατον, ἀγρίᾳ τινὶ γλώττῃ καὶ ἀμουσότητι ἀποσωθῆναι. πῶς δὲ ἀνὴρ βασιλείῳ τύφῳ ἐκ παίδων καὶ κολακείᾳ πολλῇ γεγαννυμένος, δίαιτάν τε λαχὼν εἰς ὅτι βαρυτάτην, καὶ πρὸς πολέμους ἀεὶ καὶ παρατάξεις ὁρῶσαν, πῶς δὴ

ὖν ὧδε βιοὺς ἔμελλε μέγα τι καὶ λόγου ἄξιον. ἐν τοῖσδε ἀπόνασθαι τοῖς διδάγμασι καὶ ἐνασκηθῆναι. εἰ μὲν οὖν ἐπαινοίη τις αὐτὸν, ὅτι δὴ βασιλεύς γε ὢν καὶ πέρσης, ἐθνῶν τοσούτων καὶ πράξεων μέλλον αὐτῷ, ὁ δὲ ἐφίετο γοῦν ὁμῶς ἀμηγέπη ἀπογεύεσθαι λόγων, καὶ τῇ περὶ ταῦτα γάννυσθαι δόξῃ, ξυνεπαινέσαιμι ἂν καὶ ἔγωγε, τὸν ἄνδρα, καὶ μείζονα θείην τῶν ἄλλων βαρβάρων. ὅσοι δὲ λίαν αὐτὸν σοφὸν ἀποκαλοῦσι, καὶ μονονουχίτους ὅποι πολὲ πεφιλοσοφηκότας ὑπερβαλλόμενον, ὡς καὶ ἁπάσης τέχνης τε καὶ ἐπιστήμης τὰς ἀρχὰς καὶ αἰτίας διαγινώσκειν, ἐκεῖνοι ἂν μάλιστα φωραθεῖεν οὐ τὸν ἀληθῶν ἐστοχασμένοι, μόνῃ δὲ τῇ τῶν πολλῶν ἑπόμενοι φήμῃ. Ἀνὴρ δέ τις Οὐράνιος ὄνομα, σύρος τὸ γένος, κατὰ τὴν βασιλέως πόλιν ἠλᾶτο, τέχνην ἐπαγγελλόμενος τὴν ἰατρικὴν μετιέναι. τῶν Ἀριστοτέλους δογμάτων οὐδὲν μὲν εἰς τὸ ἀκριβὲς ἐγίνωσκεν, ἐκομψεύετο δὲ ὡς πλεῖστα εἰδέναι βρενθυόμενος, τῷ δυσερις εἶναι περὶ τοὺς συλλόγους. πολλάκις γὰρ ἰὼν περὶ τῆς βασιλείου στοᾶς, καὶ ἐν τοῖς τῶν βιβλίων ἥμενος πωλητηρίοις, διεπληκτίζετο καὶ ἐμεγαληγόρει πρὸς τοὺς αὐτόθι ἀγειρομένους, καὶ ταῦτα δὴ τὰ εἰθισμένα ῥημάτια τοῦ κρείττονος περὶ ἀνακυκλῶν; ὁποῖον δή τι αὐτῷ ἦτε φύσις ἐστὶ καὶ ἡ οὐσία, καὶ τὸ παθητὸν, καὶ τὸ ἀξύγχυτον, ὧν οἱ πλεῖστοι οὐδὲ εἰς γραμματιστοῦ οἶμαι φοιτήσαντες, οὐ μὴν βίῳ ἀρίστῳ ἐκδεδιῃτημένοι. Venio nunc postliminio ad locum illum in quo præcipua incuriæ nota vertitur, de Stagirite, quem esse Aristotelem nemo jure dubitabit, si vel illud Laërtii legerit,

gerit, Ἀριστοτέλης νικομάχου καὶ φαιστιάδος, σταγειρίτης. Id eſt, Ariſtoteles Nicomachi & Phæſtiadis filius, Stagirita. Deque Pæanico oratore, quem Demoſth. eſſe dixi, res eſt nota ex Suida, Harpocratione, & Plut. in vitis x. rhet. Δημοσθένης, inquit iſte, Δημοσθένους ἢ κλεοβούλης τῆς γυναικὸς τῆς θυγατρὸς, τὸν δὲ δῆμον παιανιεύς. Rurſus per Oloræ ſive Olori filium deſignari Thucydidem, quis eſt qui neſciat? Marcellinus patrem habuiſſe eum Olorum dicit cognominem Oloro Thraciæ regi: ſic enim habet: θουκυδίδης ὁ συγγραφεὺς, ὀλόρου μὲν προῆλθε πατρὸς τὴν ἐπωνυμίαν ἔχοντος ἀπὸ ὀλόρου τῆς θρακῶν βασιλέως. ita & Suidas. Legit & Herodotus, perſpecto Thucydidis ingenio, gratulatus fuiſſe patri de filio, μακαρίζω σε, inquiens τῆς εὐτεκνίας ὄλορε. id eſt: Beatum te prædico Olore, qui talem genueris filium. Cur autem dicat Coſroën accuratius imbibiſſe Ariſtotelem, quam Demoſthenes Thucydidem, ex hiſtoria petendum, quæ ex Luciano nota eſt, qui ad illiteratum, ſed librorum copia ſtultè glorioſum ſcribens, ait Demoſthenem octies deſcripſiſſe ſua manu Thucydidis hiſtorias, non aliam ob cauſam, quam ut fideliter ejus ſcripta memoria complexus, dictionem floridam imbiberet, familiaremque ſibi redderet. Sed de his abundè multa. Non poſſum autem quin & unius atque alterius loci corrigendi indicium faciam, qui in capite lib. 2.

historiarũm ejusdem autoris extat, ubi de Narsetis eunuchi industria in exercendo & ad militares labores assuefaciendo milite loquitur, ubi interpres hunc in modum locum ulceravit. Nam & decurrere eos cogebat, & in equum agiliter desilire, armatosque tripudiis agitari, & tuba classicum personante, obtundi. Græcè ita legitur: τροχάζειν ἀνασκευάζων, καὶ ὑπὲρ τῶν ἵππων ἐν κόσμῳ ἀναπάλλεσθαι, ἔς τε πυῤῥίχην τινὰ ἐνόπλιον περιδινεῖσθαι, καὶ θαμὰ τῇ σάλπιγγι καταβομβεῖσθαι τὸ ἐνυάλιον ἠχούσῃ. hoc est faciens eos in orbem decurrere, & in equis decenter velitari, & in speciem armatæ cujusdam pyrrichæ circumvehi, & confestim tuba classicum canente ad signa turmatim cogi: id enim est meo quidem judicio καταβομβεῖσθαι, instar apum examinis condensari, vel apum more convolare. Erat autem barbarici agminis species triangularis, & Δ literæ similis: frons ipsa anterior, quæ in acutum claudebatur, frequens quidem & densior erat, quia circumquaque scutis obstruebatur, dixeris sanè suis hos caput ex ea instructi agminis serie figurasse. Alæ autem utrinque per turmas & agmina condensatæ, & quam maximè introrsus protensæ, placidè ab invicem dirimebantur, in progressuque in vastam terminabantur latitudinem, ita ut in medio vacuus locus relinqueretur, e quo terga nudata ex ordine comparerent, nam terga tergis

invi-

invicem verterant, ut facie versi in hostem essent, e tutoque & scutis prælatis certarent, posteriora verò opposita erant, ut se acrius tuerentur. Subjiciam nunc Græca verba, è quibus ceu speculo certa habeatur cognitio: *ἦν δὲ αὐτοῖς ἡ ἰδέα τῆς παρατάξεως, οἷον εἰς ἔμβολον, δελτωτῷ γὰρ ἐῴκει, καὶ τὸ μὲν ἐμπρόσθιον ὅσον εἰς ὀξὺ ἐλήγε, στεγανόν τε ἦν καὶ πεπυκνωμένον τῷ πάντοθεν ταῖς ἀσπίσι περιπεφράχθαι, φαίης τε ἂν αὐτοὺς, συὸς κεφαλὴν τῇ συνθέσει ἀποτυπώσασθαι. τὰ δὲ σκέλη ἑκατέρωθεν κατὰ στίχους τὲ καὶ λόχους εἰς βάθος ξυ κείμενα καὶ ἐπιπλεῖστον εἰς τὸ ἐγκάρσιον παρατετείαμένα, διΐσταντο ἀλλήλων ἠρέμα καὶ διεκέκεντο. καὶ προϊόντα εἰς μέγιστον εὖρος ἀπετελεύτα, ὡς καὶ τὸ μεταξὺ χωρίον κενὸν καθεστάναι, καὶ τὰ νῶτα γυμνὰ τῶν ἀνδρῶν στοιχηδὸν διαφαίνεσθαι. ἀπεστραμμένοι γὰρ σφᾶς αὐτοὺς ἐτύγχανον, ὅπως τοῖς μὲν πολεμίοις ἀντιπρόσωποι εἶεν, καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀγωνίζοιντο τὰς ἀσπίδας προβεβλημένοι, τὰ δὲ ὀπίσθια διὰ τὸ ἀλλήλοις ἀντι ετάχθαι, διαφυλάττοιντο.* id est: Erat illis agminis species velut in cuneum conformata, Δ Græcæ literæ assimilis, cujus frons in acutum desinens, impenetrabilis erat, & præ densitate solida, eò quòd undequaque clypeis obsepta erat: dixisses eos aprugni capitis effigiem structura agminis referre. Alæ utrinque in longum excurrentes seriatim catervatimve, longissimeque in transversum protentæ, paululum à se invicem dissidebant ac disjungebantur,

tur, & paulatim in longiſſimum jugum deſinebant, ſic ut intermedium ſpacium vacuum relinqueretur, & per ſingulos ordines terga viris nuda interlucerent: etenim averſi ſibi invicem conſtiterant, ut adverſa fronte hoſtem exciperent, & tutò præliari poſſent objectis clypeis, ſimulque caudam exercitus tuerentur mutuo oppoſitu. Cæterùm libri materiam naſci mihi video, ſi cunctas quæ in eo autore latent mendas ſanare, vel ſaltem ſtibio inducere velim.

CAPUT. V.

De Sirio ſtella, inibi locus apud Hyginum emendatus: & alter apud Pollucem: item apud Orum Apollinem & Plutarchum.

SIrii apud autores multa paſſim eſt mentio, tum pro ſtella ipſa, tum pro ſole quoque. Utroque modo exponi poteſt apud Virgil. in tertio Æneidos, ibi:

Tum ſteriles exurere Sirius agros.

Sed ut de ſtella minimè dubium eſt, ita in controverſiam vocari poteſt, an pro ſole uſurpata vox legatur. At enimvero iſtam ambiguitatem eximit Suidas grammaticus, diſertè annotans σείελον à quibuſdam exponi τὸν ἥλιον, hoc eſt, Sirium ſolem: cujus teſtimonium confirmat Archilochi autoritas, naturali ratione illud de ſole efferentis: Πολλοὺς μὲν αὐτῶν σείελος

κατα-

καλαναvεῖ ὀξὺς ἐλλάμπων. id eſt: Multos ex illis ſol ſiccabit, æſtuque ſuo durabiles reddet: id nanque ſolis proprium eſt, vi ſua ignea corporum humorem rapere atque depaſcere. Similiter uſus eſt & Lycophron in Alexandra, de Ajacis corpore in littus è mari ejecto loquens, ibi: ἐκβεβρασμένον νέκυν ἀκτὶς σειρίε καζανανεῖ. id eſt: Cadaver expulſum arefaciet ſolis radius. Vides manifeſtè Sirium utrobique pro ſole accipi. " Quid, quod Plutarchus libro de Iſide, „ Oſirin quem Ægyptii ſolem intelligunt, eum „ eſſe dicit, quem Græci σείριον Sirium nomi„ nant, quum apud illos articulus præpoſitus „ nomen obſcurarit." Accedit quòd Ibycus poëta Rhegynus σείρια aſtra univerſa vocaret, teſtante Suida, vel quod ſint quaſi τείρεα quædam, & navigantibus ſignorum ſint loco, vel διὰ τὸ τείρειν τὸ δαμάζειν. Porrò admonendus es lector obiter de immutata à nobis nonnihil lectione in verſu Archilochi modò citato, in quo apud Plutarchum in Sympoſiacis legitur κ' ἀθανάνει, quam vocem haud dubiè corruptam molliter mutaui in καζανανεῖ ex Lycophrone, qui ad illum verſum parodicè alluſiſſe videtur. Cæterùm uti conſentiunt autores in Sirio, quòd ſit ſtella fulgida in lingua Canis ardens, ita tamen variant cujus ſit: nam ſunt qui Orionis canem faciant, nonnulli Iſidis, rurſus alii Cephali: Timoſthenes proprium nomen eſſe voluit:

luit: non desunt qui Icarii canem fuisse prodiderunt, qui filiæ ejus Erigone cadaver patris indicarit ab agricolis interempti, ut ex Polluce lib. 5. cap 5. discas, ubi malè σύριος legitur pro σείριος. Quam fabulam latius enarrat Germanicus Cæsar, & item Hyginus in fabulis & astronomicôn secundo, edito etiam canis proprio nomine, quem Neæram vocat Germanicus Cæsar probatiore (ut equidem existimo) lectione, quàm apud Hyginum legas Meram. Neque minor pugna est de vocis etymo, contendentibus grammaticis Sirium dictum quasi ζείριον propter fervorem, παρὰ τὴν ζέσιν: vel quia nos diffluentes sudore exinanit, παρὰ τὸ σειρεῖν, quod significat vacuare atque inanire: vel quòd faciat canes rictu & aperto ore hiscere, αἴτιος τοῦ σεσηρέναι, ut annotat Lucilius Tarrhæus. Hyginus ex Arato à σειριάω originem nominis derivat, quod lucere & siccare notat: is enim in Phænomenis ita fermè describit Sirium: ἡ δ' οἱ ἄκρη

Ἀστέρι βέβληται δεινῷ γένυς, ὅς ῥα μάλιστα
Ὀξέα σειριάει, καί μιν καλέουσ' ἄνθρωποι Σείριον. id est:
Ora canis summa accendit grave sidus, & acri
Igne micat splendens, quo nomine Sirius audit.

Præterea sunt qui nomen deducant ἀπὸ τοῦ σείρειν, quòd immodico æstu cuncta rapiat atque desiccet, unde rapidi epitheton apud Vergilium, ibi:

Iam

Jam rapidus torrens sitientes Sirius Indos
Ardebat cœlo. & item apud Lucanum in x. Pharſ.

Rapidos quà Sirius ignes Exerit.

Quid, quòd & τὸ σείεσθαι, quod ſcintillare & tremulo motu vibrari denotat, nominis anſam præbuiſſe putant quidam? Feruoris hujus ſtellæ ſingularis meminit apud Græcos & Euripides in Hecuba, ubi ait:

ἢ σείριος ἔνθα πυρὸς φλογέας ἀφίησιν ὄσσων αὐγάς. id eſt: *Aut ubi Sirius flammantes ignis radios oculis expuit.* & Valerius Flaccus Argonaut. lib. 1.

Et Calabri populator Sirius arvi. Statius quoque Sylvarum lib. 2. *Implacido letalis Sirius igni.* At enimuero ut ad Critolai libram expenſius rem revocemus, obſervandum eſt, ſidus integrum (quod Latini minus rectè canis ſtellam nominant) à Græcis ἀστροκύων dictum, præcipuas habere duas ſtellas, in capite unam, quæ Iſis vocetur, & alteram in lingua, quæ propriè & Canis nuncupetur. unde apud Diodorum biblioth. 1. locus illuceſcit, ubi inter reliquos titulos columnæ Iſidis inſculptum fuiſſe memoratur, *Ego ſum in aſtro canis refulgens.* Hinc etiam melius intelligi poterit Orus Apollo, cujus in Hieroglyphicis hæc verba leguntur: ἶσις δὲ παρ' αὐτοῖς ἐστὶν, ἀστὴρ αἰγυπτιστὶ καλούμενος σῶθις, ἑλληνιστὶ δὲ ἀστροκύων. id eſt: Iſis illis eſt ſtella, quæ Ægyptia lingua Sothis, Græ-

ea Astrocyon nominatur, ita enim apud illum legendum est, non ἀϛϱομύων: ut perperam in codicibus impressis legitur. atque ea lectio etiam apud Germanicum Cæsarem reponenda est, Astrocyon legendo, non Astricyon. Fidem facit & Porphyrius in libello de antro Nympharum, ubi inquit: πϱὸς γὰϱ τῷ καϱκίνῳ ἡ σῶθις, ἣν κυνὸς ἀϛέϱα ἕλληνες φασί.

CAPUT VI.

Locus Claudiani sensu non vulgari expositus. Inibi de miraculis quibusdam ad visum spectantibus.

NEmo est in literis versatus qui ignoret, haud dubitandum, pro certo, miniméque amb guo, ab autoribus usurpari, ut in illo Virgilii Æneidos tertio:

Longævo dicta parenti Haud dubitanda refer.

Sed quia reconditum miniméque vulgarem ejus usum observasse mihi videor apud Claudianum, quòd eo genere impensius gaudeat is autor, lubebit adscribere autoris locum ex septima panegyri, ut obnixum nostrum studium in adjuvanda re literaria, quacunque licet, probem. Locus ita habet:

Visa etiam medio populis mirantibus audax,
Stella die, dubitanda nihil, nec crine retuso
Languida. Ubi dubitanda nihil, pro, non parva aut exigua accipitur: siquidem exilia, quæque oculorum aciem propè subterfugiunt,

præ

præ nimia exilitate dubitationem nobis adferre ſolent. Memini ante annos aliquot ſpectaſſe me non ſine magna animi voluptate Mechliniæ, nobili Brabantiæ oppido, ceraſi calculum in modum quaſilli exculptum, quo continebantur quindecim alearum paria, ſuis punctis affabre diſtincta, ita ut acie oculorum dignoſci potuerint clarè, cui tamen non dubia aut tenebroſa erat illa oculorum lux, ne diſcedam longius à propoſito: iſtud mecum oculata fide teſtari plures poſſunt. Fuerat autem emptus is calculus ab Hagano quopiam apud Confluentes Rheni & Moſellæ. Memorat Plinius lib. 7. ejusque plagiarius Solinus, de Iliade Homeri, quam nucis putamini incluſam vidiſſe ſe teſtetur Cicero. Idem Plinius Callicratem quendam formicas ejusque generis alia animalcula tam minuta ex ebore fabricaſſe ſcribit, ut earum partes à cæteris diſcerni nequirent. Rurſus Myrmeciden in eo genere clarum, qui ex eadem materia quadrigam fecerit, quam muſca alis integeret: item navem, quæ pennis apiculæ abſconderetur. „ Refert Plutarchus eoſ„ dem celatores in ſemine ſeſami, quod exi„ guum admodum eſt, expreſſiſſe celo verſus „ integros Homeri per characteres.” Noſtra hac ætate ad miraculum uſque inſignem in deſcribendis minutiſſimis characteribus Franciſcum Alumnum commemorat Petrus Aretinus

in epiſtolarum opere, quod homo Italus ſua lingua ſcriptum edidit, quem ait ſine notis (quas abbreviaturas vocant barbari) deſcripſiſſe integrum ſymbolum Apoſtolicum, & principium Evangelii Joannis, quod à ſacro recitant ſacrifici: atque hæc ambo in ſpatio minore quam ſit ſemiobolus, ſtupentibus Imperatore Carolo & Clemente Pontifice, reique novitate vix oculos ſatiare potentibus.

CAPUT. VII.

Ex D. Cypriano locus emendatus.

INiquum mihi fore ſpero neminem, ſi præter artis meæ & bonarum literarum profesſionem, emendandis etiam ſacris ſcriptoribus manum admoveam, modò res extra dubium poni probarique queat. Locus eſt apud D. Cyprianum lib. de Idolorum vanitate, ubi de præſtigiis & impoſtura dæmonum, qui vulgus veritatis prodigum ſeducunt, agens ita inquit: Et magis inde eſt ad pernicioſa vel ludicra potentatus, quorum tamen præcipuus Soſthenes formam Dei veri negat conſpici poſſe, & angelos veros ſedi ejus dicit aſſiſtere. Qui locus ita eſt à macula vindicandus, hoc pacto ſcribendo: Et magis inde (à dæmonibus videlicet) eſt ad pernicioſa vel ludicra potentatus, quorum tamen præcipuus Hoſthanes, &c. Quam interpolaturam ne quis ut arrogantem dam-

damnet, aut in culpam vocet, convinci poteſt Minutii Felicis verbis eadem de re & eàdem fermè lege cadentibus, libro adverſus gentes ultimo: Eorum, inquit, Magorum & eloquio & negocio primus Hoſthanes, & verum deum merita majeſtate proſequitur, & angelos, id eſt, miniſtros & nuncios dei. Sed veri, ejuſque venerationi novit aſſiſtere. Quòd verò Hoſthanes verior ſit lectio & magis germana, ſive, ut apud Plinium eſt, Oſthanes, docebit iſte libro 30 capite 1. Primus, inquit, ut equidem invenio, de Magia commentatus Oſthanes. & iterum: Hic maximè Oſthanes ad rabiem, non aviditatem modò ſcientiæ ejus, Græcorum populos egit. & rurſus capite ſequenti: Ut narrauit Oſthanes, ſpecies Magiæ plures ſunt. Suidas Hoſtanes, ὠςάνης, ſcribit: Aſtrorum, inquiens, curſus autore Zoroaſtre primi Babylonii excogitarunt, poſt quem & Hoſtanes. Idem alibi commemorat Magos in Perſarum gente Hoſtanas per ſucceſſionem generis cognominatos fuiſſe. „ Scripſiſſe autem „ Oſtanes legitur commentarium ſeu volumen „ in octo libros diſpartitum, quod ὀκτάτευχον „ inſcripſit: quod apud Euſebium Pamphilum „ lectum eſt his verbis, ὀςάνης ἐν τῇ ἐπιγεγραφο„ μένῃ ὀκτατεύχῳ.

Ca-

CAPUT VIII.

D. Cyrilli locus emendatus, vitio interpretis corruptus.

CYrilli opus extat adversus Julianum, doctum cumprimis, in cujus libro primo Orphei versus leguntur hi:

φθέγξομαι οἷς θέμις ἐςὶ, θύρας δ᾽ ἐπίθεσθε βεβήλοις
πᾶσιν ὁμῶς, σὺ δ᾽ ἄκȣε φαεσφόρȣ ἔκγονε μήνης
μȣσᾶι, ἐξερέω γὰρ ἀληθέα.

Quos fas est audire, loquar: munite profanis
Ostia & obstrúite: ast aurem Musæe nitentis
Progenies Lunæ obvertas mihi vera canenti.

In his versibus Oecolampadius interpres, pro luna, memoriam vertit, visus legisse μνήμης pro μήνης, sed manifesto errore, ut ostendam, si prius indicaro discrimen lectionis horum versuum. Eos enim ita legas apud Justinum martyrem in parænetica oratione ad Græcos, aliter apud Eusebium lib. 13. evang. demonstr. ubi ita citantur:

φθ. οἷς θέ. ἐ. θ. δ᾽ ἐπι. βέβηλοι
φεύγοντες δικαίων θεσμȣ̀ς, θείοιο τεθέντος
πᾶσι νόμȣ, σὺ δ᾽ ἀ. φ. ἔκγονε μήνης &c.

Illic procul absistere & excludi à mysteriis audiendis profanos vult: hîc eosdem deterret ne ad ea accedant, quandò justitiæ divinæ gravis ultio illis impendeat. Quòd autem μήνης, ut apud utrunque autorem extat, legendum sit, compro-

probat Hermesianax Colophonius in tertio elegiacorum libro, ubi de Musæi amasia loquitur:

ϰ' μὴν ϰδ' υἱὸς μήνης, ἀγέραστον ἔθηκεν
μϰσαῖ☉ χαρίτων ἤρανος ἀντιόπην.

Delitiæ Charitum, soboles Musæe micantis
Lunæ, non tacitam liqueris Antiopen.

& Proclus Diadochus lib. 1. comment. in Platonis Timæum, ἐπείπερ ϰ ἀπὸ μϰσαίϰ τϰ σεληνιαϰϰ τὸ γένος τοῖς ἐν ἐλευσῖνι τῶν μυστηρίων ἡγϰμένοις εἶναι φησί. quandoquidem & sacerdotibus Eleusinorum sacrorum præfectis genus esse à Musæo illo Lunari asserit. Vides clarè illic lunæ filium, hîc verò lunarem, velut lunæ progeniem, dici. „ Accedit & Platonis testimo-
„ nium lib. 2. de repub. Βίβλων δὲ ὁμαδὸν παρέχον-
„ ται Μϰσαίϰ ϰαὶ ὀρφέως, σελήνης τε ϰαὶ μουσῶν ἐγ-
„ γόνων, ὥς φασί. id est: Librorum confectam co-
„ piam præbent Musæi & Orphei, è Luna &
„ Musis prognatorum, ut vulgaris fert opinio."

Addendum est & illud, interpretem etiam alium versum sua interpretatione corrupisse illic:

ϰαὶ ποταμοὶ πολιῆς τε βάθ☉ χαροποῖο θαλάσσης.
Fluminaque, & cani spuma maris alta vorago.

ubi interpres loco πολιῆς, id est, cani, legisse videtur πόλιες, urbes, sic nanque convertit: Et flumina, civitates, profundumque jucundi maris.

CAPUT IX.

Cur Herculeum Tarentum dixerit in tertio Æneidos Virgilius.

CUr Herculeum Tarentum epitheto vocarit antiquitatis altissimus gurges Virgilius, in eo versu,

Hinc sinus Herculei (si vera est fama) Tarenti
Cernitur:

altiore indagine perquirendum esse duxi: quandò minimè omnium placuerit Servii annotamentum, quo Herculeum dici vult, à Phalantho auctum, octava generatione ad Herculem genus suum referente. Equidem existimo poëtam respexisse (id quod non semel alias fecisse deprehenditur) ad locum Aristotèlis in libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, de mirabilibus fama cognitis, qui sic habet: λέγεται δὲ μετὰ τὸ παραλαβεῖν τοὺς ταραντίνους, ἡράκλειαν τὸν τόπον καλεῖσθαι, ὃν νῦν κατοικοῦσιν, ἐν δὲ τοῖς ἄνω χρόνοις τῶν ἰώνων κατεχόντων, πλεῖον, ἔτι δὲ ἐκείνων ἔμπροσθεν ὑπὸ τῶν πρώτων κατασχόντων αὐτήν, σίγειον ὠνομᾶσθαι. Quæ verba hoc sonant: Fertur nomen loco, quem nunc habitant, Heracleæ (quasi Herculeam dicas) fuisse, postquam Tarentinos sibi adjunxerat bello superatos: superioribus temporibus ab Jonibus Plium à navigandi argumento: ante illos verò ab incolis primis Sigæum fuisse appellatam urbem. Ad quem locum quòd poëta respexe-

ſpexerit, út credam, faciunt Virgilii verba illa, Si vera eſt fama: ut Ariſtotelis fide non planè ſtare ſe oſtenderet: quippe è fama cognita pleraque illic referentis, id quod & libri titulus facilè indicat. Herculeum ergo ab Hercule bello devictum, vel ab Hercule illic diverſato inſeſſum, quippe quum ille pleraque Italiæ loca adierit, non diſſimulante hoc & Ariſtotele. Poteſt videri Herculeum quoque appellaſſe ea ratione, qua poëtæ locis propinquis aut ejuſdem nominis, diverſis tamen, quippiam uni tantùm peculiare attribuunt promiſcuè: qua in re multus eſt Pindarus: ut epitheton quod urbi vicinæ in eodem ſinu Tarentino ſitæ Thurio debebatur, Tarento adſcripſerit, quippe ubi ſagittæ Herculis, Trojæ fatales, à Philoctete fuerint repoſitæ & dedicatæ, ut in libello modò citato ſcribit Ariſtoteles, & libro viceſimo Trogus Pompejus: quemadmodum Pellæum Canopum appellat in quarto Georg. Virgilius, non ab Alexandro poſitum è Pella Macedoniæ oriundo, ſed vicinum Alexandriæ à Pellæo Alexandro conditæ. Attexenda eſt huc & tertia hujus epitheti ratio, ut Herculeum dixerit Herculis numini ſacratum. Taras nanque urbis conditor, Neptuni filius, Herculi pariter & patri bina ſacravit templa, quo favorem utriuſque numinis coloniæ novæ conciliaret, ut nimirum Herculis præſidio fortiter

agerec

ageret ditesceretque, Neptuni verò ope mare haberet propitium, & feliciter degeret, veluti ex Helenii Acronis in Horatium commentariis discere est. Utrumque occultè designat numisma Tarentinum, in quo visitur Taras Delphino insidens, lævaque Copiæ cornu præferens cum Græca inscriptione Τάρας. Fuerit & illud precium operæ adscribere hoc loco, cur similiter Herculeos Baulos vocarit Silius Italicus lib. Punicorum duodecimo, ibi:

Herculeos videt ipso in littore Baulos.

Ubi Herculeos vocat ab Hercule ibi diversato, quum eò ex Erithya Geryonis armentum egisset: id quod Symmachus testatur his verbis: Herculem armenta Geryonis agentem pervenisse Baulos, ut nunc dicimus, antè βοαύλια: at inde Gaudos in Phlegræo sinu abegisse gigantes, & regionem liberasse, memorant. Certè & oppido nomen fuit Baulis, quasi βοαύλοις, id est, bubilibus, quòd boves Herculis à Geryone abacti eo loco fuerint stabulati: mentionem hujus oppidi facit Mar. Cœlius Rufus lib. epist. famil. 8. Ego, inquit, qui scirem Q. Pompejum Baulis schænobaticam facere, &c. De eo & Servius in 6. Æneidos meminit.

CAPUT X.

Quid Ciborium apud Horatium.

APud Horatium Flaccum lib. carminum ſecundo, oda ſeptima, ibi:

Oblivioſo lævia Maſſico Ciboria exple.

Porphyrion grammaticus Ciboria propriè dici folia colocaſiorum annotat, & pocula in eorum ſimilitudinem facta: rectius quidem quàm Acron, qui Alexandrina poma ea exponit. „ Quanquam rectius ibi pocula legi „ poſſe putarim. ” Verùm quia parum iſti mihi ſatisfaciunt, plenius aliquanto de his perſcribenda videtur ratio. Dioſcorides lib. 2. cap. 97. bifariam enunciari ciborium & cibotion dicit, à ſcrinioli arculæve ſimilitudine, oſtenditque fabæ Ægyptiæ caulem ubi defloruerit folliculos quaſillorum ſimiles producere, in quibus faba operculum excedens, protuberat ampullæ in morem. Quo loco diſſentire videtur Dioſcorides ab aliis autoribus: nam Nicander, cujus verſus mox ſubjiciam, Ciboria propriè folia fabæ Ægyptiæ accipere videtur. Athenæus in 3. etiam herbam ipſam, vel potius flores ejus, quum ait, γίνεται ἢ ἐκ τῶν κιβωρείων καὶ ἄνθος στεφανωτικόν. id eſt: E ciboriis concinnatur & flos ad coronas expetitus. Alii, inter quos Hermolaus Barb. Ciborium fructum eſſe fabæ Ægy-

ptiæ & colocaſiæ ait. ubi rurſus obſerva à Diphilo Siphnio medico, Colocaſiam peculiariter vocari fabæ Ægyptiæ radicem. Cum Nicandro ſentire Plinium autumo, cujus hæc ſunt lib. 21. cap. 15. verba: In Ægypto nobiliſſima eſt colocaſia, quam cyamon aliqui vocant, hanc è Nilo metunt. Deinde ſubdit: at Ægyptii adeò Nili ſui dotibus gaudent, ut implexis colocaſiæ foliis in variam ſpeciem vaſorum, potare gratiſſimum habeant: ubi per implexa folia colocaſiæ, ciboria periphraſticè circumſcribi arbitror. Verſus autem Nicandri in γεωργικῷ, quibus colocaſiæ partes omnes, earumque uſus ad amuſſim deſcripſit, hi ſunt:

Σπείρεις κύαμον Αἰγύπτιον, ὄφρα θερείσσης,
Ανθεα μὲν ϛεφάνους ἀνύῃ, τὰ δὲ πεπληῶτα
Ακμάιου κάρποιο κιβώρια δαινυμένοισι
Ες χέρας ἠϊθέοισι πάλαι ποθέουσιν ὀρέξῃς,
Ριζας δ' ἐν θονίῃσιν ἀφεψήσας προτίθημι.

quos verſus ita obiter pedibus adſtrinxi:

* *Demeſſaque faba Pharia, quam ſeveris, hinc tu*
Communes ſertis flores, protentaque latè
Maturo fructu plenoque ciboria, in uſum
Poclorum, manibus verſet laſciva juventus,
Dum curat genium: at coctis radicibus utor.
In cœnam appoſitis. Quòd autem ciboria in uſum

* *Tute fabam ſerito Phariam, quam demete ad uſum: At flores in ſerta voces:*

usum poculotum vocarint, factum puto propter insignem foliorum amplitudinem, quæ petaso assimilat Dioscorides, pileo Thessalico Theophrastus: ille enim huic herbæ tribuit folium μέγα ὡς πέτασον, galeri instar prægrande: hic verò lib. de plantarum historia quarto, τὰ μεγέθη πίλῳ θετταλικῷ ἐοικέναι scribit. Hinc etiam natum, quod Ciborii vocabulum pro capaciore poculo acceperint autores, quo in significatu extulit hîc Horatius & Hegesander Delphus de Euphorione loquens: τοῦ δὲ κώθωνος εὖ μάλα πρεσβεβηκότος, λαβὼν ἓν τῶν κιβωρίων ὡς ἰξοινῶν καὶ μεθύων ἐνούρησε. id est: Dum acriter certatur poculis, arrepto è ciboriis uno velut temulentus imminxit. Didymus etiam annotat Ciborium esse poculi genus: & addit Athenæus in undecimo, fortassis, inquiens, fuerit scyphium quod dicitur, eo quod à fundo sursum versus in angustam cervicem contrahatur, ciborii Ægyptii instar, διὰ τὸ κάτωθεν εἰς στενὸν συνῆχθαι ὡς τὰ αἰγύπτια κιβώρια. Meminit hujus & Strabo lib. ultimo in hæc verba, de quibusdam rebus Ægypto peculiaribus loquens, οἷον ὁ αἰγύπτιος λεγόμενος κύαμος, ἐξ οὗ τὸ κιβώριον. id est, quale est Ægyptia, quam vocant, faba, è qua ciborium fit. „ Plenissime rem omnem è Claudii Ju-
„ lii historia de rebus Phænicum tradit Ste-
„ phanus, quod Herculi, cum inter omnia ab

„ Euristheo dictata certamina gravissime ex
„ Hydræ Lernææ virulento morsu affligeretur, Delphicum oraculum consuluerit,
„ iter esse illi capessendum, Solis exortum
„ versus, donec incideret in fluvium, qui herbam Hydræ assimilem gigneret, qua cataplasmatis vice imposita, præsens ulceribus remedium inveniret: tandem post longos errores ad Nilum amnem quum venisset, fetur herbam a Pythia præscriptam reperisse, cujus & radix ob macularum varietatem & fructus anginum quid repræsentaret, aliis atque aliis capitibus in demessorum locum identidem succrescentibus ac repullulantibus: ejus autem radicem Colocastam (male enim illic κολοσσαῖον scribitur) dici, Ciborium verò peculiari voce & figura esse quod supernè crescat, & edules fabas (φάβας enim Romanam dictionem repono pro φλέβας) Ægyptiis proferre idem affirmat, herbam, quæ cum radice tusam, lacteo, quem reddit succo, ulceribus malignis circa plantam pedis mederi. Hactenus ille. porrò Colocasiæ ipsius folia, quæ Ciboria nominantur, assimilia sunt Nymphææ foliis, nisi quòd rotundiora magisque circinata sint, ac majora etiam, caulæ similia, ut ex Dioscoride discas in Nymphæa.

Caput XI.

Qui dicatur Saturnius versus.

SAturnius versus vocatur jambicus trimeter hypercatalecticus, hoc est, unica syllaba senarii legem superans, quem ab Hipponactis virulenti poëtæ notissima maledicentia Hipponactium quoque dictum ex Honorati Servii Centimetro liquet. Terentianus Maurus originem huic versui Græcam astruit, quum vetustas, ut inquit, crediderit Saturnium vocandum, tanquam Italis repertum, neque tamen ille hoc probat. „ Marius Victorinus falli illos diserte ait, qui „ priscos Latinos putant Saturnio sive Faunio versui nomen indidisse, tanquam Italo „ & indigenæ, quum tamen varie & multiformiter Græcis fuerit usurpatus, tum Comicis, tum Tragicis." Sextus Pompejus Saturnios appellatos ait, versus antiquissimos, quibus Faunus fata hominibus cecinisse videtur: quo genere versuum etiam Nævius poëta bellum Punicum perscripserit. Ego quid hac in re certi dicam non habeo, nisi quod putem Saturnii nomenclaturam referendam esse acceptam diritati ac malitiæ ejus dei: quippe quum doceri possit, minarum plenum & contumeliosum fuisse hoc genus versuum,

iratisque congruum. Teſtatum hoc facit autor jam dictus lib. de metris, quum ait:

Et Nævio poëtæ ſic ferunt Metellos
Cùm ſæpe læderentur, eſſe comminatos,
Dabunt malum Metelli Nævio poëtæ.

Idem docet Patavinus Pedianus Ciceronis interpres vetuſtiſſimus ſic inquiens: Antiquum Nævii eſt:

Fato Metelli Roma fiunt Conſules. Cui tunc Metellus conſul iratus verſu reſponderat ſenario hypercatalecto, qui & Saturnius dicitur: *Dabunt malum Metelli Nævio poëtæ.* Hinc tolli poterit obſcuritas omnis in verſu à me in Oda quadam conſcripto: *Non placet irati Saturnia lima Metelli*, quum ſignificatum vellem, non probari mihi mordacitatem & amarulentiam in carmine. Meminit & Varro lib. de lat. lin. 6. ubi ait: Ita ut Faunus & Fauna ſint in his verſibus, quos vocant Saturnios. Porro elegans eſt & non expers ſalis in Metellos parodia ſive alluſio ad Nævianum illum verſum, in Ciceronis Verrina ſecunda, in iis verbis: Nam hoc Verrem dicere ajebat, te (Metellum deſignans) non fato, ut cæteros ex veſtra familia, ſed opera ſua Conſulem factum.

CAPUT XII.

Euripidis versus explicatus.

TYrannos, qui primi Sicyonem Achaiæ urbem copiosissimam tenuere, albis mulis invectos fuisse lego in commentariis Demosthenicis: quo nomine Midiam velut ad tyrannidem aspirantem, aut saltem illorum tyrannidis imitatorem incessit amaro morsu Demosthenes, quum ait: κἂν ἄλλοσέ πη βούληται, ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ζεύγους τοῦ ἐκ σικυῶνος. id est: Quod si alio quopiam paret, albo illo Sicyoniorum jugo vehatur. Ad hunc tyrannorum morem candidos mulos curribus suis jungentium, allusisse crediderim Euripidem in tragœdia, cui Herculi furenti nomen est, ubi sub λευκοπώλων, quasi albis pullis jumentisve utentium, nomine, tyrannos designat. ita enim ait:

τὼ λευκοπώλω πρὶν τυραννῆσαι χθονὸς
ἀμφίον' ἠδὲ ζῆθον, ἐκγόνω διός. id est: Priusquam Amphion & Zethus Jovis liberi, albis mulis invecti, tyrannidem hujus urbis invaserant. Narrat enim illic Amphitryon è vetusta fama Lycum primum obtinuisse imperium Thebarum Bœotiæ (quas à septem portarum numero ἑπτάπυργον πόλιν nominat) antequam urbs in dominatum Amphionis & Zethi Tyrannorum inciderit. Tyrannicum hunc

morem perſtringit in Hieronymo nepote Hieronis Syracuſanorum regis, quem à morte avi quadrigis alborum equorum ex regia procedere ſolitum, more Dionyſii tyranni ſcribit, Titus Livius decad. 3. lib. 4. " Certè Plinius Dionyſium tyrannum quadrigis „ albis excepiſſe Platonem navi egredientem „ refert." Non abludit hinc fortaſſis vetus triumphantium apud Rom. mos, qui curru à quatuor albis equis propter Clitumnum amnem paſtis protracto Capitolium aſcendebant, veluti digni qui propter fortitudinem rerum potirentur. Quin & Hieronicæ, ſacrorum certaminum victores, albis equis invehebantur, ut ex Suetonio liquet in Nerone Claudio, Neapolim ejuſmodi equis ingreſſo, more Hieronicarum. Adde huc, quod Jaſon apud Pindarum de ſtirpe regia Crethei & Athamantis ferens, eos λευκίππους πατέρας nominat: & alibi in tragœdia Agamemnonis & Menelai regum Mycenis oriundorum vates compellantur, λευκίππων μυκηναίων προφῆται.

CAPUT XIII.

De pictis veſtibus, & quadratis, quædam ſcita ex antiquitate eruta.

VEſtes pictas, ἀνθινὰς & ἀνθηρὰς à Græcis dictas, veluti floribus ſparſas, antiqui-

tus

tus in usu fuisse promiscuo cùm matronis, tum scortis, invenio, ut de variis gentibus taceam. Illud docet lib. 2. ὀνειροκρ. cap. 3. Artemidorus Daldianus his verbis: γυναικὶ δὲ ποικίλη καὶ ἀνθηρὰ ἐσθὴς συμφέρει. μάλιστα δὲ ἑταίρᾳ καὶ πλουσίᾳ, ἡ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἐργασίαν; ἡ δὲ διὰ τὴν τρυφὴν, ἀνθηραῖς ἐσθῆσι χρῶνται. id est: Fœminam variegata vestis & picta decet, potissime autem meretrici & opulentæ matronæ talis convenit: illa siquidem propter quæstum quem corpore facit, hæc verò propter luxum, pictis vestimentis utuntur. Suidas in dictione ἑταιρῶν refert legem fuisse apud Athenienses, ut pictas vestes gestarent scorta, τὰς ἑταίρας ἀνθινὰ φορεῖν, Earum usus apud Syracusios interdictus fuerat, ut in vicesimoquinto historiarum Phylarchus refert, scribens lege fuisse cautum, ne aut auro redimirentur mulieres, aut pictis uterentur vestibus (Græcè est, ἀνθινὰ φορεῖν) nisi prostare publice, suique copiam facere vellent. Scribit & Diodorus Siculus bibliothecæ libro quinto, Liberum patrem, quavis fœmina molliorem, ἀνθιναῖς, id est, pictis vestibus fuisse usum. „ Unde Ovidius habitum Bacchi „ describens, tribuit illi pictis intextum ve- „ stibus aurum. " Jam vero & Siritas, Sirios Italiæ fluvii accolas, promiscue ἀνθινοὺς χιτῶνας, hoc est, pictas tunicas gestasse, ex

Timæo commemorat Athenæus, & ex eo repetit Euſtathius Iliados decimoſexto. Et Strabo in 15. refert duces Perſarum æſtate amiculum geſtare purpureum, pictumve, πορφυροῦν ἢ ἀνθινόν. Ejuſmodi veſtes etiam κατάστικτοι Polluci dicuntur, & ζωωτοὶ ſive ζωδιωτοὶ, ab animantium formis floribuſque intextis: ita enim ait, ὁ δὲ κατάστικτος χιτών ἐστιν, ὁ ἔχων ζῶα ἢ ἄνθη ἐνυφασμένα, καὶ ζωωτὸς δὲ χιτὼν ἐκαλεῖτο, καὶ ζωδιωτός. Quia vero de veſtibus facta eſt mentio, non omnino operam luſiſſe me putaverim, ſi addidero, quod veſtes ſacræ, quibus noſtræ religionis diaconi, in templis ſacrificanti operam præſtantes, quadrangulis utuntur, aſſimiles fuerint (non enim dicam occaſionem inde ſumpſiſſe) regiis veſtibus Perſarum & Lydorum, quas fuiſſe antiquitus tales ex Halicarnaſſæo intelligere mihi videor, qui Romanarum antiquitatum libro tertio, inter cætera regia inſignia Tarquinio Priſco ab Hetruſcis miſſa enumerat, χιτῶνά τε πορφυροῦν χρυσόσημον καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς. πλὴν οὐ τετράγωνόν γε τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. Id ſonat Latinè. tunicam purpuream lati clavi, & amiculum purpureum pictum, cujusmodi Lydorum reges & Perſarum geſtare olim ſolebant, non quadratum quidem illud, iſtorum ad modum, ſed ſemi-

cir-

circulari forma. Ubi clarè videre licet, quadrangula fuiſſe regum Perſarum indumenta, non in ſemicirculum fracta, qualia ſacris operantium cernimus. Talem fuiſſe & Græcorum ſtolam invenio, quod confirmat apud Athenæum Poſidonius Apamenſis, de philoſopho Athenione loquens, qui poſito ſupercilio philoſophico, arrepta occaſione temporum belli Mithridatici, quod Aſiaticorum animos ad defectionem à Romanis alienaret, in concione quam ad Athenienſes habuit, profeſſus fuit Romanorum civium multos ad deorum ſtatuas confugiſſe, alios mutato habitu quadrangulas veſtes aſſumſiſſe, ut ſe Græcos (niſi mavis Lydos Perſasve) mentirentur, quod ſuſpicor: ita enim ſonant ejus verba, οἱ δὲ λοιποὶ μεταμφιεσάμενοι τετράγωνα ἱμάτια. Quòd autem Græcis quoque in uſu fuerit quadrata veſtis, teſtatur Appianus bellorum civilium lib. 5. ubi de M. Antonio agens, dicit, eum curis exutum, valedictis imperii miniſteriis, quadrangulam ſtolam, Græco more, loco patriæ veſtis, ſumpſiſſe.

CAPUT XIV.

Locus Senecæ illuſtratus præter mentem Cœlii antiquarii.

APud Senecam Controverſiarum lib. 6. locus extat vel maximè lucis egens, ſed non

non ejus, quam Cœlius illi addere contendit, undecimi lib. cap. 13. Verba autoris ſunt de Oſco rhetore, qui natus ad inurendas omnium ingeniis contumelias, nulli non impreſſit aliquid, quod effugere non poſſet. Ille, inquid, Paſſieno, prima ejus ſyllaba in Græcum mutata, obſcœnum nomen impoſuit, declamatori ſubtili, ſed arido. Quibus verbis quid innuatur, perobſcurum eſſe non inficiatur Cœlius: ſed conjectura duci ſe ait, ut Physſienum putet appellatum, veluti eſſet mentulatus follis, à φύσσα, quod follem ſignificat à ſpirandi argumento, & σῖνος, quæ vox Ariſtophani mentulam ſonet: quod nimis longe petitum, imò extortum verius, cui non ſuboleat? nam ut omittam compoſitionis jus, quod reclamat, quis neſcit non vulgati iſta eſſe uſus vocabula in eo ſenſu? ſed Comici peculiare alterum in obſcœni membri ſignificatione, quando proprium penè ſit illius, obliquis interdum verborum involucris potius quàm recto ſenſu prolatis uti. Ego verò ſimplicius venuſtiusque Paſſienum oratorem (cujus & apud Tacitum fit mentio) calumnioſo nomine Paſchænum ab Oſco audiſſe affirmaverim: πάσχαινον nimirum, quod velut pathicum & muliebria patientem deſignare illum voluerit, ſpurci nominis aſpergine, παρὰ τὸ πάσχειν αἰνά, quòd infanda patere-

retur: à quo verbo & πασχητίαι, Latino vocabulo non ignotiores pathici & cinædi nominantur.

CAPUT XV.

Conciliatur autorum diſcordia de Leda fabuloſa, & Nemeſi Helenæ matribus. Loci item corriguntur Plutar. & Theonis. Inibi qua ratione Helene dicatur ex ovo prodiiſſe.

INter dubitationis Symplegadas jactabitur fortaſſis ultro citroque, qui Caſtorem & Pollucem, quos Dioſcuros vocitant, cum ſorore Helenæ, aliàs è Leda prognatos, aliàs Nemeſis filios leget. Taraſinus nanque, ſive, ut alii ſcribunt, Staſinus, qui res Cypriacas Heroico carmine proſecutus eſt, Nemeſin eorum matrem facit, in iis verſibus:

Τοῖς δὲ μετὰ τρίτατην ἑλένην τέκε θαῦμα βροτοῖσι,
Τήν ποτε καλλίκομος νέμεσις φιλότητι μιγεῖσα
Ζηνὶ θεῶν βασιλῆι τέκεν κρατερῆς ὑπ᾽ ἀνάγκης.
Φεῦγε γὰρ, οὐδ᾽ ἔθελεν μιχθήμεναι ἐν φιλότητι
Πατρὶ διὶ κρονίωνι. ἐτείρετο γὰρ φρένας αἰδοῖ.
Καὶ νέμεσις κατὰ γῆν τε καὶ ἀτρύγετον μέλαν ὕδωρ
Φεύγειν. ζεὺς δὲ ἐδίωκε, λαβεῖν δὲ ἐλιλαίετο θυμῷ,
Ἄλλοτε μὲν κατὰ κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης
Ιχθύϊ εἰδομένη, πόντον πόλυν ἐξορόθυνεν,
ἄλλοτ᾽ ἀν᾽ ὠκεανὸν ποταμὸν, καὶ πείρατα γαίης,
ἄλλοτ᾽ ἀν᾽ ἤπειρον πολυβώλακα. γίνετο δὲ αἰεὶ
Θηρία ὅσσ᾽ ἤπειρος ἀνατρέφει, ὄφρα φύγοι νιν.

Quos

Quos, ut possum cunque in Græce nescientium gratiam, vertam.

Tertia post illos Helene pulcherrima prodit:
Auricoma hanc Nemesis peperit compressa Tonante
Ab Jove vi: nec enim ipsa dei consortium amabat,
Incestum fugiens. Atenim mentem ægra pudore
Carpitur ingenuo, terraque marique volucrem
Molitur furtiva fugam: quin Juppiter instat,
Prendere eam satagens gliscente incendio amoris.
Nunc illa arva subit reflui Neptunia ponti,
Æquoreo similis pisci, & vada cærula verrit.
Hesperium nunc Oceanum, & terræ ultima visit.
Nunc habitata petit gravidæ confinia terræ.
Utque Jovem effugiat formas & mille ferarum
Assumit species. Vides ut Helenes matrem Nemesin, licet invitam, nunc in piscium formam mutatam, nunc ferarum speciem assumentem, quo amatorem eludat, fabulose describat. Istud & in Græcis commentariis legitur ad Cypriorum autorem relatum, in hæc verba: διοσκούρους καὶ ἑλένην ἡ νέμεσις ἔτεκεν, ἣ διωκομένη ὑπὸ διὸς μετεμορφοῦτο. id est: Dioscuros pariter & Helenen peperit Nemesis, quæ Jove persequente aliam formam induit. Consentit & Ausonius poëta de Castore & Polluce loquens:

Hos genuit Nemesis, sed Leda puerpera fovit.

Similiter & Pausanias ex Græcorum opinione Nemesin Helenes matrem tradit, nutri-

çem Ledam. Ita enim ait in Atticis: Affirmant Græci Helenæ matrem fuiſſe Nemeſin, at Ledam ubera illi porrexiſſe & educaſſe: patrem vero extitiſſe Jovem, haud Tyndareum. Ex qua opinione Phidias ſtatuarius effingit Helenam à Leda ad Nemeſin deduci. Callimachi quoque interpres annotat Nemeſin apud Rhamnuntem Atticæ ex Jovis congreſſu peperiſſe ovum, quod inventum Leda fovit, unde enati poſtea fuerint Dioſcuri cum Helena: quo nomine Helena à Callimacho Rhamnuſis vocetur epitheto. Neque diverſum prodidit in Aſtronomicis Hyginus, ſcribens Nemeſin ſomno ſopitam ab Jove in cygnum mutato fuiſſe compreſſam, & actis menſibus è congreſſu illo cum volucri ovum produxiſſe, quod ablatum Mercurius Spartam detulerit, ac ſedenti Ledæ in gremium projecerit, e quo nata ſit Helena, quam cùm cæteris fœminis formæ præſtantia antecelleret, filiam ſuam nominarit Leda. Subdit deinde, alios dixiſſe, quòd in olorem converſus Juppiter cum Leda concubuerit: ſed illud ſe in medio relinquere ait. Hi omnes fere, Nemeſin matrem, Ledam alumnam geminorum & Helenæ faciunt. Pugnare videtur Theon Alexandrinus in Aratæis commentariis ita ſcribens: Juppiter olori aſſimilatus ſecundum multorum opinionem cum Nemeſi congreſſus eſt,

ſe-

ſecundum alios vero cum Leda: atque e Leda quidem Helenam & Dioſcuros in ovo extitiſſe memorant. ubi obiter emaculandus eſt græcus codex, legendumque pro νεμέσση eſt νεμέσει. Diſſentire videtur & Iſocrates in Helenes encomio, geminum congreſſum Jovis in oloris ſpecie cum utraque deſcribens: Cygnus, inquit, factus Juppiter in Nemeſis ſinum confugit: iterumque cygno aſſimilatus Ledam devirginavit. Et Euripides in Oreſte Helenam Ledæ filiam aperte nominat, inſigniens eam epithetis ὀρνιθογόνε, quod ab ave fuerit ſata: & κυκνοπτέρε, quod e volucri olore prodierit. Quin & Pauſanias in Laconicis ſcribit, Amyclis (id Laconiæ oppidum eſt) è laqueato templi faſtigio viſi ſuſpenſum ovum, tæniiſque obvinctum, quod Ledam peperiſſe fabulantur: quod ipſum ovum Plutarchus in ſympoſiacis τυνδάρειον ὠὸν ἐρανοπετὲς vocat, hoc eſt, Tyndareum ovum de cœlo lapſum. Ovidius quoque Ledam recubantem facit ſub olorinis alis. Hanc autorum litem diſcuſſum iri puto, ſi intelligamus Ledam tranſnominatam fuiſſe Nemeſin: quod ex Lactantio Firmiano, Germanico Cæſare, autoritate Cratetis, & Euripidis ſcholiaſte manifeſtum fit. Ille nanque lib. de falſa religione 1. cap. 21. diſertè ait, mortuis conſecratis apud Ethnicos nomina immutari conſueviſſe: nam & Romu-

mulus, inquit, poſt mortem Quirinus dictus eſt, & Leda Nemeſis, & Circe Marica, & Ino poſtquam ſe præcipitavit, Leucothea, materque Matura: & Melicertes filius ejus Palæmon atque Portunus. E quibus verbis patet Ledam mortalitate exutam Nemeſis appellationem accepiſſe: quomodo & Ariadnen immortalitate donatam, Liberam fuiſſe dictam annotat Probus grammaticus: & Melicertem à morte Glaucum tranſnominatum fuiſſe ſcribit Nicanor Cyrenæus. Neque verò mortuis ſolis id tributum fuiſſe, ſed vivorum quoque nomina mutata, & cognomentis obſcurata legimus. ſiquidem conſtat Alexandri Macedonis matrem Polyxenam, poſtea Myrtalen & Olympiada, item Stratonicen fuiſſe appellatam. Ita Mneſarete, nobiliſſimum Græciæ ſcortum, Phrynes nomine notior eſt, à lurido colore ſic nominata. Herophile Erythræa nomine impoſititio fuit dicta: Achæus Oreſtis nomine, Podarces Priami, multò illuſtrior eſt. Nunc audi & Germanici Cæſaris verba, quibus indubitatius nihil eſſe poteſt. Cygnum, inquit, dicunt inter aſtra conſtitutum, eo quòd Jupiter in cygnum transfiguratus evolaverit in Rhamnuntem Atticæ regionis, ibique compreſſerit (ita enim cum doctiſſimo Morillono legendum cenſeo, non ramum) Nemeſin, quæ & Leda dicitur, ut refert Crates tragœdiarum

ſcriptor, quæ enixa eſt ovum, unde nata eſt Helena. Ex hoc loco pariter & ex Lactantio mutanda conſtanter eſt lectio apud Plutarchum in libello quod Pythia deſierit oracula carmine reddere, ubi perperam inter cætera, quæ immutata modò enumeravimus nomina, legitur Ledam Mneſinoën fuiſſe tranſnominatam, ubi tu Nemeſin repone pro μνησινόην. Adſcribenda ſunt huc & Euripidis gloſſematarii verba in Oreſten, quæ ita ſonant: Ledam perhibent in Nemeſin mutatam, ſic cum cygno concubuiſſe. Græcè ita. φασὶ γὰρ τὴν λήδαν ἐις νέμεσιν μεταβληθεῖσαν, ὅτω συνελθεῖν τῷ κύκνῳ. Cauſam verò cur ex ovo prognata dicatur Helena, reddere conatur Clearchus in amatoriis, ſcribens ὠία, hoc eſt, ova antiquitus dictum fuiſſe cœnaculum locumque æditiorem tabulati in ædibus, ſeu contignationem; poſterior ætas ὑπερῷον, quaſi ſuperum ovum dixit: in qua ædium parte educata quum eſſet Helena, opinione ſiniſtra implevit vulgus hominum, ut ex ovo prodiiſſe eam crediderint: nam fabula mera eſt, quam Neocles Crotoniata ſcripto prodidit, ovum videlicet illud Helenæ parens, è luna fuiſſe delapſum; & lunares fœminas ova parere: denique ibi natos decies & quinquies antecellere nobis.

CAPUT. XVI.

De Bupalo locus Horatii in Epodis restitutus: & ab eo factæ paræmiæ. Item Sulpitiæ poëtriæ locus enodatus.

APud Horatium Epodôn carmine sexto legitur:

Aut acer hostis Bubalo. Sic enim habent codices omnes, quos mihi videre licuit, simul cum interpretibus, qui locum maculosum conniventibus oculis prætereunt, quum ibi non Bubalo, quod quadrupedis genus est, sed Bupalo, manifestissimè legendum sit: de quo tametsi dissentiant autores qui fuerit, certum est tamen patria Chium fuisse, Anthermi filium, invectivis Hipponactis & amarulentis jambis nobilitatum, qui Poëtæ istius, acerrimi sibi hostis deformitatem oculis spectantium ad risum exposuisse videtur: erat nanque Hipponax poëta, non pumilæ modò staturæ homuncio, & fœdo vultu, sed gracili quoque corpusculo, ut omnigenæ historiæ libro duodecimo refert Ælianus, & apud Athenæum Metrodorus Scepsius. Dixi autem, in eo qui fuerit non consentire autores: siquidem Plinius marmorarium fuisse multis ante inventam picturam statuariamque seculis scribit. Suidas ἀγαλματοποιὸν, id est, statuarium nominat: Plasten, qui è luto vultus fingere solet, Pausanias non

uno in loco : Acron pictorem eum facit. Sed Plinii verba, quia utriusque tam Hipponactis quam Bupali historiam graphicè adumbrent, non gravabor adscribere, explicandæ Horatii in hoc loco sententiæ maximè convenientem. Anthermi, inquit, Chii filii Bupalus & Anthermus clarissimi ea scientia (sculpturæ videlicet) fuere, Hipponactis poëtæ ætate. deinde subdit: Hipponacti notabilis fœditas vultus erat, quamobrem imaginem ejus lascivia jocorum ii proposuere ridentium oculis. (Erasmus circulis videtur legisse.) Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credatur aliquibus ad laqueum eos compulisse, quod falsum est. Pausanias verò in Messeniacis ita de eo scribit : Bupalus homo miræ industriæ in ædificandis templis, & in plastice insignis (ζῶα ἀνὴρ ἀγάθὸς πλάσαι) primus omnium quos novimus apud Smyrnæos fortunæ simulacrum fecit, capite præferentis cœlum, &c. Idem in Bœoticis meminit Charitum à Bupalo sculptarum in Attali conclavi, quas ob artificii præstantiam Pergameni ostentent. Celebrat idem autor & Charitas apud Smyrnæos positas ex auro. Suidas verò hunc in modum de eo memoriæ prodidit. Hipponax patre Pytheo & matre Protide natus, Ephesius fuit, sed expulsus à tyrannis Athenagora & Coma, Clazomenas habitatum concessit:

ceſſit: ſcripſit in Bupalum & Athenin ſtatuarios, quod ipſius imagines ad ludibrium expreſſiſſent. Ubi obſerva Athenin dici, quem Plinius paulò antè citatus Anthermum nominat. Suidam ſequitur in Nutricia ſua Politianus, ibi:

Nec ferus Hipponax, atro qui felle cruentus
Bupalon & ſtratum morſu laniavit Athenin.

„ Atque ita etiam Ariſtoph. comment. in A-
„ ves, Athenin nominant, ut fratres Germanos,
„ καὶ βȣπάλȣ καὶ ἀθηνίδος πατέρα.") Quia autem extorris patria Clazomenas Joniæ urbem commigravit, à Sulpitia poëtria epitheto Clazomenius vocatur in verſibus, quos ſuper querela reipublicæ de infelicibus ſub Domitiano temporibus conquerentis edidit, ibi:

Nec qui pede fractus eodem
Fortiter iraſci diſcit duce Clazomenio.

In quem locum non ſatis explicitum, & illud adnotare precium eſt operæ, quod fractum verſum vocet Scazontem Hipponactium, ſiquidem teſtimonio Halicarnaſſæi conſtat Hipponactem infregiſſe trimetrum Archilochium in Scazontem, quo inimicos pungeret acerbius. σκάζȣσι μέτροις ὀρθὰ τοξεύσας ἔπη, ut ait Epigrammat. A Bupalo ſpecie proverbiali dictum eſt à Juliano apoſtata, βȣπάλιος μαχὴ, pugna Bupalia, pro maledica virulentaque inſectatione, in epiſtola qua Alypio Cæſarii fra-

tri gratias agit ob missam ad se Geographicam pinaca, diligentia magna elaboratam: ita nanque ait: καὶ καλλιμάσωσας αὐτὸ προσθεὶς τοὺς ἰάμβους, οὐ μάχην ἀείδοντας τὴν βουπαλίον κατὰ τὴν κυρηναῖον ποιητὴν, ἀλλ' οἵους ἡ καλὴ σαπφὼ βούλεται τοῖς ὕμνοις ἁρμόττειν. id est: Magna industria illud elaborasti, additis & jambis, non pugnam canentibus Bupaliam, ut cum Callimacho Cyrenæo poëta dicam, sed quales venusta Sappho vult hymnis congruere. Ab eodem nomine effictum est & alterum proverbium à Leonide Epigrammatario, βουπάλειον στύγος, Bupalium odium, pro inexpiabili; cujusmodi apud Ciceronem audit Vatinianum odium. Versus ejus sunt hi:

ὦ ξεῖνε φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον
τὸν φρικτὸν ἱππώνακτος οὗ τε χ' ἀ τέφρη
ἰαμβιάζει βουπάλειον εἰς στύγος.

Dicam & latinè:

Hospes sepulchrum grandinans diras, fuge,
Ubi ferus Hipponax jacet, cujus cinis
Etiamnum in odium Bupali jambos jacit.

Maledicentiæ Hipponactis in Bupalum testes sunt illi versus ex ipsius jamborum libris apud autores citati:

ὡς οἱ μὲν ἀγεῖ βουπάλῳ κατηρῶντο.

id est:

Sic illi scelerato Bupalo diras imprecabantur.
& ille:

λάβετε

λάβετε μευ θοιμάτιον, κόψω Βυπάλυ τὸν ὀφθαλμόν.
Auferte vestem meam, ut Bupali excindam oculum.

Ad quem versum allusit alicubi Aristophanes, sic inquiens:

εἰ νὴ Δία τις τὰς γνάθυς τύτων δὶς ἢ τρὶς ἔκοψεν,
ὥσπερ Βυπάλυ, φωνὴν ὐκ ἂν εἶχον. id est: Per Jovem si quis illorum maxillas bis terve depalmasset, quemadmodum Bupali, obmutuissent facilè. Meminit ejus in Bupalum jamborum & Zezes Isacius ibi, *καὶ ὁ ἱππώναξ ἐν τῷ κατὰ Βυπάλυ πρώτῳ ἰάμβῳ ἐβόησε.* Neque illud silentio prætereundum est, Hipponacteum præconium, pro morsu amaro & felleo usurpari apud Ciceronem: quandoquidem & in parentes suos Jambis debacchatum fuisse Leonidas suprà à nobis nominatus testatur, quando de eo ita canit: *ὃ καὶ τοκέων ἔρ βαΰξας.* id est: Qui in parentes etiam suos delatravit.

CAPUT XVII.

De titulo libelli Senecæ, de morte Claudii inscripti.

LIbellus extat typis invulgatus Annei Senecæ à Beato Rhenano viro in juvanda re literaria sanè strenuo, primùm (nisi fallor) & inventus & in lucem emissus, cui titulus est, Ludus de morte Claudii Cæsaris, festivus quidem ille & salibus jocisque refertus, in quo Claudium Cæs. in cœlum refert per ludum. Eum ego libellum esse censeo, cui ab autore

Ἀποκολοκύνλωσιν nomen inditum ſcribit Dion Coccejus hiſtoriarum 58. voce (ut equidem exiſtimo) ad apotheoſin alludente, qua conſtat ex Herodiano lib. 4. in deos referri ſolere imperatores fato functos. Verba Dionis ſunt, συνέθηκε μὲν γὰρ καὶ ὁ σενέκας σύγγραμμα, ἀποκολοκύντωσιν αὐτὸ, ὥσπέρ τινα ἀπαθανάτισιν, ὀνομάσας. id eſt: Compoſuit enim & Seneca ſcriptum, quod Apocolocyntoſin, veluti quandam inter indigetes referendi rationem, inſcripſit. Apocolocyntoſin autem nuncupavit Seneca, eò quòd Claudius medicato boleto, quaſi pharmaco purgatorio, quod olim frequens è colocynthide concinnabatur (quam agreſtem cucurbitam vocare licet) periit. Infuſum autem delectabili cibo boletorum virus, Locuſtæ nobilis veneficæ ingenio paratum, Agrippinam Claudio porrexiſſe ſcribunt Plin. lib. 22. Corn. Tacitus lib. 12. Suetonius & Dion lib. antea dicto. quod attigit & Satyrographus Juvenalis, inquiens:

Boletus domino, ſed qualem Claudius edit.

& Martialis eo verſu:

Boletum qualem Claudius edit, edas.

Huc pertinet & Neronis dictum memoratu non indignum, dicentis: Boletos (fungorum id genus eſt) eſſe βρῶμα θεῶν, id eſt, deorum cibum: velut innuentis, per boleti eſum ad Deos exceſſiſſe Claudium.

CA-

CAPUT XVIII.

Qui fuerint interpretandorum somniorum primi artifices, quique de ea scientia scripserint. Item onirocriticon incerti autoris.

TAmetsi Cicero lib. de divinat. 2. somniorum conjectores, quos ὀνειροκρίτας Græci vocant, ex levissimo & indoctissimo hominum, imò sagarum, genere constare dicat, antiquissimum tamen ejus peritiæ inventum, & inde laudem arrogasse suis hominibus gentiles lego, & ejus scientiæ præstantiam haud dissimulanter in sacris literis laudari invenio, idque in Josepho Jacobi filio, quem ob eximiam in hac arte industriam præ cæteris maximum nomen & præcipuos honores adeptum fuisse clarissimum est, „ quapropter à Pharaone indito cognomine ψανθεοφάνιχος nuncupatus fuisse legitur, hoc est, arcanorum inventor: quanquam apud Joan. Zonaram τοθομφάνηχος scriptum inveniatur eadem adjecta expositione. usque adeo, Trogo Pompejo ignotum non fuit." Qui Justini verbis dicit illum primum somniorum intelligentiam condidisse: quanquam Philon Byblius Abrahamo illius proavo laudem istam attribuat. Plinius lib 7. Amphictyoni Deucalionis filio somniorum & ostentorum interpretationem assignat. Pausanias Amphiaraum ὀνειρά των διακρίσει in dijudicandis somniorum eventis excelluisse scribit in Atticis. Clemens

ὁ ςρωματεὺς refert Telmisseos excogitasse primos τὴν διὰ ὀνείρων μαντικὴν, futurorum per somnia prænotionem. quod repetit & Tatianus Assyrius, qui pro Christiana fide mortem oppetiit, his verbis: τελμισσέων μὲν γὰρ οἱ δοκιμώτατοι, τὴν διὰ ὀνείρων ἐξεῦρον μαντικήν. Fuit autem Telmissus Lyciæ oppidulum Strabone teste, non Cariæ, ut opinatur Cicero, deceptus Poëtarum, præsertim Tragicorum, qui regiones plerumque confundunt, autoritate, in qua urbe aruspicum disciplinam excelluisse fatetur idem Cicero. Et Arrianus lib. 2. de rebus gestis Alexandri Macedonis, commemorat Telmisseos vates à natura explicandis divinis rebus & enunciandis futuris esse deditos. Complures autem de hac cognitione scripsisse reperio, inter quos commemorântur hi fermè: Geminus Pyrius tribus ea de re editis libris: Panyasis Halicarnassæus, Alexander Myndius, Phœbus Antiochenus, Demetrius Phaleræus, cujus de eadem scientia quinque commentarii extitisse leguntur: Artemon Milesius, qui ad XXII. onirocriticôn lib. conscripsit: Nicostratus Ephesius, Astrampsychus, Artemidorus Daldianus è Lydia, cujus unius extant libri tres Græcè scripti ad Cassium Maximum, & duo ad Artemidorum filium cognominem, tametsi Suidas quatuor tantum ejus autoris esse prædicet: & Antipho Atheniensis ætate prior Artemido-

midoro. Cui verò autori arrogari debeant verſus Onirocritici „(qui & λύσεις ὀνείρων, veluti „ ſomniorum explicationes inſcribuntur") qui ſingulis ſenariis ſomnii conjectionem abſolvunt, haud facilè dixerim: eos tamen, quod nusquam extent ſeriatim typis expreſſi, libuit hic in gratiam ſtudioſorum ordine ſubjicere Græcè.

ὄναρ καθ' ὕπνους νητρεκὲς λέγειν τόδε.
ἀργῶς κινεῖσθαι, δυστυχεῖς ποιεῖ τρίβους.
τρέχειν καθ' ὕπνους, εὐσθενεῖς ποιεῖ τύχας.
ἄνθρακι βαίνειν, ἐχθρικὴν δηλοῖ βλαβήν.
„ βαίνων κεράμους, δυσμενῶν βλάβας φύγοις.
„ Teſtas pede offendens, noxam hoſtilem
„ fuge.
„ Νενησμένα κρατῶν δὲ προσδόκα λύπας.
„ Malum imminebit, penſa ſi manu tenes.
βότρυς καὶ ἔσθειν, ὀμβρικὴν δηλοῖ κλύσιν.
βρῶσις σύκων, δείκνυσι φληνάφων ψόγους.
τρώγων γλυκερὰ, πικρίας ἕξεις τρόπους.
θρίδακας ἔσθειν, σωμάτων δηλοῖ νόσον.
ὠὰ κρατεῖν, ἔσθειν τε, σημαίνει λύπας.
γελῶν καθ' ὕπνους, παγχαρὴς πάντως ἔσῃ.
εἰ θυμιᾷ σε τίς, πικρὸν τ' ὄναρ πέλει.
πέτρᾳ καθεσθεὶς, ἐλπίδας χρηστὰς ἔχε.
τείχει καθεσθεὶς, εὐτυχὴς πέλειν δόκει.
κόπρῳ καθεσθεὶς, ζημίας ἕξεις τρόπους.
δυσωδίαν, νόμιζε τὴν ἀηδίαν.
„ μητρὶ πλακῆναι, καλὸν εἰς ὄναρ τόδε.
ἔκδηλός ἐστι βόρβορος, ψυχῆς ῥύπος.

Ιλὴν

ἰλὴν πεπλευκὼς, τοῦ νόου νόει βλάβην.
πηγὴ διαυγὴς, τὰς νόου λύει λύπας.
,, ὄφεις παΐειν, τὰ κέτρα τῶν ἐχθρῶν λύει.
ὕδωρ διαυγὲς ἐκπίνειν, χρηστὸν τόδε.
ὕδωρ πίνων πηλῶδες, ἐν λύπαις ἔσῃ.
ὕδωρ βλύζον κάτωθεν, ἐχθροὺς μηνύει.
οἶνος ῥυπώδης, ἐκτρανοῖ πολλὰς λύπας.
οἶνος κενωθεὶς ἀγγείων, παύει λύπας.
οἴνου μεταοχὼν, προσδόκα δεινὰς μάχας.
χύσις ἢ ποταμοῦ, δυσμενῆ δηλοῖ χάραν.
νῆξις θαλάσσης ἡμέρας, τοὔναρ καλόν.
νῆξις θαλάσσης ἀγρίας, δηλοῖ λύπας.
χρυσὸν κρατῶν, ἄπρακτος, ὧν θέλεις, ἔσῃ.
ἥλους κρατῶν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν βλέπε.
στρουθὸν κρατῶν φεύγοντα, προσδόκα βλάβην.
στύλον κρατῶν, ἔλπιζε τὴν θεῖαν χάριν.
κίρκους κατασχὼν, οὐ θέλεις πάντως τύχοις.
χειρὸς πελασθεὶς κίρκος, ἄρχουσιν βλάβη.
κλεῖδας κρατεῖν ἢ, σύνθεσιν δηλοῖ τρόπων.
κλῆμα κρατήσας, ἐγκαλεῖσθαι προσδόκα.
,, παῖδας κρατῶν, κίνδυνον ἐλθεῖν προσδόκα.
,, Ἄπιον κρατῶν τις, ἀστοχεῖ τῶν ἐλπίδων.
,, κλασθεῖσα ῥάβδος, οὐ καλὸν φέρει πέρας.
,, Confracta virga, non bonum adfert exitum.
,, Βουνὸς προσέρπων πραγμάτων δηλοῖ βίαν.
,, Negotii vim adrepens collis indicat.
ὄλον καθαίρειν, φροντίδων δηλοῖ λύσιν.
χεῖρας καθαίρειν, φροντίδων δηλοῖ λύσιν.
πόδας καθαίρειν, φροντίδων δηλοῖ λύσιν.

πωδῶν

N

πόδας πλατεῖς ἔχοντα, σημαίνει λύπας.
ποδῶν κοπέντων, μηδόλως ἄρχε τρίβον.
πρήθων τὸ σῶμα, δυσκλεὴς ἔσῃ λίαν.
θανὼν καθ' ὕπνες, φροντίδων ἔσῃ δίχα.
καλὸν πέτεσθαι, πράξεως καλῆς τόδε.
φίλειν, ἐγείρει δυσμενῶν μακρὰς μάχας.
κρημνε πεσόντα, δυσυχῆ δηλοῖ τύχην.
„ Ἄστρα βλέπειν κάλλισον ἀνθρώποις πέλει.
„ Ὁρῶν ἐλαίην, ἐκφύγῃς πᾶσαν βλάβην.
„ Γάλα σκεδάζει δυσμενῶν συμβουλίας.
„ Γάλα γαληνῶν πρόξενον πέλει τρόπων.
„ περιπλακῆναι, καλὸν εἰς ὄναρ τόδε,
„ εὔχρησον ἀνδρὶ συμπλακῆναι φιλτάτῳ,
„ πᾶσαί τε μίξεις πρόξενοι μακρῶν πόθων.
„ γυμνὸς καθεσθεὶς, σῶν ὑπεκσῆς πραγμάτων.
„ ἐχθροῖς συνέσθειν, εἰς καταλλαγὴν φέρει.
λάκκῳ καθεῖναι σαυτὸν, ἐ καλὸν τόδε.
πολὸν βλέπειν θέοντα, μυσικὸν τόδε. *aliàs* πῶλον.
περισερὰς βλέπειν τε, προξενεῖ βλαβήν.
βόας θεωρεῖν, εἰς καλὴν πρᾶξιν φέρει.
νεκροὶ βόες δηλεσι τὲς λιμε χρόνες.
νέκρες ὁρῶν, νέκρωσιν ἕξεις πραγμάτων.
ἵππων ἢ λευκῶν ὄψις, ἀγγέλων φάσις.
σφῆκες φανέντες, δυσμενῶν εἰσὶν βλάβαι.
φωσῆρας ἰδεῖν, πραγμάτων δηλοῖ φάος.
θαλάτταν ἰδεῖν μειδιῶσαν, εὔθετον.
φλοῖσβος θαλάσσης, πραγμάτων δηλοῖ κλόνον.
λευκὰς ὁρᾶν τὰς σαρκὰς, εὔθετον λίαν.
σαρκὰς μελαίνειν, ἐ καλὸν πᾶσιν τόδε.

κυνῶν

κυνῶν ὑλαγμὸς, ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.
χιὼν φανεῖσα, δυσμενῶν ἔχθρας λύει.
λευκὴν ϛολὴν κάλλιϛον ἐν ὕπνῳ φέρειν.
ϛολὴν φορεῖν μέλαιναν, οὐκ ἀληθέα.
ϛολὴν δ' ἀλουργὸν, εἰς μακρὰν νόσον φέρει.
ϛολὴν εὐρυθρὰν, εἰς καλὴν πρᾶξιν φέρει.
ϛολὴν φορεῖν ἄνακλος, ἐλπίδων λύσις.
χιτὼν ῥαγεὶς, ἔῤῥηξε φροντίδων βάρος.
ζωνὴ κοπεῖσα, τὴν ὁδὸν λύει τάχος.
τρίχας καρῆναι, πραγμάτων δηλοῖ βλάβην.
τρίχας πεσεῖν ἢ, κίνδυνον φέρει μέγαν.
μάχην μάχαιρα ζωγραφεῖ κρατουμένη.
συνθλᾷν μαχαίρας, δυσμενῶν δηλοῖ λύσιν.
βρονταὶ καθ' ὕπνους, ἀγγέλων εἰσὶν λόγοι.
γέροντα σαυτὸν εἰ βλέπεις, ἕξεις γέρας.

Conabor pro virili eosdem versus totidem senariis includere.

Celare noli somnium quando liquidum est.
Pigrè moveri fausta signat itinera.
Actus secundat, somnies si currere.
Calcare prunas, noxiam signat gravem.
Botros edere, notat madores imbrium.
Ficus edere, cavilla scurrarum notat.
Molestias signat vorare dulcia.
Comesa lactuca indicat morbum gravem.
Ova edere contínereque, ostendit mala.
Si somnians ridebis, angor te premet.
Sed si fleas, repleberis tunc gaudiis.
Succendi ad iras, hoc acerbum est somnium.

Pe-

Petræ insidens stabili, bonam spem contine.
Muro insidentem sors secunda te manet.
Mulcta gravaberis, super stercore sedens.
Putoris omen esse crede molestias.
Animæ inquinamentum notat, cœno infici.
Cœnosa peragrans, sentiet vitium ingeni.
Fons limpidus, mentem serenam denotat.
Potare limpidam, bonum omen prædicat.
Cœnosam aquam bibens, agit in angustiis.
Ebulliens aqua, perduelles nunciat.
Serenat animum vappidi potus meri.
Sopit dolores, dolio exhaustum merum.
Vinum bibentem pugna te manet gravis.
Fluvius inundans, hostilem incursum notat.
Æquor serenum nare, faustum est somnium.
Æquor natare turbidum, angores notat.
Aurum tenere somnians, voto excides.
Clavos tenens, ab hoste periculum cave.
Jactura certa est, passer evolans manu.
Tenens columnam, numinis speres opem.
Votum obtinebis, si manu accipitrem premas.
Accipiter evolans malum adfert principi.
Claves tenere, stabile fœdus indicat.
Remoram notant flagella torta vitium.
Se eluere totum, exterminat curas graves.
Abluere dextram, curarum fascem fugat.
Eluere plantas, diluit curas graves.
Latos pedes habere, portendit malum.
Viam ingredi nolito, succiso pede.

In-

Inglorius eris, te ustulatum somnians.
Curis eris liber, necem si somnies.
Volare, successum rei lætum notat.
Præsagiunt pugnas hostiles, basia.
Adversa sors portenditur præcipitio.
Se jacere pronum in fossam, signat tristia.
† *Est mysticum cælum videre volvier.* † *Aliter:*
Currentem equi pullum videre, mysticum est.
Damnum ominare, si columbas videris.
Visi boves, sinistra portendunt mala.
Diram augurantur mortui pestem boves.
Visum cadaver indicat necem gravem.
Est ominosa res atros videre equos.
Albos equos videre, faustus nuncius.
Signant periculum ab hoste, vesparum agmina.
Videre lumen, res loco in claro notat.
Pelagus quietum cernere, est omen bonum.
Fremitus maris, negotiis turbas notat.
Albens caro, res auspicata est admodum.
Nigratio cutis, bonum nulli notat.
Canum latratus hostium insultus notat.
Hostile conamen cadet, visa nive.
Omen bonum in somno est, amictus candidus.
At pulla vestis, curæ inanem non facit.
Purpurea vestis, non gravem morbum notat.
Rubens stola, eventus rerum felicitat.
Magnam fove spem, regia indutus stola.
Disrupta vestis, curarum fascem eximit.
Præcisa zona celeriter expedit viam.

Dam-

Damnum in negociis coma obrasa indicat.
Discrimen ingens crinium casus notat.
Tentus manu ensis auguratur prælium.
Confringere enses, hostium stragis nota est.
Tonitrua somni, nunciorum dicta sunt.
Qui se senem videt, manet eum dignitas.

CAPUT XIX.

Observationes Latinæ de anni temporum discrimine.

QUod in ætatibus, idem & in anni temporibus discrimen observatum apud autores video: ut quemadmodum dicunt, ineunte, vel prima juventa, & sic deinceps, ita & ineunte vel primo vere, quod Virgilius etiam, novo, dixit in Georg. pro veris initio, ad imitationem Græcorum, qui dicunt, πρώτου καὶ νέου ἔαρος. „ aut ἱσαμένου „ sive ut Hesiodus: νέον ἱσαμένοι. " Similiter Latini, medio, vel adulto vere (quo postremo non semel utitur Marcellinus) efferunt pro eo quod est, in medio veris, quod Græci non absimili ecphrasi, ἀκμάζοντος, ἢ μεσοῦντος τοῦ ἔαρος dicunt: quanquam Corn. Tacitus æstatem adultam quodam loco usurpasse videatur, pro, sub finem æstatis, ubi ait: Æstate jam adulta legionum aliæ in hybernacula remissæ. Solent nanque autumni tempore, aut, si maturius, æstate desinente, in hyberna dimitti milites. Cicero etiam

 sum-

ſummam hyemem dixit, pro media bruma, in oratione pro lege Manilia: Nunquam niſi ſumma hyeme tranſmiſerint. Idem lib. de nat. deorum ſecundo, ſeneſcentem hyemem vocavit, ubi ſolſtitium circunſcribens dicit, Solis inflectentis curſum tempus adjunctum eſſe ſeneſcenti hyemi. Sic Ammianus lib. 21. Autumno jam ſeneſcente profectus. pro quo & provectum dicere non ineptè poterimus, uti Tacitus provectam noctem dixit. Denique & extremo, prono, & præcipiti vere Latini dicunt, loco ejus quod vulgariter, in fine veris, dicimus: Græci παυομένου ϗ λήγοντος, teste Polluce: præterea & φθίνοντος & ἀπιόντος, ex Proclo. Cicero pro Pompejo: Tantum bellum Cn. Pompejus extrema hyeme apparavit, ineunte vere ſuſcepit, media æſtate confecit. „ Ita & præcipitem diem vocavit, qui in „ occaſum vergit, Livius lib. 4. Præcipiti „ jam die curare milites corpora jubet."

CAPUT XX.

Cur Cupreſſus feralis arbor fuerit ab antiquis habita, rationes.

CUpreſſus arbor quod funebri ſigno ad domos funeſtas poni antiquitus conſueverat, & prope rogum depangi, nemo eſt in literis vel tenuiter verſatus, qui ignorat: quam verò id ob cauſam, nondum liquidò ap-

apparet. multiplex enim adducitur à variis ſcriptoribus ratio, quæ cum gente variat: ſiquidem Latini naturam & ingenium arboris magis intuiti videntur, Græci verò fabuloſa potius ſectari. Varroni nanque placuit adhiberi rogis cupreſſos, propter gravem uſtrinæ nidorem: quod ita interpretatur Iſidorus, ut odorem cadaverum, dum urerentur, cupreſſi juxtà poſitæ comprimerent jucunditate odoris ſui. Plinius lib. 16. cap. 33. cauſam geminat, cùm quòd ea arbor Diti ſit ſacra, tum quod refecto ejus vertice intermori, & ſuccifa non regerminare credatur. quod tenet quoque Sex. Pompejus: Cupreſſi, inquit, mortuorum domibus ponebantur ideo, quia hujus generis arbor exciſa non renaſcitur, ſicut ex mortuo nihil jam eſt ſperandum. quam ob cauſam in tutela Ditis patris eſſe putabatur. Servius cupreſſum Proſerpinæ dicatam ait, propter morientium luctus. At Aſclepiades ex ea cauſa lugubrem habitam prodidit, quod Boream Celtarum regem commemorent primùm in amiſſæ filiæ Cypariſſæ tumulo conſeviſſe novum genus arboris hujus. Autor Græcus τῶν γεωπονικῶν, ſive de agricultura, Caſſianus Baſſus Scholaſticus (is enim eorum collector fuit, non Conſtantinus) lib. 2. rationem refert ad lugubrem caſum Cypariſſarum Eteoclis filiarum, quæ quum in ſo-

lenni dearum tripudio in puteum prolapsæ interiissent, miserta flebilem sortem Tellus plantas proceritate puellis similes (uti fabulatur) produxit, desiderium quoddam earum & monimentum rei in arborum illis cognominum aspectu volens extare. Nec defuerunt qui ad tristem eventum Cyparissi cujusdam id transferunt, qui Telephi filius quum in Chio insula cervum mansuetem delitias suas fortuito jaculo ipse (ut refert Probus) Sylvanusve pueri amasius (quod Servio placet) trajecisset in sylvis pascentem, inedia vitam finivit, præ mœrore contabescens, quem Apollo (nam hunc ejus amatorem narrat Ovidius Transformat. decimo, & Servius parum sui constans in Æneidos tertio) nec medica ope, nec consilio ab instituto revocare quum non posset, in Cupressum luctuosam arborem convertit, de amasii nomine dictam. quanquam alii Græcam originem illi tribuunt, ut Cyparissus vocata sit, διὰ τὸ κύειν καὶ φέρειν παρίσους κλάδους τε καὶ καρποὺς, ab æqualitate fructuum pariter & ramorum quos producat: unde natus ille senarius ab Eustathio adductus, κύει παρίσους ἡ κυπάρισσος κλάδους. Illud obiter adjecero, quod Jovis sceptrum è Cyparisso fabulentur fuisse factum veteres, ut Hermippus autor est: quæ res deterruit Pythagoræos ab usu Cupressinarum arcularum, quod

quod commemorat Laërtius. Fuit & Cypariſſus oppidum in Parnaſſo monte ſitum juxta Delphos, à Cypariſſo Minyæ Orchomeniorum regis filio nomen habens, Euſtath. teſte.

CAPUT XXI.

Virgilii locus illuſtratus ex tertio Æneidos. Julianus Aurelius cum Laërtii interprete notatus.

VIrgilius haud vulgari ſenſu illud in tertio Æneidos extulit:

Da pater augurium, atque animis illabere noſtris.

tectè nanque reſpicit ad cognomen Apollinis Genitoris, cujus in Delo extabat ara hoc cognomento, quem Cato in oratione de educandis liberis Genitivum dixit. Hujus meminit in Argonauticôn quinto Valerius Flaccus:

Phœbi Genitoris ad aras Ventum ait.

Cloatius Verus, Deli, inquit, ara eſt Apollinis γενέτωρος, in qua nullum animal ſacrificatur, quam Pythagoram velut inviolatam adoraſſe produnt. Idem ſcribit, Ariſtotelis in Deliorum republica teſtimonio, Laërtius Diogenes lib. 8. βωμὸν προσκυνῆσαι μόνον ἐν δήλῳ τοῦ ἀπόλλωνος τοῦ γενέτωρος, ὅς ἐστιν ὄπισθεν τοῦ κεραῖνου, διὰ τὸ πυροὺς καὶ κελθὰς, καὶ τὰ πόπανα μόνα τίθεσθαι ἐπʼ αὐτοῦ ἄνευ πυρὸς, ἱερεῖον δὲ μηδέν. id eſt: Adoraſſe modo Pythagoram Apollinis Genitoris aram in Delo, quæ retro Corneam eſt poſita, quoniam farra, hordeum, placentas-

tasque ſolas citra ignem apponere illic moris ſit, victimas vero nullas. quem locum interpres commaculavit quidem. Sed majoris erroris in luto hærere deprehenditur Julianus Aurelius, autoris verba exponens in libris, quem de Deorum cognominibus ſcripſit: nam illud, ὄπισθεν τῦ κερατίνυ, vertit, quæ poſt Ceramicum poſita erat, qui locus fuit Athenis celebris. Huc reſpexiſſe & Ciceronem certum eſt in tertio de natura Deorum, ſcribens, ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare voluiſſe Pythagoram, ne aram ſanguine aſpergeret. Quam aram, quia in ea nullum animal immolabatur, ἐυσεβῶν βωμὸν, id eſt, piorum ſeu ritè venerantium aram, ſua etiamnum ætate dictam extitiſſe refert Cyrillus lib. 9. adverſus Julianum. „ (Ejusdem „ & D Clemens lib. 7. ſtromatum meminit, „ his verbis, τὸν μὲν ἀρχαιότατον βωμὸν ἐν Δήλῳ „ ἁγνὸν εἶναι τεθρυλλήκασι, πρὸς τὸν δὲ μόνον καὶ „ Πυθαγόραν προσελθεῖν φασὶ φόνῳ καὶ θανάτῳ μὴ „ μιανθέντα. Antiquiſſimam in Delo aram pu„ram extitiſſe proditum eſt, ad quam ſolam „ acceſſiſſe dicitur Pythagoras cæde & ani„malium cruore haud inquinatus.") Ex his liquere etiam poteſt, cur Venerandi vocabulo uſus poëta, non hoſtias mactantem, ſed ſolenni tantum precatione uſum Æneam facit, in eo verſu:

Tem-

Templa Dei saxo venerabar structa vetusto.
Neque enim dubium mihi est, quin doctissimus poëta sciverit istud, & accuratissimè observarit. Porrò corneam aram vocat Laërtius eam, quæ ex dextris (sic enim lib. utra animantia sapientiora sint, aquaticáne an terrestria, Plutarchus habet. Idem secum pugnans in Theseo, lævis, non dextris, ait) cornibus omnibus ibi posita fuit, quam κεϱατῶνα βωμὸν in Theseo appellat, inter septem orbis miracula habitam vel Martiale teste.
„ ibi: Dissimuletque Deum cornibus ara fre-
„ quens. hujus & Callimachus meminit in
„ hymnis."

CAPUT XXII.

Italiam variis nominibus appellatam esse, & unde quodque nomen illi accreverit.

VAria apud Poëtas Italiæ nomenclatura extat, quam libet in hoc unum caput, ceu unam Myconum, congerere, ut non omnibus cognita, una eademque opera tradantur. Eam regionem primò Argessam fuisse nominatam, aut secundum alios Margessam, à Margetum gente, quos Halicarnassæus per quartam vocalem Morgetas appellat ex Antiocho Syracusano, constat: deinde à Jano Janiculam, quod in Originibus scripsit Cato: rursus à Saturno, cui sacrata fuit, Satur-

niam, teste Halicarnassæo & Trogo: postea Ausoniam, ab Ausone Vlyssis è Circe filio, uti Zezes, aut ut alii, ab Ausone Itali & Leutariæ filio: Stephanus ab Ausone genito ex Atlante & Calypso: nam Ausoniam proprie dictum fuisse tractum maritimum Auruncorum inter Campanos & Volscos autor est Dion Coccejus. at Portius Cato Calabros prius Ausones nuncupatos ait. Jam verò & Hesperia audiit ab Hespero Atlantis fratre, ab ipso in exilium acto, secundum Servium, & huc appulso. Quin & („ βρεττίαν fuisse Italiam „ memorat Antiochi testimonio Stephanus: „ quum pars ea sit potius nominanda Italiæ, „ quam Brutii incolunt. Veteribus quoque „ χώνην eandem dictam ex Antiocho Xeno- „ phanis annotat Hesychius.") Oenotria eadem terra fuit dicta; in quo nomine ingens est pugna: siquidem ab Oenotro Arcade Lycaonis filio, qui primus transfretato sinu Jonio Italiam incoluit, ita appellatam scribit Halicarnassæus: cui fermè consentit Myrsilus Lesbius, & Pausanias, qui in Arcadicis sic ait: Oenotrus filiorum Lycaonis natu minimus, à Nyctimo fratre pecuniis virisque impetratis in Italiam trajicit primus omnium, qui è Græcia coloniam navigio deportavit: imo ne barbarus quidem ullus ante Oenotrum alienam terram invasisse, ei, qui diligenter om-

nia

nia excusserit, invenietur. Hæc ille. Antiochus quoque Syracusanus Oenotrium ducem Arcadum in Calabriam appulisse, ibique in ora maritima colonias posuisse memorat. Sed hæc ut mendacia refellit in Originibus Cato, nomen istud sortitam Italiam dictitans ab Oenotro vetustissimo rege Sabinorum & Hetruscorum, penes quem imperium erat. Idem ex quorundam opinione Oenotrium cum Jano eundem facit, qui primus Italis vinum & far ostenderit. Varro Oenotrum Latinorum regem nomen creasse regioni existimat. Servius à vino optimo nomen sumpsisse Oenotriæ annotat, quod οἶνον Græci vocant, ridicula nominis derivatione „tametsi in eandem „rationem consentiat Pisander historicus, „teste Stephano." Postremo Italiæ nomen indidisse Italum quendam Arcadum regulum Thucydides in sexto refert. Hyginus Italum ducem ex Penelope & Telegono natum comminiscitur. Halicarnassæus Italum Siculorum regem, qui primus agricolationis opera in Italiam invexerit, regionem à se transnominasse scribit. Timæus fabulatur dici ab Italo bove uno ex armento Geryonis, qui abactus ab Hercule Siculi freti angustias tranaverat, Tyrrhena lingua Italum taurum nominante. Hellanicus vero, quoniam opimos boves gignat ea regio, ejusdem vocabuli oc-

casione nuncupatam voluit. Recenset etiam in Originibus Cato Italum Hesperi fratrem, unde gemina Italiæ nomina creverint. Hæc ferè de Italiæ appellationibus omnium propè terrarum alumnæ annotare visum est, quæ tot populorum discordes ferasque linguas Latini sermonis commercio ad colloquia contraxit, ut Plinii verbis dicam.

HADRIANI JUNII
ANIMADVERSORUM
LIBER SECUNDUS.

Septimii Tertulliani locus unus & item alter, & D. Clementis, restituuntur genuinæ lectioni.

CAPUT I.

PErcurrenti mihi nuper annotamenta Beati Rhenani in Tertullianum secundæ editionis, multa bene retractata probeque interpolata sunt visa: in nonnullis visus est parum favente, ne dicam invita, Delia venari vir ille alioqui extra omnem aleam doctissimus, quique in restituendis autoribus sedulam navavit operam, è quibus unum atque alterum locum sub-

ſubjiciam à me obſervatum. Scribit in libro de Velandis virginibus Septimius Florens his verbis: Debebunt, inquit, etiam & ipſi aliqua ſibi defendere inſignia, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Athenienſium, aut cirros Germanorum, aut ſtigmata Britonum. Hìc pro crobylis, ſcrobulos legit atque exponit in priore editione Beatus, ut ſcrobuli, voce à diminutivo ſcrobe, foramina ſint aurium, per quæ barbari trajiciant gemmas & annulos. Deinde in altera, de qua loquor, editione, bis in eundem impingens lapidem, dictionem reponit conjecturæ ſolùm obſidem, ſtrobulos legens, adjecta annotatione iſta: Strobulus Græcis pineam nucem ſignificat, geſtamen ex auro barbarorum quorundam &c. Specioſa quidem videtur hæc eluſio, qua imperitioribus judicio defectis velut offuſa nebula ſatiſfiat: quibus tamen obtrudere, quod nuſquam lectum eſt, à latæ culpæ crimine non multum abhorret. Eſt autem crobylus crinium plexus in acumen deſinens: de quo & cicadis Thucydides in primo, & Lucianus in Navigio: ἀναδȣμένȣς κρώβυλον ὑπὸ τέττιγι χρυσῷ ἀνειλημμένον. & præter Plutarchum Theophylactus, κρωβύλῳ καὶ τέττιγι ὁ γοργίας σεμνύνεται. id eſt: Crobylo & cicada ſuperbit Gorgias: qua de re plura in commentario de Coma.

Eſt

Eſt & alter ejuſdem lapſus in libello de fœminarum cultu commiſſus; ubi pro, Scrupuloſa deus auribus vulnera intulit, ſcrobuloſa maluit legere, ut ad ſcrobulos illos barbarorum commentitios alluſum ſit ſcilicet, quum ludat ironicè in temerariam & pervicacem noſtram libidinem foramenta auribus ſpontè impingentium. Porrò veriſimile mihi fit Tertullianum antiquitatis omnis ſcientiſſimum virum, Græcam vocem Crobylos, non ſuppetente Latina, in Romanam coloniam adoptare, vel uſitata tum temporis uti maluiſſe: alioqui ætas illa quæ Plinium, Martialem, Suetonium, magiſque etiam poſteriores tulit, Græcis libenter dictionibus uſa videtur, ad proterviæ uſque vitium. In quorum numero miror, cur Ruffinus Aquilejenſis ſtudiò interdum obſcurare ſuam dictionem Græcis vocibus velut Latinis geſtierit, ubi diſertè Romanas uſurpare majore cum luce pariter & gratia potuerit. Adferam è multis unum, quod apud Clementem in ſexto extat, in hæc verba; Quòd etſi lex de his non admonuiſſet, nos ut canthari libenter volveremur in ſtercore? Potuiſſet hîc purè puteque Latina voce Scarabæos dixiſſe, maluit tamen merè Græcam aſpergere. quid verò eum moverit, dicere non habeo: certe caliginem multorum oculis offudit, & judicio Jo. Sichardi, viri

viri non indocti, qui editionem procuravit, impoſuit, qui parum cogitans κάνθαρον ſonare Græce Scarabæum, multoque minus, quod inſectum iſtud ſtercoreas pilas volutet (quod de eo ſcribunt Plinius lib. 30. cap. 2. Orus, Porphyrius lib 4. περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων. Plutarch. lib. de Iſide & Oſyride, alii) ſuſpicionem ſiniſtram admodum margini illevit inter ſcholia: nam pro cantaris, canterios, fortasſis votis ejus melius reſponſuros, quàm exiguum inſectum iſtud, ſubſtituit. Atenim demus humanum eſſe interdum errare, quando & bono Homero nonnunquam ſomnus obrepere poſſit, attamen majore religione opus eſt.

CAPUT II.

De tribus veſtium purpurearum generibus diſtinctius paulò perſcripta ratio. Inibi quid ἀλεργὸν propriè.

TRia ferme purpurearum veſtium genera ab autoribus enumerata lego, ἀλεργίδα, πορφυρίδα, & φοινικίδα, quæ tamen ab iis, qui hac de re ex profeſſo ſcripſere, pro colorum diſcrimine non ſatis diſtincta, mirari ſat nequeo, ac ne à diligentiſſimo quidem Bayſio, præterquam in voce φοινικίδος, quam phœniceum colorem potius, quàm purpuram deſignare, recte annotat. Certe ſingulis diverſum fuiſſe colorem autumo, ut di-

cam

cam postea: quando & Artemidorus in Onirocriticis lib. 2. cap. 3. clare eas discriminet, quum πορφυρᾶν ἐσθῆτα τὰ αὐτὰ τῇ ἀλουργίδι σημαίνειν, hoc est, purpuream vestem idem portendere in Baccho operatis dicat, quod cæruleam. & iterum, ἀλουργίδα ἔχειν ἱερεῦσι μὲν καὶ θυμελικοῖς &c. mox, πορφυρᾶ δὲ ἐσθὴς δούλοις ἀγαθὴ καὶ πλουσίοις. Enimvero vocabulorum etyma intuenti mihi atque expensius rimanti, ἀλουργὶς videtur cœruleum paludamentum, sive mavis, trabea exponi posse: nam colorem cœruleum ἀλουργὸν à maris colore dici puto, ἀπὸ τῆς ἁλός: quo modo accipitur quod legimus Odysséam Homericam olim ἐν ἀλουργοῖς ἐσθήμασιν, ut Iliada ἐρυθροβαφέσιν, agi consuevisse: cœruleis quidem illam, propter Vlyssis per mare errores: hanc vero rubeis, propter cædes & cruenta bellorum vulnera. Deinde φοινικίδα interpretor, quæ palmeum colorem mentiretur, illis φοίνικα palmam nuncupantibus. Postremo πορφυρίδα recte purpuream à cruore saniéve piscis purpuræ dici posse censeo, nigricantem videlicet magis, à cujus similitudine πορφύρεον κῦμα, & πορφύρεον θάνατον Homerus extulit. Ceterum ad istius rei discrimen adferunt momenti nonnihil Appiani verba, ex quinto bellorum civilium, ubi Sextus Pompejus gloriabundus ob geminum naufragium adversæ partis,

partis, phœnicium paludamentum, quo Imperatores utebantur, in cœruleum convertit, adinſtar Neptuni, cujus filius haberi ambiebat, ob felicem in navigatione ſucceſſum (quam rem obiter attingit & Porphyrio in Horatii Epodôn lib.) Ea ſic Græce leguntur: καὶ τὴν συνήθη τοῖς αὐτοκράτορσιν χλαμύδα ἐκ φοινικῆς εἰς κυανὴν μεταλλάξαι φασί.

CAPUT III.

Locus ex quinto Aeneïdos Virgilii accuratius expenſus & explicatus.

LEgenti mihi locum Virgilii, quo certaminum in parentalibus ab Aenea (ut putatur) primum inſtitutis editorum præmia enumerat, neſcio quid ſcrupi animum perculit, quod ſacros tripodes inter brabeia ponit. ſic enim ait:

Circoque locantur
In medio ſacri tripodes, viridesque coronæ.

Placuit itaque Servium, cujus inter grammaticos non poſtrema eſt autoritas, conſulere, quid in medium ille adferret, ratus illum meæ expectationi facturum ſatis. qua ſpe falſus, altius rem examinandam duxi. Ad Græcos igitur fontes, quorum latices pleno ore hauſit poëta noſter, qui illum à profano vulgo excludunt, confugio, ac primum ad ingeniorum parentem Homerum, apud quem

in funebribus ludis Patrocli præmia victoribus proponit Achilles τρίποδ' ὠτώεντα δύο. & ἄπυρον κατέθηκε λέβητα. Sciendum itaque tripodas hîc accipi pro lebetibus vel cacabis tribus pedibus innixis: sic enim interpretor illud Eustathii in Iliad. 9. διὰ τὸ τρίποδα τὴν ὑπόβασιν ἔχειν. quæ verba transcribens Phavorinus, ὑπόφασιν male legit, nisi chalcographi vitio irrepsit mendum. Sed repetam rem à principio omnem latius. Constat ex Athenæo in Dipnosoph. 2. & Eustathio in nono Iliados, duo antiquitus tripodum fuisse genera, sive lebetum: alterum ἐμπυριβήτην, qui igni imponitur („& communiore voce πυροσάτην, servata utrobique etymi ratione, quem „à prehensione ansata λόβανον etiam dici an„notat Demetrius Triclinius in Sophoclæis „commentariis, nisi potius illic mavis legere „cum vetustis incerti autoris scholiis λάσανον „ab ollæ similitudine, dictione illa ollam si„gnificante etiam in Epigrammatibus.") dictum quoque λοετροχόον, quod eo ad balnea uterentur: eundem & ab Homero αἴθωνα, velut ab igne candentem nominatum, in quo aqua calefiebat: cujus apud Aeschylum est usus;

τὸν μὲν τρίπους ἐδέξατ' οἰκεῖος λέβης
ἀεὶ φυλάττων τὴν ὑπὲρ πυρὸς στάσιν.

Et apud Sophoclem in Ajace:

τοίδ' ὑψίβατον τρίποδ' ἀμφίπυρον λουτρῶν ὁσίων
θέσθ' ἐπίκαιρον.

Vos

Vos tempori arduum lavando funeri
Imponite igni tripoda.

Alterum ἄπυρον ignis expertem, in quo vinum dilui ſolebat, à diluendi ejus argumento κρατῆρα etiam dictum, quem etiam ἀναθεματικὸν vetus Homeri ſcholiaſtes exponit, quod inter templorum donaria, & in ædium ſupellectile ad ornatum reponeretur, propterea extritus & albicans è ſtanno affuſo, ut Iliados 23. annotat Euſtath. λευκὸς ἀπὸ χεύματος δηλαδὴ κασσιτέρου. Quòd verò tripus & lebes idem ſint, oſtendit Homerus: nam quem vocat in ψ. ἄπυρον λέβητα, in nono ἄπυρον τρίποδα dixit. Sed præſtat ipſius verba citare, quibus Agamemnon pollicetur ſe Achilli pro injuria ademptæ Briſeidis daturum præter alia multa.

ἕπτ' ἀπύρους τρίποδας, δέκα δ' χρυσοῖο τάλαντα,
αἴθωνας δ' λέβητας ἐείκοσι.

Ignem haud expertos tripodas ſeptem, atque talenta
Dena auri & bis tot candentes igne lebetes.

In viceſimo tertio Achilles victori tertio præmium decernens,

Αὐτὰρ τῷ τριτάτῳ ἄπυρον παρέθηκε λέβητα, καλόν &c.

Tertio item expertem flammæ nitidumque lebetem
Conſtituit.

Tales autem tripodes, qui ignis injuriam nunquam ſentiunt, temperandoque vino addicti, Libero patri ſacri erant ob veritatem in ebrie-

brietate ſitam, juxta illud, οἶνος καὶ ἀλήθεια, Vinum & veritas. Unde & victoriæ præmium in Liberalibus proponi ſolebat tripus, quando & veriloquos ex Tripode locutos proverbio dicimus. Duas igitur ob cauſas poëtam ſacros tripodas dixiſſe putarim, tùm ἀπύρους, ac proinde Libero ſacratos: tum ut ἀναθεματικοὺς, qui vel ad ædium ſacrarum ornatum converti poſſent. Nam Servii interpretatio frigidior videtur; ſic enim exponit: Sacri tripodes, ſic pulchri, ut ſacros putares; nec enim ſacrilegus erat, ut ſacra donaret. Porrò & illud ſilentio præteriri non debet hoc in loco, Jonem poëtam in Agamemnone, ἔκπωμα διακθύλωτον ἄχραντον πυρὶ dixiſſe, poculum anſatum ab ignis injuria immune, alludendo ad Homericam vocem ἄπυρον, nimirum accipiendæ frigidæ accommodum, vel ad hauriendam bibendamque frigidam appoſitum. Fuit & lebes navigii genus (unde fortaſſis per paronomaſian lembus dictus eſt) quo ad Erythiam Hiſpaniæ inſulam mare trajeciſſe Herculem ferunt apud Alexandrum Aetolum, de Hercule ſic dicentem:

χαλκείῳ δὲ λέβητι μέγαν διενήξατο πόντον.

Trajecit vaſtum pelagus ex ære lebete.

Euphorion lebetem æneum, cymbam æneam, hoc eſt, roſtris æneis munitam vocavit, ibi:

χαλκείῃ ἀκάτῳ βεβλημένος ἐξ ἐρυθείας.

abna-

abnavigasse Herculem scapha ænea ex opima boum Erythia scribens. Theoclytus etiam lebete navigasse illum ait. Panyasis & Pherecydes Græci scriptores phiala vectum prodiderunt; qua de re plura Athenæus lib. 2. & Macrob. lib. 5. cap. 21.

CAPUT IV.

De talorum & tesserarum jactu multa ab aliis non dicta, nonnulla etiam animadversa.

QUum viderem non infeliciter tentasse quosdam Erasmi dictis attexere aliqua de talorum tesserarumque ratione, usque adeo ut gloriari etiam hoc nomine instituerint, qui tamen vix tria quatuorque autorum testimonia assuerint, putavi & ego me rem studiosis non ingratam facturum, si non parum multa ab aliis tacita, quædam etiam animadversionem & limam promerita, collectaneis hisce nostris insererem: quare candori nostro favebunt studiosi. Ἀστράγαλος itaque, quem talum Latini nominant, Jonibus etiam ἀστραγάλη, ut ex autoritate rhetorici lexici citat Eustathius, sic dictus est, quasi ἀστρέβαλος, enallage literæ β. δι ὃ ἀστρεβῶς ἐστὶ βαίνειν, quòd ad incessus firmitatem faciat. hinc ἀστραγαλωταὶ μάστιγες celebratæ sunt veteribus, scuticæ talis insertis constantes, ut idem Iliad. 23. an-

notat, quarum „ apud Cratetem Comicum in „ fabula, cui ἑορταῖς nomen, & " apud Plutarchum in libello adversus Coloten fit mentio, quibus cædi flagellarique solebant in Matris Deorum templis Galli ejus deæ ministri, si quid deliquissent. Ejus verba sunt, μάστιγος δεόμενος τῆς ἀστραγαλωτῆς ἐκείνης, ἧ τοὺς γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρώοις κολάζουσιν. „ Posidonius quoque commemorat apud Parthorum „ reges sæpenumero eum, quem illi amicum „ vocent, postquam canum more objecta frusta „ comederit, abreptum virgis & ἱμάσιν ἀστραγαλώτοις μαστιγοῦσθαι, hoc est, scuticis, quæ „ connexis talis constent, flagellari jamque cru„ entatum adorare suum regem veluti pro be„ neficio accepto." Hinc & ἀστραγαλομάντεις ab Artemidoro libro secundo recensentur, qui è talorum jactu, futurorum eventuum sortem prædivinabant. Talos ἀστρίχους dixit Aristophanes, alii poëtæ ἀστρίας, Callimachus ἄστριας, ubi donatos cuidam fuisse memorat ζορκὸς πέντε νεοσμήκτους ἄστριας, dorcadis talos quinos recenti rasura expolitos „ & iterum: δέκα δ' ἄστριας αἰνύο λάτρον." Unde & talis ludere ἀστρίζειν dicebatur & ἀστραγαλίζειν. Hic ludus quaternis fiebat talis, quorum unusquisque casus habebat quatuor, non senos, cubi ad modum: dyas nanque & pemptas hîc deerant, hoc est, binarius quinariusque numeri ociosi erant, neque

in

in talis recensebantur: sed positus ipse, sive ratio lapsus, vicem obtinebat numeri, testante Polluce. unde apparet status positusque talorum diversos, nominibus unionis, ternionis, quaternionis, & senionis fuisse censitos. Cupidinem & Ganymedem talis ludentes puerili more inducit Apollonius Rhodius libro tertio his verbis:

Ἀμφ' ἀστραγάλοισι ᾗ τώγε
Χρυσείοις, ἅτε κοῦροι ὁμηθέες, ἑψιόωντο..
Ut pueri æquales ex auro ludere talis
Sunt deprensi ambo.

„ Puerilem autem fuisse ludum astragalorum, „ ostendit scomma Arcesilai in adolescentulum „ in differendo paulo ferociorem, οὐ λήψεται „ τίς τοῦτον ἀστραγάλῳ, non capiet quis istum „ astragalo. Indicat & Heracliti factum, qui „ Ephesiis deprecantibus eum, ut leges scribe- „ ret ipsis, detrectavit munus, & indigna- „ bundus in Dianæ templo cum pueris astra- „ galis lusit, satius illud esse dictitans, quam „ cum illis in corrupta repub. degere, quod „ de illo scriptum reliquit Laertius, cujus ver- „ ba sunt, μετὰ τῶν παίδων ἠστραγάλιζε."
Calvus poëta Curium Romanum talis pereruditum describit, teste Asconio „ cujus est hen- „ decasyllabus elegans, *Et talis Curius pere-* „ *rutidus.*" Pausanias Arcadicis in Herculis specu cognomento Buraici, divinationis genus

exercitum fuisse scribit, quod astragalis quaternis in pinaca conjectis fiebat, post fusas prius ad divum preces. Pindari quoque scholiastes in Pythiis annotat, in sacris deorum mensis repositos fuisse talos astragalósve, quibus projectis futura augurabantur. Verbi gratia, ejusmodi si jactus obtigerit, tale quid eveniet: sin minus, non continget. Celebris est apud autores Siphnius talus, σίφνιος ἀστράγαλος, ob exiguitatem „ ut arbitror, δι' εὐτέλειαν, sicuti refert Eustathius. „ corrupti codicis errore „ persuasus, quem indicavi in adagiorum no-„ strorum farragine." A talorum ludo diversus est tesserarius, quem & πεττείαν & κυβείαν illi dixere, licet Athenæus confudisse videatur libro 10. ex Theopompo Rhodiorum insolentiam describens, talorum ludo, vel tesserarum de fœminis liberis ad stuprum solicitandis contendentium: cujus verba non gravabor adscribere: ὥστε καὶ κυβεύειν ἠξίωσαν πρὸς ἀλλήλους περὶ γυναικῶν τῶν ἐλευθέρων, καὶ διωμολογοῦντο τοὺς ἐλάττω τοῖς ἀστραγάλοις βάλλοντας, ἥν τινα χρὴ τῶν πολιτίδων τῷ νικῶντι εἰς συνουσίαν ἀγαγεῖν &c. & paulo pòst, καὶ ταύτην τὴν κυβείαν ἔπαιζον. id est: Pacti inter se, ut qui minimum talis jecisset, victori quancunque oppidanarum jussus produceret. & mox: atquę hunc tesserarum ludum exercebant. Vides uti & κυβεύειν & κυβείαν confundat cum astragalis. „ Herodotus in Clio

„ κύ-

„ κύβους & πεσσοὺς diversis lusibus attribuit, ubi
„ ait Atys Lydorum regis tempore in magna
„ annonæ frumentariæ inopia famis solatia
„ varios lusus excogitatos fuisse ab ea gen-
„ te, nimirum astragalorum, cuborum, pi-
„ larum, & id genus alios, exceptis tesseris,
„ quarum inventum sibi non vendicant Lydi.
„ verba ejus huc facientia sunt ista. ἐξευ-
„ ρεθῆναι δὴ τότε καὶ τῶν κύβων καὶ τῶν ἀστραγά-
„ λων καὶ τῆς σφαίρης καὶ ἄλλων πασέων παιγνιέων τὰ
„ εἴδεα, πλὴν πεσσέων. Olympiodorus quoque
„ in Platonis Gorgiam commentario, πεττευ-
„ τικὴ inquit, διαφέρει τῆς κυβικῆς κατὰ τὸ σχῆ-
„ μα. ὁ γὰρ πεσσὸς, διεστηκιὸς κύβος ἐστὶν ἐκ τρι-
„ ῶν τριγόνων περιεχόμενος." Πεττείαν, hoc est,
tesserarium ludum invenisse in Aulide Bœotie,
ȣ ῥάθυμον παιδιὰν, ἀλλ᾽ ἀγχίνȣν τε καὶ εἴσω σπȣδῆς,
non segnem ludum, sed ingeniosum atque in-
dustrium, Palamedes Euboicus à Philostrato in
Heroicis traditur: cui eam gloriam tribuit &
Gregorius Nazianzenus in prima invectiva στη-
λιτευτικῇ: item Pausanias in Argolicis, dicens,
Palamedem cubos ab se inventos consecrasse in
fano Fortunæ. Sophocles quoque in Palame-
de fabula hanc inventionem illius ita prose-
quitur:

ȣ λιμὸν ȣτος τόνδ᾽ ἀπῶσε σὺν θεῷ
Εἰπεῖν, χρόνȣτε διατριβὰς σοφωτάτας

Ἔφευρε, φλοίσβου μετὰ κοπὴν καθημένοις
Πεσσοὺς, κύβους τε τερπνὸν ἀργίας ἄκος;

Latine sonant:

Non ille (dicam enim) procul famem Deo
Juvante abegit, ociumque fallere
Docuit sedentes littore in sicco, mare
Ubi murmurat, ludo reperto tesseræ,
Vitæ jucundo desidis solatio?

„ Hinc Palamedes ipse apud Gorgiam Leonti-
„ num vitæ actæ rationem reddens, & ab se in-
„ venta enumerans, inter cetera reperisse se
„ ait, πεσσοὺς σχολῆς ἄλυπον διατριβήν. id est:
„ tesseras, quibus otium jucundissime fallitur."
Imò Polemon autor est, sua ætate monstratum fuisse saxum apud Ilium, super quo pessos Græci jaciebant. Quin & παλαμήδειον ἀβάκιον, Palamedis abaculus celebratur ab autoribus. Plato tamen in Phædro Aegyptios ait invenisse præter numerandi & subducendorum calculorum rationem, etiam πεττείαν atque κυβείαν. Proci apud Homerum πεσσοῖσι προπάροιθε θυράων θυμὸν ἔτερπον, tesseris ante fores sese oblectabant. Ludum hunc in carmine de Virginitate describit Nazianzenus:

ἀλλ' ὥς τις στρεπτοῖσιν ἰαινόμενος φρένα πεσσοῖς,
Πεσσοὺς μεν προέηκε, τό δ' ἄρτιον ἠὲ περιττὸν
Οὐ χέρες, αὐτομάται δὲ λίθων στροφάλιγγες
ἔνεικαν. id est:

Qualis, cui mentem versatilis alea pascit,

Ille

Ille quidem jacit, at par impar non manus ipſa
Fingit, fortuita at præbet verſura lapilli.

Phanias Comicus Mithylenæum quendam Leonem ἀήττητον κατὰ τὴν πεττευτικὴν, in aleatorio ludo inſuperabilem nominatim celebrat. Atenim quæ fuerit procorum in jactu teſſerarum ludendi ratio, ex Cteſonis Ithacenſis fide recenſet Appion Alexandrinus apud Athenæum in Dipnoſoph. 1. Porrò in hoc ludo quinque utebantur teſſeris, unde & nomen fortaſſe πεττείας, quaſi πεντείας τινὸς fluxit, ut ex Euſtathio citavit Phavorinus: (nam ἀπὸ τοῦ πίπτειν, à caſu eorum etymon derivat Hom. ſcholiaſtes. Aliter tamen Zenobius, tribus veteres luſiſſe dicit, quod & adagium videtur innuere, ἢ τρὶς, ſive (ut in Zenobio legitur) τρεῖς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι. Sed quia in hujus adagionis mentionem incidimus, paulò latius explicanda erunt quædam, & reſtituenda nonnulla in Eraſmi annotatione. Cubus, Græcè κύβος, effertur tam de teſſera, quæ jacitur, quam de puncto ipſo & nota inſculpta, numerum jactorum reddente, ac præcipuè unione, qui ὄνος quoque aſini nomine dicitur. ubi obſerva obiter, apud Pollucem lib. 9. cap. de convivalibus luſibus, κοιλότητος legendum eſſe, non κυλότητος. Priore modo accipitur illud è Tragœdia, ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν οἱ διὸς κύβοι. id eſt: Feliciter ſemper cadunt cubi Jovis. at poſteriore accipiendum Euripi-

ripidis illud in Myrmidonibus, ubi tesseris ludentes facit Heroas.

βέβληκ' ἀχιλλεὺς δύο κύβω καὶ τέτταρα.

Duas Achilles uniones jecit & quatuor.

Quem versum in Ranas transtulit Aristoph. Item illud Eupolidis: ἀποφθαρεὶς δὲ δύο κύβω καὶ τέτταρα. Sic accipienda sunt quæ paulò obscurius scripsit Zenobius in hæc verba: κύβον γὰρ ἔλεγον ἰδίως αὐτὸν τὸν ῥιπτούμενον, ὅτε πλήρης ἐστὶ, καὶ μή. quæ sic reddidit Erasmus: Tesseram etiam jactum ipsum appellant, qui nonnunquam plenus est, interdum inanis: itaque jactus ter trium inanis. Hæc ille: sed falsus est; nam ter sex plenam victoriam apportabant, tres verò cubi, hoc est, uniones, succumbere jacientem loquebantur: id quod & Zenobius non inficiatur, qui Jonas appellasse tales cubos monadasve etiam ὄνους testatur, ubi in exemplaria Græca non vulgare mendum irrepsit, loco ὄνους habentia οἴνοις, tametsi apud Pollucem alibi etiam οἰνὸν & οἴνην scriptum inveniam. " nihi-
" lominus lego apud Suidam ὄινας ab Jonibus
" vocari κύβους, id est, uniones: & confirmat
" Hesychius, apud quem sic lego præter co-
" dicis fidem, ὄινη κυβευτικὸς βόλος ὁ κενὸς καὶ ἀν-
" τικείμενος τῷ ἓξ, ὃ καὶ χῖος. id est: Oene, tesseræ
" jactus inanis & senioni contrarius, qui &
" Chius dicitur: pro quo vulgo legitur, ἀντι-
" κείμενος τὴν ἔξω ἀχαιὸς." Quod verò non ter

tri-

trium jactus felicissimus fuerit, quod voluit Erasmus, sed ter senum, clarè ostendit Æschylus in Agamemnone, ubi excubitor conspecta per tenebras face captæ Trojæ indice, eam ter sex jecisse, hoc est, fausta lætaque portendere omnia gaudet: itaque sit ait:

Τὰ δεσποτῶν γὰρ εὖ πεσόντα θήσομαι,
Τρὶς ἓξ βαλούσης τῆς δέ μοι φρυκτωρίας.

id est,

Cecidisse res heriles prosperè dabo,
Nocturna quando hac fax mihi ter sex jacit.

Unioni quoque nomen fuit apud illos κύων, cui canicula respondet voce Latina: præterea & κῖος & χῖος; quò spectat Leonidæ epigramma in Pisistratum:

Τί σοχασώμεθά σου Πεισίστρατε, χῖον ὁρῶντες.
γλυπτὸν ὑπὲρ τύμβου κείμενον ἀστράγαλον.

Quid commentabor de te Pisistrate, Chium
Insculptum tumulo quòd videam astragalum?

Ex quo loco apparet Chium etiam in talis, non modò in tesseris observari solere. Adde, quòd Eubulus Comicus in Aleonibus, κύκλωπα, ni fallor, dixit ab uno oculo monadi respondente. At senio, ἑξίτης dicebatur, & κῷος, atque etiam συνωρικὸς; de quo fluxit parœmia, χῖος παρέστι, κῶον οὐκ ἐάσω. quomodo Strattis Comicus illud extulit:

Χῖος παραστὰς, κῶον οὐκ ἐᾷ λέγειν.

id est:

Hic

Hic Chius astans, non sinit Coum loqui.

Quo allusit Aristophanes in Ranis, ibi: οὐ χῖος ἀλλὰ κῶος. Jam verò Cubi vocabulum (quod etiam ad amphoram, juxta Rhemnium Fannium, & quadrantal, à quatuor quadris dictum, extenditur, de quo & Gellius lib. 1. cap. 20.) apud Græcos panem etiam quadratum notat, anetho condîtum & oleo, ut Dipnosophistis tradit Athenæus: præterea & lumborum concavitatem utrinque subsidentem κύβον dici in Synonymis à Simmaristo proditum est. Arrianus etiam pro verticulo spinæ cubi vocabulum usurpasse legitur:

αὐχένος ἐξ ὑπάτοιο κύβοις ἐπιλέπεται ἰξύς.

Cervicis summæ conjungit vertebra spinam.

In eadem significatione Astragali voce usus est Tryphiodorus, ἐπαυχενίοις δὲ λυθέντες ἀστραγάλοις ἐάγησαν, collapsos altrinsecus Trojanos perfractis colli verticulis expirasse scribens. Quin & pro ancipiti eventu κύβος, ut alea Latinis, ponitur: unde proverbiale illud apud Æschylum in 7. ad Thebas, ἔργον δ' ἐν κύβοις ἄρης κρινεῖ. id est: Mars belli incertus rem judicabit. Non est prætereundum silentio quod apud Menodotum, sive ejus metaphrasten Galenum in oratione ad artes parænetica legitur, Mercurium orationis deum à veteribus plastis pictoribusque κύβῳ insistentem fingi pingique, quòd cubica figura sit minimè instabilis; qua ratione cubis

cubis comparavit Socratis rationes Hierocles Alexandrinus philoſophus, quòd quancunque tandem in partem caderent, ſtabiles ſemper καὶ ἀπτῶτες manerent. quodque Plato in Repub. Archytam Tarentinum geometram primum inveniſſe cubum refert. Solebant autem pro numero punctorum ſive cujuslibet monadis drachmam aut ſtaterem deponere ludendo, præcipue in eo luſus genere, quod πλειστοβολίνδα nuncupabant ab eventu, quòd qui plura jactu numeraſſet puncta, appoſitam argenti ſummam auferret. Unde in Amipſiæ Comici Pala, vel funda (σφενδόνην inſcripſit) τριμναῖον apponitur trium minarum precium, in trium cuborum jactu, nimirum pro quolibet unione mina. Porrò à punctis teſſerarum ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς κύβοις τρημάτων, aleones dicti ſunt τρηματίαι, ut in Iliad. 16. annotat Euſtathius, quos & σκιραφίτας Amphis Comicus dixit: at pergulæ vel tabernæ, ubi teſſeris ludebatur, κυβευτήρια à cubis, & σκιράφια à peculiari Athenis ei rei dedicato loco, nominabantur, quas & πεσσεῖα dixit Sophocles. Refertur ab Euſtath. in Iliad 6. teſſerarii ludi genus διαγραμμισμὸς dictum, quo calculis ſexaginta albis pariter & atris, in fritilli alveo ludebatur: ita enim ejus verba interpretor, διὰ τῶν ἐν πλινθίοις ψήφων ἑξήκοντα, λευκῶν τὲ ἅμα καὶ μελανῶν. Cujus uſus eſt apud Philemonem, μεθύει, διαγραμμίζει, κυβεύει. Redeamus poſtliminio

minio ad talos. Ut cubus ſex habet caſus ἐξ ἑβδομάδος κατ᾽ ἀντίθετον συγκειμένας, ita ut ſeptenarium cum acceſſione oppoſitæ partis: nam monadi hexas oppoſita erat, triadi tetras, & dyadi pemptas, quæ in ſolis cubis ſenas habentibus ſuperficies, extant: ita aſtragalorum quilibet quaternos habet caſus, uti diximus; qui ſi in excidendo diverſas oſtendiſſent facies, Venereus jactus is nominabatur. Porphyrion grammaticus annotat Veneris jactum ſupremum habuiſſe numerum in talis, quippe qui tricenarium expleret, quo jactu ἀρχιποσίαν ſortiebantur, à quo bibendi ordo inciperet: ubi pro tricenario legendum eſſe judico ter ſenarium, de quo antè in Senione diximus, & in commentariis noſtris in Horatium. Euſtathius Iliad. 23. talorum caſus univerſos ſcribit fuiſſe numero λε, id eſt, trigintaquinque (niſi vitioſus fuerit codex manuſcriptus, quem Bononiæ utendum mihi impetrarat Comitum Pepolorum, principis in ea civitate familiæ, benignitas) quorum aliqui à diis, ab Heroibus alii & viris illuſtribus, aut amaſiis, nonnulli à fortuitis eventis, vel ad honorem & lucrum, vel ad ignominiam diſpendiumque facientibus, nomen ſumpſerunt: inter quos Steſichorus octadem ſignificabat, quoniam ejus poëtæ tumulus apud Himeram Siciliæ oppidum octonis conſtabat angulis. Poſtea à fracto triginta tyrannorum

do-

dominatu, quadraginta, qui Reipubl. Atheniensis summam tenuerunt, in gratiam Euripidis poëtæ, qui cum iis vivebat familiariter, excogitarunt quendam talorum jactum, quem poëtæ nomine donatum Euripidium dixere. Erat in talorum lusu felix jactus πρανὴς dictus quasi pronus, cui ὑπτιάζων, id est, supinus adversabatur, apud Eubulum. „ Reeenset Hesychius & δαρεῖον astragalorum jactum." Item αἴγλη à splendore fortunatus jactus erat. In felicium numero censebantur & καλλίβολος, & εὐδαίμων, & ἱερός, & λάμπων, συνωρὶς, ἁρμάτιας, κεντρωτὸς, ἐπακοντιστὴς, ἐπίθετος, & quæ alia recenset ex Eubulo Pollux. inter infaustos erant γραῦς, ἄβολα, μάνης, ἄθελος, πάτραινα. at μίδας é mediis jactibus erat, nec infelicissimus, nec item fortunatissimus testante Polluce, tametsi Cœlius felicissimum scribat. Addit Eustathius loco supradicto, quod huic loco non est dissonum, quòd κύων, de quo memini, δηλοῖ ἀνταναίρεσιν τινὰ ψήφου, ἐν χώραις γὰρ τισὶ διαγεγραμμέναις πετλευτικῶς, πολλῶν κειμένων ψήφων ἃς ἐχρῆν ἀνταναιρεῖν, αἱ μὲν χῶραι, πόλεις ἐλέγοντο νόμῳ κυβευτικῷ, κύνες δὲ αἱ ἀλλήλαις ἐπιβουλεύουσαι ψῆφοι. Ad talos illud quoque spectat, quòd Diogenes in sua repub. censuit astragalos nomismatis vicem obtinere, damnato prorsus pecuniæ usu: quodque Antiochus ille cognomento ἐπιφανὴς, id est, illustris, imò ἐπιμανὴς potius & insanus,

cum

cum Polybio dicendus, promiscuè nullius habita ratione, his talos dorcadum, illis palmæ fructus, aliis aurum elargiretur. Memoratur Lysandri Lacedæmonii dictum non incelebre, viros jurejurando, pueros talis fallendos esse: nam apud Jul: Pollucem, ut id obiter dicam, lib. 6 cap. 32. ὅρκοις legi debet, non ὄκοις. & apud Plutarchum nono segmento problematum, cap. 6. desiderantur hæc verba: παῖδας μὲν ἀστραγάλοις, ὅρκοις δὲ ἄνδρας ἐξαπατητέον. legitur & Demetrius ex fuga bis infeliciter suscepta retractus secundò, talis aureis donatus fuisse à Phraarte Persarum rege ad exprobrationem puerilis levitatis, quod commemorat ex Trogo Pompejo Justinus. Est & illud observatu dignum, quód Xenophon equis talos tribuit, præter Aristotelis hoc in genere diligentissimi mentem, negantis animalia μώνυχα, solidam habentia ungulam, talis esse prædita, excepto Asino Indico, cui & cornu in fronte produxit natura. Hæc habui, quæ de talis tesserisque aliis indicta, de myrothecio nostro supplere libuit, rem literariam promovendi studio.

CAPUT. V.

De sortiendi rationibus variis.

LOcus Horatii in Odarum primo prælegebatur à me, ubi negat à morte nos regna

vini ſortituros talis: ibi quum veniret in mentem mihi pluribus in rebus obſervatam fuiſſe olim ſortiendi rationem, videremque pleraſque ſortitiones ab eo loco eſſe alienas, viſum eſt eam cognitionem huc eſſe rejiciendam, hîcque pluſculum verborum ſuper ea re eſſe faciendum, id quod nunc exequi ſtat animus, ſi prius Mercurio ſuum quoddam ἕρμαιον appendero, nempe quòd omnis ſortitio Mercurio fuerit attributa, ut in Iliad. ſeptimum annotat Euſtath. unde ἑρμȣ̃ κλῆρος; id eſt, Mercurii ſors quædam dicta fuit apud veteres: ea erat ſecundum Suidam oleæ folium; quod in urnam conjiciebant; primumque educebant in honorem hujus dei: cujus conſuetudinis meminit in Aeolo Euripides. „ Unde Heſy-„ chius ἑρμοῦ κλῆρον exponit ſortem, quæ pri-„ ma educebatur." Sors autem ſive ſignum ſortitionis, quod urnæ immittitur, calculus videlicet, aut concha, aut aſcia, aut annuli nota, aut etiam ceſpes vivus juxta Sophoclem, vel ſimile quid, κλῆρος dicitur, alio nomine πάλος, ἀπὸ τȣ̃ πάλλειν; à movendo: κλῆρος verò ab eventu, quo educta ſorte ad muneris alicujus adminiſtrationem quis vocatur, à κλῶ, quod eſt, voco: aut potius ex Herodiani grammatici ſententia à κᾶλον, id eſt, lignum, quòd lignorum uſus fuerit potiſſimus ad ſortes faciendas, in quibus ſym-

bolum ſuum teſſeramque incidebant : quomodo Homerus Iliad. 7. ea voce uſus eſt. ibi:

οἱ δὲ κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος,
ἐν δ᾽ ἔβαλον κυνέῃ.
Pro ſe quiïſque duces ſortem obſignare, cavamque
Injicere in galeam.

Ab hac voce deſcendunt κληροῦχοι : ita coloni nominantur apud Græcos, velut ſorte nacti loca inhabitanda. ſic Iſocrates in Panegyr. ſic uſus eſt Appianus : βολοῦσκοι δὲ τοῖς πταίσμασι τῶν γειτόνων οὐ καταπλαγέντες ἐστράτευον ἐπὶ ῥωμαίους, καὶ ἐπολιόρκουν τοὺς αὐτῶν κληρούχους. id eſt: Volſci nihil perculſi finitimorum cladibus, expeditionem in Romanos movebant, eorumque colonos bello affligebant. Quibus prælibatis, ſortiendi modos ſubjiciam. 1. Primùm igitur omnium in eo reipub. ſtatu, qui penes populum eſt, quem δημοκρατίαν nominant, magiſtratus ſorte eligebantur. 2. Deinde judices principio conſcribi de curia ſenatoria, deinceps in urnam ſortitò mitti, ut è pluribus neceſſarius numerus confici poſſet, conſueviſſe autor eſt Aſconius Pædianus: ita ut primò delecti, mox ſortirentur : quod ex orationibus Ciceronis ſæpe diſcere eſt. Ea ratione apud Virgilium:

Quæſitor Minos urnam movet.

& apud Statium:

Arbi-

Arbiter hos dura versat Gortynius urna.

Servius in 6. Aen. negat auditas fuisse causas, nisi per sortem ordinatas. Ordo autem ex sorte dierum petebatur, quo post tricesimum diem causas suas exequi poterant. Judicum autem nomina tabellis insculpta, inque urnam jacta, per sortem promebantur. „ Quin & „ Athenis judices è decem numero tribubus „ singuli sortitò per literas ducebantur, ut „ cui α obtigisset, primas in judicando par„ tes obtineret, cui β, secundas, atque ita „ deinceps: ut annotavit Aristophanis Scho„ liastes: quod & in oratoribus observatum „ fuisse scribit idem, ut soli orarent, quo„ rum sors exisset: sic enim ait, οἱ γὰρ λα„ χόντες μόνον ῥητορεύουσι. " 3. Præterea Consules, Proconsules, & Prætores provincias sortiebantur: vetabatque lex Curiata provinciam extra sortem cuipiam cedere, hoc est, ne alter alterius provinciam invaderet, sed missis sortibus eas ducerent, præcipiebat. Cicero in familiar. epist. Appius (inquit) dixit sese, si licitum esset legem Curiatam ferre, sortiturum cum collega esse provinciam. 4. Insuper ducendis legatis urnam & sortem veteri exemplo positas fuisse, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret, contendit Marcellus apud Corn. Tacitum lib. vicesimo. 5. Adde quòd brabeutæ sorte ducebant eos, qui cur-

riculo certamina obituri forent, ut in Electra testatur Sophocles, ubi ait:

ὅθ' αὐτοὺς οἱ τεταγμένοι βραβεῖς
κλήροις ἔπηλαν καὶ κατέστησαν δίφρους.

6. Luctaturi quoque in circo sortiebantur, & sorte ducti manus conserebant: unde & palæstræ nomen ἀπὸ τοῦ πάλλειν, ab urnæ motu, juxta Servium. In quo sortitionis genere illud observatum legimus apud Lucianum, ut binæ literæ pares eductæ binos athletas committerent. 7, Apud Homerum Heroës, obsignatis signaculo cujusque sortibus & in galeam dimissis, sortiuntur, quis cum Hectore sit congressurus. Sortiuntur item Paris & Menelaus, utri cederent priores jaculandi vices. „ Et apud Æschylum „ duces Argivi ad Thebas portarum stationes sortiuntur. Sic enim nuncius loquitur.

„ Κληρουμένους δ' ἔλειπον, ὡς πάλῳ λαχὼν
„ Ἕκαστος αὐτῶν πρὸς πύλας ἄγοι λόχον.
„ *Sortem trahentes jam reliqueram modò,*
„ *Quas quisque portas obsepiret milite.*

„ Apud eundem Eteoclo ductori Argivo tertia sors obtigit,

„ Τρίτος πάλος
„ Ἐξ ὑπτίου πήδησεν εὐχάλκου κράνους.
„ *Sortem tertiam*
„ *Effuderat resupina cassis ænea.*

8. Jam verò & apud Virgilium in quinto duces

ces in navali certamine loca ſorte legunt. 9. Apud eundem in tertio ſortiuntur remos, id eſt, remigandi vices. 10. Miles quoque ſortitò excubabat: quapropter in Theodoſio laudat illud Latinus Pacatus, quòd ipſe excubias cumprimis ſorte ageret. 11. Annotat in diebus genialibus Alexander Neapolitanus, Syracuſanis in uſu fuiſſe, ut per literarum elementa ſorte legerent, qui in concione ſententiam ſuam exponerent: unde cavillum Dionyſii manavit, monarchiam ſibi augurantis, quum literam M. eſſet ſortitus. Talis autem ſortitio propterea indicta fuiſſe videtur, ne contentio quæpiam in ordinatione oriretur, aut ne in gratiam alicujus judicium humanum tranſverſum ferretur. 12. Tacitus lib. 13. refert præfectos quoque, penes quos cura publicarum tabularum eſſet, ſorte duci ſolere è prætorum numero. 14. Ariſtophanis interpres in Veſpis adſcribit & illud, quod Aegyptii ſortitò partirentur, quos quiſque agros coleret. 14. Neque ſilentio prætereundem eſt, ſtudioſos antiquitus in Muſeis ludisque literariis ſortiri conſueviſſe, ut bini, quos ſortes commiſiſſent, alter alteri eruditas quæſtiunculas intentarent: qua de re lubet Plutarchi ex ſympoſiacôn nono, cap. 3. verba ſubjicere: ἔθους δ' ὄντος ἐν τοῖς μουσείοις κλήρους περιφέρεσται, καὶ τοὺς συλλαχόντας ἀλλήλοις

 πρα-

προτείνειν φιλόλογα ζητήματα. 15. Super hæc omnia ſortitionis uſus in ſympoſiis non eſt incelebris, quando talis aſtragaliſque ſorte miſſis ſympoſiarchen, ſeu modiperatorem à Nonio Marcello ſic nuncupatum, ducebant, qui convivii præſes convivales leges præfigebat: quem nos morem obſervamus mordicus veluti per manus traditum pridie ejus diei, quem Epiphania Græca voce indigitamus, patriaque lingua, quem ſors præſidem dederit, Regem nominamus cum Græcis, qui eundem quoque βασιλέα vocitant. Cujus moris in Tacito fit mentio lib. 13. ubi inquit. Feſtis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium evenerat ea ſors Neroni. & Arrianus in Epicteto his verbis: ἐν σατυρναλίοις λέλογχε βασιλεὺς, προστάσσει, σὺ πίε, σὺ κέρασον, σὺ ἄπελθε, σὺ ἔλθε. Apud Laërtium Diogenem lib. 8. ſympoſiarchus tyrannice jubet, πίνειν, ἢ καταχεῖσθαι τῆς κεφαλῆς, præcipiens ebibendum eſſe poculum, aut in caput affundendum. Hactenus ferè de ſortiendi generibus perſcripſimus: nunc quædam ab hoc argumento non aliena adjicienda ſunt, nimirum quòd ſortium deæ appellatæ fuerint olim Teniræ à tenendi argumento: quodque aliquando receptum fuerit, ſortes capitales foliis inſcribi à judicibus, unde ἐκφυλλοφόρησις condemnatio dicta eſt. Item quòd te-

teſtulis in urnam conjectis, ſi ſex millium numerum explerent, reus ſolum vertere cogebatur, non tam facinoris convictus, quàm reipub. gravis, ac virtutis nomine odioſus, quod ὀστρακισμὸν appellabant, ab Hippia tyranno invectum, ut in lib. de politiis ſcribit Heraclides: nam Suidas ex autoritate Theophraſti, tradit omnium primum Athenis oſtraciſmo ejectum fuiſſe Theſea multò ante Hippiæ tempora. Neque illud reticendum eſt, veteres loco calculorum judiciariorum uſos fuiſſe conchulis marinis, quas χοιρίνας vocabant, ut teſtantur Pollux lib. 8. & Ariſtoph. interpres. ad quarum modum fabricatæ fuerunt poſtea æneæ, quas σπονδύλους & φρυκτοὺς nominarunt. Porrò judicum calculi duplices fuerant, ut ex Ulpiani annotationibus in Demoſthenem conſtat, quidam pertuſi perforative & nigri, qui condemnabant: alii qui abſolvebant, albi & integri: illi τετρημέναι ψῆφοι καὶ μέλαιναι, & ἀναιροῦσαι, & τετρυπημέναι dicuntur ab autoribus: at hi ἄτρητοι, λευκαὶ, σώζουσαι, ἐλεοῦσαι, & apud Aeſchinem πλήρεις. Sitella vero, quæ & urna, Græcis καδίσκος, vas erat, in quod immittebantur calculi: cujus operculum, per quod injiciebantur, κημὸς dicebatur. Duas vero fuiſſe urnas, priorem mortis, poſteriorem miſericordiæ nuncupatam, annotatur ab Ariſtophanis ſcholiaſte in Veſpis.

CAPUT VI.

Locus ex annotationibus Budæi in Pandectas expensus.

BUdæus renascentis Græcæ literaturæ alter quasi Camillus in annotationibus, quas in Pandectas scripsit doctissimas, annotat πιλίδιον apud Demosthenem in oratione περὶ παραπρεσβείας, hoc est, de legatione male obita, significare ἐπιτηδευτὴν κόμην, comam ascititiam. Equidem si à tantæ in re literaria autoritatis viro dissentire fas est, πιλίδιον tiaram aut pilei genus ad defendendum æstum & imbres aliasque aëris injurias comparatum intelligo, præsertim quum Grammatici dicant id esse, quod vulgo καυμελαύκιον ab arcendis solis fervoribus diceretur παρὰ τὸ ἐλαύνειν τὸ καῦμα, ea enim lectio restituenda est in Suida pro καμιλαύχιον. in quem usum hodie feltra dicta, è caprarum aut hircorum villis rudioribusque lanis coagmentantur concinnanturque. Facit huc quod nonnulli eam vocem σκιάδιον sive umbellam exponunt. extat apud Aristophanem Telephi πιλίδιον. alioqui & πῖλος cum voce diminutiva idem signat Thucydidis scholiastæ & Suidæ: qua voce & significatione usus est Dion libro 58. de C. Caligula loquens, καὶ σφίσι πίλους τὸν θετταλικὸν

τρόπ

τρόπον ἐν τὰ θέατρα φορεῖν, ἵνα μὴ τῇ ἡλιάσει ταλαιπωρῶνται, ἐπετράπη. id eſt: Senatoribus conceſſit fultos è lanis coactis galeros ad ſpectacula adferre, Theſſalico more, ne ſolis fervore moleſtarentur. Hephæſtion grammaticus annotat, Theſſalicos illos galeros inſignes fuiſſe, his verbis: καὶ γὰρ περισσοὶ ἦσαν οἱ θεσσαλικοὶ πῖλοι. Theſſalici galeri ſeu petaſi, ut præmagni, meminit & Theophraſtus libro quarto de plantarum hiſtoria, ubi de faba Aegyptia loquitur, quam dicit proferre folia ingentia, ὧν τὰ μεγέθη πίλῳ θετταλικῇ ἔοικεν, id eſt, magnitudine Theſſalicum pileum æquantia: ubi notandum venit, quod iſte πῖλον vocat, à Dioſcoride πέτασον nominari, quum de eadem herba libro ſecundo in hæc verba ſcribit: ἔχει δὲ φύλλον μέγα ὡς πέτασον. id eſt, folium habet inſtar petaſi magnum. „ quæ verba „ mirari ſatis nequeo cur Ruellius ſtudioſe „ præterierit, nimis anxie, ut videtur, Pli„ nianæ lectionis veſtigiis inhærens: lauda„ tus quoque à Matthiolo Senenſi ſed imme„ rito ac citra laudem in ea parte.” Sophocles in Oedipo Colonæo, ἡλιοστερῆ κυνῆν θεσσαλίδα vocat talem galerum, velut galeam Theſſalicam ſolem arcentem. Uſum iſtiuſmodi galeri indicat & Callimachus, ubi ait:

Εἴδεος ἀμφὶ δὲ οἱ κεφαλῇ νέον αἱμονίηθεν
Μεμβλωκὸς πίλημά τι πέτρου ἄλκαρ ἔκειτο.

id est:

,, *Pileus Æmonia non pridem allatus obibat*
,, *Tempora, qui rapidos Phœbi defenderet igneis.*

πέτρον enim solem ex Anaxagoræ opinione dici hîc puto. ,, Aristophanes Acharnensibus ,, ex Euripide detorsit."

,, Κἀκεῖνά μοι δός τ' ἀκόλουθα τῶν ῥακῶν
,, Τὸ πιλίδιον περὶ τὴν κεφαλὴν τὸ μύσιον. id est:
,, *Huc adde consentanea pannis vilibus,*
,, *è Mysia pileolum, qui caput tegat.*

,, Plato reipub. tertio huc allusisse vide- ,, tur, ubi ait; ἐὰν δέ τις αὐτῷ μακρὰν δίαιταν ,, προστάττῃ πιλίδιά τε περὶ τὴν κεφαλὴν περιτιθεὶς, ,, καὶ τὰ τούτοις ἑπόμενα. id est: At si quispiam ,, illi victus rationem tenuem in longum tem- ,, pus imperet, capiti imponens pileolos, & ,, consentaneum his vestitum reliquum." Dionysius Halicarnassæus lib. 2. apices interpretatur Saliorum gestamina, πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδές. hoc est, pileos galerosque præaltos in coni formam fastigiatos, quos Græci κυρβασίας appellant. Talis fuit & causiæ usus, ex Eustath. Iliad. 2. καυσία ἦν κάλυμμα κεφαλῆς μακεδονικὸν ἐκ πίλου ὡς τιάρα, σκέπουσα ἀπὸ καύσωνος. id est: Causia tegmen erat capitis Macedonicum è lanis coactis, ut tiara, æstum defendens. quod & in Epigrammatibus lectum est. Neque aliorsum accipienda sunt Demosthenis verba, quæ Budæus adducit,

ducit, quibus Aeſchinis mollities perſtringitur: Tu, inquit, in meditandis infelicibus verbulis & exercendis lateribus ocium conſumens ſecurus eſſe de reddenda tantorum criminum ratione putas, ſi vel impoſito capiti galero obambules, mihique convicia facias: κἂν πιλίδιον λαβὼν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν περινοστῇς, καὶ ἐμοὶ λοιδορῇ.

CAPUT VII.

Locus obſcurus apud Ciceronem in oratione pro Roſcio explicatus.

NEſcio quomodo mihi placuerit ſemper impenſius vetus illud proverbium ab omnibus decantatum, Difficilia quæ pulchra: ita ſemper adverſus ardua, quæque pluſculum difficultatis primore fronte obtenderent, enitendum mihi eſſe duxi: itaque quum apud Ciceronem in oratione pro Sex. Roſcio Amerino inter legendum occurriſſet dignus vindice nodus, quem nemo hactenus, quod equidem ſciam, explicare adnixus eſt, inveniſſe me ratus ſum quod quærebam. Saxonius, cujus præ cæteris eruditus in eam orationem extat commentarius, ad ejus loci allegoriam, aut ænigma potius perfecte intelligendum, Delio natatore putat eſſe opus. Neque Sylvius aut Latomus momenti quicquam ad loci explicationem adferunt. Accingar

gar igitur ego, & quoad ejus fieri potest, senticetum difficultatis omne tollam: quod si in re obscurissima fallar opinione, conatus tamen in parte laudis ponetur. Ciceronis verba sunt: Te pugna Cannensis accusatorem sat bonum facit: multos cæsos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Servilium vidimus: quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? Incessit hîc Erucium notæ improbitatis accusatorem, qui Syllanæ proscriptionis tempore in calamitoso reipub. statu, occasionem bene gerendæ rei nactus, clarum accusatoris nomen acquisierit. Vocat ergò hic allegoricè Cannensem pugnam Syllanam proscriptionem: quod ita esse, perspicuum fit ex Arnobio Lactantii illius magni præceptore, cujus ex lib. quinto adversum gentes verba huc adscribenda sunt. Nunquid, inquit, bellum Iliacum in Socraticam verti condemnationem potest? aut pugna illa Cannensis proscriptio fieri crudelitasque Syllana? Potest quidem proscriptio (quemadmodum Tullius ludit) pugna dici & appellari Cannensis, sed quæ gesta est dudum pugna, esse non potest, eademque proscriptio &c. Vides clarè Cannensis pugnæ appellatione venire & intelligi proscriptionem Syllanam. Sed quæ sequuntur plus habent difficultatis. Multos cæsos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Ser-

Servilium. Correctio est, de lacu autem Thrasimeno in agro Perusino notum est, periisse illic cæsa ingenti clade unà cum Flaminio Cos. vicena Romanorum millia præter captivorum non parcum numerum. Lacum verò Servilium, quem Sylvius negat se legisse ubi sit, Sex. Pompejus Romæ ab autore nominatum refert in principio vici Jugarii, basilicæ Juliæ continentem, ubi Hydræ effigies extiterint à M. Agrippa positæ: quod forum hoc nomine fuisse asserit antiquitatis omnis scientissimus Morillonus. Certè Cicero illic Servilium lacum appellat tribunal C. Servilii Glauciæ, longè post homines natos improbissimi, optimorum quorunque civium & senatorum sanguine madens atque restagnans. de quo intellexit & Julius Firmicus libro primo matheseωn, ubi ait: Vis ne aliquid tibi, quia in Syllanis temporibus immoramur, de lacu Servilio referam? in quo multorum senatorum capita ad ostentationem immanissimi facinoris sectis cervicibus pependerunt. Et Seneca lib. de divina providentia: Videant largum in foro sanguinem, & supra Servilianum lacum (id enim proscriptionis spoliarium est) senatorum capita. Quod ut dilucidum fiat & probabile, repetenda est altius paulò historia. Constat enim ob factiones Syllanam & Marianam, sine jure quum

esset

esset & sine ulla dignitate respub. C. Servilium Glauciam cum Saturnino Apulejo gladiis cædibusque omnia commiscuisse, & ad libidinem Saturnini in cunctos mortales seditiosissimis suis conatibus obsistentes grassatum fuisse, tandem à Mario in sexto consulatu occisum: quod autorum testimonia confirmant. primum nanque Vellejus Paterculus rem omnem satis enodat, ubi de C. Mario loquitur: Non tamen, inquit, hujus consulatus fraudetur gloria, quo Servilii Glauciæ Saturninique Apuleii furorem continuatis honoribus rempub. lacerantium, & gladiis quoque ac cæde comitia discutientium, Cos. armis conpescuit, hominesque exitiabiles in Hostilia Curia morte multavit. Ex Valerio quoque Maximo lib. 3. cap. 2. liquet Servilium Glauciam maximos seditionum motus excitasse, prætoremque ipsum à Mario jam tum sene oppressum fuisse. Plin. lib. de viris illustr. describit Servilium istum seditiosissimum L. Saturnini satellitem, ab eoque prætorem creatum. quod & L. Florus lib. epitomes tertio cap. 16. commemorat, in uno tamen falsus, quod Consulem eum faciat, quum constet ex Cicerone lib. de claris oratoribus, ad eam dignitatem non emersisse: quanquam non negat eum in prætura consulem potuisse evadere, si rationem ejus haberi licere judicatum

fuisset:

fuisset: ita enim ait; Is ex summis & fortunæ & vitæ sordibus in prætura Cos. factus esset, si rationem ejus haberi licere judicatum esset: nam & plebem tenebat, & equestrem ordinem beneficio legis devinxerat. Is prætor eodem die, quo Saturninus Trib. pl. Mario & Flacco Cos. publicè est interfectus, homo simillimus Hyperboli Atheniensis, cujus improbitatem veteres Atticorum comœdiæ notaverunt. Hunc Servilium ob vitæ turpitudinem & spurcitiam senatoria dignitate summovere conatus fuit Q. Cæcilius Metellus, teste Appiano lib. 1. bell. civil. cui ille tantum non aqua & igni interdicendum statuit & proscribendum. De hujus ergo Servilii Glauciæ cædibus loqui Ciceronem, hinc manifestum fieri potest. Quod sequitur de ferro Phrygio, non est quod Romanum gladium cum Sylvio exponamus, quod à Phrygibus originem ducant Romani: sed argutius festiviusque ferrum Phrygium putandus est vocare servilis generis arma in rempubl. expedita: quippe quum Phryges ignominiose ut servi nominentur juxta parœmiam, Phryx plagis emendatur: quande & Servilii nomen inde non abludit, & apparet ex verbis Ciceronis modo citatis, è summis & fortunæ & vitæ sordibus emersisse: quibus designari puto & servilem hominis conditionem, & contamina-

tam

tam libidinibus, vel ſaltem egeſtate inſigni affectam vitam. Hæc habui, quibus lucem dare loco per ſe admodum obſcuro me poſſe ſperavi. Porro Saturninum, cujus meminimus, ut turbatorem plebis, nominatim memorat Corn. Tacitus lib. annalium tertio.

CAPUT VIII.

Locus ex Martiale priſtino nitori redditus.

EPigramma eſt elegans apud Martialem lib. epigr. 1. quo notat inſignem avaritiam & ſordes Nævoli cujuſdam, qui cum arcam haberet innumeris ſyntheſibus diſſertam, nihil tamen in tenuioris fortunæ amiculos erogaret, paſſurus eas à tineis exedi citius, quàm earum uſu commodaret quicquam, aut ſuccurreret egeſtati amicorum. Hujus epigrammatis poſtremus verſus ita ut in vulgatis codicibus legitur, venere omni & ſale carere mihi videtur. Is talis eſt:

Non metuas mortem Nævole, ſed tineas.

At ſi manuſcripti codicis lectionem ſequamur, quo vetuſtiſſimo emaculatiſſimoque ab amico quodam Anglo donatus olim fui, ſordebit prior & vulgatior lectio ſtatim, & poſterior expeditior erit & argutior longe, ac feſtivo Martialis ingenio dignior, quæ talis eſt:

Quod renuis, non te Nævole, ſed tineas.

Nam

Nam quum Nævolus iſte, ut dixi, infinitis abundaret veſtium generibus, atque æquis oculis amicos ſpectaret pannoſos, nihil interim largiens: ah miſer, inquit, quantulum tandem foret, ſi detraheres, non tibi, id quod facere recuſas, ſed tineis duos pannos: nam multiplex ſyntheſis paſcendis modò tineis aſſervabatur à Nævolo, ut pote qua ipſe non frueretur. Culpandus igitur jure ſummo, qui renuebat fraudare non ſeipſum, ſed tineas, binis pannis, quos potius quàm amico utendos largiretur, arcæ incluſos à tineis corrumpi atque erodi ſineret. Proinde ſic ait, & per quàm lepidè:

Quantum erat, infelix, pannis fraudare duobus,
Quod renuis, non te Nævole, ſed tineas.

Uſque adeo iſte Nævolus ad κτῆσιν, quàm χρῆσιν, amicus eſſe maluit, Simonidem aliquatenus exprimens, qui in extremo ſenio cur ad rem eſſet attentior, interrogatus, ſi Stobæo credimus, reſpondit, malle ſe inimicos à morte ditare, quam vivum egentem amicorum fidem experiri. Quod dictum hoc ſéculo multi mordicus tenent. In eodem epigrammate, ut & illud obiter dicatur, tertius quoque verſus paulò aliter in manuſcripto legitur: impreſſi enim codices ita habent,

Sic tua ſuppoſitis perlucent præla lacernis.

At meus,

Sic tua compositis collucent prata lacernis,
Ubi tamen præla magis probem: nisi si dicamus, in pratis illum interdum explicare solere vestes insolandas, quemadmodum nos lineas consuevimus.

CAPUT IX.

Locus in Epigrammatibus Græcis emendatus.

IMmiscere juvat subinde Latinis Græca: itaque è collectaneis Epigrammatum, libro primo, titulo εἰς εὐχὴν, subjiciam hîc unum, in quo vitium est non leve, interpreti Opsopœo ignoratum, quod tamen facilè sanari queat. Epigramma Philippo tribuitur, è senariis constans, estque tale:

ὅτ᾽ ἐκ ζαήτου λίβυος, ἐκ ζαοῦς νότου
συνεζοφώθη πόντος, ἐκ δὲ νειάτων
μυχῶν βυθῖτις ψάμμος ἐξηρεύγετο,
ἱστὸς δὲ πᾶς ὤλισθεν εἰς ἅλα πλύσας.
φορτίς δ᾽ ἔσυρετ᾽ εἰς ἀΐδαν πλανώμενος,
ἀρωγὸν αὐτᾷ δαίμονας Λυσίστρατος
ἐλιπάρησεν, οἱ δὲ τῷ νεκκόρῳ
μούνῳ θάλασσαν ἀγρίαν ἐκοίμισαν.

Ubi in sexto versu pro ἀρωγὸν αὐτᾷ, quod Opsopœus ad navim referens exponit, auxiliatorem ipsi, scilicet navi, legendum est ἀρωγοναύτας unica dictione, epitheton Dioscurorum & Pollucis, velut deorum tutelarium & opem ferentium in discrimine nautis, quemadmodum

dum ex Statio in tertio Sylvarum, Theocrito in Idyllio Dioſcuris nuncupato, & Horatio in Odarum primo liquet. Itaque hic autor dicit Lyſiſtratum in ſummo verſantem periculo confugiſſe ad vota, & Geminorum præſentem opem imploraſſe, eamque precibus impetraſſe. eſt ergo ridicula Opſopœi expoſitio, & locus ita interpolandus, ut à me factum eſt. Sed quid moror carmen carmine reddere?

Stridens procellis Africus caligine
Involverat denſa mare, & furens notus,
Volvebat æſtus imo arenas è ſinu:
Rugoſa præceps carbaſa in mare abierant,
Manesque ad imos jam ferebatur ratis,
Nautarum opiferos quum Lyſiſtratus deos
Supplex precatur, qui mare inſanum nimis
Stravere, naucleri unius victi prece.

CAPUT X.

Locus ex Ciceronis libro de repub. 6. & ſimul ex Nonio Marcello integræ lectioni reſtitutus. Item de ſympinio, ſympuvio, & ſympulo nonnulla. Inibi quid Samium, Capedo, & Culullus.

VEteres in ſacris ſuis fictili vaſe neutiquam operoſo, quo libabant, uſi fuere: quod trifariam efferri invenio: nam & ſympullum, & Sympuvium, & Sympinium diverſimodè apud autores veteres lego, ut mirum ſit cur

Bayfius magnæ proculdubio eruditionis vir, ſympinium planè rejiciat, contra lecturam doctiſſimorum etiam virorum, quod ait, à quibus nuſquam probari poſſe hanc lectionem contendit. Ego verò, bona ejus viri pace, apud Ciceronem & Arnobium ſympina dici oſtendam. Locus eſt Ciceronis in ſexto de repub. monſtroſe depravatus, etiam apud Nonium Marcellum, in quo clarè ſympina, ex vetuſti codicis ejusque emaculatiſſimi fide, legendum eſt. Sed adſcribam primò lectionem vulgatam, ut corrupta eſt, omnem ex Nonio Marcello. Samium, inquit, eſt teſta. Lucillius ſatyr. lib. 14. Et non pauper me uti ſamio certoque catino. Mar. Tullius lib. 6. de rep. Læli quam omnes habemus in manibus, quàm ſi imperia pontificum diis immortalibus grata ſine ſamio, quæ ut his ſcribit, capedines. Quisquis es diligens lector & æquus, obſerva lectionis diſcrimen, & in utriuſque autoris codice hulcus prorſus Chironium ſana, ex ea quam ſubjiciam lectura ita ſcripturus: Samium eſt & teſteum. Lucillius ſatyr. lib. 13.

Et non pauper uti Samio curtoque catino.

M. Tull. lib. 6. de rep. Extat oratio Lælii, quam omnes habemus in manibus, quàm ſympina pontificum diis immortalibus grata ſint, Samiæque, ut is ſcribit, capedines. Quid hac ſententia dilucidius? quid illa prodigioſius?

in qua ſympini aut ſympinii voce appoſitiſſimè eſſe uſum Ciceronem vides. Arnobius quoque lib. adverſus gentes quarto: Piaculis, inquit, dicitur contracta eſſe commiſſio, ſi per imprudentiæ lapſum aut in verbo quiſpiam, aut ſympinio deerrarit. Et iterum lib. 7. Date quæſo diis immortalibus bibant, ſcyphos, brias, pateras, ſympiniaque depromite.

Quæ verò eſt iſta ratio, ne dicam ſtultitia, negare ſympinium etymi ſui originem à combibendi argumento, παρὰ τὸ συμπίνειν, trahere, quum ſympinium aut ſympullum admittas per y literam Latinis auribus aviam (ut Terentiani Mauri verbo utar) ſcriptum? Quænam eſt iſta præpoſtera ſapientia, iteratis editionibus ita ludere, nihilque certi adferre, quo deſtruas quod probabilius tuo videatur? Nam ut de Cicerone taceam, certum eſt Arnobium in iis, quos adverſus gentes ſcripſit, octo libris omnigena eruditione refertis, retexiſſe abdita ſacrorum gentilium myſteria, eamque ſolennibus ipſorum vocibus expreſſiſſe, itaque receptum verbum non fuiſſe corrupturum, ſi aliter ſe habuiſſet: qua in re ſubſcribent mihi omnes, quotquot emunctioris eſſe naris in autoribus legendis decet. Venio ad Sympuvium, ſi non potius Sympinium ſcribendum eſt, cujus uſus eſt apud Juvenalem ſat. 6. *Aut quis*

Sympuvium ridere Numæ priſcumque catinum.

 ubi

Ubi pro priſcum codices nonnulli nigrum legunt. Nonius Marcellus ſympuvium vas dicit eſſe ligneum: diverſum ergo à fictili. Utitur & Varro: Non vides, inquit, ipſos deos, ſi quando volunt guſtare vinum, deripere ad hominum fana, & tamen tum ipſi illi libero ſympuvio vinitari? Idem lib. 1. de vita populi Rom. Item erant vaſa vinaria, ſini (ita manuſcriptum exemplar habet, loco ſicut, quod in Nonio legitur, cujus vocis uſus etiam alibi extat) cymbia, aquilinæ, pateræ, gutti, ſextarii, ſympuvium. Et Gelenius vir extra controverſiam doctiſſimus, apud Plinium lib. 35. cap. 12. ſympuviis legit ex antiquorum codicum fide, ubi ſic loquitur Plinius: In ſacris quidem etiam inter has opes non murrhinis cryſtallinisque, ſed ~~fictilibus~~ prolibatur ſympullis. Jam verò Simpulum à ſimplicitate operis fortaſſe dictum, ſive ſympullum, ut legit Bayfius, apud Feſtum legitur, ita deſcribentem: Simpulum vas parvum non diſſimile cyatho, quo vinum in ſacrificiis libabatur. Apulejus quoque utitur: In hodiernum, inquiens, populus Rom. diis immortalibus ſimpulo & catino fictili ſacrificat. Hermolaus Barbarus citat etiam Varronis exemplum, Deos ipſos vili ſimpulo invitari: detortum fortaſſis ex iis quæ paulò antè adduxi verbis ejuſdem autoris, libero ſympuvio vinitari. Hæc ferè de tribus vocibus,

unum

unum tamen idemque ſignificantibus, annotare inter diſceptantes grammaticos viſum eſt. Porrò ſuperiorem M. Ciceronis ex 6 de repub. ſententiam expreſſit non ſemel, ſed variato dictionis colore, idem autor, quæ loca lubebit in medium adducere, ut lectionem illam noſtram confirment, ne judiciorum moroſitas temeritatis crimen in nos diſtringere queat. ac primum ex tertio de natura deorum exemplum proferam, ubi ſic ait: Docebo meliora me didiciſſe de colendis diis immortalibus, jure pontificio & more majorum, capedunculis quas Numa nobis reliquit, de quibus in illa aureola oratiuncula dicit Lælius, quàm rationibus Stoicorum. Rurſus in libello, quem Græco titulo præter morem ſuum παράδοξα inſcripſit ad Brutum cap. 1. Quid Numa Pompilius, minusne gratas diis immortalibus capedines ac fictiles urnulas fuiſſe, quam delicatas aliorum pateras arbitramur? quo loco Deliacas cum Bayfio legero potius, quam ſilicatas cum Camerario. Eodem reſpexiſſe & Q. Septimium Tertullianum in apologetico adverſus gentes putarim, cap. 25. quando ſic dicit: Nam etſi à Numa concepta eſt curioſitas ſuperſtitioſa, nondum tamen aut ſimulacris aut templis res divina apud Romanos conſtabat, frugi religio, & pauperes ritus, & nulla Capitolia certantia cœlo, ſed temeraria de ceſpite altaria, &

vaſa adhuc Samia, & nidor ex illis. Iſte vaſa Samia vocat, quæ Lælius Samias capedines: ac Samia quidem in genere dicuntur figlina, à luto ejus inſulæ fictilibus convenientiſſimo. Unde apud Auſonium legitur Agathocles rex abacum oneraſſe Samio luto, fictiles lances intelligi quum vellet. Et Galli Matris deûm ſacerdotes ſamia teſta virilitatem amputabant, ut ait libro trigeſimoquinto Plinius. Capedines verò à capacitate fortaſſis, niſi à capiendo mavis, quòd eſſent anſátæ, atque ita facilè prehendi poſſent, ut & capidula uſitato veteribus vocabulo vinarium vas anſatum legitur: atque hæ etiam erant fictiles, cujuſmodi vaſa κεράμια appellat Athenæus, aut κύλικας, quos idem figulina vaſa exponit, παρὰ τὸ κυλίεσθαι τῷ τρόχῳ, quòd rotæ circumactu fingerentur. Notandus ergò oſcitantiæ Moriſotus, qui in convertendis in Græcam linguam Paradoxis, exemplo Gazæ & Maximi Planudæ, multum operæ poſuiſſe vult videri, quòd capedines reddiderit εὐρυχωρείας, qua voce ſignificantur latifundia, & ampla ſpacioſaque loca: procul extra ſententiam Ciceronis. Adeò non eſt proclive Latina in Græcam coloniam adoptare cuivis, aut è diverſo, ut neque cujuslibet Corinthum navigare. Xyſtus Betulejus hoc pervidit, admonens πλημοχόην ſubſtitui poſſe ex Athenæi & Pollucis lib. 10. cap. 20. deſcriptione,

ne, propterea quòd ejus in mysteriis solennis erat usus. Huc pertinet quod Maurusius Juba scriptum reliquit, ad Macedonum usque dominatus tempora vasis fictilibus Samiisque usos fuisse veteres, quod in Athenæi dipnosoph. sexto lectum est. Addendum est & illud corollarii loco, culullos fictiles fuisse calices, in sacris pontificum ac Vestalium virginum adhiberi solitos.

CAPUT. XI.

De supplicandi modis variè apud diversas gentes observatis.

RItus præcipuus & irrefragabilis supplicandi apud Persas is habebatur, si supplex sumpto igne flumen ingressus, minatus fuisset, se ignem aquæ immissurum, nisi voti fieret compos, ut refert Plutarchus in commentario de primo frigido. Hoc eò spectat, quòd apud eos sacro sancto in honore ignis habebatur. Scribit enim lib. 3. Q. Curtius, ignem, quem Persæ sacrum & æternum vocabant, argenteis altaribus præferri consuevisse ante Persicum agmen, de quo & Agathius lib. 2. hist, & Procopius lib. 2. belli Persici, & Ammianus Marcellinus lib. 23 ignem cœlitus lapsum apud Persas sempiternis foculis custodiri narrat, cujus portionem exiguam, ut faustam, præisse quondam Asiaticis regibus, ex aliorum fide com-

memorat. Apud Assyrios supplicans incurvatis membris humum penè vultu contingebat, manibus post tergum rejectis connexisque, uti scribit lib. 18. Ammianus idem. Apud Scythas maximum supplicandi genus habebatur, si quis extenso humi corio bubulo, rejectis in dorsum manibus, desidêret, teste Suida. Apud Judæos, supplex manum subjiciebat femori ejus cui supplicabat. Apud Græcos oleaginas virgas ore manuque præferebant supplices, lana candida circundatas: unde ἱκτήριοι κλάδοι apud Æschylum supplices rami, & ἱκετηρίαν olivæ ramum à supplicando Græci nominant, quem εἰρεσιώνην cæteri. Istud non fugit Virgilium, ubi ait:

Jamque oratores aderant ex urbe Latina,
Velati ramis oleæ, veniamque rogantes.

Hinc est quòd Valerius Flaccus & Papinius supplicem olivam appellant, quippe per quam Lutatius pacem supplicando fieri dicit. Æneas item apud Virgil. lib. 8. supplex Euandro vitta comptos prætendere ramos legitur. Ita Plautus velatas manus dixisse videtur, ramis oleaginis inumbratas, ceu velamento quopiam, ubi inquit: Postridie in castra ex urbe ad nos veniunt flentes principes, Velatis manibus orant, ignoscamus peccatum suum. Nisi intelligamus manus velatas, quæ obtenderent atque sponderent fidem, cui manu ad digitos

usque involuta & intecta divina res fiebat: quod Livius, Horatius, & Servius innuunt. Ita Livius prodidit Locrenses obtendisse ramos oleaginos supplicum velamenta, lib. 5. quartæ decadis: cum sordida, inquit, veste tenentes velamenta supplicum. Apud Lucanum idem faciunt & Massilienses obsessa urbe, ubi ait:

Orant Cecropiæ prælata fronde Minervæ.

Legati quoque Rhodiorum deprecati peccatum, ramos oleæ supplices jactantes procidisse leguntur, Livianæ decadis quintæ lib. 5. Commentarii Euripidis id fieri quoque lauri foliis annotant in Orestem: unde ἄφυλλον στόμα Euripidi in Oreste. Jam verò & Macedones ἐχεσάρκῳ tunica, quam subuculam dicimus, sola induti, supplicasse leguntur. Antiquæ Græciæ in supplicando mentum ejus, quem deprecabantur, attingere mos erat: unde objicit Hecuba Ulyssi ut inexorabili & duro, quòd vultum averterat, ὡς μὴ προσθίγειν γενειάδος, ne mentum ejus mulcere contactu posset, reflexo capite, ut ne supplicem admittere cogeretur. Apud Homerum, & mentum & dextram & genua contingunt supplices: ac mentum quidem ut annueret, aut pro deprecante intercederet, si quid faciundum foret ex usu: dextram verò, ut faceret: genua verò, ut ne cessaret, sed pergeret. Hecuba Euripidis etiam illud Ulyssi præfracto objicit, quòd dextram

occul-

occuluerat, præcisa spe veniæ omnis. De genibus quòd ea supplices attrectabant, multa fit apud autores utriusque linguæ mentio: certè misericordiæ sedem in genibus consecratam fuisse à vetustate memorat Servius. quod disertissimè his verbis extulit lib. 11. cap. 45. Plinius: Hominis, inquit, genibus inest & quædam religio, observatione gentium: hæc supplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc ut aras adorant, fortassis quia inest iis vitalitas, quippe quorum inanitate perfossa, ceu jugulo, spiritus fugiat. Priamus Iliad. ultimo jubetur à Mercùrio itineris duce, Hectoris corpus redempturus, advolvi supplex ad Achillis genua:

γούνων ἁψάμενοι λιτανεύσομεν, αἴκ' ἐλεήσῃ.

Idem alibi Iliad. 6. λαβὼν ἐλλίσσετο γούνων.

Sic & Virgilius:

Et genua amplexus, genibusque volutans.

Et iterum:

Et genua amplectens effatur talia supplex.

Sic apud Tryphiodorum Sinon periurus ἱκεσίαις παλαμῇσιν ἥψατο γούνων, Priamo advolutus. Similiter apud Euripidem Orestes supplex Menelai genua contingit, τῶν σῶν γονάτων, inquiens, πρωτόλεια θιγγάνω. Synesius: πρηνὴς καὶ γονυπετὴς ἱκέτης γενόμενος: Pronus atque in genua procidens supplex factus. Livius lib. 5. quartæ decadis, ubi de Perseo agit: Summit-

mittentemque se ad pedes sustulit, nec attingere genua passus. Claudianus de raptu Proserp. Genibusque suas cum supplice fletu Admovere manus. Apud Q. Curtium mater & conjunx Darii provolutæ ad pedes Alexandri, orant, ut liceat sibi patrio ritu sepelire Darium, quem rebantur in acie cecidisse. Huc spectat quòd Homerus Iliad. nono, Litas deas supplices fingit esse claudas, eò quòd γονυκλινεῖς, id est, flexis genibus supplicent qui priores offenderint. Prometheus apud Æschylum vinctus negat se supinas muliebri ritu manus ad Jovem extensurum, supplicum more, γυναικομίμοις ὑπτιάσμασι χερῶν. Fuit & iste mos supplicum, quod Lucillius Tarrhæus refert, ut in foco sedentes verbum nullum facerent, silentio animi demissionem contestati: id quod canit Argonaut. 4. Apollonius:

τὼ δ' ἄνεω καὶ ἄναυδοι ἐφ' ἑστίῃ ἀΐξαντες,
ἵζανον, ἥτε δίκη λυγροῖς ἱκέτῃσι τέτυκται. id est:
At tacitus mutusque focis consedit uterque,
Supplicibus quæ lex impendet dura misellis.

Istud mutuatus ab Homero, apud quem in Odysseæ 7. Ulysses advena in Alcinoi ædibus, κατ' ἄρ' ἕζετ' ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν κονίῃσι. hoc est, humi in lare sedit. Apud Plutarchum Themistocles rebus accisis, & jam conclamatis, ad Molossorum regem Admetum fugiens, novo quodam modo, cum regio juvene, ἐπὶ τὴν ἑστίαν καθίσαι,

ad

ad larem consedisse legitur, quod sanctissimum & irrefragabile supplicii genus apud eam gentem habebatur. Scribit Parthenius de Neæra Hypsicreontis Milesii conjuge, quòd ἱκέτις προσκαθίζετο ἐπὶ τῆς ἑστίας τῆς ἐν τῷ πρυτανείῳ, quòd supplex in foculo Prytanæi desederit. quod interpres malè convertit in hanc faciem: Invenit sedentem in templo Vestæ in Prytanæo, ignarus, ut arbitror, istius moris. Ea nanque fœmina, quoniam mariti thorum violarat sibi metuens confugit ad Naxios, & supplex in foco consedit, veluti asylo certissimo & inviolabili: neque maritus dei in se iram provocare fuit ausus, vi allata illam deripiendo. Huc faciunt verba Cicer. in oratione pro domo sua: Nihil sanctius, nihil omni religione munitius, quàm domus uniuscujusquam civium: hîc aræ sunt, hîc foci, hîc dii penates, hîc sacræ religionis cerimoniæ continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde arripi neminem fas sit.

CAPUT XII.

De Zytho & Cervisia, quid differant, quibusque nominibus olim appellabantur.

NEmo est vel mediocriter literis tinctus, cui dubium sit priscis hominibus usurpatam fuisse vini factitii, sive conficiendi è frugibus potus rationem, iis præsertim regionibus,

bus, quæ ob ſoli vitium vineas non producunt: cujus inventionem Libero patri aſcribit Diodorus in fine lib. 4. ubi ita ait: *Dionyſius eos quorum regio à vinearum uſu aliena eſſet, potum hordeaceum conficere docuit, paulò deteriorem vini ſuavitate.* Sic idem lib. 6. à Gallis potum ex hordeo parari ſcribit ob vitium inopiam, quem zythum appellent. Sed hoc in genere varia lego uſitata fuiſſe nomina: nam Zythum dixiſſe Ægyptum invenio, Celiam & Ceriam Hiſpanos, Cerviſiam Gallos, Sabajam Illyrios, Parabiam Pæonas, Curmi barbaros neſcio quos, & Alam Anglos, detorta non nihil voce (ut equidem exiſtimo) Danica, qua Oela appellatur: ea nanque gens olim Angliam immigravit: nam ab alica appellationem derivare cum Ruellio, inſcitia eſt. De quibus ita loquitur Plinius lib. 14. cap. 22. *Eſt, inquit, & occidentis populis ſua ebrietas, fruge madida, pluribus modis per Gallias Hiſpaniasque, nominibus aliis, ſed ratione eadem. Hiſpaniæ jam & vetuſtatem ferre ea genera docuerunt. Ægyptus quoque è fruge ſibi potus ſimiles excogitavit.* Idem autor lib. 22. cap. ultimo, è frugibus fieri potus commemorat, in Ægypto Zythum, Celiam & Ceriam in Hiſpania, Cerviſiam & plura genera in Gallia aliisque provinciis. His omnibus, tametſi diverſa videantur nominum tenus, vis tamen inebriandi commu-

munis est. ita Leontius apud Constantinum in Geoponicis lib. 6. inter cætera poculenta, quibus inebriandi vis insit, refert barbaricum potum è tritico & hordeo: item ex avena & olyris. Confirmat istud & Dioscorides, qui quum de Zytho & Curmi loquens, cerebrum ista tentare & capitis dolores excitare dicit; vim sine dubio inebriandi illis assignat. Huc accedit & Dion Academicus, scribens excogitatam primum apud Ægyptios fuisse rationem qua inopes vini indigi, hordeaceo potu sese explerent, quo ita exhilarascerent, ut in cantiones & tripudia solverentur omnes. Virgilius in tertio georgicôn de cervisia (quod & Servius agnoscit) sentiens, hilaritatem conciliare vini modo canit, ubi de septentrionalibus populis loquitur:

Hîc (inquit) noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis.

Aristoteles in libello de ebrietate scribit, vini potu inebriatos in faciem pronos deferri: at qui hordeaceum hauserint affatim, resupinare capita: quòd merum capitis gravedinem conciliet, at vinum ex hordeo factitium, καρωτικὸν sit, & profundo sopore hominem obruat. Supinos autem sterni eo potu temulentos, his verbis ostendit: μόνοι δὲ οἱ τῷ πίνῳ μεθυσθέντες, εἰς τουπίσω καὶ ὕπτιοι κλίνονται. id est: soli illi qui cervisia inebriantur, in dorsum & supini cubant. Quibus testimoniis clarum fit, hordeaceo potui vim

vim inebriandi aſſignare omnes, quam in Cerviſia noſtra agnoſcimus quoque: de qua ſenſit Corn. Tacitus in libello de moribus Germanorum, quum ait: Potui eſt humor ex hordeo aut frumento in quandam ſimilitudinem vini corruptus. Conſtat autem hac ætate cerviſiam fieri ex hordeo, quod prius madeſcit, deinde torretur reſiccaturque (βύνην appellat Aëtius medicus, maltam noſtrates) addita tritici farina, adjectis & lupi ſalictarii floribus, cum fece cerviſiæ, quæ fermenti vicem obtinet. Quem conficiendi modum videtur & Iſidorus propémodum agnoviſſe, ubi ita ſcribit: Eſt, inquiens, potio ex ſucco tritici per artem confecta: ſuſcitatur enim igne vis illa germinis madefactæ frugis, ac deinde ſiccatur, & pòſt in farinam redacta molli ſucco admiſcetur, quo fermentato ſapor auſteritatis & calor ebrietatis adjicitur; quæ fit in iis partibus Hiſpaniæ, cujus ferax vini locus non eſt. Hactenus ille. Sed operæ precium eſt, & locus id poſtulat, annotare diſcrimen, quo à Cerviſia noſtri ſeculi Zythum veterum diſcrepare volunt recentiores, eo præſertim nomine, quòd Aëtius Zythum pravi ſucci dicat eſſe, quippe è putrilagine factum: quod ex Galeno lib. 6. de ſimplicium facultat. tranſtulit, ubi is addit, etiam flatulentum eſſe Zythum, partimque acrem

esse & calidum, partim frigidum aqueum & acidum. Neque silentio præteriit hoc & Paul. Ægineta, qui illi acrimoniam ex putredine attribuit, & frigiditatem ratione acidæ qualitatis: quum è diverso Cervisiæ salubritatem adscribant sanioris judicii homines, inter quos Manardus medicus insignis, septentrionalibus nationibus vix alio quàm cervisiæ potu utentibus, & formam & salubritatem & roboris præstantiam ex cervisia ferè contingere autumat. Differentiam verò hanc esse volunt, quòd Zythum ex hordeo computrescente atque acescente fiat: at Cervisia ex eodem, sed post macerationem tosto atque arefacto, ac proinde etiam putredinis omnis experte. Mirum tamen mihi videtur, quòd conficiendi Zythi ratio à veteribus clarè non sit prodita: nam Dioscorides simpliciter ex hordeo fieri scribit. Suidas non aliter interpretatur, solummodo exponens zython, vinum ex hordeo factitium. Et Galenus in commentario in lib. de morbis acutis, sive de ptisana (quomodo à Cælio Aureliano & Athenæo inscribitur) reprehendens Hippocratem, quòd prætermisisset parandi cremoris hordei modum, duas enumerat obiter conficiendi ejus rationes, sed non explicat, cujus verba hæc sunt: Satius fuerat docere quem in modum apparandum esset hordeum, simplici-

pliciterne madefieri oporteret, an ex eo zythum hujus temporis conficere &c. Aequè clarè explicuit hoc, non tamen ex professo, Diodorus Siculus de Baccho zythi inventore loquens: εὑρεῖν δὲ καὶ τὸ ἐκ τῆς κριθῆς κατασκευαζόμενον πόμα, τὸ καλούμενον ζῦθον. id est: Invenisse illum perhibent & potum ex hordeo confectum, quem zythum appellent. Meminit & Strabo lib. 17. zythi, apud quem tamen perperàm scribitur per κζῦθον, ubi ait: τὸ δὲ ζῦθος ἰδίως μὲν σκευάζεται παρ᾽ ἐκείνοις, καὶ παρ᾽ ἑκάστοις δὲ αἱ σκευασίαι διάφοροι. id est: Zythum privatim apud illos conficitur, cujus parandi diversæ per familias rationes. Item in aphorismorum secundo Galenus zythum Alexandrinorum potum nominat, quomodo Junius Columella lib. agriculturæ nono Pelusiacum illum vocat, eo versu:

Ut Pelusiaci proritet pocula zythi.

Qui versus admonet me oscitantiæ summæ Baptistæ Pii, annotantis zythum hîc esse compositionem factam ex gith, quod melanthium ab aliquibus appellari, ab aliis melaspermum scribit Plinius. quod illius indoctum commentum non potuit à me sine cachinno legi. Quicquid sit, non obstabit leve illud discrimen, ut verear cervisiam nostram etiam zythi nomine compellare. Reliquum est ut varia, quibus appellatur diversimodè, nomi-

na ſubjiciam & explicem. De zytho abundè multa. Cerevisiam à Cerere, id eſt, fruge nomen habere ſcribit Iſidorus: alii à Ceria Hiſpani idiomatis olim vocabulo nominis appellationem derivant: niſi potius à cereo colore fluxiſſe nomen dicamus. Celiam à calefaciendo deducit, ſed abſurdius, ut mihi quidem videtur, Iſidorus, cujus in Numantino bello meminit L. Florus, his verbis: Quum ſeſe prius epulis, quaſi inferiis, impleviſſent carnis ſemicrudæ, & Celiæ, ſic vocant indigenæ ex frumento potionem. De Sabaja ita Marcellinus lib. 26. Eſt autem Sabaja, inquit, ex hordeo vel frumento in liquorem converſus paupertinus in Illyrico potus: unde injurioſum Sabajarii nomen, quo in obſidione Chalcedonis appellatus fuit Valens Imperator. Ariſtoteles eundem potum πῖνον dixit verbis ſuperius citatis, vel à communi bibendi vocabulo, vel à ſordibus fæculentis fortaſſe. Nonnulli Græcorum βρῦτον vocarunt, ut Hellanicus: πίνουσι δὲ βρύτον ἐκ τῶν ῥιζῶν, καθάπερ οἱ Θρᾶκες ἐκ τῶν κριθῶν. hoc eſt: Potus fit illis è radicibus herbarum, quemadmodum Thracibus ex hordeo. Hecatæus in Europæ deſcriptione ſcribit Pæonas bibere βρῦτον ἀπὸ τῶν κριθῶν. Sic uſus eſt & Archilochus poëta, ὥσπερ αὐλῷ βρῦτον, ἢ Θρᾷξ ἀνὴρ, ἢ Φρὺξ ἔβρυζε. Cerviſiam veluti tibia ſorbe-

bebat, quasi Thrax aut Phryx. Citatur & Æschyli autoritas in Lycurgo dicentis, κἀκ τῶνδ' ἔπινευ βρῦτον ἰσχναίνων χρόνῳ. id est, hinc bibisti cervisiam ævo fractus. Azotæus Cappadox τὸ τῶν βρυτέων πόμα vocavit in acutorum morborum primo libro. Porrò Ala Anglorum, de qua diximus, hoc differt à cervisia, quam Bieram nominamus, quòd illa ætatem non perinde ferat, ut cervisia. causam referendam puto ad lupum salictarium, cujus flos cervisiæ additus ἀντιτυπίαν quandam conciliat, qua senio renitatur: nam suavitas, quæ Alæ inest major, tritici floris ampliori copiæ accepta referenda est. Hinc fit quòd Angli, majoris discriminis gratia, cernisiam per n literam pro Ala efferunt, at per u cervisiam pronunciantes, Bieriam intelligunt. Cæterum appendicis loco & illud adjicere libet, non vini modò aut cervisiæ potu caput tentari atque ebrietate percelli, quando lectum sit mel quoque inebriare: apud Orpheum nanque vetustissimum theologum Saturnus ab Jove filio per mellis poculum insidiis capitur, quo saturatus inebriatur, & acto in vertiginem quandam capite, qualem vini copia excitat, obdormiscit: ita enim apud illum loquitur Nox, quæ Jovi hunc de melle dolum suggessit:

Εὖτ' ἂν δή μιν ἴδηαι ὑπὸ δρυσὶ ὑψικόμοισιν,
ἔργοισι μεθύοντα μελισσάων ἐριβόμβων, Δῆσον.

id est:

Postquam illum cernes succo, quem Dædala tectis
Ponit apis, saturum, contende tenacia vincla.

Quod & factum est: nam comprehensus vinctusque virilibus privatur. Ita & apud Platonem πῶρος calamitatis Deus nectare ad satietatem hausto inebriatur.

CAPUT XIII.

De voce Pistrix & Pristis.

APud Virgilium Æneidos tertio, ubi monstrosa Scyllæ forma describitur, duplicem lectionem observavi, legentibus nonnullis, Postrema immani corpore Pistrix: aliis Pristis: sed utramque approbo apud probatos autores receptam. Est autem Pistrix sive Pristis cetus marinus, quomodo ibi apud Virgil. accipitur, & lib. 10.

Frons hominem præfert, in pristin desinit alvus.

Sed de pistrice dicam primo loco, sic enim Sex. Pompejus: Balenam belluam marinam ipsam dicunt esse Pistricem & cetum. Cicero ipse non semel pistricem reddidit, quem κῆτος vocavit Aratus, ex quo ita ille vertit:

Tum verò fugit Andromeda & Neptunia Pistrix:

id quod iste sic extulerat:

ἡ δ' ἤ μὲν ἀνδρομέδης, καὶ κήτεος ὅσσ' ἐλέλειπτο.

Ad

Ad verbum ita ſonat verſu redditum:

Nec vel tantillum Andromedæ ceti ve relictum eſt.

Utitur hac voce & Lu. Florus lib. 3. cap. 5. de Lucullo loquens. Videntibus, inquit, procul, quaſi marina piſtrix evaſerat. De Priſti verò pro ceto loquitur Plinius lib. 9. cap. 4. ubi maximum animal in Indico mari priſtin eſſe dicit & balænam. Et cap. 13. inter ea quæ pilo veſtiuntur, animalque pariunt, enumerat priſtin, balænam, & vitulum. Idem lib. 36. inter Scopæ opera recenſet, Chorum Phorci, & Priſtes, ac multa alia marina: pluribusque aliis locis priſtium meminit. Quin & ita apud Græcos nuncupantur. Epicharmus in Hebes nuptiis, in reliquo apparatu & menſarum delitiis enumerat quoque priſtes: ἦν δὲ, inquit, ζύγαιναι, πρίστιες, ῥίναι τε τραχυδέρμονες, id eſt, nec deerant libellæ, priſtes, nec aſperipelles ſquatinæ. Et Polycharmus in Lyciæ rerum commentariis ſcribit, vati è piſcibus futurorum eventus auguranti in littore apparere orphos, glaucos, interdum etiam balænas & priſtes, ἐνίοτε δὲ φάλαιναι, ἢ πρίστεις. Videtur autem nomen deductum ἀπὸ τοῦ πρίζειν, à findendo, quòd fluctus longo tenuis corporis tractu mirè perſulcat. Invenio tamen in eadem ſignificatione & per η ſcriptum πρῆστιν, ut apud Oppianum primo Halieuticῶn: ἐν δὲ δαφοινὴ

πρῆστις, Truculentaque priſtis. quo loco Oppiani ſcholiaſtes, πρῆστις εἶδος κήτεος θαλασσίου, Preſtis ſpecies ceti marini. Derivantque grammatici ἀπὸ τοῦ πρῆσαι, ab incendendo, fortasſis quia motu & longo ſyrmate mare criſpari & quodammodo ardere faciat. Invenio & Piſtris ſcriptum, non modò Priſtis, pro ceto, ut apud Pedonem, quem citat Seneca:

Qui ferat Oceanum, qui ſævas undique Piſtreis,
Æquoreosque canes ratibus conſurgere panſis.

Niſi vitium ſit in codicibus impreſſis. Porrò à forma priſtium marinarum, inquit Nonius Marcellus, quæ longi corporis ſunt, ſed anguſti, Priſtis navigii genus nomen habet. Claudius Quadrigarius rerum Romanarum lib. 12 Quin quòd navigium ea forma à marina bellua dicta eſt Priſtis. ita enim lego ex vetuſtiſſimo exemplari, pro eo quod in vulgatis extat, Quique. Priſtis pro navi etiam apud T. Livium lib. 4. quintæ decadis ponitur. Adjectæ ad hunc numerum quinque priſtes erant. Sic accipit & Virgil. in 5. ibi:

Velocem Mneſtheus agit acri remige priſtin.

Utitur & Polybius Græcus hiſtoricus, πέντε λέμβους ἔχων καὶ μίαν πρίστιν, id eſt: Quinque lembis inſtructus & unica priſti. Servius originem deducit vel à tutela depicta, vel à ſecandis fluctibus, ἀπὸ τοῦ πρίζειν τὰ κύματα. Eſt & πρίστις poculi genus oblongi apud Diphilum & Athenæum in undecimo. HA-

HADRIANI JUNII ANIMADVERSORUM LIBER TERTIUS.

Plinii locus vindicatus de Orbona Dea. Item cur Quartanæ Saturni filiæ dicantur.

CAPUT I.

FErdinandus Pintianus homo Hispanus, post omnes omnium in Plinium annotationes præclarè de eo autore meritus, Orbonæ deæ mentionem apud Plinium lib. 2. cap. 7. exterminandam putat, veluti spuriam & adulterinam, ut quam scriptor nullus celebrarit, nullibique omnino, ut ipse ait, compareat. At enim ego, ut haud temerè mutandum quicquam in autoribus, aut veteramentariorum more statim interpolandum, vel etiam inducendum eradendumque censeo, ita Orbonæ lectionem defendo constanter & servandam autumo, quum eam agnoscat doctissimus pariter & antiquitatis omnis callentissimus Arnobius, magni illius Lactantii præceptor libro adversus gentes quarto, ubi in re-

reliqua fictitiorum & putatitiorum deorum turba, quam enumerat, hanc quoque deam non dissimulanter nominat, his verbis: Ab erroribus viarum dea Vibilia liberat: in tutela sunt Orbonæ orbati liberis parentes: in Næniæ, quibus extrema tempora. Hîc apparet & Orbonæ nomen Romanis sacris templisque non fuisse ignotum, & ipsam orbitatis esse deam, cui quòd matronæ olim sacra fecerint, memoriæ proditum legisse aliquando memini: nam quòd Antonius Sabellicus suis in annotationib. scribit, ex Macrobii autoritate, matronas ad arcendam orbitatem Orbonam propitiasse, ubi infando sacrorum instituto orbari consueverint, nusquam in eo autore legi existimo. Proinde retinendam esse vetustam lectionem judico in Plinianis codicibus, transposito tantùm conjunctionis vinculo hunc in modum: Ideoque etiam publicè Febri fanum in palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larium, & ara malæ fortunæ Exquiliis. quem locum Pintianus ex Cicerone interpolare hoc pacto voluit: Ideoque etiam publicè Febri fanum in palatio dicatum est ad ædem Larium, & ara malæ fortunæ Æsquiliis: propterea quòd apud Ciceronem libro de natura deorum tertio perperàm legisset, codicis, ut opinari lubet, vitio deceptus, Febris enim fanum in pala-

palatio ad ædem Larium, & aram malæ fortunæ Æſquiliis conſecratam videmus: ubi melioris notæ codices rectius legunt: Febris enim fanum in palatio, & ædem Larum, & aram malæ fortunæ Exquiliis conſecratam videmus. Diſpeſcenda ſunt igitur vocum ſpacia conjunctione copulante apud Ciceronem, qua occaſione Plinio vetus lectio manebit integra. aut pro, Orbonæ ad ædem, legendum erit ex Cicerone, & ædes larium, id quod nemo, niſi impudentiſſimus is ſit & prævaricator maximus, tentabit. Quia verò de febris fano facta mentio eſt, & illud ex Minutio Felice in Octavio (is enim autor eſt octavi libri Arnobio aſcripti, quod Morillonus admonuit juvenis extra omnem aleam ingenii poſitus) addendum eſt; Pavorem, inquit, Hoſtilius atque Pallorem coluit, mox à neſcio quo Febris dedicata. quæ verba repetuntur & apud Cyprianum libro de idolorum vanitate. Quin & illud appendicis vice adjiciendum eſt, quòd Quartanæ Saturni filiæ ab Octavio Horatiano medico pervetere dicuntur, ob morbi videlicet cùm tarditatem tum malitiam inſignem, ut equidem exiſtimo: in quarum curatione Democritus cenſuit pollutione eſſe opus, ut ſunt cædes, culpæ, menſtrua, ſanguinis potus, ſacrarum avium vel vetitorum animalium carnes cibo datæ.

CA-

CAPUT II.

De Aquila in Romano exercitu portari solita paradoxon.

MIrum valde mihi, atque adeo paradoxon visum est quod apud Dionem Coccejum de Aquila scriptum repperi, quam non militare signum, sed fanulum quoddam fuisse prodit, aureum aquilæ simulacrum effigiatum habens, hastæ præpilatæ suffixum, quod ita à milite ferebatur, quem cum Cæsare aquiliferum dicere licebit. Autoris verba sunt ex quadragesimo historiarum libro, ὁ γὰρ ἀετὸς ὠνομασμένος, ἔστι δὲ νεὼς μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται, καθίσταταί τε ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ καταλόγου στρατοπέδοις, καὶ οὐδαμόσε ἐκ τῶν χειμαδίων, πλὴν εἴ ποι σύμπας ὁ στρατὸς ἐξίοι, κινεῖται, καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μικροῦ ἐν ὀξὺ τὸν στύρακα ἀπηγμένου, ὥστε καὶ ἐν τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι, φέρει. id est: In omni exercitu per delectum conscripto apud Romanos collocatur Aquila (id erat fani exigui nomen, in quo aurea jacebat aquila) quæ non movetur ex hybernis, nisi totus prodeat exercitus. fanum illud parvæ suffixum hastæ aquilifer portat, cujus inferior cuspis acuminata erat, ut humi depangi posset. „ Similiter fere aquilas describit „ Arrianus his verbis; τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέκτου „ στρατιᾶς ἀετοὶ, εἰκόνες βασιλοὶ, στέμματα πάντα

„ χρυσᾶ

„ χρυσᾶ ἀναπεπταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων. i. e. A-
„ quilæ ſigna imperialia indicant conſcrip-
„ tum eſſe exercitum, ſunt autem inſignia
„ omnia aurea in haſtilibus deargentatis ſuf-
„ fixa.” Appianus bellorum civilium lib. 2. Aquilæ potiſſimam dignitatem inter militaria ſigna attribuit, quum ait Cæſarem ſtitiſſe ſua manu ſigniferum aquilam ferentem, quæ præcipuum in bellis ſignum erat. Cæſar lib. belli civilis 3. ſpectatæ virtutis aquiliferum tantiſper aquilam defendiſſe pugnando ſcribit, dum deficientibus jam viribus, equitibus ſuis accedentibus aquilam multos per annos defenſam moribundus tradidit. Certè idem Cæſar à ſignis militaribus aquilas diſcriminat, ubi inquit de pugna cum Pompejo commiſſa: Signa militaria ex prælio ad Cæſarem ſunt relata centum octoginta, & aquilæ novem. Plinius refert C. Marium ſecundo conſulatu ſuo propriè dicaviſſe Romanis legionibus aquilam, abdicatis reliquis ſignis, quæ quatuor erant, lupus nimirum, minotaurus, equus, & aper. A quo tempore obſervatum ſcribit idem, rarò legionis caſtra hybernaſſe, ubi non eſſet aquilarum par ſeu jugum: quæ res in omen fortaſſis rapta eſt, ut aquilæ ſignum non velleretur aut loco tolleretur, niſi in aciem deſcenderent univerſæ legiones, id quod ait Dion.

CAPUT III.

Quæ dicantur dextræ aut ſiniſtræ mundi partes.

IN ſiderum curſu orientem nominari dextram cœli partem, occiduam verò plagam, lævam ſiniſtramque, ex Higyni obſervatione annotandum eſt. Unde & Plinius lib. 2. cap. 8. Naturalis hiſtoriæ, errantia ſidera lævum curſum mundi vertigini contrarium ſcribit, illo ſemper in dexteram præcipiti: cui conſentit & Ptolemæus. Eôdem ſpectat & Orphei vetuſtiſſimi poëtæ dictum, ſolem dext um auroram producere, lævum noctem, dicentis: hoc eſt, in oriente diem proferre, in occaſu noctem. Quid, quòd apud Græcos σκαιὰ, id eſt, læva dici τὰ δυτικὰ ſive occidua annotat diligentiſſimus Euſtathius? Quin & ex Ariſtotelis ſententia Chalcidius Timæi Platonici interpres, orientem dextram mundi partem ſtatuit. Atteſtatur item Plutarch. lib. 2. de philoſophorum placitis, in hæc verba: Pythagoras, Plato, Ariſtoteles, dextram mundi plagam orientalem eſſe dixerunt, unde motus initium exiſtat: occiduam verò lævam. At Empedocles dextram ſtatuit ab ea parte, qua ſolſtitium æſtivum eſt: ſiniſtram, qua brumale. Similiter & Cleomedes Græcus autor, cujus opus

opus nuper in lucem exiit, ſeptentrionem pro dextra ponit. Similiter Hetruſci aruſpices dextram nominabant ſeptentrioni ſubjectam, ſiniſtram meridiei expoſitam, quomodo & poëtæ accipiunt. Contrà apud T. Livium in Numa, augur regiones ab oriente ad occaſum determinans, dextras ad meridiem partes, lævas ad ſeptentrionem eſſe dixit. Sed hanc diſtinctionem ridet Arnobius libro adverſus gentes quarto, ſcribitque pro ratione ſitus corporis, variare mundi partes, vel lævas, vel dextras: nam quicquid teres eſt, & ex omni parte rotunditate ſolida convexum, definiri aliqua finis aut initii portione non poteſt. Itaque cùm dicimus, inquit, hæc regio dextera eſt, illa læva, non ad mundi habitum dicimus, qui ſui ſimillimus totus eſt, ſed ad poſitionem noſtram, ſitumque revocamus.

CAPUT IV.

De ſimilitudine mundi cum ovo, & cum litera ω megá.

NOn dubium eſt quin plerique ſcriptores omnes globoſam ſeu ſphæricam figuram mundo attribuerint, ut & Ariſtoteles, & cum Stoicorum ſchola Homerus quaſi princeps ſenſiſſe videtur, qui terram ἀπέιρονα, id eſt, infinitam dixit, propter orbicularem figu-

figuram circularemque, initio pariter & fine carentem, uti Heraclides, Euſtathius, & Johannes grammaticus Ariſtotelis enodator exponunt. Et Numa Pompilius terram pilæ forma eſſe credens, quod à Sex. Pompejo annotatur, ædem Veſtæ rotundam conſecraſſe perhibetur, quum intelligeret Veſtam eandem eſſe cum terra vitæ hominum altrice. Attamen invenio & qui ὠοειδῆ, hoc eſt, ovali figura mundum eſſe prædicarunt, id quod apud Plutarchum de placitis philoſophorum ſecundo, iiſdemque verbis in libello Galeno falſo attributo legitur: qua in opinione fuit & Sanchuniathon Berytius antiquiſſimus rerum Phœniciæ ſcriptor, à Philone Byblio translatus in Græcam linguam, qui omnem hanc rerum faciem ὁμοίως ὠȣ͂ σχήματι, id eſt, ovi inſtar effigiatam fuiſſe prodidit ſcripto, ut ex eo refert Philon Byblius. Eadem eſt ratio cur initiati orgiis Liberi patris Ovum in ſacris ſuis coluerint venerabundi, ut nimirum è terete forma, ac penè ſphærali, undequaque clauſa, & intra ſe vitam includente, mundi ſimulachrum cognoſceretur, ut à Macrobio Saturnaliorum ſeptimo, cap. 16. proditum eſt. aut potius translatum è Plutarchi ſympoſiacis, ubi in hæc verba diſſerit: ὅθεν ȣ̓κ ἀπὸ τρόπȣ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς, ὡς μίμημα τȣ͂ τὰ πάντα γεννῶντος καὶ περιέχοντος

ἐν

ἐν ἑαυτῷ, συγκαθοσιῶται τὸ ὠόν. id eſt: Quare non abs re in Bacchi orgiis ovum ſacratum eſt, veluti ſimulachrum mundi, è quo cuncta nata ſunt, cujusque complexu univerſa tenentur. Quin & Varro in Logiſtorico, qui inſcribitur Tubero de origine humana, mundum ovo comparavit, cujus hæc verba adducit Probus grammaticus: Cœlum eſt teſta, item vitellum ut terra, inter illa duo humor quaſi in ſinum (ſic lege, non ilcinus) cluſus aëri, in quo calor. quanquamvis autor non de mundi forma ovali id extuliſſe, ſed habita quatuor elementorum ratione, mundum ovo aſſimilaſſe mihi videtur: atque ita accipere illud videtur & Proclus in Timæum, ut Orphicum ovum ſit idem, quod Platonis ens, τὸ πλάτωνος ἕν, καὶ τὸ ὀρφικὸν ὠόν. Fuerunt & qui terrarum orbem in formam literæ Græcæ ω effigiarunt, ut extremum lineamentum, quod ο literam ambit, oceanum referat deſignetque quem ζωςῆρα κόσμου, id eſt, mundi baltheum, quidam appellarunt Probi teſtimonio. Quò reſpexiſſe videtur Cyrillus, ibi:

ὠκεανός δ᾽ ᾧ πᾶσα περίῤῥυτος ἐνδέδεται χθών.
Tellurem Oceanus circumfluus illigat omnem.

Non poſſum non appendicis vice adjicere ex Varrone mundi definitionem, operoſam quidem illam, ſed raro lectam, qui in Cynicis Satyra, quæ inſcribitur Dolium, ſive Seria, ſic

 ſcri-

ſcribit: Mundus, inquit, domus eſt maxima homuli, quam quinque altitónæ flammeæ zonæ cingunt, per quam limbus pictus bis ſex ſignis ſtellimicantibus altus in obliquo æthere Lunæ bigas acceptat, & appellatur à cælatura cælum, græcè ab ornatu κόσμος, latinè à puritie mundus.

CAPUT V.

Virgilii verſus ex Eratoſthene translati: ejus item locus expenſus accuratius.

QUoniam de zonis præcedente capite mentionem fecimus, locus poſcere videtur, ut Virgilianos de zonarum deſcriptione verſus autori ſuo vindicemus. Is eſt Eratoſthenes Cyrenæus, qui verſibus Heroicis librum conſcripſit, cui Mercurio titulum indidit. Sed audiamus primùm Virgilium in Agriculturæ primo ita canentem:

Quinque tenent cælum zonæ, quarum una coruſco
Semper ſole rubens & torrida ſemper ab igni,
Quam circum extremæ dextra lævaque trahuntur
Cærulea glacie concreta, atque imbribus atris.
Has inter mediamque duæ mortalibus ægris
Munere conceſſæ divûm.

Nunc penè eoſdem, ſed Eratoſthenicos, ex Heraclide Pontico ſubjiciamus libro de allegoriis Homericis, qui ita ſonant:

Πέντε

Πέντε δὲ οἱ ζῶναι περιηγέες ἐσπείρηνται,
Αἵ δύο μὲν γλαυκοῖο κελαινότεραι κυάνοιο,
ἡ δὲ μία ψαφαρή τε καὶ ἔκπυρος, οἷον ἐρυθρὴ,
Τυπτομένη φλογμοῖσιν, ἐπεὶ ῥα ἑ μοῖραν ἐπ' αὐτὴν
Κεκλιμένην ἀκτῖνες ἀειθερέες πυρόωσιν.
Αἱ δὲ δύω ἑκάτερθε πόλοιο περιπεπηγυῖαι,
Αἰεὶ κρυμαλέαι, ἀεὶ δ' ὕδατι μογέουσαι.

Quos obiter adſtricta numeris oratione reddere non pigebit.

Circum hunc funduntur zonæ quincuplicis orbes:
Glaucum ex his ſuperant cyanum nigredine bini,
Torrida zona una eſt, ſabuloſaque tota, rubentem
Quam radii flammis feriunt Hyperionis acres
Continuis recto & ſubjectam tramite torrent.
At geminæ cælo diductæ utrinque reclivi,
Imbribus uſque madent, glaciali aut frigore torpent.

Sed enimvero poëtam noſtrum mutuatum eſſe ſuam deſcriptionem ex autore, quem dixi, mecum ſentit Probus Grammaticus, id quod deprehendi lectione poſtea, quanquam verſus ipſos non profert: hæc enim ejus ſunt verba in locum Virg. prædictum. Hanc tamen, inquit, univerſam diſputationem certum eſt Virgilium tranſtuliſſe ab Eratoſthene, cujus liber eſt hexametris verſibus ſcriptus, qui Hermes inſcribitur. Porrò zonarum (quas eleganti carmine deſcripſit Claudianus lib. de raptu Proſerpinæ primo, & Transformationum principio Ovidius) naturam fabuloſe expreſſit in Achillis cly-

peo Homerus, plicarum nomine πλύχας eas nominas, duas è plumbo albo fingens, auſtralem innuendo & ſeptentrionalem zonas, frigidas perpetuisque nivibus obſitas: totidem æneas, æſtivam ſignificando & hybernam, mediæ inter candorem & rutilum colorem temperiei: quintam, eamque mediam, auream, hoc eſt, igneam. Homeri verſus eſt iſte:

Τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο,

Τὴν δὲ μίαν χρυσῆν. Media autem eſt ἰσημερινή, id eſt, æquinoctialis: proximæ duæ τροπικαὶ, id eſt, ſolſtitiales, à nobis habitata altera, Antichthones alteram incolunt, ita dicti, ὡς τὴν ἐναντίον χθόνα οἰκοῦντες, teſte Probo: extremæ duæ inhabitabiles, borealis quidem ob aſſiduos nimiosque rigores: antarctica verò, quæ & νοτιὴ, ſive auſtralis, propter immodicas imbrium humiditates, quibus auſtrina plaga eſt obnoxia, unde & nomen habet. Iſtud eſt quod Virgilius illo verſu ' Cœrulea glacie concretæ &c. innuere & ſentire voluit: ut verba illa, imbribus atris, ad auſtrinam plagam: at illa, cœrulea glacie, ad borealem referenda ſint & applicanda; ut reſpondeant Eratoſthenicis, κρυμαλέαι propter gelu, & ὕδατι μογέουσαι propter imbres: „ id quod & Papinius ſenſit primo „ Thebaïdos, ibi;

„ *Quasque procul terras obliquo ſidere tangit*
„ *Avius, aut borea gelidas, madidive tepentes*
„ *Igne noti.*

CAPUT VI.

De significatione ebrii non vulgari.

EBrium præter notam significationem pro pleno & ad saturitatem usque referto accipi, Latinis auribus notum est. Similiter μεθύειν (quod inebriari propriè sonat) pro πληρȣ̃σθαι & compleri efferunt Græci: quomodo in Dioscuris Theocritus de Amyco Bebrycum rege loquens illud extulit; Ἔστη δ᾽ πληγαῖς μεθύων, id est, Constitit offertus & ebrius plagis. „ Homerus Iliad. ν. βοείην μεθύȣσαν ἀλοιφῇ „ tergus bubulum adipè ebrium dixit, quod „ differtum sit pinguedine. Sic Philippus Epi-„ grammatarius Κώπην ἔτι μεθύουσαν ἅλμης, re-„ mum salsugine adhuc ebrium dixit, qui re-„ center immaduerit salo. Philostratus de Dio-„ nysio Milesio dixit, ȣ̓κ ἐμέθυε περὶ τὰς ἡδονὰς, „ id est, parce, non ad fastidium usque, dili-„ tias aurium admittebat. Eumathius Macrem-„ bolita de Ismene δακρύοις μεθύȣσα, lachrymis „ ebria, quum vellet innuere. " Apud nostros Plautus Comicus ebriam cœnam dixit pro opipara & adjiciali copiosaque. Quid, quòd Nonius Marcellus ebrios dici posse qualibet re expletos, confirmat autoritate Varronis, qui in Eumenidibus dixit, scholasticas aures scholica dape ebrias? Quin & vestis ostro ebria legitur, quæ purpuræ florem ebiberit: quæ simili meta-

taphora, saturata murice à Martiali dicitur.
„ Apud Philonem Judæum sapientia, quæ
„ suos latices sitientibus recludit, veræ doctri-
„ næ fontes aperiens, piorum mentes μεθύειν
„ τὴν νηφάλιον μέθην ἀναπείθει, inebriari sobria
„ ebrietate suadet, hoc est, ad satietatem us-
„ que imbibere. & anima hominis deo dicata,
„ μηδὲν θνητὸν ἔχουσα, ὅλη θεόθεν μεμέθυσαι Ἁρ-
„ μονίαν, ut Zoroastris oracula loquuntur,
„ hoc est, nihil caducum amans, tota divi-
„ nitus imbibit harmoniam inebriata & ex-
„ pleta." Deinde, quia ebrietas mentem alie-
nat, & (ut Enniano utar verbo) expectorat, ob immodicum potum, etiam pro dementato, & mentis haud compote, accipitur ebrium: qua in significatione sumitur apud Horatium Odarum lib. I. de Cleopatra Ægypti regina, quam dicit fuisse fortuna dulci ebriam, hoc est, dementatam, nimiumque secundis rebus elatam, ad exemplum Anacreontis Teii, qui amantem sine modo, & amoris œstro velut extra se positum, μεθύοντα ἔρωτι dixit, id est, amore ebrium, quod apud Philostratum in Apollonio & in Icone Ariadnes lectum est. „ Versus Ana-
„ creontis tales sunt ab Hephæstione citati.

„ *ἀρθεὶς δ᾽ ἦῦτ᾽ ἀπὸ λευκάδος πέτρης,*
„ *ἐς πολιὸν κῦμα κολυμβῶ μεθύων ἔρωτι.*
„ *Sublatus veluti de Leucade rupe*
„ *Insilio canum ebrius æquor amore.*"

Quam

Quam ſignificationem ebrii agnoſcas, etiam in Petronii Arbitri illo verſu,

Vilis adulator picto jacet ebrius oſtro.

Quo innuit paraſitos & adulatores ad ampliſſimas fortunas Principum ſtoliditate evectos, priorum vitæ ſordium non amplius memores, reliquos præ ſe deſpicere, rerum ſucceſſu elatos. „ Eadem ſignificatio eſt apud Hermiam „ in libello, quo exoticam philoſophiam tradu„ cit; ubi aït, κἂν ἤδη μεθύω ταῖς τοσαύταις ἀρ„ χαῖς, hoc eſt, & jam planè ebrius ſum tot „ principiis. Nam poſtquam enumeraſſet or„ dine philoſophorum de rerum principiis ſen„ tentias, quæ animum ejus ſuſpenderant & „ in diverſas opiniones tranſverſum egerant, „ oſtendit ſe tot opinionum ambagibus omnino „ dementatum fuiſſe. Elegantiſſime uſus & „ Halicarnaſſ. lib. 4. antiquitatum Romana„ rum, τὸ ἐν μέρει τὸν αὐτὸν ἄρχειν τὲ καὶ ἄρχε„ σθαι, συςέλλει τὰς αὐθάδεις φύσεις, καὶ οὐκ ἐᾷ „ μεθύσκεσθαι ταῖς ἐξουσίαις τὰ ἤθη. i. Per vices „ eundem hominem & obtinere imperium & „ illud deponere, ingenii ſuperbiam domat, „ neque patitur nimia licentia inebriari mores. „ Clemens in epiſtola ad Jacobum ψυχήν ἔσχον „ τοῖς τῆς λύπης κύμασιν ἤδη μεμεθυσμένην. Ani„ mus fuit mœroris fluctibus ebrius. „

CAPUT VII.

De scolii, sive obliqui carminis ratione quædam lectu & observatu dignissima.

DE carminis convivalis, quod græci Scolion, nos obliquum dicere possumus, origine magna est apud autores pugna: in uno solo consensus est omnium, quòd asseverent convivale esse carmen, & inter pocula concini solitum; cujus etymon tradit Orus grammaticus inde derivatum, quòd à temulentis, quibus sensuum organa turbata sunt, & obliquè se quodam modo habent, cantari soleat. Suidas aliique à contrario sensu ita dictum annotant, quòd simplex ac facile sit, minimeque ambagiosum aut obscurum, quippe quum fuerit μέλος ὀλιγόστιχον, paucis versibus contexta cantilena. quam rationem ut falsam rejicit Aristophanis interpres. Aliter Hesychius, pro erudito & neutiquam vulgari, quodquam non à quibusvis, sed à doctis tantùm caneretur, exponit: quod attingit & Plutarchus in sympoliacis. Dicæârchus in commentario de re Musica triplex odarum genus enumerat: unum quod omnes pariter unico concentu, alterum quod viritim singuli per ordinem canebant, & tertium hoc quod à peritissimo & ingeniosissimo quoque, ut res in ordine cadebat, succinebatur, unde & nomen.

Ari-

Ariſtoxenus & Phyllis muſicus ſcriptorum monumentis prodidere, in nuptiis, diſpoſitis variis circa menſam unam lectis, accumbentes convivas myrteis per vices ſertis redimitos, ſententias amatoriasque cantilenas cantillare ſolere: & canendi vices ob lectorum poſitum obliquo modo peractas fuiſſe. Proximè omnium ad rem accedere videtur interpres Ariſtoph. cujus ſententiam quam poſſum lucidiſſimè in Latinum ſermonem convertam. Vetus, inquit, mos fuit convivas canere, ordine ſequentes eum, qui deſierat: qui nanque cantum auſpicabatur, laurum myrtumque manu tenens Simonidis Steſichorive odas cantabat quandiu lubitum erat: deinde pro arbitrio ſuo, cuicunque placitum illi erat, tradebat, non ſecundum accumbentium ordinem: itaque ille deinceps cantillabat: qui rurſus tertio, cui viſum erat, canendi vices tradebat: in de factum eſt, ut ob implexum ordinem ſcolia dicerentur carmina, quæ ex improviſo & recitare & fidibus canere quilibet ſolitus eſſet. Parum diſcordat ab hac ratione Plutarch. lib. 1. ſympoſiacôn, in hæc verba ſcribens: Sunt qui myrtum in ordinem ire negent, ſed ſigillatim de lecto in lectum differri, eumque qui prius cecinerit, alterius lecti primo cantori tranſmittere, hunc rurſus tertii primo: deinde eodem pacto illum qui in primo lecto ſecundas vices

tenuerit, alterius lecti ſecundo permittere: ac proinde à variato implexoque circuitus ordine obliqui nomen fluxiſſe veriſimile eſt διὰ τὸ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου. Certiora tradi poſſent, ſi extarent vel Tyrannionis grammatici lib. C. Cæſaris mandato conſcriptus de ſcolio carmine: vel Didymi Chalcenteri ſympoſiaca, in quorum tertio libro varias hujuſce vocis etymologias explicuiſſe ab Etymologici autore annotatum eſt. Ego tamen, ut in caput rem conferam, ita teneo, quum olim in conviviis poſt cœnam lyra circumferri fuerit ſolita, vel Quintiliano hoc atteſtante, ad quam fidibus canebatur, lyram illam obliquo & ſinuoſo circuitu in menſa obambulare conſueviſſe autumo, ut ἐναλλὰξ, hoc eſt, pectinatim quodammodo, non ἑφεξῆς, id eſt, ſeriatim & per ordinem ac cubitus, convivis tradita fuerit, atque inde carmina illa, quæ ad lyram canebantur, ſcoliorum appellationem meruiſſe. Porrò ex profeſſo inter cætera poëmata etiam σκολιὰ ſcripſiſſe commemoratur Jon Chius poëta. Item Origenes ſcolia conſcripſit, in quibus ſummatim breviterque perſtrinxit ea omnia, quæ ſibi obſcura & perplexa viderentur. Quod autem qui canebant, myrtum manu tenerent vel laurum, præter Plutarchum docet Dicæarchus lib. de muſicis certaminibus, his verbis: οἱ γὰρ ᾄδοντες ἐν τοῖς συμποσίοις ἐκ παλαιᾶς τινος παραδόσεως

κλῶνα

κλῶνα δάφνης ἢ μυῤῥίνης λαβόντες ᾄδουσιν. id eſt: Qui canunt in conviviis, ex vetere inſtituto ſumpta lauri myrtive fronde canunt. Qua in re & illud diſcrimen obſervatum lego, ut qui verſus Æſchyli canerent, myrteum ramulum manu tenerent: qui verò Homericos, laureum termitem. Hinc liquet Zenobium in adagiorum farragine lapſum eſſe, quum ſcribit, eum, qui in ſympoſiis canere neſciviſſet, laurea myrteave accepta virgula, ad eam canere. Quicquid tandem conſtituere liceat, id obſervaſſe mihi videor, quod plerunque ſcoliis carminibus aut illuſtrium virorum & fortium laudes canerentur, aut præclaras ſententias illa continerent, aut mixtim utrunque: quando ex Cicerone, autoritate Catonis, & ex Fabio Quintiliano conſtat, epulis adhiberi ſolere tum fides, tum etiam tibias, ad quas clarorum virorum laudes & facinora virtutesque canerentur: id quod exempla dilucidè docebunt, quorum aliquot non pigebit adſcribere, ubi illud unum dixero, quòd Pindari autoritate Terpandro inventionem ſcolii carminis attribuit lib. de Muſica Plutarchus. Scolion de Admeto Theſſalo Athenis decantatum, ex Pauſaniæ Lexico adnotat in Bœotia Euſtathius diligentiſſimus Homeri interpres, de cujus autore multa lis inter veteres fuit. ejus tale eſt initium: Ἀδμήτου λόγον ὦ ἑταῖρε μαθὼν, τοὺς ἀγαθοὺς φίλει,

τῶν

τῶν δειλῶν δ' ἀπέχȣ, γνȣ̀ς (perperam enim apud Ariſtoph. in Veſpis ποιȣ̃σ' ſcriptum eſt) ὅτι δειλῶν ὀλίγα χάρις. id eſt: Fortes ama, cognita de Admeto hiſtoria, & ignavos fuge, id tibi perſuaſum habens, exiguam talium eſſe gratiam. Quod carmen & clari viri hiſtoriam delibat, & ad fortitudinem paræneticum eſt. Videtur autem per fortes innuere generoſam & mariti amantem Alceſtin: per degeneres verò Admeti patrem, qui pro filio mortem oppetere tergiverſatus fuerat. atque ea verior eſt ratio, fabuloſam enim judico quam Ariſtophanis interpres & Zenobius adducunt, quòd, quum diem obiiſſet Alceſtis pro marito Admeto, ſcolia ac lugubria carmina in illam fuerint decantata, tantiſper dum miſerta ejus Proſerpina, ipſam ad ſuperos ſoſpitem remiſit: aut, quod fabulatur Euripides, Hercules expugnatis inferis eam reduxit: alioqui Phænodemus refert Admetum Pheris oppido Theſſaliæ profugum, hoſpitium delegiſſe apud Theſeum, Alceſtidis & Hippaſi liberorum natu minimum, ibique ſedem fixiſſe. Meminit hujus ſcolii Ariſtophanes Comicus in Veſpis, item in πελάργοις ſive gruibus, his verbis:

ὁ μὲν ᾖδεν Ἀδμήτȣ λόγον πρὸς μυῤῥίνην,
ὁ δ' αὐτὸν ἠνάγκαζεν Ἁρμοδίȣ μέλ☉-. id eſt:

Canebat ille myrtum tenens Admeti hiſtoriam, at alter illum cogebat Harmodii cantilenam.

Me-

Meminit & Cratinus Comicus, ὅταν Ἀδμήτου μέλος αὐλῇ, id eſt, ubi ad tibiam cecinerit Admeti carmen. Jam verò Scolion de Harmodio ſcriptis autorum celebre eſt, qui communicatis cum Ariſtogitone operis tyrannidem Piſiſtratidarum convellit interfecto Hipparcho, cujus initium erat, φίλτατε ἁρμόδιε οὔτοι πω τέθνηκας, quod negat Harmodium mori poſſe, qui ſublato tyranno immortalem adeptus ſit gloriam, ſempiterna fama victurus. Huc alluſit in Acharnenſibus Ariſtophanes, ubi ait:

οὐδὲ παρ' ἐμοί ποτε τὸν ἁρμόδιον ᾄσεται ξυγκατακλινεῖς. hoc eſt:

Nunquam mecum accumbens Harmodium canet.

Refertur & aliud ab Euſtathio Iliados quarto, quo canitur fortitudo exulum, qui ſe fortiter in obſidione Lipſydrii oppiduli geſſerunt, quod ita habet: αἴ αἴ λειψύδριον προδοσέταιρον, οἵους ἄνδρας ἀπώλεσας, μάχεσθαί τε ἀγαθοὺς καὶ εὐπατρίδας, ὁπότε ἔδειξαν οἵων πατέρων ἔσαν. Heu heu Lipſydrium, ſociorum proditrix, cujuſmodi viros exitio dediſti, in prælio fortes, generoſosque, quando ſui ſpecimen ediderunt è quibus fuerint orti majoribus. Fuit autem Lipſydrium locus in Spartæ confiniis, quem Athenienſium exules à tyrannis expulſi muro clauſerant, inter quos Alcmæonidæ principatum tenebant, quibus à Piſiſtrato debellatis cani cœpta eſt obliqua iſta cantio inter pocula. Non

ſum

ſum immemor hunc locum aliter converſum ab Eraſmo, à cujus ſententia diſſilio: tu ſi placet, eum lege in adagio, in Lipſydrio pugnas. Commemorat Euſtathius & in Ajacem Scolion, quod in prædicanda fortiſſimi viri virtute conſumitur, cujus tale exordium eſt: Παῖ τελαμῶνος Αἶαν αἰχμητὰ, λέγουσί σ' εἰς τροίαν ἄριστον ἐλθεῖν ἀχαιῶν, μετ' ἀχιλλέα. id eſt: Bellator Ajax Telamoniade, te poſt Achillem Græcorum fortiſſimum ad Trojan veniſſe fama eſt. Sed exemplorum ſatis de claris viris, nunc ſubjiciamus unum aut alterum, quod ſententias non dubias continet, quale eſt illud Simonidis poëtæ, quod Platonis verbis referam in Gorgia ſic dicentis: οἴομαι γάρ σε ἀκηκοέναι ἐν τοῖς συμποσίοις ᾀδόντων ἀνθρώπων τοῦτο τὸ σκολιὸν, ἐν ᾧ καταριθμοῦνται ᾄδοντες, ὅτι ὑγιαίνειν μὲν ἄριστόν ἐστι, τὸ δὲ δεύτερον, καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ ὥς φησιν ὁ ποιητὴς τοῦ σκολιοῦ, τὸ πλουτεῖν ἀδόλως. hoc eſt: Arbitror audiſſe te canentes in ſympoſiis obliquum illud carmen, in quo enumerant qui canunt, nihil eſſe in rebus præſtantius, quàm integram habere valetudinem: ſecundum locum obtinere pulchram formam: tertias vices tenere, divitias non fraude partas, ut autor ſcolii inquit. Legitur apud Suidam & alterum Timocreontis Rhodii in opulentiæ deteſtationem, in hæc verba: ὤφελεν, ὦ τυφλὲ πλοῦτε, 'εν γῇ μήτε ἐν θαλάττῃ μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανήμεναι,

ναι, ἀλλὰ τάρταρόν τε ναίειν κ' ἀχέροντα, διὰ σὲ γὰρ πάντ' ἐν ἀνθρώποις κακά. id eſt: Par erat, ô cæce Plute, nec terra, nec mari, nec in continenti te uſquam extare, ſed tartareas ſedes & Acherontem incolere; propter te nanque nihil non malorum in vita mortalium eſt. Ad cujus ſcolii imitationem leges & plebiſcita promulgaſſe Periclem annotatum eſt, & ab Ariſtophane in Acharnenſibus ſuggillatum, cujuſmodi fuit illud: Μεγαρέας μήτ' ἀγορᾶς, μήτε θαλάτlης, μήτ' ἠπείρȣ μετέχειν, quo communionem cum perduellibus Megarenſibus omnem præciſam voluit. Addamus & exempla duo, quæ utriuſque rei meminerunt, inter quæ elegantiſſimum legitur Ariſtotelis Peripatetici ſcolion in Hermeam Atarnenſem ſcriptum cum virtutis egregio encomio, quod pluſculis licet verſibus perſcriptum, operæ eſt precium huc annotare, quod ſic habet: Ἀρετὰ πολύμοχθε γένει βροτέιῳ, θήραμα κάλλισον βίῳ, σᾶς περὶ παρθένε μορφᾶς, καὶ θανεῖν ζηλωτὸς ἑλλάδι πότμος, καὶ πόνȣς τλῆναι μαλερȣ̀ς ἀκάμαντας. τοῖον ἐπὶ φρένα βάλλεις καρπὸν τ' ἀθάνατον, χρυσοῦ τε κρέσσω καὶ γονέων, μαλακαυγητοῖο θ' ὕπνου. σεῦ θ' ἕνεκεν ὁ διὸς ἡρακλῆς, λήδας τε κοῦροι πολλὰ ἀνέτλασαν ἔργοις σὰν ἀγρεύοντες δύναμιν. σοῖς δὲ πόθοις ἀχιλλεὺς ἀίας τε αΐδαο δόμους ἦλθον. σᾶς δ' ἕνεκε φιλίου μορφᾶς καὶ ἀταρνέος ἔντροφος ἠελιȣ χύρωσεν αὐγάς, τοὶ γὰρ ἀοίδιμος ἔργοις, ἀθάνατόν τε μιν αὐ-

αὐξήσουσι μοῦσαι μνημοσύνης θυγατέρες, διὸς ξενίου σέβας αὔξουσαι, φιλίας τε γέρας βεβαίας. Carmen elegantissimum totidem verbis quàm possum maximè conabor latinis auribus appendere. Virtus mortali generi laboriosa, cujus pulcherrimum in vita studium, tuam unius, ô virgo, ob formam, etiam mortem obire Græciæ optandum est, durosque perferre & indefessos labores: talem animis eumque immortalem fructum injicis, auro parentibusque præferendum, & molli somno. Propter te Jovis Hercules, Ledæque nati plurima perpessi sunt, tuam venantes factis potentiam. Tui desiderio Achilles & Ajax ad inferos penetrarunt. Tuam ob desideratam formam Atarnensis alumnus solis splendori subduxit se, præclara ob facinora nobilis: cujus gloriam sempiternam prorogabunt Musæ Memoriæ filiæ, Jovis hospitalis majestatem augentes, firmæque amicitiæ pignus. Alterum quod loquitur, amore ad præclara audenda facinora animari homines, simulque historiam Cleomachi viri fortis tegit, qui in gratiam amasii præsentis invectus in confertas hostium in procinctu stantium turmas, disturbatis eorum ordinibus, victoriam Chalcidensibus peperit: quamvis alii Antonem quendam eadem fortuna usum significari autumant. utcunque sit, constat apud Eretrienses cantari fuisse solitum, ut in Erotico refert Plutarchus;

quod

quod ita habet: ὦ παῖδες, οἳ χαρίτων τε καὶ πατέρων ἐλάχετε ἐσθλῶν, μὴ φθονεῖτε ὥρας ἀγαθοῖσιν ὁμιλίαν, σὺν γὰρ ἀνδρίᾳ καὶ ὁ λυσιμελὴς ἔρως ἐπὶ χαλκιδέων θάλλει πόλεσιν. perperàm enim legitur κάλλει pro θάλλει. quod de induſtria (ne quis imperitia factum inſimulet) ita convertam: Puellæ vos, quibus contigit bonis naſci parentibus, nolite invidere viris fortibus veſtri commercium: mollis nanque amor unà cum fortitudine in Chalcidenſium oppidis viget. Tranſiit verò & obliqui nomen ad Epigrammata ænigmaticè obſcureque prolata, cujuſmodi unum in Plutarchi ſympoſiacôn quinto legitur, ſed à me paululum emendatum, & in verſus ſenarios diſtinctum:

ἡ παλλάδος γῆ πυρὶ καλυθαλωμένη,
κεύθει κελαινὸν αἷμα διονύσου θόου,
ἔχουσα κλῶνας ἰσθμικοὺς ἀνὰ στόμα. id eſt:
Durata torrido igne terra Palladis,
Condit cruorem nigricantem Liberi,
Ac ramulos in ore præfert Iſthmicos.

Innuit autem fictilem urnam, apii (quo in Iſthmiis victores coronabantur) ramo circum os coronatam, muſto plenam. Quin & ejus uſus ad carmina adulatoria fuit detortus: tale eſt Praxillæ poëtriæ Sicyoniæ, quod inter ea, quæ παροίνια ſive convivalia inſcripſit, à veteribus recenſetur:

οὐκ ἔστιν ἀλωπεκίζειν,
οὐδ' ἀμφοτέροις γίγνεσθαι φίλον. hoc eſt:
Vulpinari non decet, nec utrique parti illudere.

Quod in adulatorem competit, qui, ut tectius verſutiusque imponat, diſſimulare ſe fingit ex compoſito. Meminit Ariſtophanes in Veſpis, & alterius cujuſdam ſcolii, quod ita incipit: χρήματα καὶ βίαν κλειταγόρᾳ τε κἀμοὶ μετὰ θετταλῶν. quod de Clitagora Theſſalica poëtria canebatur, & Theſſalis, qui Athenienſibus ſuppetias tulerunt in bello adverſum tyrannos. meminit ejus & Cratinus in comœdia quadam, κλειταγόρας ᾄδειν. Refertur & ab Athenæo lib. 13. ſcolion quoddam, quod inter ſacrificandum cantatum fuiſſe ait, à Pindaro in Xenophontis Corinthii gratiam conſcriptum, cujus initium eſt, ὦ κύπρου δέσποινα, quod, quia mendoſum eſt, huc adſcribere ſuperſedeo. Item alterum ejuſdem poëtæ ad Hieronem Siculum lib. 14. Fit apud eundem lib. 10. mentio ſcolii Pindarici, quo cottabum delibat Agathoni amaſio. Meminit & Ariſtophanes in Avibus:

ἐσθ' ἱμάτιον τὸ σκόλιον ᾄδειν μοὶ δοκεῖ. id eſt:
Videtur mihi ſcolion canere veſtimenti gratia.

Hactenus de ſcolio ſatis ſuperque multa: cui opponi videtur, ſi vocis habeamus rationem, τὸ ὄρθιον μέλος, cujus meminit in lib. de Muſica Plutarchus, ſcribens Terpandrum Methym-

thymnæum inveniſſe modum τῆς ὀρθίȣ μελῳδίας, quaſi dicas, recti cantus. Herodotus in Clio refert Arionem citharœdum in navis tabulato (foros vocant) ſtantem concinuiſſe νόμον τὸν ὄρθιον, qui cantus erat fidicinis citharœdive concitatior, & ſonora voce prolatus, quomodo apud Homerum Eris ὄρθια ἤϋσε, alta voce exclamat, ut exponit Suidas. Ita legitur Timotheus nobiliſſimus fidicen, quum caneret τὸν ὄρθιον νόμον, Alexandrum Macedonem verſibus uſque eò impuliſſe concitaſſeque, ut ad arma proruerent „ lymphati in „ morem, ut refert Dion Chryſoſtomus: „ porrò τὸν ὄρθιον νόμον fuiſſe τὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐπικαλȣ́μενον νόμον idem dicit, hoc eſt, Palla„ dis muſicum modum, quo animi vigor „ concitaretur, nihilque habebat molle aut „ remiſſum, quod torporem ignaviamque „ promoveret." Scribit Suidas, Terpandrum τὸν ὄρθιον νόμον & τρόχαιον nominibus ſuis donaſſe, à numeris, quibus feruntur. Julianus in epiſtola ad Jamblichum, κιθαρῳδῷ τὸν ὄρθιον ᾄδοντι πρὸς τὸ ἐλλεῖπον τῆς χορδῆς ὑπὸ τῷ τέττιγι, τὸ ἴσον ὁ πύθιος ἀντεφθέγξατο. Fidicini Orthium carmen canenti, ruptam chordam committente cicada, æqualibus modulis Pythius ſuccinuit.

CAPUT VIII.

Quo anni tempore conditus ſit mundus, diſceptatio: & quòd in Libræ ſigno non abſurdè ſtatuatur ejus naſcentis origo.

NOn ita pridem nata fuit inter me & ſacrificum Amſterodamum controverſia non injucunda in ſympoſiolo, in quod anni tempus inciderit genitalis mundi dies: quem tametſi à concepta opinione (quam altiſſimè imbibitam mordicus tuebatur) dimovere non potui, quicquid tamen extemporanea illa contentio diſceptanti tunc ſuggeſſit, haud prorſus ἀπροσδιόνυσον viſum eſt in miſcellanea iſta materia non abs re admiſcere. Nam ille quum ver defenderet, cui primam creſcentis mundi originem acceptam eſſe referendam putabat, temperiem ejus temporis pro argumento quaſi Achilleo minimeque dubio adducebat: advocans eôdem & aſtrologorum de Ariete rudimentum neſcio quod: item ſcripturæ locum de primatu menſium Martio delato, qui in Exodo diſertè ſit perſcriptus. Ego contrà, qui autumnali æquinoctio deferri eam gloriam debere volebam, abſolutam perfectionem καὶ τελειότητα rerum creatarum eſſe ſpectandam inſtiti. Ut enim, inquam, animantium omne genus, ſive gradiatur reptetve, ſive volucre ſit aut aquis in-

innatans, non inchoatum aut nascens; ac veluti ex ovo prodiens, finxit Deus, sed justo ætatis generationisque libramento robustum: ita & plantas arboresque cum suo quanque fœtu grandes atque perfectas, & generando sibi simili aptas, produxisse illum credibile est, quando & Adamum, è lutea terra & formatum & appellatum, absolutam virilis corporis firmitudinem jam tum ab ipso natali, quo creatus fuit, assumpsisse constat: similiter & ejus conjugem Hevam quomodo & lunam non gibberosam, non corniculatam, non dividuam, Deum finxisse opinatur Severianus (cujus in vetus instrumentum extant scripta) sed integro orbe plenam adultamque. Neque enim tyrocinium cœpisse, ac veluti ex informi imperfectoque rudimento adolevisse mundum verisimile est, in qua sententia fuerunt Ethnici, naturam suam à simplici & imperfecto paulatim ad sui perfectionem adjumento artis & temporis accessione pervenire somniantes. Alioqui nisi illud statuamus, in eadem navicula fluctuare videbimur cum illis, qui ambigunt, ovumque prius fuerit, an gallina. Quid, quòd revocare mundi ortum ad ver, quasi quo calor genitalis sit temperatus, ex quo animari cuncta & vegetari censent philosophi, est quadantenus negare, quòd Deus

 ex

ex nihilo pulcherrimum hunc mundi ornatum produxerit, ſed quòd potius ex beneficio prolifici illius & æquabilis caloris extiterit? Neque verò communi illa autoritate opinionem noſtram ſtabilire eſt animus, quæ Dei opera perfecta eſſe loquitur: nam illa, tametſi à quibuſdam velut Ajacis clypeus defenſionis loco objiciatur, nihil huc facit; eſt etenim aliorſum dicta, nempe in Dei operibus nihil eſſe, quod in reprehenſionem cadere culparive queat. Prætereo item autoritatem Iſaaci Argyri hominis Græci, qui in illa monaſticæ vitæ tranquillitate inter cæteras θεωρίας, quas altiſſimus ſeceſſus & philoſophicum ocium ſuppeditat, demonſtrationibus aſſeverare contendit, Septembri menſe conditum fuiſſe orbem, ac princeps anni initium verè exiſtere pridie Calendarum Octobrium. Imò verò, inquam, quod tu modò pro te adduxti, ceu irrefragabile teſtimonium, è duodecimo Exodi capite petitum, pro me facit, tuamque opinionem convellit prorſus & jugulat: quum nanque præcipit Deus Moſi, ut Niſan menſem, qui Martio noſtro nunc reſpondet, inter anni menſes primum habeat, non ordinem hîc in annorum curriculo ſpectari oſtendit (quem vel ipſe Deus ab æterno à Septembri inchoavit, vel gens Judæa, cujus in Hiſtoriis antiquiſ-
ſima

ſima fides eſt, talem ſemper tenuit) ſed principatum & dignitatem inter menſes immutat, mandans, ut primarii honoris prærogativa Martio menſi deferretur, quo videlicet conſtaret gentem Judaicam jugum Ægyptiorum graviſſimum ſingulari Dei beneficio exuiſſe: quo item menſe poſteris temporibus à mundanarum poteſtatum tyrannide ereptum nós iri, certiſſimo præſagio & fatali ſignificaretur, nempe teterrimo Chriſti cruciatu in iſtum menſem incurſuro expiandos. Denique quid evidentius indubitatiusque uſquam reperias, quodque mundi primordium (cum quo & annum verti neceſſe eſt) firmius convincat ad Septembrem referri debere, quàm quod libri ejuſdem tertio & viceſimo legitur; ubi mandat obſervari magna religione diem feſtum collectionis annuorum proventuum, quæ fiat in anni exitu, coactis in horrea & frugibus & pomis: quod feſtum & Tabernaculorum ſcenarumque nomine nuncupabatur. Quo ex loco manifeſtè liquet, ſub æquinoctium autumnale exitum anni metiri Moſen ex Dei omnia illi dictantis oraculo: nam ſi eo menſe finis anni, eodem proximove & initium ejus ſequi par eſt: ita ut ſi collectio frugum pomorumque in anni finem incurrit (quam nemini dubium eſt Sole Libram tenente fieri ſolitam) extra

dubium cadet etiam initium anni in foribus adesse. „ Disertissimis verbis hanc litem tol-
„ lit Philon Hebræus in libro, quem de mun-
„ di fabricatione inscripsit, ubi ait; ἐπεβρίθει
„ δὲ πάντα καρποῖς εὐθὸς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει κα-
„ τὰ τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ τὸν νῦν καθεστῶτα. 1. Cun-
„ cta jam tum in ipso ortu fructibus onusta
„ scatebant, diversa longè ratione, quam
„ nunc fit. " Porrò non absurdè omnino fingitur primigenia mundi à Deo creati origo extitisse in Libra (si vulgata ista signorum nomina velut ab æterno imposita feremus) ut nimirum quoniam à sicco in frigidum declinat signum istud (sunt enim duæ istæ qualitates mortis, utpote aridæ & frigidæ, affines ac consanguineæ) portenderet interitus legi obnoxium mundum fore, id quod indubitatum nobis cum Platonica schola habetur.

CAPUT IX.

Rerum affluentiam communi mortalium usui à Deo concessam desinere sæpenumero ob quorundam malevolentiam, variis exemplis comprobatur.

DEi omnium largitoris munificentiam, mortalibus ex æquo cunctis ad usum præbitam, tyrannicè flagellasse ingrati quidam & malevoli gratuitæ illius liberalitatis expensores leguntur, qui ad privatos usus, quod

quod publici juris Deus esse voluit, pro libidine intervertisse videntur: qua vecordia quid aliud consecuti fuerint, quàm ut iratum numen largissimos beneficentiæ suæ fontes clauserit, exemplis aliquot quum veteribus, tum recentioribus, testatum facere non pigebit: usqueadeò non malè nec citra numinis inspiratum cecinisse putandus est Ascræus ille vates, quando improbi hominis & scelesta in publicum consulentis pœnam dependere sæpenumero integras civitates ait. Sed ad rem. Salis Tragasæi celeberrimæ & ab autoribus omnibus decantatissimæ memorantur fodinæ, è quibus asportare cunctis in Troade volentibus quantum libuisset, licuisse scribit Athenæus: sed cessasse evanuisseque salem illum fossitium illicò, postquam Lysimachus rex vectigal imposuisset: qua re in miraculum conversa, declaratoque per regem loco à vectigalium exactione immuni, rursus auctam fuisse salis illam restibilem copiam scribit. Refert idem autor simile quid in Eresso usu venisse, ubi non procul à mari subitò exiluerant fonticuli scatebræ frigidam profundentis, cujus potu ægri mirum in modum recreabantur: quæ salubris aquæ fama attraxerat multos longinquis è locis medicatum fontem hausturos. Quapropter Antigoni regis præfecti dum rem suam privatam

promovere ſatagunt, diverſam quandam aquam bibentibus propinandam imperarunt, ea ratione ægros ludificati: ſtatimque ab eo tempore exaruit fontis ſcaturigo. Phylarchus item commemorat fabam Ægyptiam, Colocaſiæ nomine non ignotiorem, quæ nuſquam locorum, præterquam in Ægypto, ſeminari, neque ſata creſcere ſoleret, regnante Alexandro Epirota Pyrrhi regis filio, ſubitò ad Thyramin Theſprotiæ Epiri amnem paludoſo in ſolo erupiſſe, & adultam uberem edidiſſe fructum, perque biennium totum ſparſim lateque excreviſſe: ſed quum ille adhibitis cuſtodibus, interdicto inſuper gravi addito caviſſet, ne quis eò accederet propius, nedum fructus decerperet, in tantum exaruiſſe lacum, ut de cætero non modò non protulerit fructum, ſed ut ne aquæ quidem veſtigium ullum extitiſſe unquam apparuerit. Tribus vetuſti ſeculi exemplis, totidem recentiorum temporum ſubjiciam. Locum accepi fuiſſe in regno Neapolitano, præſtantiſſimi mellis aërii (quod ἄγελον μέλι Suidas, ἄεςελον Galenus, vulgus hominum Manna nominat à voce Hebræa Man, quæ genericè donum ſignificat) proventu nobilem, quem Neapolitani reges perpetuo muro claudendum curaverant, incertam ob cauſam, ſive uberior proventus atque inde opi-
mus

mus reditus, ſive purior ejus collectio eos huc ſtimulavit: quacunque tandem de cauſa denegato illius contactu, cœleſte illud καὶ διοπετὲς donum in univerſum cadere deſiit: mox quum juſſu Regum interrupta fuiſſet muri ſeries, denuò labi affluenter, & à pube ruſtica colligi paſſim cœpit. Repetitur iterum magno ſtudio cingendi loci propoſitum, ſed temerarium: ſiquidem circunquaque præcluſa muri lorica, ſtetit melleus ille imber, neque manavit amplius, donec, diſſipata disjectaque maceriæ illius crate, libero ingreſſu potitus ruſticus cœtus, avidiſſimè defluvium illud mannæ colligere permiſſu regum potuit. Alterum exemplum experta eſt Anglia, quod eo tempore, quum vitam ibi degerem, audiſſe memini, haud liquidò ſcio, an in Suffolkienſi ditione, ubi portus fuit aut ſtatio littoralis, tanta oſtreorum copia ſcatens, ut vicinæ regionis egeſtatem laxare haud dubio cœleſtis affluentiæ oſtento potuerit, donec impoſito aſſis unius tributo (quod piſcanti pro ſporta qualibet oſtreorum plena pendendum erat) deſiit omnino ac diſtabuit fœcunda illa teſtacei generis captura. Tertio loco ſuggerit ſe haud quaquam ſilentio obliterandum aut oſcitanter prætereundum Hollandicæ reipub. turpe vectigal in ſimilem conchyliorum (quos voce Pliniana

Muſ-

Musculos appellat lingua vulgaris) affluentissimam piscationem in Bataviæ insularum una: nam simulatque subita illa & inaudita conchyliacei fœtus abundantia crebris multorum sermonibus ad aulicæ turbæ aures dimanasset, illa, ut est ad ejusmodi aucupia quovis Argo oculatior, Harpyis rapacior, advolat confestim, & edicto vectigal, licet minutum, imperat. Sed quid isto locupletandi fisci (quem non abs re lienem appellare solebat Trajanus Imperator optimus, quòd augescente eo cætera membra carpantur & distabescant) compendio profectum est? nempe ut dicto citius totum illud piscitii genus evanesceret, nunquam visum postea. quod eadem insula factum vidit & in anguillarum captura, sed quæ abolito tributo restituta fuerit postliminio, ut narravit mihi vir ornatissimus magnæque autoritatis D. Nicolaus Grudius, à commentariis ordini Velleris aurei, studiosorum summus patronus. Nempe falsissimè itidem & verissimè Aulicos tineas, soricesque palatiorum appellabat Constantinus, ut apud Sex. Aurelium legitur. Quanto rectius Alexander Macedo idemque liberalius facturus fuisse putabitur, qui dicenti consiliario, quòd civitates illi vectigales majora imperatis tributa possent persolvere, respondit, se odisse hortulanum qui è radici-

bus

bus factitaret olera: idem reipsa sentiens, quod eodem sensu Æmylio Recto Ægypti prætori, graviora solito victigalia imponenti, Tiberius Cæsar rescripsit, Tonderi pecus velle sese, non ad vivam usque cutim deglubi. Nimirum ille, qui solaris luminis usum tam improbis quàm bonis impertire se æqualiter profitetur, dona sua non ad potentiorum libidinem diripienda dispensandaque elargitur, sed ut mirificam illius bonitatem ac liberalitatem nulli clausam nos intuentes, gratitudinis admoneamur, & ad illius unius constantem amorem accendamur. Laudatum est ab omnibus præclarum sanctissimæ Laconum reipub. institutum, quod ex æquo omnes, ἐπὶ τὰ ἴσα, καὶ τὰ ὅμοια, hoc est, ad paria similiaque cuncta vocabat.

CAPUT X.

Quid Effata, & Carmen. Theodoriti quoque & Eusebii loci excussi accuratius.

EFfatum, præter definitionem Ciceronis in Academicis, qua id esse dicitur, quod aut verum aut falsum est, ut sit idem cum eo, quod Græci ἀξίωμα vocant, aliam quoque non vulgarem significantiam habere videtur, ut Effata dicantur cùm oracula (vocem hanc propriè accipiendo) à fatidicis vatibusque edita: tum sententiæ certa lege prolatæ precatio-

tionesque certis verbis conceptæ. Siquidem Varro lib. de Lat. ling. 5. & Servius in 6. Æn. effata propriè dici annotant augurum preces: unde & ager post pomœrium, ubi captabantur auguria, Effatus vocabatur: quod & ex Aulo Gel. lib. 13. cap. 14. intelligi datur, Effatum esse agrum extra pomœrium, qui determinat finem urbani auspicii. Prior illa significatio clarissimè elucet è Cicerone lib. de legib. 2. verba legis adducente, quæ ita habent: Eorum (loquitur de publicis sacerdotibus) autem duo genera sunto, unum, quod præsit cærimoniis & sacris, alterum, quod interpretetur fatidicorum & vatum effata incognita. ubi effata ab effando ea dicuntur, quæ ἐκλεκτὰ & ἐκλόγια planè eadem etymi ratione à Græcis vocantur. siquidem Porphyrius acerbissimus sectæ Christianæ hostis libros conscripsit περὶ τῆς τῶν ἐκλεκτῶν φιλοσοφίας, quorum apud Eusebium & Theodoretum frequens est sparsim mentio: quem equidem librorum titulum de effatorum philosophia sive commentatione vertendum Latinius pariter & justius autumo, quam hactenus conversus sit ab omnibus, quos videre mihi licuit eorum autorum interpretibus, qui sine causa illud transtulerunt, De electorum philosophia, quos vocabuli ambiguitas, & materiæ, quæ in iis libris tractetur

tur ignorantia fefelliffe videtur. „ Alioqui „ & apud Plinium Juniorem lib. epiftol. ter„ tio, perperam legas, Electorum com„ mentarios pro eclectorum, quod rectè „ a doctiffimo Budæo eft innotatum." Sciendum itaque trifariam illorum titulum legi, περὶ τῆς ἐκλεκτῶν, & ἐκλογίων φιλοσοφίας, & divifim ἐκ λογίων, de philofophia, quæ ex effatis five refponfis dæmonum vatumque peti poffit: rimari nanque & perfcrutari Græcæ theologiæ arcana inde contendit. docet iftud dilucidè Eufebius lib. 5. de præparat. Euangelica, de Porphyrio verba faciens hunc in modum: διὰ τούτων καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων ὁ γενναῖος ἑλλήνων φιλόσοφος, ὁ θαυμαστὸς θεολόγος, ὁ τῶν ἀπορρήτων μύστης, τὴν ἐκ λογίων φιλοσοφίαν, ὡς ἀπόρρητα θεῶν περιέχουσαν λόγια παραφαίνει. id eft: Per hæc & his fimilia infignis ille Græcorum philofophus, admirandus Theologus, ille arcanorum myftes, effatorum philofophiam, velut continentem deorum arcana, quæ in vulgus eliminanda non funt, publicavit. Et lib. 4. οὗτος τοιγαροῦν ἐν οἷς ἐπέγραψε περὶ τῆς ἐκλογίων φιλοσοφίας, συναγωγὴν ἐποιήσατο χρησμῶν τοῦ τε ἀπόλλωνος &c. Ifte igitur in libris, quos infcripfit de effatorum philofophia, collegit oracula Apollinis aliorumque Deorum & bonorum geniorum &c. Ex his abundè liquet, & quanto in errore verfen-

tur

tur interpretes, & quòd ἐκλόγια illis, effata Latinis, pro responsis deorum & fatidicorum accipiantur: quandò & Ammianus Marcellinus lib. 19. effata Delphorum solennia vocet oracula. In altera verò significatione extulit Livius, sed conjunctim cum voce id expressius signante, carmine videlicet, ubi ait: Quæ longo effata carmine non operæ est referre: loquitur de ritu contrahendi fœderis certo verborum contextu: nam istud Carmen quoque dicebatur, quod tametsi versibus poëticisque metris non constabat, certa tamen numerorum lege cadebat. quo sensu apud Livium in primo illud dictum est: Lex horrendi carminis erat. & rursus: Paucis verbis carminis mutatis. Et manifestissimè lib. 9. quartæ decadis, ubi sic ait: Concione advocata quum solenne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum alloquantur, magistratus solent, peregisset consul, ita cœpit. Et iterum: Ex carmine sacro, præeunte verba sacerdote, precationes fecerant. Item ex Cicerone pro Rabirio: Crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina, quæ tu homo levis ac popularis libentissimè commemoras: Caput obnubito, infelici arbori suspendito. Tale quid videtur fuisse, quem πόδα, hoc est, pedem appellat Galenus in sexti Epidemiorum commentariis,

&

& memorat Julius Pollux lib. 4. cap. 12.
„ Nimirum carmen ſeu edictum ex præſcrip-
„ to recitatum à præcone vel feciali uno qua-
„ ſi ſpiritu: atque hinc ortum habere puto
„ verbum ἀναποδίζειν Æſchini & Herodoto
„ uſurpatum pro revocare, & ſcribam præ-
„ conemve identidem percunctari, ut carmen
„ ſtatamque ſenatusconſulti edictive legem re-
„ petat: quod ipſum miror præteritum ab
„ elegantiſſimo Budæo, dum tamen verbi ge-
„ nuinam ſignificationem adamuſſim explica-
„ rit. Sed ita res ſunt humanæ, nemo ut
„ unus omnia pervidere potuerit."

CAPUT XI.

De Campanis earumque uſu, ad varia olim munia apud Gentiles recepto.

PAulinus Epiſcopus Nolanus divi Hieronymi æqualis, vir ſanctimonia vitæ ſpectabilis, primus in ſuam eccleſiam campanæ uſum invexiſſe proditur, quaſi priori ſeculo ignotus fuerit ejus uſus, id quod ſecus habet: verùm ſanctiſſimus vir abuſum gentilium ſacrorum correxit, & ad pia munia tranſtulit, ut nimirum ejus ſtrepitu exciri poſſent ſemotius habitantes ad conciones precationesque. Atque hinc fortaſſe tenuit conſuetudo, ut Nolæ vocabulo cenſerentur tintinnabula ab hac Campaniæ Nola, cujus apud Polybium Li-

viumque fit mentio. Eiſdem verò uſibus deputatas fuiſſe priſcis ſeculis campanas invenio, quibus hodie ferviunt. Olim ſi quis è vita exceſſiſſet, æra campanæque pulſabantur, ut pervetus Theocriti ſcholiaſtes annotat (qui mos in hunc uſque diem perdurat) quòd is ſonus credebatur eſſe καθαρὸς καὶ ἀπελασικὸς τῶν μιασμάτων, hoc eſt, avertere ſpectra & dæmonum ludibria. atque hinc receptum arbitror, cur tonante cœlo campanarum boatu perſtrepatur. Non ſum tamen neſcius, ſubeſſe & aliam cauſam, nimirum ut illarum comploſu aërem longè lateque diverberante, vis tonitrui infringatur. Legimus & Lacones rege defuncto lebetes vice campanarum complodere ſolere. Jam verò & Apollodorus in libro, quem de Diis inſcripſit, Hierophantam, hoc eſt, Proſerpinæ ſacerdotem tintinnabulum ſive nolam, ἠχεῖον nominat, pulſare Athenis conſueviſſe ſcribit. Deinde campanæ ſonitu apud Romanos populum in thermis ſtatis horis vel advocari vel dimitti ſolere, ex Martiali conſtat, ubi ait: *Redde pilam, ſonat æs thermarum.* Præterea Græci in piſcatorio foro ſub cœnam pulſabant nolam, ut locuples eſt teſtis Plutarchus, adnotans ſympoſiac. lib. 4. φιλόψους, id eſt, helluones obſonatoresque dici, qui in foro piſcatorio eſitarent, celeriterque tintinnabuli pulſum exaudirent: Græcè eſt, καὶ κώδω-

κώδωνος ὀξέως ἀκούοντας. quod ipſum & Geographus lib. 14. docet de Jaſſiis loquens, qui citharœdo artem oſtentanti tantiſper aures præbuerunt, dum increpuiſſet nola, quæ in cupediario erat foro; quo audito cuncti ad cœnam dilapſi ſolum illum deſtituerunt præter ſurdaſtrum unum, qui & ipſe, intellecto quòd cæteri ſimul cum nolæ crepitu diffluxiſſent, valere juſſo citharœdo, confeſtim abierat curriculo: ita enim habet, ὡς ἡ ὁ κώδων, ὁ κατὰ τὴν ὀψοπωλίαν ἐψόφησε, καταλιπόντας ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸ ὄψον. Strabo lib. 15. ſcribit Perſas in unum locum cœtus cogere ante lucem nolæ ſonitu, ψόφῳ χαλκοῦ πρὸ ὄρθρου. Samanæi, quod poſt Brachmanas ſecundum Indiæ philoſophorum genus eſt, cœlibem ducens vitam, ad pulſum campanæ (ὑποσημαίνοντι κώδωνι) cœnacula, ubi cibum capere ſolent, ingreſſi orant, à peractis precibus iterum διακωδωνίζειν, id eſt, campanulam pulſare, uti refert libro quarto περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων Porphyrius. Quin & excubitores nocturnis vigiliis nolam antiquitus pulſabant, ad cujus pulſum reſpondendum erat illicò, ut Suidas refert ex Ariſtophanis, ut puto, interprete: qui mos etiamnum apud Iccium portum (Caletum vocant) aliisque locis præſidiariis obſervatur. Antileon in gratiam amaſii Hipparini, ut refert Parthenius, nolam, quæ in arce munitiſſima Heracleæ Italicæ

præſidii indicium erat, aſportavit clàm, occiſo cuſtode per inſidias. ita enim ait: λοχήσας τὸν φύλακα τοῦ κώδωνος καταβαίνει. Similiter ſi qua vis ingrueret, campani æris tinnitu indicium ejus rei dabatur olim. Unde Thebaidos ſexto Papinius eleganter cecinit:

Procul auxiliantia gentes Æra crepant.

Et T. Livius: Campanorum, inquit, imbellis multitudo cum æris crepitu, qualis in defectu lunæ ſilenti nocte fieri ſolet, edidit clamorem. Dion Coccejus lib. 54. ſcribit Auguſtum Cæſ. quum ei per ſomnum viſus fuiſſet Juppiter dicere, ut præſidii loco Jovem tonantem, cui ædem voverat, haberet, poſtero die Jovis ſtatuæ nolam appendi juſſiſſe; cujus apud præſidiarios milites uſus ſalutaris erat. Eôdem ſpectat illud Statii in Achilleide: *Paulumque exercita pulſu Æra tacent.* ubi loquitur de ſacris Bacchi trietericis, quæ nocturno nolarum tintinnabulorumque pulſu perſtrepebant. Huc refer & Corybantia æra ex Virgilio. nobilia ſunt & Temeſæa æra in ſuccurrendo laboranti lunæ apud Ovidium. quin etiam æra Dodonæa multiplici repercuſſu obſtrepera leguntur, de quibus Auſonius:

Nec Dodonæi ceſſat tinnitus aheni.

Adde quòd qui ad conſulendum oraculum proficiſcebantur, χαλκωμάτων πατάγῳ περιψοφεῖσθαι, id eſt, ænearum nolarum crepitu undi-

que

que perſtrepentium circunſonari ſoliti fuerint, Plutarcho teſte in capitum Romanorum enumeratione. Legimus & tintinnabulis explorari equos, an ſint conſternaces καὶ ψοφοδεεῖς. Sophocles Tragicus tribuit alicubi Trojanis σάκ☉ κωδωνοκρότον, hoc eſt, clypeum nolis quibuſdam pulſatilibus ſonorum.

Heſychii locus corrigitur de literis Epheſiis.

„ HEſychius ſacras quaſdam voces com-
„ memorat, ab impoſtoribus ad ſuperſtitionis
„ laudem uſurpatas, Epheſiarum literarum
„ ſpecioſo titulo, ſed à librariis in re obſcura
„ corruptas admodum, quæ ſic apud illum
„ leguntur, ἄσκι, κατάσκι, ἄιξ, τέτραξ, δαμ-
„ ναμενεὺς, ἄισιον, quam lectionem valde ſau-
„ ciam ex Andocyde Pythagoræo ſanes lice-
„ bit, is enim ita habet: Epheſiæ literæ
„ ſymbolorum vicem obtinent, in quibus
„ ἄσκιον caliginem notat, quippe quum tene-
„ bræ umbra careant. καὶ λάσκιον lumen umbræ
„ inimicum, quippe quod eam diſpellat &
„ illuminet: λὶξ verò terra vetuſta appellatio-
„ ne nominatur: τέτρας annus vocatur velut
„ quaternio propter anni partes quatuor:
„ δαμναμενεὺς ſol dicitur, qui cuncta ſuo ju-
„ bare edomet: ἄισια, vera vox, ut ſymbolo

 „ iſto

„ isto significetur, res divinas ita se habere, „ quemadmodum tenebræ ad lumen, sol ad „ annum, & terra ad naturæ fœtus. D. Cle- „ mens stromatum lib. 1. inventionem Ephe- „ siarum literarum referri ad Idæos Dactylos „ ait, sic inquiens de illis; εἰς οὓς ἥτε τῶν Ἐφε- „ σίων λεγομένων γραμμάτων καὶ ἡ τῶν κατὰ μουσι- „ κὴν εὕρεσις ῥυθμῶν ἀναφέρεται.

Martialis locus examinatur aliter in vetusto codice lectus.

„ HAud temere unquam receptam lectio- „ nem immutandam esse placuit mihi semper, „ nisi aliud dictet ratio, aut veterum codi- „ cum consensus. itaque conferenti mihi Mar- „ tialis exemplaria non uno in loco typis evul- „ gata, cum pervetusto meo manu exarato, „ inter alios observatu dignus mihi visus est „ esse versus ille Epigramm. libro decimo in „ convivii apparatu; *Nec deest ructatrix men- „ ta, nec herba salax.* Siquidem diversa pla- „ nè lectio in meo codice, nec rationis ege- „ na, visitur hunc in modum.

„ *Et destupratrix menta, sed herba salax.*

„ quo vires propemodum repugnantes (uti quis „ prima fronte existimet) in eadem herba de- „ scripsisse videtur, ut destupratricem appel- „ let mentam, quæ seminalem vim cohibeat

„ &

,, & infringat, ſed ſalacem eandem, quæ Ve-
,, neris incentivum extimulet. Quam lectio-
,, nem non illiberalem tolerabiliorem facit
,, autorum in his, quas diximus, viribus, con-
,, ſenſus, quorum teſtimonia dabo ſcripturam
,, noſtri codicis confirmantia, ne quis otioſè
,, immutandam protinus cenſeat, aut damnet
,, indefenſam. Ordiar autem ab antiquiſſimo
,, Hippocrate in ſecundo de victus ratione
,, ita ſcribente. Mentha calfacit, lotium ciet,
,, vomitus ſiſtit, ſæpius comeſa ſemen geni-
,, tale viri colliquat ita ut diffluat, arrigere
,, prohibet, corpusque invalidum reddit. Sub-
,, ſcribit Plinius lib. 20 cap. 14. immeritò à
,, Matthæolo Senenſi rei herbariæ, ſi quis alius,
,, hac ætate peritiſſimo, accuſatus, cujus hæc
,, ſunt verba: Eadem vi reſiſtere & generatio-
,, ni creditur, cohibendo genitalia denſari.
,, Neque vero abſimile eſt hinc naſci, cur
,, Dioſcorides ſcribat mentam muliebribus ap-
,, poſitam conceptionis ſpem abolere: nimi-
,, rum fluido reddito ſemine, prohibitaque
,, ejus condenſatione: tametſi idem non infi-
,, ciatur, Venerem ejus uſu accendi. Caſſianus
,, Baſſus Græcus librorum de agricultura col-
,, lector in duodecimo libro propterea ἀνεπιτή-
,, δειον πρὸς τὰ ἀφροδίσια, hoc eſt, ineptam Ve-
,, nereæ rei teſtatur. Oppianus quoque non
,, ſine cauſa οὐτιδανὴν, id eſt, inutilem, eò reſpi-

„ ciens, appellat. Neque aliorsum admonuit
„ Aristoteles belli tempore à menta (cujus præ-
„ cipuus fuit inter embammatum delitias usus
„ veteribus) abstinendum, nisi qui existima-
„ ret, nimio ejus esu vitiari & corrumpi semen,
„ unde virtus & robur omne elanguesceret,
„ nativo calore paulatim absumpto: atque in-
„ de emanasse proverbialem versiculum.

„ Μένθην ἐν πολέμῳ μήτ' ἔσθιε, μήτε φύτευε. i.e.
„ *Mentam non serito, nec vescere, tempore belli.*

„ quem locum mirari satis nequeo tam perpe-
„ ram, tamque supinè, ab eruditissimo, om-
„ nesque eloquendi veneres affectato Jo. Ruel-
„ lio, fuisse expositum. Quod verò libidinis
„ proluvium concitet menta, uno ore prædi-
„ cant omnes, Galenus, & ex eo Aëtius me-
„ diocrem illi tribuunt in extimulanda Venere
„ potestatem. Paulus Ægineta coïtus appe-
„ tentiam facere scribit beneficio flatuosæ &
„ semiconcoctæ humiditatis. Simeon Ze-
„ thus plenius ἀφροδισιαστικὸν, hoc est, salacem
„ & Veneream nuncupat.

Horatiani loci unius atque alterius indicium è Græco scriptore.

„ E Multis, quæ Horatius scitè mutuatur à
„ Græcis, libet hic obiter loci unius atque
„ alterius indicium facere, eoque lubentius,

„ quod

„ quod interpretum nullus hactenus quicquam „ de iis prodiderit aut commonſtrarit . alter „ extat epiſtola ſexta libri primi:

„ *Si, Mimnermus uti cenſet, ſine amore jocisque*
„ *Nil eſt jucundum, vivas in amore jocisque.*

„ Haud dubiè reſpexit ad illos Mimnermi „ verſus quos citat Stobæus Sermone primo „ & ſexageſimo :

„ Τίς δὲ βίος, τὶ δὲ τερπνὸν ἄτερ χρυσῆς ἀφροδίτης,
„ Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι. I.
„ *Quæ vita, aut quid dulce poteſt ſine amore*
„ *videri?*
„ *Me poſtquam cura hæc deficit, emoriar.*

„ Alter verò penultima ejuſdem libri epiſtola:

„ *Priſco ſi credis, Mecœnas docte, Cratino,*
„ *Nulla placere diu, nec vivere carmina poſſunt,*
„ *Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.*

„ expreſſit procul dubio ſenarium Cratini, qui „ libro Epigrammatum Græcorum primo le- „ gitur;

„ ὕδωρ δὲ πίνων, καλὸν οὐ τέκοις ἔπος. I. e.
„ *Nunquam elegans condes poëma, aquam bibens.*

Tertulliani locus emendatus, & alter explicatus. Item Tiberii Donati locus reſtitutus & in Epigram.

„ PLeni ſunt libri omnes opinionis à Pytha- „ gora invectæ de metempſychoſi, quæ &

„ alio nomine μετενσωμάτωσις dicta de inmigra-
„ tione animæ in alia corpora agit, quam &
„ Agrigentinus Empedocles confirmavit. Is
„ autem ante Trojani belli tempora Æthali-
„ den Mercurii filium ſe commentus eſt fuiſſe,
„ deinde Euphorbum Panthi filium Trojano-
„ rum facilè formoſiſſimum, mox in Home-
„ rum atque in Hermotimum Samium tran-
„ ſiſſe, poſtea in Pythium Delium piſcatorem,
„ vel potius Pyrrhum. Invenio etiam in pavo-
„ nem (nam apud Crinitum malè Paphonem
„ legas) immutatum palingeneſia fuiſſe, dein-
„ de & Pyrandum bellicoſum induiſſe, po-
„ ſtea & Callideam, poſtremò & præſtanti
„ forma ſcortum Alcen. Pythagoræ iſtud fuit
„ deliramentum, quo ut altius animos morta-
„ lium imbueret, in ſubterraneo ſpecu deli-
„ tuit, ſeptennium totum, juſſa matre, quæ
„ ſola impoſturæ fuerat conſcia, de mortuo fa-
„ mam diſſeminare, ut cum Tertulliano So-
„ phoclis interpres commemorat. Atque hæc
„ quidem hactenus: nunc exterendæ ſunt men-
„ dæ, ac primum quidem apud Septimium
„ Tertullianum libro de anima, ubi ait: Quo-
„ modo mihi perſuadebit Ephalidem & Eu-
„ phorbum & Pyrrhum piſcatorem & Her-
„ mippum, ſe retro ante Pythagoram fuiſſe.
„ quo loco Æthalidem reponendum cenſeo,
„ quemadmodum & poſtea; ibi. Ephalides

„ au-

„ autem & Hermippus &c. quam lectionem
„ confirmant Zezes, Laertius, Lucilius Tar-
„ rhæus. fuit autem Æthalides Mercurii filius
„ orator insignis, qui epitaphiorum & lugu-
„ brium librum unum, hilarium jocorumque
„ alterum scripsisse memoratur, quamobrem
„ alternis apud superos inferosque degere di-
„ ctus fuit, testibus Zeze & Tarrhæo, qui eum
„ Argonautarum etiam præconem facit. Hera-
„ clides Ponticus dixisse Pythagoram refert,
„ ὡς εἰή πολὲ γεγονὼς αἰθαλίδης καὶ ἑρμοῦ ὑὸς νομι-
„ σθείη. recte quoque scriptum hoc nomen inve-
„ nias in veteribus Sophoclæis commentariis,
„ quum in recentioribus, quæ Demetrii Tri-
„ clinii nomine interpolata sunt Lutetiæ, per-
„ peram θαλίδης scribatur. Eadem etiam
„ Pythium nominant, quem omnes con-
„ stantius Pyrrhum. Quòd autem dixi in pa-
„ vonem fuisse immutatum opinione sua Py-
„ thagoram, in principio suorum Annalium
„ non obscurè innuit Ennius, quum in se Ho-
„ meri animam transfusam somnians, memini,
„ inquit, me tum fieri pavum, sic namque re-
„ ponenda lectio est in Donati commentario
„ in Andriam, pro, pavidum: qui locus in ejus-
„ dem in Adelphos commentario usque adeo
„ corruptus legitur, ut nisi ex illius lectionis
„ vestigiis, velut Ariadnæi fili ductu, exquiri
„ nequeat, sic enim habet Ennius; *minime no-*

„ *mine fieri pravum.* eò namque allusit Persius
„ satyra sexta, illis versibus.

„ *Cor jubet hoc Enni, postquam destertuit esse*
„ *Mæonides Quintus pavone ex Pythagoræo.*

„ Porrò Empedoclis mentio facit, ut obscuriorem Tertulliani eodem in libro locum elucidandum putarim, ubi ait: Sed & Empedocles, quia se Deum delirarat, idcirco opinor dedignatus aliquem se Heroum recordari, thamnus & piscis fui, inquit. Quibus verbis allusit ad Empedoclis versus, quos memorat Athenæus & Laertius in ejus vita.

„ ἤδη γὰρ ποτ' ἐγὼ γενόμην κοῦρος τε κόρη τε
„ θάμνος τ' οἰωνός τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔμπυρος ἰχθῦς.
„ *Est quando fueram juvenis, virgoque, frutexque,*
„ *Pennata & volucris, vivusque sub æquore piscis.*

„ nam in Epigrammatibus Græcis titulo in philosophos leguntur tanquam in Empedoclem scripti, quum ipsius sint autoris, qua in re hallucinatus fuit Maximus collector. quòd verò vocem thamnus conservarit pro frutice, vitio illius sæculi exoleti adscribendum est, quod Græcas dictiones promiscuè jactabat, estque familiare huic scriptori, ut in Crobylis etiam ostendi.

Verior

Verior ratio inscriptionis orationis Antiochicæ Juliani.

ASCripsisse antea memini judicium Antonii Morilloni doctissimi juvenis (quem mors immatura terris ante diem nuper eripuit, dolenda haud dubie bonorum studiorum sorte, quibus ingens lumen attulisset vivus) super inscriptione orationis Juliani Cæsaris, meamque item sententiam, controversumque id reliquisse: nunc verò annis lectionem variam multiplicantibus, & judicii aciem paulatim elimantibus, certiora in medium allaturus, lectorem deprecatum velim, ne supinæ temeritati tribuat, quod tunc minus accuratè aut plenè à nobis perspectum, in literas tamen relatum est. Quis enim tam usquam Lynceus aut ἀγχίνους fuit, quem nihil unquam fefellerit? Licuit sæculis omnibus, & licebit semper retractare aliqua, dum non omnium autorum sensa in unum hominem se effundent, quod rerum natura non patitur. Sed ut ad rem veniam, dejerare sanctè nunc ausim, Antiochicum dictam esse sive μισοπώγωνα ab ea, quam dicam, ratione, cujus januam aperuit mihi Jo. Zonaras Græcus Historicus. Nam Julianus, quum expeditionem in Persas moliens, An-

tio-

„ tiochiam Syriæ primariam urbem ingressus
„ esset, barbatus philosophorum exemplo, ab
„ oppidanis Hircus vulgari dicterio passim au-
„ diit ob profundam, quam nutriebat, barbam,
„ dictitantibus eam ad implexus funium esse
„ accommodatissimam. Quod ille convitium,
„ nihil in eos acerbius statuens, ita regessit,
„ ut dictitaret nolle se Antiochenis barbam ad
„ innectendos funes præbere, ne asperiore il-
„ lorum tractatu manus illis attererentur cal-
„ lumve ducerent: nimirum taxans civitatis
„ mollitiem nimiam, & delicatum fastidium.
„ Itaque postea per otium distrinxit stylum in
„ eam urbem, orationemque ab ejus nomine
„ inscripsit, addito & altero titulo, qui cau-
„ sam inscriptionis insinuaret, cur Antiochico
„ nomen illi dederit, nimirum quod ea civitas
„ barbæ inimica barbam invisam haberet,
„ barbatosque traduceret, ac propterea etiam
„ philosophiæ eamque profitentium hostis
„ esset.

Virgilii locus in Bucolicis explicatus ab interpretibus non intellectus.

„ DOctissimam illam & ad heroïci carmi-
„ nis majestatem assurgentem quartam Vir-
„ gilii eclogam attentius legenti mihi operæ
„ pretium visum fuit explicare nodum, in quo

„ in-

„ interpretes omnes, ceu alto in luto, hærent
„ hactenus, qui est in iis versibus, quibus fu-
„ turam sæculi felicitatem præcinit;

„ *Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti*
„ *Murice, jam croceo mutabit vellera luto,*
„ *Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.*

„ Quo in loco Servius putat hypallagen esse
„ in croceo luto, pro croco luteo, eo quod
„ lutei coloris sit crocus: id quod repetit &
„ Willichius: Janus Parrhasius luteum colo-
„ rem, qui idem sit & pallidus, lutum dici à
„ Virgilio annotat minus verè. Miror equi-
„ dem quid Nannio animi fuerit, cur in accu-
„ ratissimis suis commentariis locum hunc
„ sicco pede transmiserit. At ego luti asper-
„ ginem non veritus per croceum lutum asse-
„ vero intelligendum esse crocomagma, de
„ quo mentio est apud Dioscoridem in primo
„ materiæ herbariæ. est autem crocomagma
„ nihil aliud quam crocei seu crocini pigmen-
„ ti massa, sive dicam cum Celso recremen-
„ tum, sive cum Plinio fæx, sive cum Virgi-
„ lio lutum: id enim verè est magma ἀ μάτ-
„ τειν, id est, à subigendo ducto vocabulo.
„ Quia verò istud madefactum ἱκανῶς κροκῶδες
„ τὴν χροιὰν ἐστιν, hoc est (ut Marcellus vertit)
„ multo croci colore rubet, eoque valde per-
„ tinace: hinc est quod pecorum vellera (re-
„ novato jam aureo sæculo) & leni purpuræ &

„ sa-

„ ſaturo croci rubore infectum iri ſua ſponte
„ auguratur. Lutum autem aptiſſimè vertit
„ poëta, quod illis eſt μάγμα, tum ob ſubigen-
„ di ſignificationem, quam indicavimus, tum
„ à ſpiſſitudinis (qua videlicet lutum ex æquali
„ humidi cum terra permiſtione conſtat) ar-
„ gumento: nam pari ratione liquato per co-
„ lum (id namque Dioſcorides innuit eo quod
„ dicit ἐν τῷ διηθῆναι) crocino oleo reſiduum
„ quod relinquitur recrementum, luti non ab-
„ ſimile eſt. Porro Sandyx color eſt, ſi Sui-
„ dæ credimus, coccineus, χρῶμα κόκκινον. He-
„ ſychius fruticem arboreſcentem eſſe annotat,
„ cujus flos cocco aſſimilem colorem reddat.
„ Sandicem fieri toſta ceruſſa æquis portioni-
„ bus admixta rubrica, tradit Plinius, in eo
„ vanus (ut equidem opinor) quod putarit Vir-
„ gilium exiſtimaſſe ſandicem hoc in loco her-
„ bam eſſe, quum tamen è diverſo cuivis preſ-
„ ſius rem inſpectanti manifeſtum futurum ſit,
„ non de herba, ſed de colore poëtam ſenſiſſe.

Quæ dicantur περιῤῥαντήρια. Item Heſychius emendatus.

„ BRodæus Gallus multijugæ lectionis ho-
„ mo, περιῤῥαντήρια rectè ſcripſit pura eſſe in
„ templis vaſa aqua luſtrali plena, qua aut ſa-
„ cerdotes aut æditui ingredientes aſperge-
„ rent,

,, reht, ſed tum ex iis, quæ citat, autorum teſtimoniis, tum quæ à me obſervata ſunt, alias vocis iſtius ſignificationes deprehendiſſe mihi videor: nam non ad vaſa modò luſtralia, ſed & ad luſtricas, ſive aſperſoria vocabulum extendi certum eſt, quibus aquam luſtralem aſpergebant: præterea & ad locum pura aqua circumlata expiatum. Nunc autoritatibus meam opinionem confirmare & approbare aggrediar, ſi priùs admonuero falli Cælium, qui hac voce ſignificari inſtrumenta abluendis manibus comparata annotavit. Suidas ex incerto autore, κατὰ δὲ τὸ μέσον τοῦ ἐνδιαιτήματος κάλπεις τε χρυσαῖ καὶ περιῤῥαντήρια, id eſt, in media æde urnæ aureæ & luſtralia vaſa. Pollux lib. primo, τὰ πρὸ τῶν ἱερῶν περιῤῥαντήρια, vaſa aut capedines aquæ puræ vocat, qua ante ingreſſum in templum luſtrabant ſe. Nam quod Pauſanias in Atticis ait, ὃς τὸ περιῤῥαντήριον ἔχει, incertum me facit, an vas luſtricum, an potius aſpergillum intelligat. & in illo Luciani de ſpura & profligatæ vitæ homine dicto, πόσων περιῤῥαντηρίων, πόσων ποταμῶν δεῖ; id eſt, quot perirranteriis, quot vivis fluminibus opus habet? videtur ipſius luſtralis aquæ ſignificatio includi. At pro aſperſoriis manifeſtè Theodoritus extulit; ibi; ἑκατέρωθεν

δὲ τῶν θυρῶν εἱστήκεισαν νεωκόροι, περιῤῥαντηρίοις τοὺς εἰσιόντας προκαθαίροντες. Utrinque ad januas ſtabant æditui, luſtricis ingredientem multitudinem luſtrantes, vel aqua circumferentes: eſt enim hoc in ritu non pervulgati uſus iſtud verbum, Plauto Virgilioque notum, quod περιῤῥαίνειν Sozomenus dixit. Quæ verò Æſchines adverſus Timarchum & Cteſiphontem ἀγορᾶς περιῤῥαντήρια nominat, puto deſignare fori ſive tribunalis locum circumſcriptum & ſacrum, luſtralis aquæ aſpergine purum & ſacroſanctum: quod ipſa hujus autoris verba docebunt, ὁ μὲν τοίνυν νομοθέτης τὸν ἀστράτευτον καὶ τὸν δειλὸν καὶ τὸν λιπόντα τὴν τάξιν, ἔξω τῶν περιῤῥαντηρίων τῆς ἀγορᾶς ἐξείργει. id eſt. Proinde legiſlator cauſarios, militiam detrectantes, timidos, & ſtationis deſertores excludit & arcet fori perirranteriis. Addendum eſt hoc loco ritus circumferendi ex Polluce; qui namque luctuoſam funere domum ingreſſi fuerant, dum exirent, aquæ aſperſione luſtrabantur: ſic enim ait ille lib. 8. οἱ ἐπὶ τὴν οἰκίαν πενθοῦντος ἀφικνούμενοι ἐξιόντες, ἐκαθαίροντο ὕδατι περιῤῥαινόμενοι. Quod & Heſychius non prætermiſit, ſcribens vaſa luſtrica aquæ plena apud atrii januam poni ſolere, unde à mortuo egredientes, expiationis ergò,

aſper-

,, aſpergebantur, quæ vaſa à rigandi argu-
,, mento ἀρδάνια etiam dicebantur, Suida quo-
,, que atteſtante, & Doricè κύμβαλα: obiter
,, enim emaculandus eſt Heſychii codex in
,, quo legitur ἀδρανίαι, & quæ verba ibidem
,, leguntur, οἱ πρὸς ἐμφανισμὸν ἐξίοντες περιῤῥέωνται, auſim affirmare ab autore aliter pau-
,, lo ſcripta, hunc in modum, οἱ πρὸς ἐναγισμὸν ἐξίοντες περιῤῥαίνωνται. Judicium penes
,, doctiores eſto.

Catonis dictum expenditur, & Celii locus illuſtratur.

,, FOri tabem meritò ſugillat Tacitus,
,, quippe quod ut tabes bonis pleriſque pe-
,, riculum capitis vitæque creabat, & civi-
,, tatis opes carpebat & depaſcebatur; ne-
,, que injuria eſt quod Plutarchus lib. de fœ-
,, nore forum appellat ἀσεβῶν χῶραν, id eſt,
,, ſceleratorum & impiorum hominum contu-
,, bernium. quòd Plutarchi dictum poſtquam
,, recenſuit Celius Rhodiginus multæ lectio-
,, nis homo, ſubjicit hæc verba: Ex quo ar-
,, bitror M. Catonem cenſuiſſe forum muri-
,, cibus ſternendum; quaſi dicti argutia pe-
,, tenda fuerit ex illo Plutarcho loco: ſed
,, invenuſtè prorſus atque illepidè, bona viri
,, pace dixerim, judicavit. Nam Catonis Cen-

,, sorii dictum illud à Plinio inexhausto in-
,, geniorum fonte memoratum eò spectavit,
,, quod innuere voluerit, forum, ubi de sa-
,, lute, de fortunis litigatur, proscriptio-
,, num armarium, cædium sectionumque
,, officinam, propterea muricibus esse ster-
,, nendum loco laterum aut silicum prop-
,, ter asperitatem pedibus molestam, quo
,, videlicet locum inauspicatum, calumniis
,, exitialem, & diffidiis perpetuis funestum
,, omnes vitarent. Est enim murex Græcè
,, κήρυξ, de qua voce antea scripsisse memi-
,, ni, & buccini genus turbinati, aculeis aspe-
,, ri: & apud historicos tribulus ferreus te-
,, tragonus, aculeis promicantibus in quam-
,, cunque cadat partem pedibus præsertim
,, equinis infestum, cujus magnus militiæ
,, usus esse solet. Est item & prominentis
,, saxi asperitas apud Virgilium, ibi: In acu-
,, to murice saxi. Itaque Plinius oblique su-
,, gillat Marcelli Octavia Augusti sorore ge-
,, niti factum prodigum, qui in sua ædili-
,, tate forum Romanum velis inumbrarat,
,, quo litigantes salubrius consisterent, ni-
,, mirum illæsi a solis fervoribus, quos ve-
,, la obtenta excludebant. Adjicit deinde
,, memorabile istud Catonis dicterium, fo-
,, rum damnantis execrantisque, in hæc ver-
,, ba, Quantum mutatis moribus Catonis

,, Cen-

„ Cenſorii, qui ſternendum quoque forum „ muricibus cenſuerat. "

CAPUT XII.

An ſupplicium rotarium veteribus cognitum fuerit. Inibi Ammiani locus animadverſus. Quod item tormenti genus Rota.

AN diriſſimi exempli ſupplicium apud Germanos nimis quàm uſitatum, quo in latrones viarum inſeſſores animadvertunt, rotarum radiis incuſſis membra diffringendo, quodque lentæ mortis ludibrio, ſi quod aliud, vel maximè infame eſt, an illud inquam veteribus etiam inter exquiſita pœnarum genera fuerit cognitum, inciderat in convivio quæſtio: cujus rei cognitio quum ad me eſſet rejecta, reſpondi illicò, videri mihi atrociſſimi hujus tormenti genus apud Ammianum Marcellinum Palatinæ hiſtoriæ ſcriptorem extare, poſtulatoque codice locum oſtendi ex viceſimo primo libro, ubi ſic ait: Romulus poſt eum & Saboſtius currus axi vincti, fuere diſpicati, ut proni in ſtudia ſenis: alii rotarum pœna conſumpti ſunt. Certè, quantum ego pervideo, non ſubolet mihi alterius ſupplicii mentionem hîc fieri, quàm ejus, de quo nata controverſia eſt: duorum enim ſimul meminit acerbiſſimorum ſuppliciorum, unius, quod Metii exemplo qua-

drigis in diverſa nitentibus corpus paſſim diſtrahit, quod iſte diſpicare vocat (niſi potius legendum ſit voce Varroniana, diſplicati, à diſplicando, quod in diverſum agi diſtendique ſignificat) alterius verò, quod incuſſu rotæ diffractis cruribus cæterisque artubus, diriſſimo cruciatu prorogatam mortis lentitudinem adfert, quod ipſe rotarum pœna conſumi vocat, nonnulli crurifragium, quaſi σκελοκάταξιν Græcè dicas, appellitant.
„ Ejus ſupplicii meminit & Polybius libro
„ primo his verbis, κολοβώσαντες δὲ καὶ συν-
„ τρίψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔρριψαν εἰς τινα
„ τάφρον. id eſt, Mutilatos & confractis cru-
„ ribus, vivos adhuc in altam quandam
„ ſcrobem abjecerunt. De eodem putatur
„ Theophraſtus locutus eſſe, quum negat
„ in rotam beatam vitam non aſcendere,
„ volens innuere beatitudinem cum ſuppli-
„ cio nihil habere commune. " Hujus etiam ſimilisque ſupplicii exemplum in Mario Juniore factum legitur apud Julium Firmicum lib. 1. cujus fœditatem operoſam autoris verbis adſcribam. Prætorio, inquit, viro, minori ſcilicet Mario, qui judicio omnium bene meritus de repub. videbatur, Syllana juſſione eliſa ſunt prius crura: deinde dejecta de ſtatu corporis brachia humerûm tenus diſſoluta, ceciderunt; tertiò amputata lin-

lingua necem reliquit in faucibus : ad postremum omni parte corporis mutilata, oculi, qui fuerant spectatores & superstites, egeruntur : & vix anima tantis vulneribus erogata est, cum hinc inde membris fluentibus minutatim spiritus carperetur. Alioqui olim in cruce suffixis effracta fuisse crura, etiam Euangelii præcones testantur. Diversum à rotaria hac lancinandi corporis ratione, tormenti genus fuit apud Græcos Rota sive τρόχος, quo servi rotis illigati flagris proscindebantur : de quo Aristoph. ἐπὶ τροχοῦ γ' ἕλκοιτο μαστιγούμενος, id est, Flagellandus in rota trahatur. Suidas etiam Rotam exponit pro fidiculis eculeove, quo sontes extensi in quæstione habebantur : sic enim sonant ejus verba, τρόχος, ὄργανον βασανιστικὸν καὶ διατεῖνον τὰ σώματα. Aristoph. ἐνθὶ τοῦ τροχοῦ στρεβλούμενον δεῖ σ' εἰπεῖν ἃ πεπανούργηκας. hoc est. Oportet te rota extortum flagitia tua profiteri.

CAPUT XIII.

Quid sit apud Synesium thiasotes, sive socius Cotyos.

APud Corinthum urbem Veneri operatam Cotys dea colebatur, quæ & Cotytto, turpitudinis & præposteræ libidinis præses : in cujus tutela obscœni infamium amorum sectatores & cinædi erant,

quod ex Suida facilè constat. Hinc apud Synesium Ptolemaidos episcopum, luculentum sanè autorem, molles & effœminati homines parumque viri, θιασῶται κότυος, id est, sodales aut asseclæ Cotyos, proverbiali specie dicuntur: quod ex ipsius verbis abundè clarè liquebit, ac primùm in epistola cujus initium tale est: ὥσπερ ἄλλοτε πολλάκις ἐπὶ τῶν καιρῶν &c. Quemadmodum sæpe aliàs oblata occasione prodesse tibi studui &c. Sic inquit, ἀλλὰ κἂν στερεώτατος εἶναι δοκῇ, θαῤῥῶν ἀποφαίνε τὸν ἄνδρα ἡμίγυνον, αὐτόχρημα θιασώτην τῆς κότυος, hoc est: At tu hominem, tametsi integerrimus videatur, audacter pronuncia semivirum esse, & re ipsa Cotyos sodalem. Alibi in epistola ad fratrem flagitiosæ vitæ hominem designans, ait illum κοτυττοῖ νεωκορεῖν, hoc est, Cotyttûs æditimum esse. Clarissimè verò ostendit hoc in Calvitii encomio, ubi postquam dixit Clisthenes, Timarchos, aliosque omnes, qui lucro formam prostituunt, molles præterea & effœminatos universos esse τριχοπλάστας, hoc est, calamistraturæ studiosos, subinfert: Nunc, inquit, quòd quis sit θιασώτης τῆς κότυος, id est, Cotys sodalis, nullum aliud hujusce rei indicium fuerit, quam si cincinnos componat sæpius, & unguento delibutos præferat, hunc in promptu est dici & Cotyos deæ Chiorum & Ithyphallis,

lis, hoc est, Priapi sacris operatum esse. quo loco sodalem Cotys nuncupat eum, qui sit, profligatæ pudicitiæ. Apud Phavor. legitur Cotys esse αἰσχρουργίας ποιητική, apud Suidam τῶν αἰσχρῶν ἔφορος. Eupolis Comicus Corinthiis, adversus quos Baptas scripsit, objicit Cotyn φορτικὸν δαίμονα, gravem & improbam deam, quod apud Hesychium lectum est. Meminit hujus deæ & Æschylus in Edonis, fabulæ id nomen est, his verbis: σεμνὰ κότυς ἐν τοῖς ἠδωνοῖς, id est, Veneranda & sancta inter Edonos Cotys. Et libro decimo Strabo. Illud verò observa, Synesio Cotyn Chiorum divam esse, quam Suidas Corinthiacam faciat.

CAPUT XIV.

In Nicolao Alexandrino restituta vox perperàm ab interprete interpolata.

IN ea semper fui opinione, quòd nunquam temerè reponendum sit aut immutandum quidquam ex recepta lectione apud autores sive Græcos sive Latinos, nisi aliud evincat vel ratio, vel melioris notæ codicum consensus & autoritas: eosque qui hanc in partem impingunt, latæ culpæ reos judicavi semper, qui temeritatis suæ conscientiam tueri nequeant. Istud quum Nicolao Alexandrino myrothecii medici autori (quem Myrepsum

nominat Fuchſius) accidiſſe animadverterem, ſuccurrere illi optimum fore ratus, luxatam particulam ſuoque loco emotam reponere medica ope, & rejecta ſuppoſititia, ſolidare ſum aggreſſus: quod ipſum non ægrè laturum Fuchſium, pro ſuo candore (qui germanæ eruditionis perpetuus comes eſſe debet) exiſtimo. Locus eſt in deſcriptione unguenti Populnei, ubi meminit, adipis ſuilli recentis ſalis expertis, Græcè legitur ἀπάςυ, ut ipſe annotat: quam vocem, quia grammaticorum vulgus jejunum ſignificare ſcribit, rejicit ille, & numero ſummovet, lectionem eſſe corruptam affirmans, ejusque vice legendum potius ἄνευ ἅλατος, arbitratur, ſed ſine ſale. Eſt enim vox illa ἄπαςος longè elegantiſſimæ ſignificationis, pro non ſalito, aut ſalis experte, compoſita ex α negandi particula, & πάσσειν, quod ſignat etiam condire ſale, muriave conditanea ſalire. ita nanque apud Phavorinum legas, πάσσειν, τὸ τιθέναι ἅλας πρὸς ταριχείαν, ad condituram ſalem adjicere: unde deductum eſt illud apud Ariſtophanem ἐπίπαςα λείχειν, ſalgama illingere. Proinde quicquid ſale conditum non eſt, ἄπαςον eleganter dicitur, quomodo iſte autor ςέατος ὕειον ἄπαςον τὸν πρόσφατον καὶ ἄναλον dixit. Cæterum ἄπαςος in priore ſignificatione non jejunum modò, ſed eum, qui

Ci-

cibum omnino non delibet, denotat, à πάσασθαι, quod ita apud Homerum capitur, ubi ad Achillem inquit Priamus, apposita mensa, νῦν δὴ καὶ σίτου πασάμην. nam verisimile est, in tanto animi angore positum Priamum, delibasse modò cibum, quem dolor ob amissum filium non patiebatur affatim explere se. tametsi ad implendi usque significationem extendatur quoque hoc verbum, ut apud Eratosthenem: Ὀβελέα κρέα

Ἐκ τέφρης ἐπάσαντο, τάτ' ἀγρώσσοντες ἕλοντο.

id est:

Diripiunt verua, atque assis se carnibus explent.

Et apud Callimachum:

μύθου ἢ πασαίμην ἥδιον. id est:

Me magis exatiarit fabula grata.

CAPUT XV.

Ammiani locus emendatus de insulis è profundo egestis, & de terræmotuum generibus.

APud Ammianum hist. lib. 17. ubi terræmotuum genera, quibus terra aut egeritur, aut complanatur, aut in voragines dehiscit, enumerat, locus extat corruptiss. de terræmotib. & de insulis terræmotu sursum propulsis & enatis, ubi talis est lectio: Fiunt autem terrarum motus modis quatuor: aut enim Palmatiæ sunt, qui humum molestius suscitantes, sursum propellunt im-

ma-

maniſſimas moles, ut in Aſia Delos emerſit, & Hiera, & Anaperodus, Ophiuſa & Pelagia prioribus ſeculis dictitata, aureo quondam imbri perfuſa, & Eleuſim in Bœotia, & apud Tyrrhenos Vulcaniæ, inſulæque plures: aut Schiſmatiæ, qui limes ruentes & obliqui, urbes, ædificia, montesque complanant: aut Chaſmaticæ, qui grandiori motu, patefactis ſubitò voratrinis terrarum partes abſorbent, ut in Atlantico mari, Europæo orbe potior inſula, & in Chryſeo, Helice & Bura, „ Vide Stobæum Sermone „ 103." & in Ciminia Italiæ parte apud oppidum Succunium eſſe profundos hiatus terræ, qui æternis tenebris occultantur. Inter hæc tria genera terræ motuum Mycrematicæ ſonitu audiuntur minatorio &c. Tu ſic caſtiga in meliorem formam: Delos emerſit, & Hiera, & Anaphe, & Rhodus, Ophiuſa & Pelagia prioribus ſeculis dictitata, aureo quondam imbri perfuſa, & Eleuſin in Bœotia, & apud Tyrrhenos Vulcaniæ, inſulæque plures. Aut σχισματίαι „ (vel potius „ σεισματίαι ex Laërtio in Zenone.)" qui limis ruentes: & ſic deinceps. & iterum: aut χασματίαι, qui grandiori &c. & mox: & in Criſſæo Helice & Bura: & in Ciminia Italiæ parte apud oppidum Flavinium eſſe. Deinde: Inter hæc tria genera terræmotuum μυκητίαι ſo-

ſonitu audiuntur minatorio. Sed, ne quis temerarios nos exiſtimet, lectionis fidem autorum dictis fulciamus. Nam quod Delos è mari emerſerit, præter nominis etymon παρὰ τὸ δηλοῦσθαι confirmat Ariſtoteles, Plinius, & Eumenius rhetor. Quod in Ægeo, inquit, mari ſemel contigit, ut quæ operta fluctibus vagabatur, repentè inſula Delos exiſteret. Quòd autem diviſim Anaphe & Rhodus legendum ſit, aſcribenda erunt propterea Plinii verba hunc locum confirmantia ex lib. 2. cap. 87. Claræ, inquit, jampridem inſulæ Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ, poſtea minores, ultra Melon Anaphe. & paulò pòſt: Inter ejuſdem Hiera, eademque Automate. E quibus verbis diſtinctionis veritas ſimul & lectionis elucet clarius, quam ut admoneri debeat. De Rhodo verò præter Philonem lib. de mundo, conſentit & Heraclid. in lib. de Politiis: ῥόδιον τὴν νῆσον τὸ παλαιὸν κεκρύφθαι λέτουσιν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀναφανῆναι δὲ ὕστερον ξηρανθεῖσαν. id eſt: Rhodon inſulam antiquitus mari opertam fuiſſe perhibent, poſtea arefactam emerſiſſe. quæ quod Ophiuſa olim dicta fuerit, idem autor ſcribit, & Euſtath. à multitudine ſerpentium ibi naſcentium, quos tempeſtate eò delatus Phorbas Triopæ filius ſuſtulit, quod Hyginus addit lib. 2. aſtro. An

verò eadem insula Pelagia appellata fuerit à priscis communi omnium maris insularum cognomine, quando ποντίαν, id est, æquoream eam dixit Pindarus, haud scio: certè inter omnia hujus insulæ cognomenta, quæ varia à Pli. lib. 5. cap. 31. recensentur nullum tale invenio: ostendit enim vocitatam esse antea Ophiusam: Asteriam ab astri similitudine, ut suspicor: Æthræam à serenitate, quæ tanta illic est, ut nunquam tanta nubila obducantur, ut non aliqua hora sol cernatur: Trinacriam à tribus eminentibus oppidis, Lindo, Camiro, & Jalyso: Corymbiam à racemorum hederæ specie: Pœëssam ab herbido virore: & Atabyriam à rege. Addit Strabo lib. 14. Stadian quoque appellatam, & Telchinida, à Telchinibus fascinatoribus: quod repetit & Eustathius, Strabonis verbis libenter sua scripta exornans, nisi quòd Stadiæ nomen in commentariis Dionysii, sive quòd desideraretur in suo exemplari, sive quòd suspectum sibi nomen præterire tacitum, quàm proferre maluerit, planè omisit. Quòd si divinationi locus conceditur, pro, Pelagia, præcisa prima syllaba, Lagia, legero: siquidem certum est cognomina pleraque insularum aliis atque aliis esse communia: quandò & Ophiusa dicta sit Cythnus, & Tenos, Stephano Plinioque, &

& Colubraria in mari Iberico, teſtantibus Plinio & Solino. Similiter Aſteriæ cognomen, quod Rhodo tribuit Plinius, etiam Delo ceſſit, ſi Callimacho, Solino, Stephano, aliis, credimus. & ſic de cæteris. Proinde fieri potuit, ut à proventu venatuque leporum appellari Lagia meruerit ἀπὸ τῶν λαγῶν. quod cognomen à ſimili eventu Delon obtinuiſſe refert Solinus. Quod ad aureum imbrem attinet, fabulæ aſſertores ſunt Homerus in Bœotia, & in Olympiis Pindarus, his verbis:

ἔνθά ποτε βρέχε θεῶν βασιλεὺς χρυσαῖς νιφάδεσσι πόλιν.

Ubi aureo imbre pluit Divûm rex. de Rhodo loquitur. Quod ſequitur, Eleuſin in Bœotia, hoc aliquandiu ſuſpenſum animi me tenuit, quum ſcirem Eleuſina ab autoribus omnibus in Attica poni, myſteriis Cereris nobilem: itaque ſuſpicatus fui reponi poſſe loco Eleuſinis Creuſis, quod Bœotiæ oppidulum tradit eſſe Stephanus, & in Bœoticis Pauſanias, Theſpienſium navale, præſertim quum ea vox affinitatis plurimum habeat cum Eleuſin: putarimque fieri potuiſſe, quòd ſcriptoris vitio Eleuſin pro Creuſis ut ignotiori nomine, illo celebriori, repoſita fuiſſet. Sed ita fluctuantem reduxit in viam Plinius, cap. 92. ſecundi lib. αὐτοῖς ὀνόμασι ſcri-

ſcribens, ſimiliter in Bœotia & Eleuſina? quanquam is locus ex diametro pugnat cum iſto: illic enim hauſtam à mari Eleuſina prædicat Plinius: hîc eandem ponit inter enatarum exempla. quare hæc verba, & Eleuſin in Bœotia, tranſponenda eſſe arbitror in tertium genus terræmotuum poſt illa, quæ ſequuntur, hunc in modum: Et in Criſſæo Helice & Bura, & Eleuſin in Bœotia: quandoquidem in uno capite referuntur etiam à Plinio, titulo, quæ urbes hauſtæ ſint à mari. Judicium ejus rei penes doctos eſto. De Vulcaniis inſulis certa quoque res eſt, affirmante idem & Plinio cap. 88. lib. 2. ubi Æolias eas nominat: eædem enim ſunt Hepheſtiades, Vulcaniæ, Liparæorum, & Æoliæ, ejuſdem autoritate lib. 3 cap. 8. Porrò quòd limis ruentes legendum ſit, non limes, ipſe autor declarat, ſubdens, & obliqui, ut obſcurius à ſe dictum explanet: aut ut Ariſtotelis verba reddat, qui inquit, οἱ εἰς πλάγια σείοντες. Illud verò majoris momenti eſt, quòd pro Chryſeo Criſſæum repoſui: pro quo ſciendum Buram & Helicen in ſinu Corinthio collocari à Plinio cap. 92. in hæc verba: Pyrrham & Antiſſam circa Mæotin pontus abſtulit, Helicen & Buram in ſinu Corinthio, quarum in alto veſtigia apparent. Conſtat autem Corinthium ſinum con-

confundi cum Criſſæo, ſic dicto à Criſſa Phocidis emporio, qui ſinus hodie à Venetis appellatur il golfo de Patras. ita Strabo lib. 7. τοῦτο δὲ καὶ τὸν ἀμβρακικὸν, καὶ κορινθιακὸν, καὶ κρισσαῖον ἐκπληροῖ κόλπον, quod mare implet Ambracium, & Corinthiacum, & Criſſæum ſinum. de quo & Procopius lib. 1. de bello Gothorum: Sinus, qui Criſſæus dicitur, in Lechæum deſinens, ubi & Corinthus civitas eſt. Buræ verò & Helices meminit Strabo lib. 8. Ariſt. lib. de mundo, & Calliſthenes apud Senecam lib. 6. natur. quæſt. Quale verò fuerit oppidum Succunium in Ciminia, nuſquam invenio, pro quo Flavinium ſubſtitui, non valde devium à vocis Succunii literarum tractu, ductus autoritate Virgilii, qui in 7. Flavinia arva & Ciminium lacum montemque conjungit: niſi mavis Feſcennium ex Portio Catone in Originibus, qui in ſecunda Thuſciæ gente ad Ciminia juga Feſcennium enumerat: aut ſi quis Sutrium malit reponi, cujus ibidem fit mentio. alius aliud ſubſtituat, ſi videbitur; neque enim exploratum eſt mihi quicquam, ut dicam ingenuè: nam Plin. cap. 96. dicit ſimpliciter in ſylva Ciminia loca eſſe, in quibus in terram depacta extrahi nequeant, non addito loci oppidive confinio. de cujus rei fabuloſo ortu lege Servii annotata in 7. Æneid. Atenim & lacus Ciminii & jugorum Ciminio-

rum meminit Cato, uti ſylvæ Plinius. Poſtremò μυκητίαι, quam vocem pro Mycrematicæ ſubſtituimus, apud Ariſtot. lib. de mundo, unde hæc per occaſionem deflexa ſunt, terræ motus ii dicuntur, qui mugitu quodam terræ viſcera quatiunt, παρὰ τὸ μυκᾶν, à mugiendo. ita enim inquit: μυκητίαι σείοντες τὴν γὴν μετὰ βρόμου. unde ſubjicit poſtea Ammianus: Tunc enim neceſſe eſt velut taurinis reboare mugitibus fragores, fremituſque terrenos. Sed pro loci correctione video me penè juſti commentarii vicem expleviſſe.

CAPUT XVI.

Galeni commentarius ex lib. 1. de Articulis germanæ lectioni redditus.

APud Hippocratem ſub finem lib. 1. de articulis perperàm legitur ϛενοχωρίῃ, quum legendum ibi ſit ϛενυγροχωρίῃ, ut ex Galeno diſcas; cujus tamen commentario vix quicquam depravatius inquinatiusve invenias, quem, ut eſt mendis prodigioſe deformatus, non pigebit ſubjicere, quo doctiores æqua judicii lance, re ad amuſſim expenſa, ſuum adjiciant calculum: cujus verba ita leguntur ferè: οὐκ ἔςι σύνθετον ὄνομα τὸ ἐν ὑγρῷ χωρίῳ ἔκτε τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ϛενοῦ καὶ τῆς χώρας γεγονὸς, ὥς τινες νομίζουσιν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ϛενόχωρον, ὅπερ οὐδ' αὐτὸ πλέον σημαίνει τοῦ ϛενοῦ, κατὰ παραγωγήν τινα γεγενημένης

ϛενο-

ϛενοχωρίης, μηδὲ πλέον δηλέσης τῆς ϛενότητ☉. εὔδηλον ἢ τὸτο κάξ ὧν σιμωνίδης εἶπε, ὡδέπως ἐχόντων, ὄπω τις ὅτω δι' ἀσκίοις ἐν ὄρεσιν ἀνὴρ λέγοντα δὶς ἐν ὐδὲν παρδαλεῖν μῦν☉ τ' ἐν ὑγρῷ συντυχὼν ἐν ἀτεράπῳ. Quid, deus bone, iſtis monſtroſius? nunc germanam, meo quidem judicio, lectionem habe: ὐκ ἔςι σύνθετον ὄνομα τὸ ϛενυγροχωρίη, ἔκ τε τῦ ϛενῦ καὶ τῦ ὑγρῦ καὶ τῆς χώρας γεγονὸς, ὥς τινες νομίζυσιν, ἀλλ' ἀπὸ τῦ ϛενυγρὸν, ὅπερ ὐδ' αὐτὸ πλέον σημαίνει τῦ ϛενῦ, κατὰ παραγωγήν τινα γεγενημένης ϛενυγροχωρίης, μηδὲν πλέον δηλῦσης, τῆς ϛενότητ☉. εὔδηλον δὲ τῦτο κάξ ὧν Σιμωνίδης εἶπε ὡδέπως ἐχόντων,

Οὐκ ἄν τις ὅτω δι' ἀσκίοις ἐν ὄρεσιν
Ἀνὴρ λεόντ' ἔδεισεν, ὐδὲ πάρδαλιν,
Μῦν☉ στενυγρῇ συντυχὼν ἐν ἀτραπῷ.

In quibus ſenariis poteſt & δασκίοις legi, utraque lectione ſenſui accommodata, ſive apricos, ſive nemoroſos montes dicas. Noſtram lectionem defendit & Galenus lib. Epidem. 6. part. 2. ubi στενυγρῶσαι quid Hippocrati ſit, declarat, ὐ γὰρ ἔγκειται τὸ ὑγρὸν ἐν τῇ λέξει, inquit, καθάπερ ἄν τις οἰηθείη, μὴ γινώσκων ὑπὸ τῶν ἰώνων τὸ στενὸν ὀνομάζεσθαι στενυγρὸν, & quæ ſequuntur ex Simonide repetita. Hunc locum tam etſi ante annos quatuordecim Bononiæ jam tum agenti mihi correctum, non potui non huc infarcire, ut emaculandi Græci codicis occaſionem habeant medicæ rei ſtudioſi.

HADRIANI JUNII ANIMADVERSORUM LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Error Grammaticorum in etymo vocis Euhyus.

Nter varia Bacchi cognomenta nullum est fermè frequentius, quàm Evius, apud Horatium aliosque poëtas: quare mirari subit in voce trita & quotidiana, ut ita dicam, cur Latini grammatici Euhyus scribant litera suis vocibus avia (ut cum Terentiano dicam) y scilicet, quum Græcorum more, à quorum ritibus tracta vox est, Evius rectius scribi debeat. neque verò hoc solum, sed & etymon ejus adjiciant ab υἱὸς, cujus in hoc cognomine nullum extat vestigium. siquidem Cornutus Persii interpres vetustus Baccho cognomen istud additum putat, quòd, quum desideratus esset in prælio Gigantæo, Juppiter exclamarit, εὖ υἱὲ, heu fili, ratus à Gigantibus interfectum. Neque multò scitius fabulatur Acron, ita dictum an-

notans, quòd mutato in leonem Baccho quum concidisset gigas, Juppiter factum speculatus laudansque exclamarit, εὖ υἱὲ, bone fili: quod ego verterem, macte virtute fili. Sed ille ineptius longè εὖ υἱὲ interpretatur, heu fili, quasi legas dictum, φεῦ υἱέ. At enimverò valedicto illorum erroneo commento, Evium cum Græcis, qui εὔϊον, scribendum assero, nomen derivans ab εὐοῖ, quæ vox bacchantium propria est, ita in Orgiis suis Deo suo acclamantium: quam Demosthenes in oratione de Corona Æschini objicit in sacris illis identidem ab ipso acclamatam, & repetit ex eo Strabo lib. 10. in hæc verba: τῶν δὲ Φρυγίων μέμνηται Δημοσθένης, διαβάλλων τὴν Αἰσχίνου μητέρα, καὶ αὐτὸν, ὡς τελούσῃ τῇ μητρὶ συνόντα καὶ συνθιασεύοντα, καὶ ἐπιφθεγγόμενον εὐοῖ σαβοῖ πολλάκις. id est, Phrygiorum sacrorum meminit Demosthenes, accusans Æschinem, quòd cum matre sacris illis operata consuetudinem habeat & commercium sodalitii, acclametque identidem Evœ Sabœ: quæ duæ voces transierunt in Bacchi Evii & Sabasii cognomina.

CAPUT II.

Quid sit apud Ammianum, Ut Pygmæi vel Thiodamas agrestis: ejusque locus correctus.

AMmianus lib. 22. ubi Juliani Imp. animi invictam constantiam, & susurronum

contemptricem laudat, proverbiali schemate illud extulit: Frustra virum circumlatrabant immobilem occultis injuriis, ut Pygmæi vel Thiodamas agrestis homo Lindius cum Hercule. ita enim legendum autumo pro eo, quod connexa vocum serie Homolidius scriptum est. Innuit enim Julianum nihilo magis commotum fuisse blateronum aulicorum injuriis dicteriisque, quàm Hercules Pygmæorum assultibus exterritus fuerit: imò ea ipsa contempsisse risisseque, veluti Thiodamantis Lindii probra conviciaque inultus neglexit Hercules. Ad illud de Pygmæis allusit Alciatus Jurisconsultus in Emblemate quodam in eos, qui majora viribus aggrediuntur, suæ imbecillitatis non conscii, quod hunc in modum habet:

Dum dormit, dulci recreat dum corpora somno
Sub picea, & clavam cæteraque arma tenet,
Alcidem Pygmæa manus prosternere letho
Posse putat, vireis non bene docta suas.
Excitus ipse, velut pulices, sic proterit hostem,
Et sævi implicitum pelle leonis agit.

De Thiodamante verò ambiguam invenio historiam: nam Philostratus & Lactantius Lindium ex oppido Rhodi illum tradunt: Zezes & Callimachi interpres Dryopem faciunt, quæ gens est furtis latrociniisque famosa. cum quibus sentit & Pherecydes in tertio historiarum apud Tarrhæum. Habet autem fabula ita. Quum

in

in Thiodamantem Lindium terram aratro proſcindentem ex improviſo incidiſſet famelicus Hercules, alterum ex jugo boum jugulat illo præſente & devorat; quam ille injuriam maledictis ulciſci fuit aggreſſus: at iſte illum ſibi amariſſimè conviciantem cum riſu & cachinnis audiit. Exinde manſit apud Lindios ritus & conſuetudo, ut bos arator Herculi cognomento βυθοίνα immoletur cum multa dirarum imprecatione. Iſtud legas apud Philoſtratum in imaginum lib. 2. apud Lactantium libro 1. cap. 21. & apud Nazianzenum στηλιτευτικῇ prima, cujus iſta ſunt verba: ὁ βυθοίνας τὸν γεωργὸν τυραννήσας, καὶ τὸν ἀρότην βοῦν λαφύξας, καὶ τὴν κλῆσιν λαβὼν ἐκ τῆς πράξεως. hoc eſt: Bovimanduco ille, qui oppreſſo vi agricola bovem aratorem abliguriit, è re ipſa nomen adeptus. & paulò poſt:

Λινδίοις εὐσεβὲς, τὸ καταρᾶσθαι τῷ βυθοίνᾳ. id eſt: Pium opus habebatur apud Lindios diras imprecari Bovimanduconi Herculi, illique convicia facere, cultus loco erat. Huc ſpectat illud ab eodem ad Nemeſium obſcurius dictum, καὶ Λίνδος ἐφυβρίζουσ' ἱεροῖσι, Lindus, quæ ſacris conviciatur. Sunt qui Herculem bis integrum devoraſſe bovem ſcribunt, ſemel apud Lindum urbem, & iterum apud Dryopas Thiodamantis bovem. Callimachus hymno εἰς ἄρτεμιν fabulatur Herculem jam in Deos relatum nihilo-

hilominus inexplebilis edacitatis esse & gurgitem insignem; οὐ γὰρ, inquit,

Παύσατ' ἀδηφαγίης, ἔτι οἱ παρὰ νηδὺς ἐκείνη,
Τῇ ποτ' ἀροτρεύοντι συνήντετο Θειοδάμαντι.
Manserat ingluvies, necdum placata quierat,
Qua quondam occurrit sulcanti vomere terram
Thiodamanti. Ubi interpres in commentariis Græcis annotat Thiodamantem fuisse Dryopum regem: cui subscribere videtur & Lucillius Tarrhæus ex Archilocho & Pherecyde scribens, Herculem, esuriente Hyla puero, relictoque à tergo pædagogo Licha, fortè obvium Thiodamanti, poposcisse aliquantum cibi; cujus quum repulsam tulisset, ira succensum diripuisse è bobus alterum, eoque mactato epulatum fuisse: qua accepta injuria Thiodamantem in urbem regressum compulisse oppidanos ad arma adversus Herculem: ibi tum necessitate extrema circumventum Herculem etiam uxorem Deianiram armasse, prælioque superiorem Thiodamantem neci dedisse, gentemque omnem in alias sedes transportasse. Hæc ille. Legitur autem non semel aliàs bovem totum absumpsisse helluo insignis Hercules: nam refert Pindarus illum Coroni ædes ingressum integrum bovem, ut ne reliquum quidem os ullum relinqueret, abliguriviste. quod & Philostratus repetit loco antea citato. Quin & Ælianus variæ historiæ lib. 1. & Athenæus lib.

10. ſcribunt illum in contentionem veniſſe cum Leprea Cauconi, vel ut Ælianus, Glauconis filio, uter prior taurum devoraret.

CAPUT III.

Locus apud Athenæum & apud Jo. Zezen lectioni genuinæ reſtitutus, de Lityerſe gulone.

INexplebilis iſta Herculis & prodigioſa voracitas admonet me quaſi dedita occaſione, ut ſanare inſiſtam verſus Soſithei Tragici ſcriptoris de ſimili gulone Lityerſe, qui nothus Midæ regis filius Celænis in Phrygia regnavit, homo vultu effero & truculento, ſed bibo glutoque ſupra fidem maximus, qui totum vini dolium uno die ebibendo vacuabat, triumque clitellariorum aſinorum onus panes devorabat. Sed præſtat autoris ipſius verba ex fabula Daphnis ſive Lityerſes inſcripta referre: perperàm enim apud Zezen Soſibius nominatur verſuum autor, ut & fabulæ titulus Daphthis pro Daphnis. Adſcribam autem prius lectionem, quæ videtur mihi ſanior, emendaturus poſtea corruptam utrobique, apud Athenæum in decimo, & Zezen Chiliade 2. Verſus ſunt ſenarii trimetri:

οὗτος δ᾽ ἐκείνου παῖς παρέμπλαστος νόθος,
μητρὸς δ᾽ ὁποίας ἡ τεκοῦσ᾽ ἐπίσταται,
ἔσθει μὲν ἄρτους τρεῖς ὅλους κανθηλίους
τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας, πίνει θ᾽ ἅμα

καλὸν μετρητὴν, τὸν δεκάμφορον πίθον,
ἐργάζεται δ᾽ ἐλαφρὰ πρὸς τὰ φορτία.

Versum versu pro viribus conabor reddere:

At filius Midæ Celænæi nothus,
Qua matre, dubium est, ipsa noverit parens,
Treis quantum asellos prægravet, panes vorat,
Brevi die, simulque deterget bibens
Justum cadum, decem amphorarum dolium,
Redditque jumentis onus portatile.

Apud Athenæum loco præallegató tres soli jambici leguntur ad Polycletæam illam normam emendandi:

ἔσθει μὲν αὐτὸς τρεῖς ὅλους κανθηλίους,
τρὶς τῆς βραχείας ἡμέρας. πίνει θ᾽ ἕνα
καλὸν μετρίτην, τόνδε καρποφόρον πίθον.

Posteriores duo apud Zezen malè quoque scribuntur hoc modo:

τῆς δὲ βραχίας ἡμέρας πίνειθ᾽ ἅμα
καλῶν μετρητήν. In his pro τῆς δὲ lege τρὶς τῆς. & loco καλῶν καλὸν, nisi velis ex Lityersæ æstimatione istud dici, qui dolium vini decem amphorarum capax cadi sive metretæ nomine extenuando, velut rem nihili & potatu facilem vocitarit, quum tamen in mensura ingens sit discrimen: nam metretes seu cadus (idem enim sunt) sextarios duos & septuaginta complet teste Nicandri interprete: tantundem enim continent amphoræ duæ, quod doctissimè collegit Georg. Agricola. At dolium de-

decem amphorarum qui epotarit, is trecentos sexaginta sextarios in inexhaustam alvi voraginem demerserit; cujus rei fidem penes autorem deposuero. Illud verò de hoc Lityerse proditum quoque memoriæ est, quòd viatores compellere consueverit ad resecandam falce colligendamve messem, quorum truncatis capitibus lacera corpora intra manipulos illigabat: occisus ab Hercule postea justissimas immanitatis suæ pœnas, graviores meritus, dedit.

CAPUT IV.

Apud Galenum locus emendatus in Græcis codicibus.

INcredibilis illa & extra controversiam potentissima Romani Imperii majestas compellit meminisse me Polemonis Laodicæi rhetoris dicti, ne vitio scriptorum ut est corruptum latêre possit. Ejus Polemonis complura memorantur à Philostrato in Sophistis egregiè dicta: at illud concinnum, & festiva brevitate memorabile est dicterium, quo Romam orbis compendium nominavit, quod à Galeno lib. I. commentariorum περὶ ἄρθρων in scripta relatum est, sed corrupta Græcorum codicum fide, ubi de sua profectione ita loquitur: Postquam diu multumque Smyrnæ egi, Romam absoluto secundo & tricesimo ætatis anno perrexi,

rexi, urbem tanta hominum copia inundantem, ut laborasse putandus sit rhetor Polemon, dum eam orbis compendium appellat. Græcè legendum est, ὥστε πένεσθαι πολέμωνα τὸν ῥήτορα τῆς οἰκουμένης ἐπιτομὴν αὐτὴν εἰπόντα. perperàm enim in expletivas voculas soluta est dictionis compages, in ἐπὶ τὸ μή. Huc adscribere libet elogium ejusdem urbis Dionysii Halicarnassæi vocantis eam ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσης πόλιν, principem terra marique urbem. & alterum Julii Frontini ex libello de aquæductibus in hæc verba: Regina & domina orbis indies, quæ terrarum dea consistit, cui par nihil, & nihil secundum: quod postremum ex Martiali in epigram. 12. mutuatus est ille, ubi sic ait:

Terrarum Dea gentiumque Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum.

CAPUT V.

Juvenalis locus explicatus.

JUvenalis satyra duodecima inter cætera, quæ refert, Catullum naufragii metuentem in mare præcipitasse, enumerat,

Urna cratera capacem, Et dignum sitiente Pholo.

vastæ magnitudinis & ingentem designans: quod illum mutuatum esse ex Stesichoro Lyrico poëta arbitror, qui Centaurorum & Lapitharum convivium describens ait Pholum

(quem

(quem propterea hoſpitem Alcidæ nuncupat Lucanus) impleviſſe Herculi craterem trium lagenarum capacem, quem prior ipſe obbibiſſet: amplum autem fuiſſe oportuit, qui urnam, hoc eſt, quatuor & viginti ſextarios caperet, ut & τελλάγυνον. Eſt autem lagena vinarium vas, ſed fictile, in quo vinum aſſervabatur in conviviis deplendum. Verba autem Steſichori iſta ſunt:

Σκυφίον ἢ λαβὼν δέπας ἔμμετρον ὡς τελλάγυνον
Πῖεν ἐπισχόμενος, τό ῥά οἱ παρέθηκε Φόλος κεράσας.

Hercules (de eo enim loquitur) acceptum in manus ſcyphum plenum, trium lagenarum capacem, ori admovens obbibit, quem Pholus ipſi infuderat. Meminit & Herculei crateris Statius, quem duo juvenes vix portabant.

CAPUT VI.

Vox quaſſabundus interpolata apud Macrobium.

QUatiendi vocabulum ad temulentiam largioremque potationem traduxiſſe Horatium in Odis, exemplo Menandri in Adelphis, qui καζσείειν eo ſenſu uſurparit, & Philemonis Comici, annotatum eſt à me in commentariis, quos in eum autorem ſcripſi: atque ab ea voce quaſſabundum dici videri pro ebrio apud Macrobium in ſaturnal. 5. cap. 21. ubi ait, Herculem fictores veteres

non

non sine causa cum poculo fecerunt, & nonnunquam quassabundum & ebrium. sed locum majore cum retractatione diligentius examinans, non sectionis ustionisve illum indigere, sed molli tantùm malagmate opus esse judicavi, uti sanaretur: quod futurum est, si pro quassabundum (quæ vox in prædicta significatione Latinis auribus satis peregrina est) reponas cassabundum, quod vocabulum crebrò cadentem notat Sex. Pompejo teste, apud quem tamen malè geminato ss scriptum invenio, deductum à verbo casare, ex iterativorum sive frequentativorum classe: pro quo receptius est aliud casitare.

CAPUT VII.

Locus Horatii expositus ex Sermonibus. Cur insani porcum Laribus immolarent.

DE eo, qui insania non vexetur, dictum est ab Horatio lib. 2. Sermo. sat. 3.

Immolet æquis Hic porcum Laribus.

Cujus dicti rationem ab interpretibus non expendi demiror. Constat quidem ex Varrone de re rustica lib. 2. & ex aliis, porço immolato expiari insanos, quod vel ex joco Plautino in Menæchmis liquidò ostenditur, ubi ait: Quibus hîc preciis væneunt porci synceri? nummum à me accipe, jube te piari de mea pecunia, nam equidem insanum te esse certò scio.

Et

Et iterum : Jube, ſi ſapis, porculum afferri tibi : id quod dicitur homini inſani cerebri & emotæ mentis. Cur verò id piaculi genus antiquis uſitatum fuerit, dicam ego quod ex arcanis illorum ſacris erutum opinor. Maniam Græci inſipientiam inſaniamve dicunt, ſive, quòd mentem ultra modum laxet, à μανὸν, quod remiſſum & molle ſignificat: ſive, quòd pertinacius corpus teneat, & difficulter expellatur, quaſi μονίαν dicas: ſive, quòd ea capti ſolitudinem appetant, παρὰ τὸ μονοῦσθαι, uti à Cælio Aureliano ſcriptis eſt proditum. Atenim Maniam hanc, undecunque appellationem ſortita ſit, Larum matrem fuiſſe cognominatam pronunciavit Varro lib. de analogia 2. & ex eo repetiit Arnobius lib. adverſus gentes tertio. quin & Sex. Pompejus Maniam Manium deorum, qui iidem & Lares dicuntur, aviam matremve fuiſſe ſcribit : utriuſque enim opinionis eſſe autores. Hinc factum ſanè puto, ut vecordes homines & inſani Laribus ſacrificarent, ut qui ejuſdem cum matre poteſtatis eſſent participes, aut qui propitio numine Maniam genitricem συμβωμὸν καὶ σύνναον placarent, inſaniæque aſperginem detergerent. Meritò autem videtur immolari porcus Laribus, qui & Grundiles à grunniendi appellatione denominantur.

CA-

CAPUT VIII.

De nepotino luxu Chiesii cujusdam Romani civis.

NEpotinis sumptibus superasse prodigiorum omnium ingenia Cajus Caligula memoratur à Suetonio Tranquillo. Cleopatræ luxum immanem cœna unica refert Plinius. Sed reginæ potentissimæ & Imperatoris maximi ista exempla sunt, & quidem rara: at privatum hominem ad prodigiosi luxus enormem licitationem, non macelli unius, sed peregrini quoque orbis conturbatricem, aspirasse quis non merito maximo demiretur? Is fuit Augustinus quidam Chiesius Rom. trapezites, qui Leoni x. Pontifici Max. totique purpurei senatus cœtui, exterorumque Regum Legatis ob filium ab illo baptismi lavacro tinctum splendidissima (ut ita dicam) repotia constituit; in quibus non satis fuit eduliorum omnis generis missuumque exquisitissimorum apparatui modum omnem ademisse, nisi etiam lances, pinaces, cæteraque cùm escaria vasa, tum potus instrumenta ex argento affabrè facta omnia in Tyberis præterlabentis alveum, inani luxus ostento, præcipitarentur, idque non una modò, sed pluribus quoque vicibus, quotiescunque scenicum illud ferculorum & mensarum choragium mutandum foret: atque ista parvo

conſtitiſſe æſtimandum erat, niſi & alieno ex orbe petitarum immani precio avium (quas Pſittacos nominamus) ſolæ linguæ variis in patinis condîtæ, ultimo ferculo omnem luxus oſtentationem longè ſuperaſſent.

CAPUT IX.

De luxu temporum præpoſtero apud Rom. Item Pacati Drepani locus expenſus.

FAmoſus iſtius hominis luxus refricat mihi memoriam planè ſimilis luxuriæ Romanorum, in qua deſcribenda quaſi ex condicto certaſſe duo magni nominis Panegyriſtæ, qui ex vetuſtate nobis reliqui ſunt, videntur, Mamertinus Promertinus Juliani prætorio præfectus, & Latinus Pacatus Drepanus: ille in Panegyrico Juliano, hic Theodoſio Impp. dicto. Prioris verba ſunt: Quin etiam prandiorum ac cœnarum magnitudines R. P. ſanciebat, cùm quæſitiſſimæ dapes non guſtu, ſed difficultatibus æſtimarentur, miracula avium, longinqui maris piſces, alieni temporis poma, æſtivæ nives, hybernæ roſæ. Hæc ille: quæ æmulatione quadam ductus alter exprimere voluiſſe videtur in hæc verba: Neminem unum inveniri, qui auderet ad penum regiam flagitare remotorum littorum piſcem, peregrini aëris volucrem, alieni temporis florem. Nam de-

P licati

dicati illi ac fluentes, quales tulit ſæpe reſpub. parum ſe lautos putabant, niſi luxuria vertiſſet annum, niſi hybernæ poculis roſæ innataſſent, niſi æſtivam in gemmis capacibus glaciem Falerna fregiſſent. horum gulæ anguſtus erat noſter orbis, nanque appoſitas dapes non ſapore, ſed ſumptu. Illis demum cibis acquieſcebant, quos extremus oriens, aut poſitus extra Rom. imperium Colchus, aut famoſa naufragiis maria miſiſſent, quos invitæ quodammodo reluctantique naturæ hominum pericla rapuiſſent. Quæ verboſius adſcripſi propterea, ut ſtudioſi loca committerent inter ſe atque conferrent, quanta brevitas, quanta item exornatio utrinque hauriri queat ad ſcribendi uſum. Illud verò, quod ſequitur in eodem autore, expenſu digniſſimum puto, ubi ait: Nonne cognovimus, cujuſdam retro principis non prandia ſæpe, ſed fercula ſeſtertiûm millies æſtimata patrimoniorum equeſtrium precia traxiſſe? Quis enim aut ſeſtertium millies, hoc eſt, vicies quinquies centena Coronatorum millia, unico prandio, ne dicam nunc ferculo, abſumi poſſe crediderit? aut ad eam ſummam aſcendiſſe cenſum equeſtrem? fidem enim omnem tranſcendere magno diſcrimine videtur utrunque: ſiquidem lautitiæ magnificentiæque unicum exemplum, quod Cleopatra edidit,

cui

cui nihil astrui ulterius posset, centies sestertiûm collegit, hoc est, ducenta quinquaginta aureorum millia: & censum equestrem sub Julio Cæs. quadringenta sestertia, hoc est, decem coronatorum millia pependisse constat. Interpolandum igitur nonnihil locum dubiæ fidei autumo, & legendum ἀξιοπιστοτέρως sestertiis mille, quæ summa etiamnum immanis est, quippe quæ ad viginti quinque aureorum Coronatorum millia ascendat, & propiore aliquanto confinio attingat equestris census limites, quos cum imperio excrevisse verisimile est: ut ita legatur, non prandia sæpe, sed fercula sestertiis mille æstimata &c. Sentire autem illum puto de Vero Antonino Cæs. qui convivium opulentissimum dedit, quod æstimatum fuerit sexagies centenis millibus sestertiorum, ut id verbis Julii Capitolini repetam; sive quod idem est, sexagies sestertium: qua taxatione audita M. Antoninus Imp. ingemuisse dicitur, & publicum fatum doluisse: quæ summa in caput collecta, centena quinquagena Coronatorum millia constituit: ut inde colligere liceat, fercula nonnulla ad mille sestertia pervenisse, hoc est, viginti quinque millium aureorum summam. Equidem non detrecto, quin penes Budæum ejusmodi locorum σπουδαῖον æstimatorem, aliosque

polyhiſtoras, æquum ſit judicium.

CAPUT X.

Locus ex Vellejo Paterculo ad examen revocatus.

UTi Cæcias nubes, ferrum Adamas, ſuccinum aceres, catena ſuos nexus ducit, ita trahit loci unius occaſio alterum: controverſia enim illa ſupputationis iniquioris in apparatu cœnæ extrahit hanc, quæ in rationem repetundarum cadere poſſe videtur, quæ talis eſt. Nocte, quæ nefariam necem Julii Cæſ. conjuratorum manibus interfecti ſecuta eſt, conſtat ex Appiano lib. 2. ejus pecunias cum imperii codicillis, ſive Antonii, ſive Calphurniæ uxoris juſſu, quo à minus ſecura in tutiorem Antonii domum deferrentur, fuiſſe tranſportatas, quarum ſumma immenſum diſcrepare invenitur, niſi, immutata paululum codicis Vellejani fide, concilietur inter ſe autorum conſenſus mutuus. Velleii verba ſunt: H. S. ſepties millies depoſitum à C. Cæſare ad ædem Opis occupatum ab Antonio, actorum ejuſdem, inſertis falſis, civitatibusque corruptis, commentariis. Quæ ſumma nimis quàm immenſa eſt, ut quæ ad Gallicanæ monetæ rationem rem revocando contineat centies ſeptuagies quinquies centena Coronatorum

millia. Cui tamen nihil derogandum putarem, quum longè majora coëgiſſe Tiberius dicatur, niſi obſtaret Plutarchi autoritas non uno in loco, quæ ad H S millies hanc ſummam deducit: ſic enim ait in Cicerone; Donec Cæſar Auguſtus ex Apollonia veniens hæreditatem C. Cæſaris accepit, & cum Antonio in contentionem deſcendit ob bis mille quingentas myriades, quas ille è ſubſtantia Cæſaris occupabat. Hæc ſumma, ſi Romano more loqui inſiſtamus, efficit H S millies, hoc eſt, vicies & quinquies centena coronatorum millia, eademque fuerit cum Paterculi, ſi inducas expungasve vocem illam ſepties: inciditque fermè cum altera, quam idem Plut. in Antonio ad quatuor talenta deduxit, quæ vicies & quater centena Coronat. millia conſtituunt paululo minore ſumma, quam H S millies complectatur. ſic enim ſonant ejus verba: ἥτε γυνὴ καλπουρνία πιστεύσασα τῶν χρημάτων τὰ πλεῖστα κατέθετο πρὸς αὐτὸν ἐκ τῆς οἰκίας, εἰς λόγον τὰ σύμπαντα τετρακισχιλίων ταλάντων. id eſt: Uxor Cæſ. Calphurnia maximam pecuniarum partem in ædes Antonii depoſuit illius fidei eas credens ad ſummam in univerſum quater mille talentorum. Conſenſus horum locorum efficit, ut apud Paterculum legendum contendam ſeſtertium millies, non autem ſepties

pties millies, donec certiora edocear.

CAPUT XI.

De Batavia locus, in Panegyrista restitutus.

IN Panegyrico Maximiano Augusto dicto, de cujus autore dubia lis est, sive is Mamertinus fuerit, sive Belga, ita scriptum de Batavorum insula invenio. Quanquam illa regio divinis expeditionibus tuis, Cæsar, vendicata atque purgata, quam obliquis meatibus callidis interfluit, quanquam divortio sui Rhenus amplectitur, penè, ut cum verbi periculo loquar, terra non est; ita penitus aquis imbuta permaduit, ut non solum qua manifestè plaustris est cedat ad nixum, & hauriat pressa vestigium, sed etiam ubi paulò videtur firmior pedum pulsu tentata quatiatur, & sentire se procul mota pondus testetur, ita ut res est, subjacentibus innatat, & suspensa latè vacillat. Quibus verbis ita graphicè & ad amussim Bataviæ solum depinxit, ut nullus pictor melius, nullus rhetor ornatius magisve appositè dicendo assequi queat; nisi quòd subesse mendas suspicio est, ita ut restituendam hunc in modum lectionem existimem. Quanquam illa regio divinis expeditionibus tuis, Cæsar, vindicata atque purgata, quam obliquis meatibus Scaldis in-

terfluit, quamque divortio sui Rhenus amplectitur, penè (ut cum verbi periculo loquar) terra non est; ita penitus aquis imbuta permaduit, ut non solum qua manifestè palustris est cedat ad nixum, & reliqua. Nam quòd pro callidis reposuerim Scaldis, non temerè nec sine autore facio. quid enim acervata bina epitheta præter Latinorum fermè autorum usum sibi volunt? quid callidi significatio huic loco aliena huc facit? Atenim ego facilem fuisse lapsum in duobus verbis non ita multum absimilis soni, ignorante scriptore, quid Scaldis esset, contenderim: nisi quis pugnet legendum esse Vahalis, quod alterius cornu Rheni nomen fuit, vel Cornelio Tacito teste, qui lib. 2. ita scribit: Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi, velut in duos amnes dividitur, servatque nomen & violentiam cursu, quà Germaniam prævehitur, donec Oceano misceatur, ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Quibus ex verbis facilè liquet, alterum Rheni ostium, quod Belgicæ oram prævehitur, Mosæ nomine hodie clarum Vahalim supe-

rioribus locis, ubi divortii initium est, dictum fuisse, fortassis ab arenæ, qua tingitur, subruffo colore, quem Valum vocant, quo nomine equum (quo Belisarius fortissimus dux invectus fuisse legitur in Gothorum exercitum) subruffi coloris designabant Gothi, jaculis solum illum appetentes, uti apud Procopium legitur. Quoniam autem Bataviæ solum ita ad ingressum intremit, & pressum sidit, concutiturque, quod de hac insula ut elegantissimè, ita verissimè dixit, hinc ego factum puto, ut Hollandiæ, quæ Bataviæ pars est, nomen à cavitate creatum sit: siquidem ad pedum pulsum concuti eam certum est, & procul etiam pondus videri sentire, atque vacillare, velut aquis innatantem, rideat licet Martinus Dorpius hanc nominis rationem. Addit & suam conjecturam de insulæ hujus nomine Petrus Nannius noster in suis symmictis, illum legat, si quem juvat ista cognitio.

CAPUT XII.

Quòd ethnici singulas corporis partes peculiaribus suis diis deputarint.

ANilis & frivolæ gentilium superstitionis plenissimi sunt libri omnes: at illud insigniter ridiculam eorum opinionem testatam facit, quòd singulas humani corporis particulas,

culas singulos deos obtinere existimarent: quod Tiberianus in Prometheo ita extulit, ut dicat deos singulares sui partes homini contribuisse, quas sibi vindicent, suæque tutelæ proprias agnoscant. Caput nanque Jovi deferunt, Neptuno pectus, cinctum Marti, quo spectasse Homerum putant in Agamemnone describendo:

ὄμματα καὶ κεφαλὴν ἴκελος διῒ τερπικεραύνῳ,
ἄρεϊ δὲ ζώνην, στέρνον δὲ ποσειδάωνι.

Frontem Genio sacram facit Servius, unde, inquit, deum venerantes frontem tangimus. Supercilia in Junonis tutela fuisse ait Sextus Pompejus, quòd iis protegantur oculi, per quos luce fruimur, quam à Junone tribui putabant, Lucina inde dicta. Oculos Cupidini Veneris filio, in quibus excubet, ceu specula quadam, tribuit Philostratus: Minervæ eos sacros tradit Fulgentius. Aurem Memoriæ consecratam refert Servius, quo respexit & Plinius lib. 11. ita scribens: Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestamur. Et Virgilius:

Cynthius aurem Vellit & admonuit.

Locus item retro aurem dextram Nemesi attributus fuit, quo referimus, ut Plinii verbis dicam, tacto ore proximum à minimo digitum, veniam sermonis à diis ibi recondentes. Dextra Fidei sacra est, nam in fide

porrigitur, de qua alibi à nobis dictum abundè est. Dorsum & posticæ partes Plutoni propriæ adscribuntur ab Artemidoro lib. 1. Onirocrit. ubi ait: νῶτα καὶ τὰ ὀπίσθια πάντα Πλούτωνος αὐτὰ καλοῦσιν ἴδια. Renes & inguina Veneri adjudicantur. Pedes Mercurio, uti in libris τῶν φυσιολογουμένων scripto proditum est à Democrito. Genua Misericordiæ consignavit antiquitas, quòd ea supplices attingant, ad hæc manus tendant, hæc ut aras adorent, ut inquit Plinius. Misericordiam autem in dearum numero fuisse olim, testatur ejus apud Athenienses ara; teste Pausania & Philostrato. Tali plantæve pedum in Thetidis potestate fuerunt. Digiti Minervæ consecrati, Servio teste: quò referri potest illud Epigrammatarii Rufini:

ὄμματ' ἔχεις ἥρης, μελίτη, τὰς χεῖρας ἀθήνης,
τοὺς μαζοὺς παφίης, τὰ σφυρὰ τῆς θετίδος. id est:

Lumina Junonis tibi sunt, digitique Minervæ,
Cum Thetidis talis, ubera Cyprigenæ.

CAPUT XIII.

De talis mirum. Item Fulgentii locus à menda assertus.

ILlud verò mirum mihi videtur, & feriatis ingeniis altiore indagine exquirendum, an talorum ratio ad libidinis pruriginem aliquid

quid faciat, quod à Fulgentio Placiade annotatum est: ait enim in talo venas esse, quæ ad renum, femorum, atque virilium rationem pertineant, unde & venæ aliquæ ad pollicem usque tendant, quod tractantes & physici & mulieres ad obtinendos partus, & ischiadicos eodem, ut inquit, phlebotomant loco, & emplastron entaticon (peperàm enim ibi scribitur emplastromentaticum una voce) quem stysiden vocavit, Africanus in Astrosophistis pollici & talo imponendum præcepit. Quin & Orphei testimonio affirmat illum locum principalem esse libidinis. Emplastron autem ἐνταλικὸν vocavit, quod appositum tentiginem virilium concitat, ἀπὸ τῆς ἐντάσεως: quod & alio vocabulo obscuriore dixit Aphricanus στυσίδην ab arrectionis facultate, παρὰ τὸ στύειν. Ad quod verbum alludens veterum quispiam Comico sale seipsum appellat ἀστυάνακτα, non arrigentem, ὡς μὴ στύοντα, τουτέστι μὴ πεφυκότα ἐντείνειν τὸ αἰδοῖον κατὰ ἔρωτα, quod in Iliados 6. apud Eustathium invenias. Et apud Athenæum Diana virgo σύμμαχα μισεῖν dicitur. Itaque mirari satis non potui, qua fronte indoctus quidam, qui tamen Philomusi nomine gloriatur, in annotationibus illic suis scribere veritus non fuerit, Emplastromentaticum vocari omne id, quod ad emplastrationem faciat:

ac

ac potius legendum contendit emplaſtron mentaticum, quod è menta herba fieret. & Steriden pro Steſide eſſe tanquam fulcimentum & columen valetudinis fidelioris à ϛηρίζω. Diſpeream, ſi quid unquam in vita legi ineptius frigidiusque, quod vel Neronianas thermas refrigerare queat.

CAPUT XIV.

De Scytale Laconica.

ACHæus Eretrienſis poëta, qui pleraque ſtudio obtenebrare dictus fuit, in Iride Satyrica, ænigmaticè Laconicam Scytalen vocat πλεκτὸν σπαρτιάτην γραπτὸν κύρβιν. ac κύρβιν quidem, quòd ut in κυρβέσι publicis videlicet tabulis leges exaratæ erant, ita in Scytale præcepta ad duces & imperatores militiæ inſcribebantur. Spartanam verò à civitate, cui uni recepta in uſu miſſitandarum ſcytalarum ratio fuiſſe legitur. Implexam verò ſcriptamque, quoniam Scytalen circumvolventes candido loro Lacones quæ volebant ſcribere conſueverant, ut Athenæus lib. 10. exponit. Elegantiſſimè verò præter Suidam & Au. Gellium deſcribit Scytalen Auſonius in quadam ad Paulinum epiſtola, ubi varios enumerat occultè ſcribendi modos: ſic enim canit,

Vel Lacedæmoniam Scytalen imitare, libelli
Segmina Pergamei tereti circundata ligno
Perpetuo inscribens versu, qui deinde solutus
Non respondentes sparso dabit ordine formas,
Donec consimilis ligni replicetur in orbes.

In quibus versibus clarissimè nominat Pergameum libellum chartam Pergamenam designans, quod candidum lorum, ἵμαντα λευκὸν vocant Athenæus & Suidas: Aul Gellius simpliciter lorum obscuriore sensu. Meminit Scytales Laconicæ Basilius in epistola ad Candidianum, ἐφοβούμην προσβλέπων, ὡς οὐδεὶς ἐν αἰτίαις ὢν σπαρτιάτης λακωνικὴν σκυτάλην. hoc est: Quo tempore ceram solvebam, expavi literas intuens, non minore metu percussus, quàm solet Spartanus criminis sibi conscius, inspecta Laconica Scytale. „ D. „ Clemens lib. 2. stromatum, ἴσασι δὲ ἕλλη- „ νες τὰς τῶν ἐν λακεδαίμονι Ἐφόρων σκυτάλας, νό- „ μῳ ἐπὶ ξύλων ἀναγεγραμμένας. i. e. Norunt „ Græci Lacedæmoniorum Tribunorum „ Scytalas in ligneis taleis rite descriptas.

CAPUT XV.

Ausonii versus de Mida rege expositi, & Petronii Arbitri.

IN eadem Ausonii epistola de Mida Lydiæ rege asininis auriculis deformato, ejusque rei indicio occultè à tonsore mani-

fe-

festato, intelligendi sunt versus illi:

Depressis scrobibus vitium regale minister
Credidit, idque diu texit fidissima tellus,
Insperata dehinc vento cantavit arundo.

Quam fabulam quia cultissimis versibus reddidit Petronius Arbiter, non perinde omnium manibus extritus autor, lubet hîc adscribere ejus verbis:

Sic commissa ferens, avidus reserare minister,
Fodit humum, regisque latentes prodidit aures.
Concepit nam terra sonum, calamique loquentes
Invenere Midam, qualem conceperat index.

Latius ista pertractat Metamorphoseωs undecimo Ovidius.

CAPUT XVI.

Celeritatem illaudatam esse in scribendo, exemplis aliquot docetur.

MUltis placet extemporalis quædam scriptitandi ratio, & in conficiendis libris celeritas, velut exprompti atque in numerato positi ingenii argumentum: at mihi secus videtur, probaturque impensius diligentia accurata & longiore tempore judicii confirmatore expressa. illic verba velut primoribus in labris nata, aut superficiario ingenii æquore natantia eduntur: hîc lectionis multifariæ opes tanquam è sanctiore quodam ærario reconditæ promuntur: illic su-

spe-

ſpecta facit omnia & cicatricoſa ſcribendi facilitas & curſus: hîc habito delectu rerum verborumque pondera examinantur felicius, & exhibentur. Quid, quòd celeriter nata, celeriter etiam intereunt? & Horatius etiam in nonum annum premi, quo feliciter ſub incude retractentur, opera monet. Idem reprehendendum carmen ait, quod non coërcuerit multa dies & multa litura. ἡ γὰρ ἐν τῷ ποιεῖν εὐχέρεια, καὶ ταχύτης, οὐκ ἐντίθησι βάρος ἔργῳ μόνιμον, οὐδὲ κάλλους ἀκρίβειαν. ὁ δ᾽ εἰς τὴν γένεσιν τῷ πόνῳ προσδανεισθεὶς χρόνος, ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῶν γενομένων τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν; ut in Pericle inquit Plutarchus: nam operis facilitas celeritasque non addit illi pondus ſolidum aut duraturum; neque exactam pulchritudinem: at temporis longinquitas labori velut fœneratò accedens, ei, quod naſcitur, robur firmitatemque adjicit. Seneca nihil ordinatum eſſe dicit, quod præcipitatur & properat. Agatharchus pictor magnos ſibi ſpiritus ſumebat de pingendi celeritate: quod quum intellexiſſet Zeuxis; Diu, inquit, ego pingo, quia pingo æternitati, uti refert Valerius Maximus. Similiter pictori parum perito de celeritate glorianti, demonſtrataque pinace illam modò à ſe pictam dictitanti, reſpondit nobiliſſimus pictor Apelles: Etiam tacente te res loquitur, ex tempore pictam,

Lau-

Laudatur Lysiæ oratoris exemplum, negantis se scripturum festinatò & præcipitanter composita, velut musteo quodam calore nata: ὐ γὰρ ἔγωγε, inquit, βύλομαι συντάττειν τὰ ἐσπευσμένα. Virgilium paucissimos die composuisse versus, autor est Varus: imò ursæ more parere se versus, ac lambendo fingere gloriatum ipsum fuisse, refert Donatus. Sic scripsisse & Sallustium accepimus, ut inquit Fabius: & sanè manifestus est etiam ex ipso opere labor. Isocratem decennium propè absumpsisse in editione orationis Panathenaicæ commemorant Lysias, Fabius. Plutarchus tres propemodum Olympiadas insumptas refert. Convenientissimum huic loco est illud Aristidæ sophistæ dictum, à Philostrato lib. 2. in scripta relatum, quo Marco Imper. sciscitanti, quando ipsum auditurus foret, respondit: Hodiernum diem exime, at cras audies: neque enim vomentium è numero sumus, sed elaborantium. ὐ γάρ ἐσμὲν τῶν ἐμύντων, ἀλλὰ τῶν ἀκριβύντων. Ita Mar. Antonius librum de ebrietate à se scriptum, evomuisse alicubi legitur in probri loco. Scriptorum itaque præcipitatio ista & veluti abortus nunquam in laudis loco ponenda est, quod ex tam multis clarorum virorum exemplis abundè colligitur. „ Eat nunc Al-
„ cidamas, & extemporalem dicendi ratio-
„ nem,

„ nem ſtyli exercitationi anteponat : quaſi „ vero plus ſapere , majusque ingenii lumen „ oſtendere exiſtimandi ſint , qui temere & „ fortuitò quicquid in buccam venerit pro- „ ferunt , quam qui operoſe & cum apparatu „ ſcribant ; quaſique fortuita oratio præme- „ ditata ſit præſtabilior , quod Græcè ſuavius „ ſonat, προυργιαίτερον ἡγεῖσθαι τὴν τύχην τῆς προ- „ νοίας.

CAPUT XVII.

Quis extemporalis dictionis monſtrator & autor fuerit.

EXtemporalis orationis, quam αὐτοσχέδιον & σχέδιον λόγον Græci vocant, princeps videtur fuiſſe Gorgias Leontinus patre Carmantida natus, neglectum cultus in orationibus approbans, ut in Eliacῶn 2. ſcribit Pauſanias: is enim Athenis in theatrum progreſſus, primus auſus fuit dicere, προβάλλετε, id eſt, proponite; innuens, nihil omnium latere ſe, & quavis de re propoſita paratum diſſerere, ut Flavius Philoſtratus commemorat. quod & Cicero non uno in loco repetit his verbis: Is princeps ex omnibus auſus eſt in conventu poſcere, qua de re quiſque vellet audire. Quin apud Platonem Gorgias de omni re, quæcunque in diſceptationem quæſtionemque vocaretur, copioſiſſimè ſe dicturum profitetur. hinc

γοργιαῖον apud Synesium proverbialiter accipi videtur pro eo, quod affectatum est & turgidum. & ab hujus viri studio Thessali γοργιάζειν dicebant τὸ ῥητορεύειν oratorem agere, quod in Philostrati epistolis lectum est. Alii Æschinem Atrometi filium invenisse τὸ σχεδιάζειν, hoc est, ex tempore orare, scribunt, qui tempore Mausoli Cariæ regis Rhodum profectus extemporanea oratione illum celebravit. Sunt qui à Pericle fluxisse σχεδίων λόγων fontes memorant. neque desunt qui ad Pythonem Byzantinum hujus inventionis gloriam trahunt. Pausanias Anaximenem primùm αὐτοσχεδίως εἰπεῖν, id est, ex tempore dicere invenisse scribit.

CAPUT XVIII.

Erasmi lapsus in apophtheg.

POlycleti statuarii dictum est elegantiore & argutiore sensu, quàm ut conniventer prætermi debeat, quod Erasmus ita reddidit: Polycletus statuarius dicere solet, eorum opificium esse molestissimum, quibuscunque lutum perveniret ad ungues, plastas opinor ac figulos notans. Hæc ille, sed toto cœlo à genuina dicentis sententia aberrans: quid enim gratiæ habet aut veneris; aut quàm neutiquam verum est dicterium illud, quòd figulorum molestissimum sit opificium? Longè aliud indi-

dicare voluit ejus dicti autor, nempe tunc maxima in difficultate versari opificem, & quemcunque alium operis autorem, quando summa illi opera imponenda est, quando ad unguem perpoliendum est illud & elimandum, ne quid hiet, ne quid asperius resultet, neve quid protuberet: ars enim omnis à rudimento informi καὶ ἀτυπώτῳ incipit, deinde paulatim formam addit cuique rei suam & articulatim effigiat, perfecto demum opere & absoluto ultima manus accedit, quo tempore maximus autorem manet labor: propterea inquit, χαλεπώτατον εἶναι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γένηται. hoc est, Difficillimum esse opus, quando in ungue versatur lutum. Huc spectat parœmiacus ille loquendi modus, quo ut quidque est absolutum maximè, & exquisitissima diligentia curaque elaboratum, ita ad unguem illud esse factum dicimus. Illud verò addendum est obiter in Plutarcho libro symposiac. 2. ubi hujus apophthegmatis fit mentio, vitiose legi ὄχι pro ὄνυχι.

CAPUT XIX.

Ammiani Marcellini loci aliquot emendati. Item Morilloni doctissimi hominis judicium de oratione Juliani.

EX Nazianzeno constat Julianum Imperat. quem ἀποστάτην nonnulli, ut Christianissimi

mi desertorem, Eustathius semper παραβάτην transgressorem nominat, orationem scripsisse duplici titulo inscriptam, Αντιοχικὸν ἢ μισοπώγωνα: ac Antiochicam quidem ab Orientis apice Antiochia, erga quam civitatem mirificè affectus fuit ob applausus & lætas acclamationes hominum salutare sidus illum nominantium: vel quòd in ea urbe Christum profitentium ingens esset numerus. Misopogona verò quasi barbæ insectatricem à gente Christum profitente, quæ magistri sui exemplo ea tempestate barbam alere consuerat. Istud apud Ammianum quoque legitur lib. 22. sed corrupto altero titulo. locum, ut est vitiosus, adscribam. Quocirca in eos deinceps sæviens, ut obtrectatores & contumaces, volumen composuit invectivum, quod Antiochiense, vel misso Pagonem appellavit, probra civitatis infensamenta annumerans. Ubi pro misso Pagonem constanter legendum esse Misopogonem, indubitatum ex antedictis fit: rursus pro infensamenta divulsim lege infensa mente. Eodem lib. ubi legitur vipereis, ut ita dixerim, morsib. ab eo sæpius appetitus, insulllionatus, ut ferebatur: scribendum est in fullonia natus. Et iterum: Ubique propinquans in speciem alicujus nominis votis excipitur: repone numinis loco nominis. Apud eundem lib. 25. sic lege: Recolebat sæpe dictum Lyrici

rici Bacchylidis, quem legebat jucundè id asserentis: vitiose nanque illic scriptum invenies Basilidis. Illud vero ut accessorium, sed minimè ociosum aut παρεργον, adscribendum est de judicio Antonii Morilloni super inscriptione libri Juliani modò citati: est enim is vir multijuga doctrina, & omnifaria, si quis alius, lectione, quemque humanitatis & philosophiæ omnis ἀφροδίτην καὶ χάριτα voces, quod de Porphyrio Eunapius dixit: is ergo retulit mihi ex oculata manuscriptorum codicum fide, orationem illam inscribi non Ἀντιοχικὸν denominativè, sed Ἀντίοχον dentato titulo ab Antiocho truculento & aspero tonsore, de quo mentionem fecerit Martialis alicubi, ubi ait: Solus habet cor, tonsorem qui timet Antiochum. Sed an Græculo homini tanta fuerit rerum Romanarum sua ætate longè priorum cognitio, ut in Græcæ orationis inscriptione mordaci aceto condienda Latini nominis ex hominum memoria præ vetustate propè aboliti usucapione famam libri titulo acquirere sategerit, curiose excutiendum aliis omitto.

CAPUT XX.

Locus unus & alter ex Ciceronis libris de Deorum natura germanæ lectioni restituuntur.

CAstigationes nobilis cujusdam grammatici longè eruditissimæ in Ciceronis dia-

logum de claris oratoribus à me nuper lectæ concitarunt me atque adeo inflammarunt, ut industria simili, licet impari, pulcherrimo parentis linguæ Romanæ operi ipse quoque manus admoverem, palmam in medio omnibus propositam, si modò feliciter res pro votis caderet, cum aliis participaturus. Equidem restitutionis gloriam nullus mihi arrogo: sed ob diligentiam fortasse aliquantam in observando, & inventa candidè communicando præstitam venire in gloriæ partem invidebit, uti spero, nemo. Primùm igitur ubi lib. 2. de natura Deorum in vulgatis codicibus legitur: Aër autem (ut Stoici disputant) interjectus inter cœlum & mare Junonis nomine consecratur, quæ est soror & conjunx Jovis, quod & similitudo est ætheris, & cum eo summa conjunctio: lege ex Probo Valerio grammatico vetustissimo, quòd ei similitudo est ætheris. Rursus paulò pòst quæ sequuntur de Dianæ nomine; Itaque ut apud Græcos Dianam, eamque luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant, quæ eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quòd in septem numeratur tanquam vagantibus. Ista lectione multum interpolata apud eundem grammaticum hunc in modum scribuntur, & quidem meo judicio scitius; Itaque ut apud Græcos Dianam, eandemque Luciferam, sic

apud

apud nos Junonem in pariendo invocant, quæ eadem Diana annivaga dicitur, non à venando, sed quòd in septem vagatur, tanquam venatibus, id est, quòd inter septem inerrantes stellas vaga celeritate cursus, velut venationi operam dare videatur. Eodem in libro pòst: Principiò enim terra sita in media parte mundi circumfusa undique est hac animabili spirabilique natura, cui nomen est aër. Probus hîc legit animali. Servius etiam spiritabili legisse videtur, sic enim in tertium Æneidos annotat, ibi: Per hoc cœli spirabile lumen. Spirabile, inquit, vitale, quo spiramus: & est sermo Ciceronis, quanquam ille spiritabile dixerit in libris de Deorum natura. Aliquanto pòst qui sequitur locus, totus ex illius lectione annotabitur à me: qui librum illum lectu dignissimum ad manum habuerit, discrimen observet. Quem complexa summa pars cœli, quæ æther dicitur, & suum retinet ardorem tenuem, & nulla admistione concretum, & cum aëris extremitate conjungitur. In æthere autem astra volvuntur, quæ se & nixu suo conglobata continent, & forma ipsa figuraque sua momenta sustentant: sunt enim rotunda, quibus formis, ut antè dixisse videor, minimè noceri potest. Sunt autem stellæ natura flammeæ, quocirca terræ, maris, aquarum vaporibus alantur iis, qui à sole ex agris tepe-

tepefactis, & ex aquis excitantur, quibus altæ renovatæque stellæ atque omnis æther effundant eadem, & rursum trahant indidem, nihil ut ferè intereat, aut admodum paulum, quod astrorum ignes & ætheris flamma consumant. Ex quo eventurum nostri putant id, de quo Panætium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus ignesceret, quum humore consumpto, neque terra ali posset, neque remaneret aër, cujus ortus aqua omni exhausta esse non posset. Itaque relinqui nihil præter ignem, à quo rursum animante, ac de eo renovatio mundi fieret, denique ornatus oriretur. Quod ultimum eo sensu dictum videtur, quòd ignis esset & efficiens & materialis causa renovati mundi.

CAPUT XXI.

Versus Callimachi apud Plutarchum à mendis vindicati.

Apium coronam fuisse Isthmiaci certaminis victoribus, certum est, translata à Nemæis consuetudine, qui victores suos apio coronabant, more ab Hercule prius monstrato. quod & Plinius testatur lib. 19 Honos, inquiens, apio in Achaia, coronare victores sacri certaminis Nemeæ. Illud tamen discrimen ponit scholiastes Pindari annotans, in Isthmiis victori coronam fieri ex arente apio,

in

in Nemæis ex virente vivoque. Hac de re leguntur elegantissimi versus Callimachi apud Plutarchum in 5. symposiacôn, sed corruptissimi, quibus ille inducit Herculem clarius exponentem de apii corona, quam abolito pineæ usu autoravit ipse, sacrumque coronamentum constituit, qui ita legendi sunt:

κάι μιν ἀλητίδαι πουλὺ γεγειότερον
παῖδε, παρ' Αἰγαιῶνι θεῷ τελέοντες ἀγῶνα,
θήσουσιν νίκης σύμβολον ἰσθμιάδος,
ζήλῳ τῶν νεμέηθε, πίτυν δ' ἀποτιμήσουσιν,
ἣ πρὶν ἀγωνιστὰς ἔστεφε τοὺς Ἐφύρῃ.

Malè enim & πολὺ, & παρὰ γεῶνι, & ζηλωτῶν ἐμένηθεν, & οὐ pro ἣ ibi legitur. quos versus tetrastico inclusi:

Ante etiam multò ludos, Neptune, Corinthus
Magne, tibi celebrans, æmula jam Nemees,
Symbolon Isthmiacæ hoc palmæ dabit, atque rogabit
Pinum, victori quam dedit antè Ephyre.

CAPUT XXII.

Inscripto sive Epigraphe Odes Horatianæ defensa contra Glareanum: Virgilii item locus illustratus, & Sophoclis Scholiastæ restitutus.

EPigraphe decimæ quintæ odæ primi libri Horat. præfert Nerei vaticinium, quod in controversiam ponit grammaticus Porphyrion, quippe in cujus commentario pro Nereo Proteus legitur. Sed Henricus Glareanus

vir literatus testimoniis & Herodoti & Statii innixus (apud hunc enim Thetis agnoscere se veritatem dictorum Protei loquitur: illo etiam Paridi futura mala vaticinantem Proteum memorante) discedit pedibus in eam sententiam, ut pro Nereo Proteus substituatur, addens disertè, nihil tale de Nereo apud autores inveniri. Sed manifesto in errore versari mihi deprehenditur: nam præterquàm quòd Pherecydes Syrius Nereum in varias formas mutatilem describit, ac vinculis impeditum ab Hercule instinctu filiarum Themidis illud faciente fuisse compulsum, ut per responsa futurorum eventus panderet: tueri hanc inscriptionem potest & Euripides, qui in Oreste fabula inducit Glaucum Anthedonium ex Nerei vaticinio prædicentem Menelao, quid suis acciderit; ubi istum appellat νήρεως προφήτην. Pro quo sciendum, fingi illic Nereum per os Glauci oracula enunciantis futura aperire, quemadmodum apud Virgilium Phœbus ex oraculo Jovis venturorum cognitionem illi dictantis prædicere hominibus inducitur, quum ait:

Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit. Istud Græcis sonat ὑποφήτης & προφήτης, hoc est, effator & oraculorum enunciator, quemadmodum de Apolline dixit Æschylus:

πατρὸς προφήτης ἐςὶ λοξίας διός. id est:

Apollo

Apollo dicta patris effatur Jovis.

Quod autem ita sit, atteſtatur idem clarius in ἱερείαις ſive ſacerdotibus, eſt hoc tragœdiæ nomen, ſic inquiens:

σέλλειν ὅπως τάχιστα, ταῦτα γὰρ πατὴρ
Ζεὺς ἐγκαθίει λοξίᾳ θεσπίσματα.

Quæ ſenarii clauſula deſideratur in Sophoclæis commentariis in Oedipo Colonæo. Latinè ita ſonat:

Quam celerrime permittere,
Inſpirat iſta Juppiter Phœbo pater Oracula.

Item Sophocles in fabula modò citata:

ὅσω περ καὶ σαφέστερον κλύω
Φοίβουτε κ' αὐτοῦ Ζηνὸς, ὃς κείνου πατήρ. id eſt:

Quo clarius mentem hauriam
Phœbi, Jovisque ipſius, eſt huic qui pater.

Sicut igitur Jovis oraculum dicitur, quod per Apollinem effatorem ſuum ediderit: ita & Nerei vaticinium dicetur, quod per Glaucum ὑποφήτην reſponderit juxta Euripidem: vel ſimplicius ex Pherecydis hiſtoria, quòd injectis vinculis, uti Proteus Homericus, reddere coactus fuerit. Alioqui quid obſtiterit, quo minus eodem poëticæ ἐξουσίας jure liceat Horatio Nereum vaticinantem inducere, quo & apud Homerum Proteus, & apud Pindarum Triton Argonautis vaticinatus fuerit?

CA-

CAPUT XXIII.

Ammiani locus assertus de Diana Orsilochia.

DIanam apud Latinos Lucinæ cognomento nuncupatam ignorat nemo, qui vel Terentium triverit, quanquam in vocis etymo variari video: nam à luco Plinius: quòd luci oculisque præsit, Varro: à producendo in lucem fœtu, quo nomine à parientibus invocetur, major turba deduci volunt. Ego postremæ sententiæ eo libentius accedo, quo constantius veteres in eo consentire animadverto, quòd Diana cum luna eadem sit, quam constat ex philosophorum pariter & medicorum placitis in pariendi ratione multum adferre momenti vel ad facilitatem, vel secus: Luna etenim sui sideris humiditate laxat & distendit corporis meatus, rimasque aperit, id quod celerando partui salutare cum primis est. Hinc fit quòd communiter tam Græci quàm Latini eam ἔφορον τῆς λοχείας, velut tutelarem parientibus deam statuerunt: sciteque à Timotheo poëta ὠκυτόκος epitheto dicta est à promovendo partu in eo versu: Διὰ κυάνεων (alii legunt λαμπρῶν) πόλυ ἄστρων, διὰ τ' ὠκυτόκοιο σελάνας. id est:

Per cærulea cæli sidera, & citiparam Lunam.

Quanquam is versus paululum corruptus legitur apud Macrobium libro septimo, & Plutarchum

chum in ſympoſiac. 3. Huc ſpectat quòd Græci eam & εἰλείθυιαν & λοχείαν nominant, non aliam quàm Lunam innui volentes. Qua occaſione apud Ammianum Marcellinum lib. 22. Dianæ epitheton germanæ lectioni reſtitutum iri putarim, ſi pro Orſilodia Orſilochiam reponamus, Græcè ὀρσιλοχείαν παρὰ τὸ ὀρσεῖν τὴν λοχείαν, à promovendo partus labore, ubi ſic legitur: Diis enim hoſtiis litantes humanis, & immolantes advenas Dianæ, quæ apud illos dicitur Orſilodia, cæſorum capita fani parietibus præfigebant. Lilius Gyraldus Arſilochen alicubi, & alio item loco Orſilochen citat, nullam tamen nomenclaturæ rationem adducit.

CAPUT XXIV.

Qui serò quidem, sed cum profectu literas attigerint.

NUllam ætatem quamvis grandem ad diſcendas literas ſeram eſſe, ut inertiæ patrocinium hinc excludatur, exemplorum abundè conquiri poteſt: ſed tribus quatuorve contentus ero, ubi primo loco occurrit Eurydice Illyrica fœmina, quæ quamvis barbata adultorum jam liberorum parens ad literas animum applicuit, cujus ardens diſcendi deſiderium epigrammate Muſis poſito conſignatum eſt, quod commemorat Plutarchus:

γράμ-

γράμματα γὰρ μνημεῖα λόγων μητὴρ γεγαῦια παίδων ἡβώντων ἐξεπόνησε μαθεῖν. hoc eſt, Eurydice grandæva pubentium jam prolium mater ſategit diſcere literas eruditionis monumenta. Secundo loco offert ſe M. Cenſorius Cato, qui rudi ſeculo, ætate jam declinata, ut Fabius inquit, literas Græcas didicit, ut eſſet hominibus documento, ea quoque percipi poſſe quæ ſenes concupiſſent. Addam tertiò Superianum ſophiſtam genere Iſaurum, qui, quum natura tardiore ingenio eſſet, tantum profecit induſtria & labore, ut tricenario major jam tum primùm lectitare libros inceperit, & liberalibus diſciplinis animum appellere, identidem à ſe repoſcendo, quæ didicerat, neque verberibus, neque increpationibus parcendo in ea ætate, quod in pueris ſolet: etenim in balneis viſebatur ſæpe à ſe difflagellatus, vibicibus injuriam in ſeipſum exercitam etiamnum teſtantibus: neque ſpe ſua falſus fuit, nam ad ſummum eruditionis culmen pertendit, uti refert Eunapius, qui Sophiſtarum vitas ſcripſit. „ Addatur & Clitomachus Diognoti filius Carthaginenſis, cognomento Asdrubal, Academicus philoſophus, qui duodetrigeſimo ætatis anno etiamnum primorum elementorum rudis Athenas profectus, primas literas didicit, eoque profecit, ut Carneadi Cyrenæo ſumma

„ do-

„ doctrina philoſopho in ſchola ſucceſſerit, ut
„ a Stephano Ethnicographo perſcriptum eſt:
„ auget miraculum rei Laertius, qui quadrage-
„ nario id accidiſſe ſcribit.” Noſtra verò ætate, aut paulò ſuperiore, Aretinus, qui apud Juriſperitos ſubtiliſſimus Doctor audit, quum quadragenarius tyrocinium ejus ſcientiæ caperet, aſperſus fuit à quodam ſcommate tali, quòd videretur ſibi ille futurus advocatus in altero ſæculo: nihilominus in ea ſcientia valde claruit. Accurſius quoque, ut ferunt, interrogatus ſimili in re, jam gravis ætate, reſpondit ſe tardè quidem incipere, ſed eo maturius ſe abſoluturum: id quod & præſtitit in ſæculo barbaro, ſilentibus literis & melioribus artibus. Alii tamen iſtud Aretino quoque tribuunt, ac neſcio an conſtantiore fama.

CAPUT XXV.

Quæ dicantur Barbara nomina apud Jamblichum.

JAmblichus Chalcidenſis nobiliſſimus ſanctiſſimusque inter Platonicos philoſophus, à divinarum rerum cognitione non alienus, barbaras voces plerunque nominat Hebræas, aut ſaltem gentis vicinæ Ægyptiorum; & Barbaros ipſam gentem, quomodo & Amelius Plotini diſcipulus. Sed præſtat ipſius verba Græcè adſcribere, eo magis, quòd is au-

tor ſua lingua non ſit evulgatus : ſic enim inquit in Theologia Phœnicum, ubi negat eandem ſervare vel vim vel ſenſum translata verba : οὐδὲ γὰρ πάντως τὴν αὐτὴν διασώζει διάνοιαν μεθερμηνευόμενα τὰ ὀνόματα, ἀλλ' ἔστι τινὰ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἰδιώματα, ἀδύνατα εἰς ἄλλο ἔθνος διὰ φωνῆς σημαίνεσθαι, ἔπειτα κἂν εἰ οἷόν τε αὐτὰ μεθερμηνεύειν, ἀλλὰ τήν τε δύναμιν οὐκ ἔτι φυλάττει τὴν αὐτήν. ἔχει δὲ καὶ τὰ βάρβαρα ὀνόματα πολλὴν μὲν ἔμφασιν, πολλὴν δὲ συντομίαν, ἀμφιβολίας τε ἐλάττονος μετέσχηκε καὶ ποικιλίας καὶ τοῦ πλήθους τῶν λέξεων. quod latinè ita ſonat: Neque verò eandem omnino ſententiam ſervant nomina in aliam linguam transfuſa, ſed ſunt peculiares ſuæ cuique genti proprietates, quæ nequeunt voce alteri genti ſignificari: deinde ſi vel maximè transferantur, non tamen eandem vim obtinent. Habent autem barbaræ voces magnam efficaciam, & brevitatis gratiam, minusque habent ambiguitatis, minus variationis, neque tanta verborum copia redundant. Quæ poſtrema de Hebræis vocibus dicuntur, quibus mirificam ineſſe emphaſin non magices modò periti, ſed ex profeſſo omnes fatentur, uſque adeo ut & Origenes adverſus Celſum ſcribens Hebræas voces transfundi aliam in linguam vetet, ſed ſuis characteribus exaratas conſervari. „ eaſdem & debita contextus ſerie „ pronunciatas efficaciam miram obtinere aſ-

„ ſir-

„ firmat : nec significationibus rerum, sed „ ipsis vocis qualitatibus & proprietatibus, „ vim suam ostendere. " Adde quòd brevitas concisa, & quasi verborum inops, nullas variandi veneres præferens, nulla in lingua major sit. Quòd itidem Barbaro nomine intelligat Hebræos, facilè ostendit in eodem libro, ubi Græcorum levitatem cum Hebræorum constantia committit his verbis : *φύσει γὰρ ἕλληνές εἰσὶ νεωτεροποιοὶ, καὶ ἥττονες φέρονται πανταχῆ, οὐδὲν ἔχοντες ἕρμα ἐν ἑαυτοῖς, οὐδ' ὅπερ ἂν δέξονται παρὰ τίνων διαφυλάττοντες, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὀξέως ἀφίεντες, πάντα κατὰ τὴν ἄστατον εὑρεσιλογίαν μεταπλάττουσι. βάρβαροι δὲ μόνιμοι τοῖς ἤθεσιν ὄντες, καὶ τοῖς λόγοις βεβαίως τοῖς αὐτοῖς ἐμμένουσι, διόπερ αὐτοίτε εἰσὶ προσφιλεῖς τοῖς θεοῖς, καὶ τοὺς λόγους αὐτοῖς προσφέρουσι κεχαρισμένους. διαμείβειν δὲ αὐτοὺς κατ' οὐδένα τρόπον, οὐδένι ἀνθρώπῳ θεμιτόν ἐστι.* id est : Græci natura nova appetunt, levique momento quovis feruntur, nihil stabilis in se habentes, acceptaque ab aliis non continentes, sed id ipsum amittentes, cuncta refingunt, instabili verborum copia fluctuantes. At Barbari stabiles in affectionibus, etiam in verbis iisdem constanter perseverant : quapropter Deo chari sunt, eique verba grata offerunt, quæ nulli hominum fas est quovis modo commutare. Quæ rursus de Hebræa gente dicta esse, non ne-

mo intelligit, qui aut ſacra Biblia lectione vel perfunctoria ſalutarit, aut ejus linguæ vel tenuem guſtum ſaliva attraxerit. „ Aut „ Origenicum illud legerit, ſi quis adjuret „ per Deum Abraham, Deum Iſaac, Deum „ Jacob, efficiet nonnihil vi innata nomi- „ num, ceſſuris dæmonibus, & imperata „ facturis: idem ſi adjuret per Deum Patris „ electi, per Deum riſus, per Deum ſup- „ plantatoris (hæc enim vocibus illis aliena „ in lingua ſignificantur) tantandem efficiet, „ quantum qui otioſiſſima quæque verba ad- „ hibuerit. " Amelius quoque Platonicus philoſophus Apamenſis, qui cum Plotino præceptore & Geminiano Romæ clari nominis fuit, & quem Proclus ſæpius τὸν γενναῖον Ἀμέλιον appellat, de Euangelio Johannis ſentiens Barbarum nominat Johannem, quoniam Hebræus eſſet ex Hebræis, ἑβραῖος ὢν ἐξ ἑβραίων, ut Euſebius exponit. Sic autem ſonant Amelii verba: καὶ νὴ δί' ὃν ὁ βάρβαρος ἀξιοῖ ἐν τῇ τῆς ἀρχῆς τάξειτε καὶ ἀξίᾳ καθεστηκότα πρὸς θεὸν εἶναι, καὶ θεὸν εἶναι, δι' οὗ πάνθ' ἁπλῶς γεγενῆσθαι, & quæ ſequuntur. id eſt: Ecaſtor Barbarus ille cenſet ſermonem in principii ordine & confuſione conſtitutum apud Deum eſſe, & Deum eſſe, per quem cuncta abſolutè creata ſunt. Confirmat id lib. 8 adverſus Julianum Cyrillus, βάρβαρον ὂν, ὡς οἶμαι, τὸν θεῖον ἰωάν-

ἰωάννην καλεῖ, διὰ τὸ ἀλλόθροον ἴσως. Barbarum, inquit (ni fallor) divum Johannem vocat, eò quòd externæ linguæ fuerat fortaſſis, Hebræus enim ex Hebræis fuit. „ Quin & Celſus Africanus, in quem ſtylum diſtrinxit „ Origenes, Chriſtianorum ſectam ab origine barbaram eſſe dicit, conjunctionem „ ejus cum Judaiſmo innuens.

CAPUT XXVI.

Fabii Quintiliani locus, qui diverſimodè legitur, expenſus.

QUintilianus lib. 1. Inſtitutionum oratoriarum cap. 3. agens de diverſitate ingeniorum in pueris, quorum aliqui calcaribus urgeri, aliqui frenis revocari volunt, quod de Ephoro & Theopompo magiſter Iſocrates pronunciavit, quidam pavoris ſervili obſequio in officio continentur, quidam animum dejiciunt, hunc in modum loquitur: Quoſdam, inquit, continet metus, quoſdam debilitat, alios continuatio extundit (ita enim habet Lugdunenſe exemplar eo ſenſu) in quibuſdam nihil accedere profectus videas, niſi continuo multùm ac ſæpe legendi uſu, cum alii ſolo impetu, & quod dicitur, prima coitione, id omne conficiant: illud in hebete ac ſtupido ingenio, hoc in induſtrio & ſagace exiſtit. Colonienſe

legit, continuatio contundit, hoc eſt, adobruit, atque prægravat, velut fathiſcentia ingenia. In manuſcripto exemplari ſcriptum inveni, retundit, id eſt, abſterret. At forſaſſis haud abſurdè legetur comminatio extundit, facili lapſu in illa perpetua crate literarum eodem ductu cadentium, ut ſit iſta ſententia autoris: Quidam alacrius ſtudia capeſſunt, non ſponte, ſed quaſi minis ad id adacti, quum alii ſuoptè impetu ad id ferantur; præſertim quum de animorum diverſitate loquatur, non de ſtudiis, alioqui prima ex omnibus lectio integrior fuerit.

CAPUT XXVII.

Ammiani Marcellini locus vindicatus.

NOn eſt prætermittendus ſilentio Ammiani locus lib. 19. ubi refert fœminas luxiſſe immaturum obitum adoleſcentis Cynomolgorum regis filii, corruptus & ἡμιπλεώς, Fœminæ, inquit, miſerabili planctu in primævo flore ſuccisam ſpem gentis ſolitis fletibus conclamabant, ut lachrymare cultrices Venereæ ſæpe ſpectantur in ſolennibus Adonidis ſacris, quod ſimulacrum aliquod eſſe Phrygum * adultarum religiones myſticæ docent. Quem locum ſaucium eſſe & hiulcum loquitur vel adjecta aſteriſci nota: eum tamen ſanari aliquo pacto poſſe

poſſe exiſtimo ex ejuſdem autoris verbis lib. 22. ubi ritum Adoniorum exponens ſic inquit : Evenerat hiſdem diebus annuo curſu completo Adonia ritu veteri celebrari, amato Veneris, ut fabulæ fingunt, apri dente ferali deleto, quod in adulto flore ſectarum eſt indicium frugum. Ex his verbis manifeſtum fieri poteſt, priore illo loco legendum eſſe non Phrygum, ſed frugum : & vice adultarum, ſi id minus pleno ſenſu prolatum eſt, adulto flore ſectarum. Amat etenim is autor certas quaſdam phraſes, veluti floſculos, aſpergere ſuæ dictioni iteratis vicibus, quod ex ipſius lectione facilius obſervarit quis, quàm ut in eo demonſtrando precium operæ ſumatur. Porrò ad ſuperioris allegoriæ confirmationem facit quod apud Theocriti ſcholiaſten lectum eſt, Adonidem mortuum ſex menſium ſpacio perſtitiſſe in Veneris complexu, totidemque in Proſerpinæ : qua fabula ſignificetur frumentum à ſatione ſex menſes telluri adhærere ; totidem etiam Veneri addictum, nempe aëris temperiei, hominumque uſibus.

CAPUT XXVIII.

Gratii poëtæ locus reſtitutus.

APud Gratium poëtam Maroni æqualem, qui Auguſti tempore Cynegetica, hoc

eſt, de venatione librum conſcripſit, quo, ut Ovidius canit, apta venanti arma dat, inter lini genera texendis retibus accommoda enumerat Setabinum Hiſpanici generis ad alios uſus, quàm ad conficienda retia, propter nimiam exilitatem aptius; ſed non ſine menda codicis impreſſi, in quo ad hunc modum legitur:

Hiſpanique alio ſpectantur Sutabes uſu.

Quo loco indubiè legendum eſt Setabes: id enim oppidi editiore in monte ſiti nomen eſt, laudatiſſimi lini proventu celebris, quanquam Strabo & nonnulli alii fluvium eſſe dicant. Certè Plinius libro 19. capite primo, Setabino lino ſecundam palmam tribuit: nám de Retovino, quod in Italia creſcit, loquens, ei à Setabi tertiam in Europa palmam dat. Quin & Sillius Italicus lib. 3. principatum illi tribuit, ibi:

Setabis & telas Arabum ſpreviſſe ſuperba,
Et Peluſiaco filum componere lino.

Commendat & Catullus ſudaria Setaba, ob quæ per illiberalem jocum ſubrepta commotior, Aſinio hendecaſyllabos invectorios minitatur.

CA-

CAPUT XXIX.

Sillii locus, & alter Gratii poëtæ explicati.

IN versibus Sillianis modò citatis Pelusiacum linum pro laudatissimi usus, tenuitatisque raræ, & candoris eximii lino ponitur, ut ex Plinio discas. Id verò sciendum est, fruticem illum, qui regno Neapolitano lætissimos proventus hodie dat, olim uni Ægypto familiarem, bombycem lanuginemve netilem dedisse, cujus candor inimitabilis, nec æmula usquam mollities fuisse prædicatur: gossypion xylonve nominant; unde vestes sacerdotibus Ægypti gratissimæ conficiebantur. de quo lino intelligendi sunt Gratii κυνηγετικῶν autoris versus, qui sic habent:

Vix operata suo sacra ad Bubastia lino
Velatur sonipes æstivi turba Canopi.

Quibus innuit ægrè tantum lini suppeditari in Ægypti arvis, quantum ad vestes & indumenta sacerdotum Isiacorum sufficiat, qui in morem Saliorum tripudiis per urbem ferebantur, sistrisque personabant, quos propterea sonipedem turbam appellat: uti sacra Isidis Bubastia ab oppido Ægypti spectabili ejus Deæ templo nobilitato, quod Bubastin vocant, cujus & in primo meminit Diodorus: nam & Diana Bubastis dicebatur

Herodoto teste. Nicomachus Gerasinus in Theoreticis, καὶ Βυβάστειαν, διὰ τὸ ἐν βυβαστῷ τῆς αἰγύπτου τιμᾶσθαι. Quòd verò lineis amicirentur vestibus cultores Isidis sacerdotes, notum est ex Juvenali, qui eos linigerum & calvum gregem plangentis populi nuncupat in sexta satyra: & Plutarcho, ubi inquit: οὔτε φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσιν, ὥστε ἰσιακοὺς αἱ λινοφορίαι καὶ ξύρησις. id est: Ut neque barba neque pallium philosophos facit, ita neque Isiacos linea amicula, aut rasura. Facit fidem & Philostratus in epistolis, πάντα με αἱρεῖ τὰ σὰ, καὶ ὁ λινοῦς χιτὼν, ὡς ὁ τῆς ἴσιδος. id est: Omnia tua me delectant, tum lineum amiculum, quale est Isidis. Hinc est etiam quòd Jon Poëta dithyrambicus in Phœnice seu Cæneo Ægyptum λίνουλκον epitheto vocat, quòd vestes lineas longas trahat.

HADRIANI JUNII ANIMADVERSORUM.

LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

De M. Antonio Bacchum mentiente. Item de eodem Minervam ducente in uxorem: deque dote ab Atheniensibus oblata inter Dionem & Senecam controversia.

MArcus Antonius eò vesaniæ processit ut se novum Liberum patrem appellari jusserit, Vellejo Paterculo teste, quum redimitus hederis, coronaque velatus aurea, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus, curru velut Liber pater vectus fuit Alexandriæ: neque id spectaculi genus in regia tantùm Ægypti urbe exhibuisse, sed Athenis quoque in medio Græciæ quasi theatro, legitur: si quidem Athenæus lib. 4. ex Socratis Rhodii de bellis civilibus historia refert, Antonium non semel deductum fuisse in arcem Athenarum, tota civitate faces illi de tectis accensas præferente: atque ab eo tem-

pore Bacchum ſe nuncupari edicto præcepiſſe. Clariſſimè verò hanc rem memoriæ conſignavit Seneca ſuaſoriarum lib. 1. hiſce verbis: Antonius, quum vellet ſe Liberum patrem dici, & hoc nomen ſtatuis ſubſcribi, habitu quoque & comitatu Liberum patrem imitaretur, occurrerunt venienti ei Athenienſes cum conjugibus & liberis, & Διόνυσον ſalutaverunt: bene illis ceſſerat, ſi naſus Atticus ibi ſubſtitiſſet: dixerunt deſpondere ipſos in matrimonium illi Minervam Muſam ſuam, & rogaverunt ut duceret: & Antonius ait ducturum, ſed dotis nomine imperare ſe illis mille talenta. Hæc ille prolixius: at Dion brevius idem delibavit, ſed in dotis nomine longè diſſentit, cujus verba ex 48. hiſtoriarum libro à me Latinè utcunque reddita adſcribere eſt operæ precium. Antonius novum ſe Liberum patrem & ipſus nominabat, & ab aliis nuncupari volebat: ſiquidem & Athenienſes præter hoc & alia quum Minervam illi deſponderent, recipere ſe nuptias ait, dotisque nomine myriadas centum ab ipſis exegit. Diſcrimen τῶν κεφαλάιων obſerva: ille mille talenta pro dote imperata ſcribit, hic centum myriadas drachmarum. at poſterior calculus non tranſcendit ſummam centum millium Coronatorum aureorum: nam quum centum drachmæ de-

decem coronatos pendant, decem millia drachmarum (quæ myriadis nomine Græcis notiore vocabulo dicuntur) ad mille Coron. excurrunt, quæ summa centies cumulata, quadragies sestertium efficit, hoc est, centena aureorum millia. quod ita esse, manifestum fit ex Plutarchi verbis in Antonio, qui vigintiquinque myriadas à Romanis decies sestertium dici affirmat, quæ istius capitis quarta pars est, viginti quinque aureorum millia constituens. At multò majus est pecuniarum caput, quod exactum in eadem re fuisse commemorat Seneca, nimirum sexcuplo majus, ad sexcenta aureorum Coron. millia sese extendens, quod Romano more ducenties quadragies sestertium dixeris. Quid certi ad committendas autores discordes habeam, haud facilè dixero: quid verò suspicer, possem; sed suspicionibus legentium aures onerare nolim. Eandem insaniam in cultu habituque Deos mentiendi, in aliis quoque principibus viris, lectione autorum deprehendere est. Etenim Antigonus rex in omnibus Liberum patrem imitatus hederam capiti circumposuit loco causiæ & diadematis Macedonici, thyrsum pro sceptro gerens, si Herodiano fidem habebimus. Et C. Caligula cognomento dictus à manipulario habitu, quo inter milites utebatur, non mo-

modò novus Dionysius sive Bacchus appellari voluit, sed & universum Dionysiacum habitum indutus incessit, in eo apparatu etiam judicia exercens, ut refert lib. 4. Athenæus: & latius Dion Coccejus lib. 58. in hæc ferè verba: Caligula interdum effœminatior spectabatur, thyrsum & cratera tenens; interdum virili specie clavam & leoninam gestabat, subinde facie lævigata & erasa; mox barbata visebatur, tridentem fuscinam aut fulmen prætentans; nonnunquam Palladi bellicæ virgini assimilatus. Similiter & Commodus Imperat. Herculem se & Jovis filium nominari voluit, & deposito imperatorio cultu omni leonis exuvio indutus, clavam manu gestavit, quod de eo scribit Herod. oculatus testis, & lib. 12. Athen.

CAPUT II.

Hugonis Eteriani Theologi antiqui locus emaculatus.

PAlma Ægypti, teste Dioscoride, πῶμα nuncupatur à nescio quo operculine an poculi usu: eadem & ἄδιψος à tollenda levandave sitis injuria, Plinio lib. 12. cap. 22. vocatur, quam mali cotonei odore esse dicit. De hac loqui Hugonem Eterianum theologum vetustum, qui de spiritu sancto tres

tres adversum Græcos libros edidit, certum est, mendosis licet codicibus, quum sic ait libri I. initio: Atqui dum supremæ philosophiæ principium delibare aggredior, aquatili videor mihi testudini esse similis, quæ freta tranare cupiat: stupore cogitatus obsidetur, mens tabescit, lingua, tanquam Ægyptiam palmam (quæ apud Græcos ἀδίπερος vocatur) gustaverit, retardatur. Quo loco ἄδιψος repone, vel ex Solino Polyhistore, ex quo locum totum transumpsit iste, cujus verba non pigebit ascribere è 35. capite: Palma quoque Ægyptia dicenda. Res est, propriè adipsos (malè in quibusdam legitur, ad ipsam) vocatur, ut dici oportuit, eaque gustata arcet sitim. Odor idem, qui & malis cydoniis Sed demum sitim sedat, si priusquam maturuerit, decerpatur: nam si matura sumatur, sensum intercipit, gressum præpedit, linguam retardat, obsessisque officiis mentis & corporis, imitatur vitium ebrietatis. Non est opus ostendere, quam feliciter παρῳδεῖ aut alludit theologus ille non contemnendus ad Solini verba; cuivis enim patet conferenti.

CA-

CAPUT III.

Senecæ locus restitutus.

APud Senecam libro de ira hunc in modum scriptum invenias: Sicut rex Persarum totius populi nares recidit in Syria Tindentio Colura loci nomen est. Equidem locum sanandum puto, si legas, in Syria, inde Rhinocolura loci nomen est, nisi & Rhinocorura cum Stephano ethnographo legere mavis. Est autem Rhinocolura sive Rhinocurara, & Rhinocera Diodoro Ægypti urbs, Plinio etiam Palæstinæ adnumerata, cujus incolæ trunci omnes & mutilati naribus fuere: ex talibus nanque deducta fuit colonia ab Æthiopum rege Artisane, aut quod Seneca maluit, Persarum rege, qui mitiore pœna in sontes animadvertere putans, non gentem totam succidere, sed ad injuriam superstitem vivere voluit. Eventui attestatur nominis etymon, Græci enim ῥίνα nasum vocant, κόλουρον, quicquid mutilum est, & parte truncatum. quòd si Rhinocurara legas, ἀπὸ τῆς τῶν ῥίνων κουρᾶς: sin Rhinocera, ἀπὸ τοῦ τὰς ῥίνας κείρεσθαι, utrobique à demessis truncatisque naribus nominis rationem elicias. Sed præstat Diodori verba ex Bibliothecæ secundo subjicere, deinde Strabonis, quòd in historia istorum magnus

nus ſit conſenſus de Æthiopum rege, qui novi generis pœnæ delitias excogitarit: ſic enim ille de Artiſane Æthiope loquens ſcribit: Latrocinia novo more coërcuit, noxios neque capitali pœna tollens, neque inultos ſinens: quo conſtituto judicio, coactos in unum reos miti ſententia condemnavit, & amputatis narium ſpiraculis in deſerta loca abire compulit, conditamque ibi civitatem, ab excisis naſis Rhinoceram dixit: ea in Ægypti Arabiæque confiniis ſita haud procul mari cunctis vitæ adjumentis indiget. Hæc ille. Strabo verò in 16. ita: εἶτα ῥινοκόλουρα ἀπὸ τῶν ἐισωκισμένων τὰς ῥίνας οὕτω καλουμένη, τῶν γὰρ αἰθιόπων τὶς ἐπελθὼν ἐπὶ τὴν αἴγυπτον, ἀντι τοῦ ἀναιρεῖν τοὺς κακούργους, ἀποτέμνων τὰς ῥίνας, ἐν αὐτᾷ κατῴκισεν, ὡς οὐκ ἂν ἔτι τολμήσοντας ἀναιρεῖν διὰ τὴν αἰσχύνην τῆς ὄψεως. hoc eſt: Sequitur Rhinocolura ab incolis naribus truncatis nomen habens: Regum enim Æthiopum unus Ægyptum aggreſſus, in maleficos capitali pœna animadvertere nolens, præſectis naribus eo loco habitare juſſit, ceu poſthac à latrociniis temperaturos ob faciei fœditatem. Græcè videtur mihi locus eſſe mutilus, ut ſubſtituto participio κοπέντων aut ſimili hunc in modum legatur: ἀπὸ τῶν ἐισωκισμένων τὰς ῥίνας κοπέντων οὕτω καλουμένη: tale quid enim deſiderari videtur.

CAPUT IV.

De Cereris ἑρμόχυ cognomento à nemine explicata ratio.

POlemon in nono ad Timæum refert Delphis extitiſſe fanum Cereris ἑρμόχυ cognomento, quaſi ſi dicas Mercuriveham, cujus obſcura admodum & à nemine, quod ſciam, hactenus prodita ratio, ut mirari ſubeat, cur in operoſo illo ſuo Syntagmate ejus ne meminerit quidem Lilius Gyraldus. Equidem quid hac de re ſentiam, non gravabor in publicum proferre, modò germana ſit lectio, & non corrupta, apud Athenæum Dipnoſoph. decimo. Itaque Cereris ἑρμόχυ ſive Mercurivehæ ſimulachrum ab Ereſiis (eſt autem Ereſus Lesbi civitas Theophraſti patria) apud Delphicum Apollinem fuiſſe conſecratum arbitror, uti pleræque omnes urbes votiva donaria Delphis deponebant, quòd ager Ereſius præſtantiſſimum candidiſſimumque frumentum produceret, cujus pollinem Mercurius ad Deos, ſi quando pane veſci voluerint, ſubvehere fingebatur: quod innuiſſe puto Archeſtraſtum poëtam in opere, quod γαςρονομίαν inſcripſit, quo congeſſit, quicquid ipſe deliciarum uſquam viderit, orbem terrarum abdominis gratia luſtrans. Ejus hi ſunt verſus:

Eν

Ἐν λέσβῳ κλεινῆς ἐρέσου περικύμονι μαςῷ
Λευκοτέρας χιόνος θεΐας, θεοὶ εἴπερ ἔδουσιν,
ἄλφιτ', ἐκεῖθεν ἰὼν ἑρμῆς αὐτοῖς ἀγοράζει. hoc eſt:
Ubere agri dives Ereſus circunflua ponto
Fert nive candidius frumentum, atque inde farinam,
Si quando eſt uſus ſuperis, Cyllenius emptat.

Fuit tamen, ne quid diſſimulem, quando pro ἑρμόχου legendum ſuſpicatus fuerim ἐρνόχλου, à roſcido & germineo virore ſegetis in culmos aſſurgentis.

CAPUT V.

Quid ſit recoctum apud Horatium.

APud Horatium lib. 2. ſermonum, ſatyra 5. legitur: *Plerunque recoctus*
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem.
Ubi per recoctum intelligo veteratorem inſignem, qui longo uſu didicerit, quid diſtent æra lupinis: coctum nanque vocabant quicquid vetus & multi temporis exiſtat, vel Servio teſte, cujuſmodi illud Perſianum eſt:
Ut ramale vetus prægrandi ſubere coctum.
Quomodo & Virgilii illud Æneidos undecimo accipi poteſt de telo dictum:
Solidum nodis & robore cocto.
quod ad roborationem artis ingenio quæſitam torquet Donatus. Similiter accipi puto & incoctum apud Aul. Perſium, ubi, quid potiſſi-

mum in sacris spectet Deus, ille expendens, jubet nos eò adferre sanctos mentis recessus, & incoctum generoso pectus honesto: ac incoctum quidem, hoc est, duratum & circa virtutum actiones diu multumque exercitum. Haud absimili fermè sensu dixit recoquere Fabius lib. 12. cap. 6. de M. Tullio loquens, qui se Apollonio Moloni Rhodi rursus formandum ac velut recoquendum dederit. Acron recoctos dici ait scribas, qui sæpius pro consulibus ad provincias missi, exercitatiores facti essent ex ipsa frequentia & usu: qua ratione veterator Donato exponitur, à multarum rerum gerendarum vetustate deducto nominis etymo.

CAPUT VI.

Vocabula aliquot Germanica è Græco fonte cadentia.

GLoriantur Baysius & Budæus Gallos ab antiquo fuisse φιλέλληνας, argumento paucularum vocum ejus idiomatis, quæ græcæ linguæ vestigia conservent. At quanto justius nobis gloriari licebit Belgis, quorum in lingua aliquanto plura indubitatioraque symbola ac documenta vocum ex uberrimis Græcæ linguæ fontibus scaturientium extant: quorum aliquot enumerare juvat hoc capite: omnes etenim recensere, infinitam ociosi feriati-

que

que ingenii operam requirit. Primum enim quis dubitet nostrum tonge pro lingua & voce à Græcorum φθογγὴ manare? quam illi γλῶσσαν λίσπαν vocant, lubricam & suaviter balbutientem linguam, nos in simili re, lispe tonge dicimus, quasi λίσπαν φθογγήν. fusus quo lanificæ utuntur in trahendo penso, nobis, Clos vocatur, illis κλωστὴρ, & inde verbum clothen & clossen à κλώθειν: sic clounen pro filum torquere ab illorum κλονεῖν descendit. Nos graven pro sculpere efferimus, ut illi γράφειν pro ξέειν teste Eustathio. melcken pro mulgere ab ἀμέλγειν fit: stroejin à στορεννύειν pro consternere: lapen pro sorbendo haurire à λάπειν & λαπάζειν seu λάπτειν: crassen pro scarificare cutim à χαράσσειν: gripen pro involare unguibus à γρίφειν: huberden pro contumeliari & convicia facere ab ὑβρίζειν: calephaten pro consolidare & compingere hiulca à καλαφατὴς, qua voce naupegus vocatur, cujus munus est navis commissuras rimasque solidare stuppa aliave materia. stiven pro durare roborareve à στίβειν derivatur, ut stijf στιβαρὸς vocem exprimit. rursus in alia significatione stiven pro durare & constringere amylo lintea seu pepla dicunt fœminæ voce originem suam referente ad στύφειν, quod cogere ac constringere notat. Scheren pro tondere cæsariem originem suam debet

σχερίη, quod tonſuræ genus eſt. crabbe à καρκβός ex cancrorum genere deducitur: ſtrop pro ſune intorto à ςροφὸς: hulck pro nave oneraria ab ὁλκὰς: burgum vocamus, quem illi πυργὸν, vicinia literarum b & p. nevele pro nebula à νεφέλη. plat pro lato à πλατύς. colp pro ſinu aquæ à κολπὸς ſic dicitur ſinus maris. ſtribling pro refractario & perverſo homine à ςρεβλὸς fit: philum nominamus ſcurram, quem Græci φῆλον: rijm pro gelu & pruina refert ſe ad κρυμὸς: krebbe pro lecto penſili puerorum κρέββατον ſonat. kuiil pro ſpecu concavo κοῖλον ſapit: ſic koii pro cavo loco à κώοι manat, quæ vox κοιλώματα ſignificat: kakken, quod (honos eſto auribus) alvum dejicere notat, à voce κάκκη, quæ τὸ δύσοσμον ἀποπάτημα ſignat, ut Ariſtophanis interpres exponit, naſcitur. vreeſen pro metuere à φρίζειν: coppen pro truncare capite ab ἀποκόπτειν. doerriſſen pro perfringere à ῥήσσειν: an ſiſſen pro incitare canes & in aliquem animare acclamationibus ab ὑθισίζειν: ſticken à ςίζειν pro notis ſignare, aut picturatis ſignis ornare aliquid: climmen pro ſcalis aſcendere ſignificationem κλίμακος includit: brimſtich pro pruriginoſo & ſalace homine ſpirat originem verbi βρμάζειν, quod eſt ὀργᾷν ἐυ συνȣσίαν: ſic buzem pro comesſari poculisque indulgere videtur manare à

βύζην,

βύζην, quod confertim denotat, quando videlicet confertim καὶ ἀθρόως ingeſtum potum ſignificare volumus; cujus vocabuli apud Arrianum uſus eſt. Itidem & φενακίζειν communi impoſturæ nomine pro fuco fallere noſtrum vernisſen fecit: niſi potius φοινικίζειν in eam laudem vocemus, à quadam purpuriſſi ſignificatione. Jam & βρέμειν pro ſonitum edere nobis produxit bremmen, duplicata mugiente illa littera: bauven vel baffen à βαΰζειν fit pro latrare: flerien pro nugari à φλυαρεῖν. clocken pro ſonitum reddere, qualem auguſti oris vaſculum ſolet, à κλώζειν, unde & κλωγμὸς: ſtropen pro invertere à ςροφᾷν: gargelen à γαργαρίζειν. Neque illa ſilentio prætereunda ſunt, kniper pro homine præparco & ſordido, quem & illi κνιπὸν appellant: lampe à λαμπὰς: tombe à τύμβη: ſtyle à ςύλη pro columna: diinen & poſtea duiinen pro littoralis harenæ collibus à θῖνες: „ qua voce clariſſime ita utitur Appianus in „ Parthico & Plutarchus in Craſſo ἀνίςασαν ἐκ „ βυθοῦ θῖνας ἀμμοῦ, vel ut alter habet ἀμμῶν." ancker ab ἄγκυρα. Brabanti mals vocant quod tenellum eſt & molle voce μαλακȣ̃ veſtigium ſervante: & aiboi ab αἰβοῖ abominantis averſantisque adverbio, quo & Ariſtophanes utitur: quin & lampers tenue quoddam & pellucidum velamen nominant fœminæ, re-

lucente in eo & λαμπρῦ voce : & noſtrum crachtich vicinitatem habet cum κραταιὸς, & crolle cum κρόβυλος : lueren cum λῆροι pro nugis : & thranen à θρηνεῖν pro illachrymari, quod vir ampliſſimus Nicolaus Grudius admonuit : & quam nos nacht, illi νυχθὰ poëticè magis vocant. Annotavi olim in commentario de Coma, ſcepeſcheren dici ab opificibus, qui panni lanei villos longis forficibus detondent, quoties ſtrictim ad ipſam uſque panni cutim, ut ita dicam, illos reſecant, quod σκαφιοσχερίην compoſita voce dicere liceat, à σκάφιον, quod ἐν χρῷ ſignificat, & σχερίη tonſura. „ Gras pro gramine a κράσις ſive γρά-
„ σις : pat pro calle aut ſemita a πάτος im-
„ minutum eſt : quod illi κίβδηλον, ceu ad-
„ ulterinum, vocant, nos veluti controver-
„ ſum kifdeelen illud dicimus : quem latini
„ callem, Græci πάτον vocant, nos pat, di-
„ cimus trunca voce. Scraſſen pro ſcarificare
„ a χαράσσειν. στένειν & στεναγμὸς per ejulatu for-
„ mat noſtrum ſtenen. nos wiſpelen dicimus
„ pro diſcurſare καὶ μυὸς δίκην περιπολεῖν, id illi
„ μυσπολεῖν vocant. quod illi τωθάζειν pro ſub-
„ ſannare, nos die tootſetten dicimus. Se-
„ curis manubrium Græci στελεὸν, nos ſteele
„ dicimus. " Quid plura recenſere attinet, quum Germanicarum vocum immenſum pelagus totum penè ad Græcos fontes arceſſi

poſſe

posse putet doctiss. undequaque Ant. Morillonus.

CAPUT VII.

Tibulli versus explicatus. Cur Venus concha vehi dicatur.

LEgenti mihi apud Tibullum lib. 3. elegia 3. versum illum:

Et faveas concha Cypria vecta tua.

& apud Statium lib. 1. Sylvarum in Veneris oratione: *Et nostra potuit considere concha.* non satis explicata primo occursu videbatur ratio, cur Venerem sua concha vectam uterque poëta dicat, præsertim nullis adjuto commentariis. itaque in altiorem cogitationem incubui, ut causam dicti exquirerem rimando, quod aperuit commodùm Placiades, qui autoritate Jubæ Maurusii in Physiologis scribit concham marinam toto corpore simul καὶ ἀθρόως aperto in coitu misceri, atque inde esse, quod Venus pingatur concha vehi. Adde huc quod conchyliacei generis esus libidinis incentivum promoveat. Potest in causæ partem vocari & Cythera insula natalis Veneri concharum buccinarumque proventu copioso olim nobilis, unde & πορφυρὶς antea dicta fuit; quò facit versiculus ille Martialis:

Lævior & conchis Galle Cytheriacis.

Illud quoque considerare poterit feriatus lector,

cur apud Claudianum Venus exquiri mandat Tritonem marinum deum, quo vecta per altum deferatur, quum huic deo concham sonantem, qua inspirare possit, tribuat Ovid. lib. metamorp. 1.

CAPUT VIII.

Immeritò criminari nonnullos Græcorum librorum conversionem.

NOn subjacebit, ut puto, criminandi aleæ, si in ista miscellanea materia locum dem & diamastigosi nostræ, qua flagellare obiter libuit; absurdam & præposteram quorundam eruditionis nomine se venditantium morositatem atque invidiam, qui rempublicam literariam è versione Græcorum librorum insignem accipere calamitatem clamitant, doctos (seipsos innuunt arbitror) sua messe fraudari, laborum fructus intercipi, ipsos in ordinem redigi, nihilque à Latinis hominibus Græcæ linguæ imperitis, quos isti pro numeris habent, discrepare lectionis opibus criminantur: quos ego rogatos velim, ut paulisper æquis mea verba accipiant auribus; quod si nolint, secum illos cornicari & dicteria mea motis labris trutinare libenter passurus sum. Nam quum (uti præclarè à Stoicis differitur) ad tuendam societatem humanam conjunctionemque animorum uniendam, qua sine in belluinam fe-

ritatem abire omnia necessum est, nihil sit prius, nihil fortius, nihil tenacius ratione atque oratione (quæ duo affinitate vocum parum diversa, re ipsa penè unum, Græci rectius quàm nos uno verbo complectuntur) hæ autem in mutua institutione, communicatione, & judicio positæ sint: quid obsecro in mentem istis venit, ut lucem de rebus tollere contendant? alios quibus aut non par ocium, aut non eadem discendi voluntas in teneris rudibusque annis fuit, doceri prohibeant, ut non dicam, livore perciti invideant? Priscis temporibus quum adhuc nuda virtus placeret, vigebant artes ingenuæ, summumque certamen inter homines erat, ne quid profuturum seculis diu latêret, ut cum Petronio Arbitro dicam: & nunc ista utilitatis publicæ ac juvandæ rei literariæ ratio exolescet, & in culpam vocabitur? procul absit ista ab artibus non sine justa gravique causa ingenuis dictis macula. At demiror hos ipsos non videre, quàm multa Cicero è Platone, Xenophonte, aliis, ad verbum penè transcripserit, illorum flosculis superbiat, ut etiam glorietur alicubi, myrothecion se omne Isocratis consumpsisse: sed occæcavit illorum oculos teterrimum livoris virus. Sciunt Ennium libros Euhemeri de Græca in suam, hoc est, Romanam linguam convertisse. Plautum, Terentium, quis nescit

ſuarum comœdiarum bonam partem è Menandro, Apollodoro, aliisque comicis haud diſſimulanter convertiſſe? Fatetur & Cicero appendiſſe ſe ſuis hominibus adverſarias orationes duorum nobiliſſimorum oratorum Æſchinis & Demoſthenis: item Arati Phænomena, & Xenophontis Oeconomicum. Pythagoram à Zora Aſſyrio pleraque ſua hauſiſſe & ab Ægyptiis refert Alexander cognomento Polyhiſtor libro de Pythagoræ ſymbolis, quæ ille ſuis proculdubio communicavit. Quorſum magno memoriæ detrimento tempus teritur in perdiſcendis variis linguis, niſi ut audita, lecta, compertaque ad noſtrum uſum trahamus, aliis communicemus, non ſolis nobis ſapiamus? Quin igitur Pythagoræ, Zamolxi, Platoni, cæteriſque Platonicæ ſcholæ ſectatoribus, ut Plotino, Jamblicho, quotquot denique exoticam ab Ægyptiis & Hebræorum libris hauſere philoſophiam, & eam Græcis ac barbaris, hoc eſt, ſuis hominibus communicarunt, diem dicunt? Cur non & Ptolemæum tantópere à ſcriptoribus laudatum in jus vocant, qui magna cura conquiſitos undique etiam barbarorum libros in Græcum transfundi ſermonem curaverit? Monet ſapienter Cicero, & identidem inculcat, non ſolis nobis natos nos eſſe. Et Ariſtoteles nebuloni ſtipem conferens humanitati illud ſe dare profeſſus eſt. Quur non & nos

nos ſimiliter, ſi quid Græcorum autorum lectione juvamur, in commune libenter id proferemus, ac promiſcuum genus hominum tum eorum, qui nondum adamuſſim Græca perdidicerunt, tum eorum, qui linguæ illius prorſus rudes fuerint, eo munere, quod haud ambiguo divini numinis beneficio obtinuimus, demereri ſatagemus? Scio Lyſidem Pythagoreum publicari nolle præcepta magnis parta ſudoribus, ut in quorumvis manus veniant, exemplo myſteriorum Eleuſiniorum, quæ profanos excludebant. Scio inſatiabile Alexandri Macedonis pectus commoviſſe editionem auſcultatoriorum librorum Ariſtotelis. Nec me fugit Ægyptios δυσμεταδότους apud Strabonem audire, quòd difficulter ſua dogmata peregrinis communicarent. Atenim iſti non inviderunt diſcendi avidis ſuarum traditionum cognitionem, ſed profanari eas & illotis pedibus proculcari, aut ſannionum materiam fieri noluerunt: quomodo & Plato, qui myſteria ex Hebræorum voluminibus altiora ſuis paſſim libris interſperſit, Geometriæ imperitos, hoc eſt, primarum ſcientiarum cognitione non imbutos à ſua ſchola excludendos cenſuit, dictante iſtud ſcholæ titulo. Enimvero Momo Ligurino hi mihi videntur iniquiores: ille nanque in Venere calumniabatur ſandalium ſtridulum nimiſque loquax, cætera collaudabat:

at

at iſti Venerem illam tranſmarinam è Græcia hoſpitem prorſus denegant & ſubtrahunt oculis profanè eruditorum, ſic eos nuncupantes, qui Græca aut non ſalutarunt, aut non ſatis callent. Quorſum verò conſumitur iſta invidia? an ut ſoli ſciant, ſoli ſapere exiſtimentur? atqui occinet illis lepidè Perſius:

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc, ſciat alter.

An verò ut in ſuis ſcriptis aſcititio ex autoribus raris & quos niſi Græcè doctus legere nemo poſſit, cultu ſplendeant, atque exuberent? Huc eorum ſi ſpectat ratio, quid culta illa & nobilia ſua ſcripta ceſſant edere, agricolis ſimiles, qui poſt labores multos ſubigendæ terræ impenſos maturam meſſem colligere negligunt: niſi fortaſſis hoc conſilio celandis furtis ſuis obicem ſtrui poſſe credant, ne plagii arceſſantur, neve juxta apologum graculi alienis contecti plumis deprehendantur. Atqui divus Hieronymus judicat ſatius eſſe alieni operis interpretem exiſtere, quàm informis corniculæ modo alienis ſe coloribus adornare. Verùm excuſabunt fortè pudorem, quo minus edant: quin ergo aliis induſtria fortaſſe neutiquam inferioribus iſtam provinciam cedunt? Sive etenim ſua publicant, ſive non publicent, utrobique peccant, & invidiæ ſuæ pœnas luunt: ut enim edant aliquid, eadem certè edunt, quæ è Græcis mutuati ſunt,

quos

quos publicatos Latioque donatos calumniantur: ſive non edant, ſocordiæ iſta indubiè eſt & malevolentiæ ſeges. At hîc ſuperſedeo plura verba commutare cum irritabili genere.

CAPUT IX.

Euclidis Geometræ theorema ad Pythagoram relatum, & à Vitruvio explicatum, & diſſenſio autorum eòdem pertinens. Item Laërtii locus emendatus, Ciceronis indicatus.

EUclidis Megarenſis, quem ςοιχειωτὴν appellat identidem Proclus, à tradendis Geometriæ elementis tyrociniisque, nobile legitur theorema, quod prima fronte obſcurum multorum autorum teſtimonio ad Pythagoram Samium refertur, ordine quadrageſimum ſeptimum, quod ita Latinè ſonat: In trigonis rectangulis quadratum lateris recto angulo ſubjacentis æquale eſt quadratis laterum rectum angulum circumſcribentium. Cujus quidem obſcuritatem ingenioſe admodum diſcutit Vitruvius architecturæ lib. 9. cap. 2. & veluti diſpulſa nube ob oculos clarè exhibet, tres areas ſtatuens, quarum prima ſit trium, ſecunda quatuor, quinque pedum tertia, quæ tamen prioribus duabus par faciat ſpatium: nam quum prima triplicatò novenarium numerum impleat; ſecunda quadrifariam increſcens ſedecim conſtituat; tertia pari ratione

tione inſurgens vigintiquinque æquabit, duabus illis quantitate reſpondens, atque æquale ſpatium complens: quippe quum ſedecim ſuperaddita novenis in vigintiquinque incurrant, quot pedes area tertia continet. Sed quid moror autoris ipſius verba adſcribere? Nanque ſi ſumantur regulæ tres, è quibus una ſit pedes tres, altera pedes quatuor, tertia pedes quinque, hæque regulæ inter ſe compoſitæ tangant alia aliam ſuis cacuminibus extremis ſchema habentes trigoni deformabunt normam emendatam. Ad eas autem regularum ſingularum longitudines, ſi ſingula quadrata paribus lateribus deſcribantur, quod erit pedum trium latus, areæ habebit pedes novem; quod erit quatuor, ſexdecim; quod quinque erit, vigintiquinque. Itaque quantum areæ pedum numerum duo quadrata ex tribus pedibus longitudinis laterum & quatuor efficiunt, æquè tantum numerum reddit unum ex quinque deſcriptum. Id Pythagoras quum inveniſſet, non dubitans à Muſis ſe in ea inventione monitum, maximas gratias agens hoſtias dicitur iis immolaviſſe. Hactenus ille. Quod autem iſte Pythagoræ inventum vindicat, Thaleti tribuit Pamphila hiſtorica fœmina, quem primum trigoni orthogonion deſcripſiſſe aſſerit ab Ægyptiis edoctum. Sed à Vitruvio ſtant plures autores. Siquidem Proclus Diadochus

lib.

lib. 4. Euclidis theorema iſtud demonſtratione aſtruens ſic inquit : Qui vetera perſcrutari ſatagunt audire eſt , theorema iſtud relegantes ad Pythagoram inventorem , dictitantes eo invento bovem immolaſſe. Græcè eſt βȣθυτεῖν λεγόντων αὐτον ἐπὶ τῇ εὑρέσει. Iſtud dictum alii ſupra fidem extollunt , hecatomben, hoc eſt, boum centuriam immolaſſe illum ſcribentes : nam Apollodorus calculator , quem λογιςικὸν in Pythagora Laërtius , ἀριθμητικὸν appellat Athenæus lib. 10. ſcribit eum ἑκατόμβην θῦσαι εὑρόντα, ὅτι τȣ͂ ὀρθογωνίȣ τριγώνȣ ἡ ὑποτείνȣσα πλευρὰ ἴσον δύναται ταῖς περιεχȣ́σαις id eſt, Hecatomben ſacrificaſſe , quòd inveniſſet , latus ſubjectum rectangulo trigono , tantundem valere , quantum ambientia. Quæ verba apud Laërtium & Athenæum paucis mutatis leguntur , niſi quòd Epigramma eam rem conteſtans, vel potius Epigrammatis pars corruptius legatur in Laërtio , hoc pacto ex Athenæi lectione reſtituendum :

ἡνίκα Πυθαγόρης τὸ περικλεὲς εὕρατο γράμμα
κλεῖνος , ἐφ᾽ ᾧ κλεινὴν ἤγαγε βȣθυσίην.

vel ita ex Plutarcho , κεῖνο , ἐφ᾽ ᾧ λαμπρὴν ἤγετο βȣθυσίην. id eſt:

Pythagoras quando invenit prænobile ſchema,
Multa hinc gratificans, cæde boum ſuperis.

Unde eluceſcit , quidnam ſit novum illud, ob cujus inventionem Cicero Pythagoram bovem im-

immolaſſe ait, ſic ſcribens lib. de natura deorum tertio: Pythagoras quum in Geometria quiddam novi inveniſſet, Muſis bovem immolaſſe dicitur. ſed id quidem non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare voluit, ne aram ſanguine aſpergeret. Sentit iſtic de ara Piorum dicta, de qua antea diximus nonnulla. Meminit hujus rei & Plutarchus in ſympoſ. lib. 8. cap. 2. hunc in modum ſcribens: Inter maximè geometrica theoremata, vel problemata potius, extat illud, Duabus formis datis alienam adjicere, partim æqualem, partim ſimilem: quo invento Pythagoram ſacrificaſſe Diis perhibent: multò nanque ſubtilius iſtud eſt & concinnius illo theoremate, quod demonſtrat latus ſubjectum idem valere quod latera circa rectum angulum conſtituta.

CAPUT X.

Qu. Septimii Florentis locus à mendis vindicatus.

EXtat Septimii Florentis Tertulliani, viri antiquitatis omnis ſcientiſſimi, ſed labante ſimul cum imperio & Romani ſermonis elegantia in ſtylo durioris, liber de Pallio monſtroſiſſimè impreſſus, cui non poſſum non Pæoniam manum addere, quatenus datur, ſanando locum unum atque alterum: nam omnia

nia mendarum portenta resecare non unus Hercules queat, vel multis Jolais adjutus. Ac primum ubi legitur: Quanquam Tullius quingentis millibus non unum orbem citri emit, qua bis tantum Asinius Gallus pro menda ejusdem Mauritaniæ numerat. Hîc ego loco non unum legendum autumo nummum; pro citri cedri; pro menda mensa: idque Plinii autoritate innixus, unde ista mutuatus est. is nanque lib. 13. cap. 15. loquens de cedri arbore apud Mauros plurima, ad mensarum insaniam expetita: Extat, inquit, hodie M. Ciceronis in illa paupertate, & quod magis mirum est, illo ævo empta H. S. decem. memoratur & Galli Asinii H. S. undecim. Qui locus, si summam precii spectes, longissimè exorbitat ab immani precio quod Tertullianus repetit. Etenim Tulliana ista Plinii mensa decem sestertiis æstimata, hoc est, decem millibus nummum, ducentorum quinquaginta coronatorum aureorum sortem implet: at illa Tertulliani quingentis sestertiis, sive millibus nummum penditur, hoc est, duodecim millibus & quingentis aureis. Itaque propiore confinio capitum legendum in hoc autore putarim hoc pacto: Quanquam Tullius quindenis millibus nummum orbem cedri emit. tametsi alterius vel codicis vel scrip-

toris fidem secutus, etiam bis tantum in mensam cedrinam insumpsisse Asinium Gallum prædicat, ubi uno sestertio plus insumptum refert Plinius. Sed transilio ad ea, quæ mox sequuntur. Item qua lances centenarii ponderis Sylla molitur: vereor sanè ne parva sit ista trutina, quum Rusilianus equidem servus Claudii quingenaria promulsidem ædificat suprascriptis fortasse an mensis necessaria, cui si officina extructa est, debuit & triclinium in mergo æquè scalpellum acerbitat ei. Ego sic lego: Quum Drusillanus equidem servus Claudii quingenariam promulsidem ædificat, suprascriptis fortasse mensis necessariam, cui si officina extructa est, debuit & triclinium; nam quæ sequuntur verba, me non intelligere fateor ingenuè. Res nota est ex Plinio lib. 33, cap. 11. ubi sic loquitur: Nostra ætas fortior fuit Claudii principatu, servus ejus Drusillanus nomine Rotundus, dispensator Hispaniæ citerioris, quingenariam lancem habuit, cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat. Quo loco obiter nota promulsidem à Tertulliano vocari, quam Plinius lancem dixit, diversa significatione quàm à grammaticis exponatur, qui potionem ea voce notari annotant, convivis loco mulsi ad excitandam cibi aviditatem exhiberi solitam. quo sensu apud Cicero-

ceronem lib. epistolarum nono accipi videtur, ibi: Non eum, quem tu solitus es promulside conficere. Redeo ad Tertulliani verba, quæ paulò pòst sequuntur. Qua Asinius Cetus mulli unius obsonium sexis detulit. Huic loco Plinius optimè medebitur, qui lib. 9. cap. 17. de pisce mullo verba faciens ita scribit: Asinius Celer è consularibus, hoc pisce prodigus, Claudio principe unum mercatus octo millibus nummum. E quibus verbis in Septimio ita reposuerim: Qua Asinius Celer mulli unius obsonium sestertiis octo detulit. Sestertia enim octo, idem caput constituunt, quod octona millia nummum. Fuit autem proclivis lapsus, quum imperitus excriptor, ignarus quid sibi vellent hæ notæ sex. 8. quibus sestertia octo significabantur, imitatus rudem picturam, vocem æquè sibi ignotam sexis delineavit. Rursus in eodem sic legitur: Qua Æsopus histrio ex avibus ejusdem preciositatis ut canoris & loquacibus, quibusque centum millium patinam confiscavit: fortè legendum rectius conflavit. Aliter Plinius lib. 10. cap. 51. patinam hanc sexcentis sestertiis taxatam ait, ut fortassis non centum, sed sexcentorum millium, Tertullianus ipse scripserit. Sed non minor in verbis continenti serie annexis error est, ubi ita scriptum in-

venio : Qua filius ejus post tale pulpamentum potuit aliquid sumptuosius esurire margarita. Nanque vel ipso nomine preciosa dehausit, credo ne mendicius patre cœnasset. Ego sic distinguendum scribendumque censeo : Sumptuosius esurire. Margarita nanque vel ipso nomine preciosa dehausit, credo ne mendicius patre cœnasset. De Clodio Æsopi tragici histrionis filio, qui margarita ipso nomine preciosa, hoc est, uniones & singularia naturæ opera absorpserit, & convivis absorbenda dederit : vide Plinium libri noni capite 35. ut toties in Tertulliano accuratam Plinianæ historiæ lectionem indicemus.

CAPUT XI.

Adagium, Schema, & triobolus.

PRoverbium est apud Eustathium in Iliados 13. ab Erasmo præteritum, σχῆμα καὶ τριώβολον, cujus usus erit in ingeniosos quidem, sed nisi institeris, remissos, & non nisi præmiolis expugnabiles : cui vitio dexterrimus quisque obnoxius fermè esse deprehenditur. Nata parœmia à Tragico Phrynicho, qui studii tantum atque operæ collocasse in saltationes Tragicas perhibetur, ut novum genus modumve saltandi excogitantibus triobolum præmii vice numeraret.

Refertur ab aliis ad Pythagoram proverbii origo, quem Jamblichus philoſophus ſcribit, ingenioſo dextroque diſcipulo, ſed ad excolendas diſciplinas tardiori, pro quolibet mathematico ſchemate triobolum pependiſſe, ut præmii invitamento ſupinitatem diſcipuli caſtigaret, ſtudioque diſcendi (quod libera & incoërcita voluntate conſtat) faces quasdam ſubderet.

CAPUT XI.

Quis fuerit aries Phryxi. Item Pauſaniæ locus expenſus & Theonis: nec non de Chymiſticis libris nonnulla.

DE Phryxi ariete pleni ſunt fabulatorum & poëtarum libri omnes. quis autem revera fuerit aries ille, examinandum eſſe duxi latius. Scribunt Pherecydes & Heſiodus, Athamantis & Nepheles liberos fuiſſe Phryxum & Hellen. at Herodotus ſcribit Athamanta Æoli filium Thebanorum regem ex Themiſto conjuge proles ſuſcepiſſe numero ſex, Schœnea, Erythron, Leuconem (quem Pauſanias ante patrem deceſſiſſe ex morbo prodidit) Pœum, Tittonum vocat Zezes, natuque minimos Phryxum & Hellen; quos inſidiis Inûs novercæ appetitos fugiſſe patriis ſedibus extorres, Hellenque in diſceſſu diem obiiſſe. Comitem

 fu-

fugæ vectoremque perhibent omnes arietem Chryſomallon (ita enim apud Germanicum Cæſarem lege pro Chryſovellus) quaſi dicas aureo tectum vellere, quem ex concubitu Neptuni cum Theophane Altidis filia in ovem transformata natum, fabulatur Hyginus & Germanicus. Eundem mactaſſe Phryxum victimam Jovi τῷ φυξίῳ, ſoſpitatori, per quem periculum evaſerat, jugulatique pellem Æëtæ Colchorum regi dono dediſſe, refert Eratoſthenis autoritate Theon Aratæus interpres: quo loco legendumne ſit φυξίῳ, quod cognomen etiam eſt Jovis exulum defenſoris, teſte Apollonii ſcholiaſte, an verò λαφυστίῳ, controverſum facit Pauſanias in Atticis, & clarius etiam in Bœotiis, ita pertexens fabulam; Athamante, inquit, in monte Laphyſtio Phryxum pariter & Hellen immolaturo, ferunt miſſum fuiſſe ab Jove pueris arietem aurea lana inſignem, cum quo illi fuga evaſerint. Hunc Arietem fuiſſe ἐπίτροπον & quæſtorem pecuniarum Athamantis Phrygiæ regis, exponit Palæphatus, qui cognita hujus de interficiendo filio voluntate, unà cum Phryxo, impoſita in navim magna vi opum, abnavigarit in Colchos, ubi Æëtæ regis filiam Chalciopen conjugem duxerit. Dionyſius in Argonauticωn ſecundo ait κριὸν ſive Arietem fuiſſe Phryxi alum-

num,

num, qui, cognitis insidiis Inûs novercæ, Phryxo autor fuerit, ut saluti suæ fuga consuleret, simulque profectionis comes in Colchos adnavigarit. Diodorus Siculus Arietem Phryxi pædagogum Diis immolatum Æëte Colcho fuisse refert, ejusque pellem detractam, templique parietibus inter donaria more barbaro appensam, deauratamque adhibitis custodibus servari jussam fuisse. Alii arietem interpretantur navim arietina forma, aut saltem arietis insigne in prora præferentem: ita Lucilius Tarrhæus Phryxum ex quorundam opinione ἐπὶ κριοπρώρου σκάφους, in navicula, cujus prora arietem præferebat, mare trajecisse annotat: sic & Diodorus lib. 5. Simili ratione Herculem ad Erythiam sive Gades transvectum scypho, hoc est, scyphiformi nave memorant Panyasis & Pherecydes. Sic taurum, qui Europam vexit, navem taurina specie fuisse refert Julius Pollux: & Nymphis Heracleotes navem, qua Phryges Bosphorum navigarunt, insculptam habuisse tauri προτομὴν, atque ab ejus tauriformis navis trajectu finxisse illos, quòd bos fretum illud transmiserit, narrat. Differentem à supradictis opinionibus rationem adfert Suidas in dictione δέρας dicens, arietinum illud vellus à Phryxo donatum sive Aeëtæ socero, sive secundum alios uxori Chal-

 ciope,

ciope, fuiſſe libellum arietinis velleribus, chartisve pergamenis deſcriptum, in quo continebatur auri conficiendi διὰ χημείας ratio omnis. Aureum iſtud vellus è ſolido auro πάγχρυσον dicit Euripides: at Simonides in hymno Neptuni, oſtro purpuræve flore tinctum fuiſſe ait. Illud verò per occaſionem addendum eſt, libros de auri argentique chymia à priſcis Ægyptiis conſcriptos magno ſtudio conquiſiviſſe, & inventos exusſiſſe Diocletianum Imperat. Quin & Zoſimus Alexandrinus philoſophus legitur ſcripſiſſe χυμευτικῶν lib. octo & viginti ad Theoſebiam ſororem, indito libris & altero titulo, quo χειρόκμητα à manuario labore vocarentur.

CAPUT XIII.

Senecæ locus emendatus ex libro ad Albinam.

NOn poſſum inconniventer præterire locum Senecæ non uno modò aut ſimpliciter mendoſum ex libro de conſolatione ad Albinam, ubi ſic ſcriptum invenio: Nunc tranſiliens ab ipſis, quarum amœna poſitio & opportunitas regionis plures allicit, deſerta loca & aſperrimas inſulas, Ciatum & Symphum, Giarum & Gorſitam pete. Hæc inſularum nomina exiliis nobili-

tata,

tata in meliorem faciem ita reponenda puto: Sciathum & Siphnon, Gyarum & Corcyram pete. nisi pro Sciatho Cythnon mavis legere aut Cianon: certè Cianon & Sciathon inter insulas à dispersione nominatas Sporadas, enumerat Plinius, at Cythnon inter Cycladas: inter quas ponitur ab omnibus & Siphnos in Creticum mare vergens, quæ & Siphnium astragalum in proverbii ludicrum traxit. De Gyaro indubitata res est ex omnium scriptorum fide. Quòd verò pro Gorsita Corcyram substitui, facit lubricus facilisque deflexus literarum in vocibus & sono & tractu affinibus: nam C majusculum levi ductus momento in G deviat, & r in t. Scit autem non nemo Corcyram Jonii sinus insulam esse, antea Melænam cognominatam, de qua Plinius, & in Dionysium Eustathius: nisi malit quis Cosyram insulam Africi maris substituere, infœcundam illam & sterilem, ut pleraque exiliorum loca, de qua Ovidius: *Melite sterili vicina Cosyræ.*

CAPUT XIV.

Quid sic Catastus apud Vitruvium, Cælius erroris notatus.

CAtastus Vitruvio est servus venalitius è catasta profectus, quam compedem ligneum exponunt quidam rectius,

 quàm

quàm qui ad Græcam originem referentes vocabulum locum esse putant, in quo venum exponantur servilis conditionis homines, quasi à καθιςᾶν, à sistendo istud fluxerit: priore enim in significato Plinii illud libro 35. accipi video: Talem in catasta videre Chrysogonum Syllæ. Hic est Chrysogonus oratione Ciceronis pro Roscio Amerino nobilis. Similiter usus est Tibullus elegiarum lib. 2. ubi periphrasticè catastum describit, ibi:

Nota loquor, regnum ille tenet, quem sæpe coëgit
Barbara gypsatos ferre catasta pedes.

Vitruvii verò locus est libro architecturæ. 8. capite quarto sic scribentis: Ut qui ibi procrearentur voces ad cantandum egregias haberent, ideoque semper transmarinos catastos emere formosos & puellas maturas, eosque conjungere, ut qui nascerentur ex his, non solùm egregia voce, sed etiam forma essent non invenusta. Quo loco Calastros legit, exturbata veriore lectione, Cælius antiquarius, à vocalitate fortassis efformata, ut putavit, voce à καλιςρέω verbo, quod clamare significat. Hos transmarinos catastos circumscripsit Plinius lib 35. cap. 17. de creta loquens vilissima: Qua, inquit, pedes venalium trans mare advectorum denotare instituerunt majores. De iisdem sensit ibidem cap. penultimo, ubi ait: Tantumque non cum

cum laureatis fascibus remitti illò, unde cretatis pedibus advenissent. In quam sententiam Synesius lib. de insomniis: ὥστε ὁ δεδεμένος ἐν πέδαις, καὶ λέλυται, καὶ στρατεύεται, καὶ στεφανηφορεῖ, καὶ παρατίθεται τράπεζαν, εἰ μὲν βούλοιτο, μηδικὴν, εἰ δὲ βούλοιτο, σικελικὴν, καὶ μέν τοι τοῖν ποδοῖν ὑπειλήσμων ἐστίν. id est: Ut vinctus in catasta & liberatur, & ductat ordines, & coronatur, mensamque apponit, si lubet, Medicam, aut Siculam, interea pedum oblitus. Extat & catasti mentio apud Martialem libro duodecimo epigrammatum:

Cùm tibi Niliacus portet crystalla catastus.

CAPUT XV.

De asellis animalculis expensum judicium ex Galeno, Plinio, & Cornario; & de voce Julus.

BEstiola est multipes, sub hydriis aquiminariisque nascens, & per muros scansim enitens, & ad contactum sese in pilæ modum contrahens, quam Latini multipedam, millepedam, & centipedam nominant, Græci ὄνισκον quasi asellum à colore nuncupant, Dioscorides etiam κουβαρίδα, Galenus & Ægineta ὄνον, Aristoteles cum adjecto ὄνον πολύποδα, quasi asinum multipedem: Asiana lingua κύαμον ob fabæ similitudinem, Galeni testimonio: nonnulli etiam

πολύ-

πολύποδα, alii quoque ἴελον velut ἴονζα ὅλον, quòd toto còrpore obſeptis pedibus gradiatur, ut equidem exiſtimo. Marcellus Medicus cutionem à cutis duritia ſoliditateque appellat, quod annotat Janus Cornarius magnæ eruditionis & multijugis lectionis vir. Nimirum Zezes apud Lycophronem ἴελον exponit vermiculum multipedem per muros gradientem: & addit Etymologici autor ita dictum ἀπὸ τῦ ἴεναι καὶ τῆς λειότητος τῆς πορέιας, ab inceſſus facilitate, ſive ἀπὸ τῦ ὅλως καὶ πυκνῶς εἰλεῖσθαι, quoniam crebrò in orbem volutatur. cui animalculo, quia ſcolopendræ inſtar bipartitum multorum pedum ordinem habeat, Lycophron comparat naves Paridis ob remorum duplicem ordinem ἰελοπέζυς quaſi multiremes & aſelli inſtar greſſiles eas nuncupans. Theophraſtùs in quadam ad Phaniam epiſtola ὄνον vocari dicit autoritate Sophoclis in Surdis Satyris fabula ſic dicentis: κυλισθεὶς ὥςις ὄνος ἰσόπερος: id eſt, volutatus aſelli inſtar ſerrati crenative: ἰσόπερον enim dixiſſe videtur ſerræ ſimilem propter crenulas illas, quæ in aſelli corpore arcuato viſuntur: niſi legendum quis potius cenſeat κόπερος argumento deſcriptionis, quam ex Galeno ſubjiciam, quòd in ſterquiliniis ferè naſcatur. Sed quid moror Galeni deſcriptionem deſcribere ex tertio de medicamento-

rum

rum ſecundum locos compoſitione ſic ſcribentis: ζῶον ἐστὶ πολύπουν, ἐν τοῖς ὑδρηροῖς ἀγγέιοις καὶ ἐν ταῖς κοπρίαις γεννώμενον, κατὰ ἢ τὰς τῶν δακτύλων ἐπερέισεις σφαιρούμενον. Latinè ſonat: Beſtia eſt multipes, in aqualibus ſterquiliniisque naſcens, & ad digitorum compreſſiones in globum ſe rotans. quod teſtimonium de ea perhibet & Dioſcorides. Poterat & Plinius de eodem animalculo videri ſentire lib. 29. cap. ultimo, ubi hunc in modum ſcribit: Millepeda ab aliis centipeda aut multipeda dicta animal eſt è vermibus terræ piloſum, multis pedibus, arcuatim repens, tactuque contrahens ſe, oniſcon Græci vocant, alii tilon. quam quidem Plinii deſcriptionem velut in re eadem adducit Cornarius. Sed duo ſunt in ea, quæ ſuſpicionem mihi commovent de hoc ipſo animalculo paſſim noto fuſci coloris aut ſublividi, in maceriis humectis aut uliginoſis ruderibus ſtabulante; pluviæque tempeſtatis indice, & ad contactum ſeſe in gyrum contrahente, Plinium non agere: ſiquidem piloſum eſſe, & arcuatim repere illud ſuum, prædicat, quorum neutrum in hoc noſtro apparet, quippe cujus in corpore crenato ne veſtigium quidem pili ullum extet, neque arcus in morem inter reptandum incurvari conſpicitur, nimirum toto corpore gradiens. Quapropter Plinium

nium de ea potius beſtiola loqui ſuſpicio eſt, quæ non parum piloſa, & arcuato corpore ſeſe promovens, hortos perreptat, frondesque depaſcitur, quæ convolvolus à volvendi argumento Catoni dicta videtur. Judicium penes doctiores, quos ea cura tangit, relinquo. At quod ex Clitarcho in Gloſſis adfert Etymologici autor, Polypum piſcem à Lacedæmoniis ἴουλον vocari, perperàm de piſce perſcriptum arbitror, referendumque puto ad iſtud, de quo agimus, quodque multipedam ſimili de cauſa Latinis dici annotavimus. Habet autem ἴουλος præter dictam etiam alias ſignificationes: nam & prima lanugo ſive flos obſepientium genas mentumve pilorum ἴουλος Græcis dicitur, ut apud Theodoritum lib. de providentia quarto, πρότερον μὲν γὰρ ἴουλος ἀνθεῖ, μετὰ δὲ ταῦτα τρίχωσις μετρία καλύπτει. id eſt, Primò effloreſcit lanugo, mox mediocris pilorum ſylva genas operit. Et apud Apollonium Rhodium lib. 1. Argonaut. ἶσον που κακείνῳ ἐπισταχύεσκον ἴουλοι. hoc eſt: Atque illi culmi lanuginis erumpebant. Dicitur & ἴουλος capillaturæ contortio, quo ſenſu & metaphoricῶs extuliſſe videtur Plinius de avellanis loquens capite 29. libri 16. Ferunt, inquit, & avellanæ iulos compactili callo, ad nihil utiles. Eratoſthenes in hymno Mercurii iulon pro la-

lanificarum cantilena videtur usurpasse, ibi:

ἡ χερνῆτις ἐρίθος ἐφ' ὑψηλοῦ πυλεῶνος
Δενδαλίδας τεύχουσα καλὰς ἤειδεν ἰούλους. id est:

Lanifica at supero in cœnaclo pensa trahebat,
Farque parans salsum scitos cantabat iulos.

Negat hoc Didymus, contenditque iulon dici hymnum in laudem Cereris, quod ex Semo Delio annotat, & Athenæus lib. 14. & indicat Theodoritus lib. de materia & mundo sic inquiens: Ne cantemus iulum Cereri, neque Rheæ lityersan, nec Baccho dithyrambum.

CAPUT XVI.

Fulmen cur telum trisulcum à poëtis dicatur.

CUr à poëtis telum trisulcum fulmen dicatur, neminem grammaticorum subtiliore inquisitione consectatum fuisse, demiror: quod quia intentatum est aliis & indictum, conjecturæ dabitur locus, & quidem multiplici. Aut enim trisulcum propterea dici putandum est, quia superiorum trium siderum, Saturni videlicet, Jovis, ac Martis ignes ad terram deciduos fulmina vocari tradiderunt principes doctrinæ viri, & præcipuè sideris medio loco positi, quoniam contagium nimii humoris è superiore Saturni circulo, & ardoris è subjecto Martis,

tis, per hunc modum egerat: unde natum ſit, quòd fulmen Juppiter jaculari dicatur, quod mitius exiſtimatur, quum Saturni ſævum & execrabile, Martis cremans habeatur. Ad quam rationem vocari poteſt diviſio trium generum fulminum à Servio poſita, ut fulmen quod afflat, hoc eſt (ut interpretatur Seneca) quod levi injuria lædit, Jovi tribuatur: quod punit perimitque Saturno: quod incendit, Martis ſideri. Aut ſecundum Plinianam rationem, quæ tria fulminum genera tradit: primum ſiccum, quod non adurit, ſed diſſipat: alterum humidum, quod non urit, ſed infuſcat: tertium clarum, quó quæ intus latent liquantur aut diſpereunt, illæſis operimentis. Aut quia Jovi fulminum autori ex Hetruſcorum in fulguralibus libris ſententia tres ſint datæ manubiæ ex undecim fulminum generibus, novem numero Diis attributis: quarum prima moneat placideque agat, ex ſua ipſius ſententia: ſecunda non omnino impunè exerceatur ex duodecim Deorum (quos Conſentes vocat Varro) arbitrio: tertia pervaſtet imisque ſumma commutet, neque id abſque ſuperiorum ſive involutorum Deorum nutu. Dicuntur autem (ut id obiter dicam) in Thuſcorum literis jactus fulminum Manubiæ, ut eſt apud Servium: quomodo manubias omnes

nes albas & nigras Palladis esse: rubras & sanguineas Jovis, scribit Acron. Quid, quòd Seneca ex Cecinna, qui de Hetrusca disciplina scripsit, tria fulminum genera tradat, Consiliarium, quod sequitur post cogitatum negocium, sive ut Marcellinus ait, suadet dissuadetve aliquid fieri: Autoritatis, quod re perfecta eventum bonum malumve denunciat: Status, quod inopinatos opprimat. Adde huc tres fulminum species à Suida & grammaticis positas, quorum unum sit σκηπτὸς sive καταιβάτης, quod transfigit: ἀργὴς, quod afflat infuscatque: & ψολόεις, quod tactu perimit: quibus duo addit Zezes Lycophronis interpres πρηστῆρα sive πυρόεντα, de quo Juvenalis illud loquitur:

Iratus cadat in terras & vindicet ignis.

& ἑλικίαν, quod turbine cieatur. Quicquid sit, fulmen trifariam semper armant autores, ut Seneca tria ejus genera facit, terebrans, discutiens, & urens: & hoc rursus trifariam, vel afflando leviterque perstringendo, vel accendendo, vel comburendo: Servius Honoratus nunc quod terreat, afflet, & puniat, inter fulminum genera enumerat: nunc quod afflat, incendit, & scindit: nunc verò quod colorat, transfigit, & afflat. Illud corollarii loco addendum est, fulmen diurnum Jovis putatum fuisse, unde & Diûm fulgur appellabatur, teste Sex.

Pompejo: nocturnum verò Summani, quod repetitur & à C. Plinio lib. 2. cap. 52.

CAPUT XVII.

Martialis aliquot epigrammata autori suo restituta.

NOn possum quin Martiali lepidissimo poëtæ epigrammata aliquot sua, hoc est, festiva, in impressis codicibus hactenus desiderata, ex venerandæ vetustatis exemplari in Anglia mihi olim descripta communicataque à Birgamo homine candidissimo, restituam in hac materierum miscellanea turba: ac primum ex lib. 7. illud ad Ponticum:

Pontice, perreges discurris, & omnia lustras,
Magna quidem sequeris, Pontice, magnus homo es.
Pontice, si qua facis, sine teste facis, sine turba,
Non adhibes multos Pontice, cautus homo es.
Pontice, te celebrem forma natura creavit,
Dignus eras Helena, Pontice, pulcher homo es.
Pontice, voce tua posses adamanta movere,
Vox tua dulce sonat, Pontice, dulcis homo es.
Pontice, sic alios, sic te quoque decipit error.
Vis dicam verum, Pontice, nullus homo es.

Ibidem de vetula.

Tacta places, audita places, si non videaris
Tota places, neutro, si videare, places.

Ibidem de Milone.

Milo

Milo domi non eſt, peregrè Milone profectò
Arva vacant, uxor non minus inde parit.
Cur ſit ager ſterilis, cur uxor lactitet, edam:
Quo fodiatur ager non habet, uxor habet.

Ex libro 12. In hiſtrionem.

Ante Jovis ſtatuam crepuit ſatur hiſtrio: pœnam
Juppiter indixit, vivere de proprio.

Ad Milonem.

Thura, piper, veſtes, argentum, pallia, gemmas,
Vendere Milo ſoles, cum quibus emptor abit.
Conjugis utilior merx eſt, quæ vendita ſæpe
Vendentem nunquam deſerit, aut minuit.

In effrontem.

Os atavi, patrui naſum, duo lumina patris,
Et matris geſtus dicis habere tuæ.
Quum referas priſcos, nullamque in corpore partem:
Mentiris, frontem dic mihi cujus habes?

„ Ex lib. 4.

„ *Ad cœnam nuper Varus me fortè vocavit.*
„ *Ornatus dives, parvula cœna fuit.*
„ *Auro non dapibus oneratur menſa, miniſtri*
„ *Apponunt oculis plurima, pauca gulæ.*
„ *Tunc ego, non oculos, ſed ventrem paſcere veni:*
„ *Aut appone dapes Vare, vel aufer opes.*

Ex quibus unum atque alterum ex prioribus non ſatis Martialem ſpirant, ut meum liberè arbitrium interponam: reliqua illius eſſe, vel Jovem lapidem dejerarim. Hæc eo libentius aſcripſi, quòd doleam lectionem variam Mar-

tialis epigrammatum cum hac ipsa appendice ante sexennium typographo cuidam creditam nondum in publicum exisse.

CAPUT XVIII.

De ostracismo, petalismo, & ecphyllophoresi, relegationis generibus. Inibi locus apud Phavorinum emendatus.

OStracismus, quem testularum depositionem vocare licet, relegatio erat, genus exilii temporarium, ac fermè decennale, quo suæ exulanti substantiæ integræ intactæque reservabantur: neque in deploratos homines & nefarios, sed velut reipub. graves, ac virtutis nomine odiosos magis, quàm scelerum compertos, exercebatur, quod à Julio Polluce lib. 8. perscriptum est. nec enim flagitiorum pœna erat exostracismus, ut inquit Plutarchus, sed in speciem fastus gravioris que potentiæ castigatio deductioque, at revera liberale invidiæ remedium & solamen quoddam: constat nanque prudentissimum quenque & consultissimum huic legi obnoxium maximè fuisse, & ostracismo exulasse. sic Aristides cognomento Justus, sic Solon optimarum legum autor, sic Themistocles, sic Thucydides, sic Xantippus, sic Alcibiades, magni viri omnes, ejus legis injuriam experti sunt. Sed in Hyperbolo extremæ improbitatis homine,

mine, quæ etiam in proverbii ludicrum conversa est, desiit atque abrogatum est malignæ legis arbitrium; ut mox dicemus. nam Cimonem (quem falso Aristiden nominat Phavorinus in dictione ὀστρακίνδα, ubi pro Ἀριστείδης repone ὁ Κίμων ex Suida & Athenæo lib. 13.) ob nefariam cum sorore Elpinice conjunctionem incesti reum merita animadversione à populo per ostracismum exclusum censeo, graviore quoque pœna dignum. Quin & Theseum primum omnium ostracismo ejectum prodidit Theophrastus, & ex eo Suidas. Quo nomine miror quòd tanto pòst tempore Hippiam tyrannum legem de ostracismo invexisse scribit Heraclides in fragmento de politiis positam, ut ait, propter tyrannicè agentes: nam si quem ob nimiam potentiam, aut popularis auræ favorem, ad tyrannidem viam affectare creditum foret, cives nomen suspecti testulis inscriptum deferebant. Quem morem observasse & Argivi & Milesii & Megarenses leguntur. Eandem legem ab Atheniensibus transumentes Syracusani privati eam juris sibi fecerunt, non testis, sed olivæ foliis nomen rei inscribentes, & πεταλισμὸν inde, velut foliationem quandam, ἀπὸ τῶν πετάλων, id est, à frondibus, nominantes. Similis est ἐκφυλλοφόρησις per folia exactio apud Zezen omnigenæ historiæ scriptorem nomine discrepans,

ſed in re conſentiens, cujus apud Dinarchum oratorem fit mentio adverſus Polyeuctum, quem ἐκφυλλοφορηθέντα, hoc eſt, foliorum ſuffragio ab aris focisque exturbatum dicit. Reliquum eſt, ut ex Polluce, Plutarcho in Ariſtide, Ariſtophanis ſcholiaſte, & Zezeritum, quo oſtraciſmus peragebatur, ſubjiciam: is ita habet. Quum viſum erat potentiorum aliquem à laribus patriisque ſedibus extorem ejicere apud Athenienſes, poſitis pro tempore tabernaculis (ut Pollux habet) aut tabulatis (ut Ariſtophanis interpres) aut clathris cancellisve (ut Plutarchus) in orbem undique obſepiebatur forum, relictis decem liberis acceſſibus, per quos aditus patêret omnibus tributim commeantibus ad deponendas in urnam appoſitam teſtulas, ὄστρακα appellant, quæ in exilium abituri nomen inſcriptum habebant: quibus collectis omnibus inibatur teſtularum numerus ab his, qui judicio præſidebant (ii erant prætores novem & ſenatus) quæ ſi expleviſſent ſex millium numerum, reo ſolum vertendum erat intra diem decimum: at ſi non aſcendiſſet eò numerus, manſitare domi fas erat. exulantem autem facultates ſuæ ſequebantur, & reditus annui ex agris. In eo diſcrepat Zezes, quòd non, ut illi, in forum, ſed in Cynoſarges, id gymnaſii nomen erat Athenis, teſtulas afferri conſueviſſe annotat. Illud verò memoratu dig-

dignissimum est Aristidis factum, quòd quum rusticus quidam literarum prorsus rudis illum forte obvium habuisset, quid hominis esset, ignarus, postulassetque ab eo Aristidæ nomen in testula porrecta describi, ille admiratus percunctatusque, ecqua in re fraudi ipsi fuisset Aristides, rustico negante, ac ne de facie quidem virum nosse prædicante, sed Justi nomen, quod ille audiret, molestum sibi esse dicente, nihil respondens ille & nomen inscripsit, & testulam reddidit. Quomodo autem in Hyperbolo exterminium istud desierit, quia dicturum me recepi, non possum non addere ex Plutarcho. quum nanque gliscentibus hominum studiis Aristides & Nicias (quorum ea tempestate magna in republica autoritas atque potentia habebatur) factionibus dissiderent, populo ad testulas discessionem parante, illi animadverso periculo, quo alterutri testularum suffragio cadendum erat, studia partium sibi addictarum in unum conciliantes testulas in Hyperboli caput cudi subornarunt: qua re offensus populus illusum sibi factamque injuriam insimulans, lege in universum antiquata, Hyperbolum absolvit. Aristophanis scholiastes dicit hunc non obtemperasse legi patriæ, fractis jam Atheniensium rebus & pessum euntibus. Ostracismi meminerunt & Aristoteles in Politicis, & in oratione de corona Demosthenes.

nes. Ab ostracismi, quo florentes hominum fortunæ subitò vertuntur, ratione manasse videtur adagium, ὀστράκου περιστροφὴ, testulæ conversio, quo usus est Eunapius Sardianus in Chronographia in hæc verba scribens, ὥσπερ ὀστράκου μεταπεσόντος ἐπὶ τὸ βελτίον ἐχώρησε Ρωμαίοις. hoc est: Romanis felicius præter spem res cecidit, tanquam in diversum prolapsa testula.

CAPUT XIX.

Quale vinum fuerit murina, sive myrina.

MUrrinam, myrrhinum, & murinam, potissima tamen lectione myrinam, vini potionem intelligi invenio myro odoramentove condîti, μύρῳ γὰρ οἶνον μιγνύντες οὕτως ἔπινον, ut lib. 12. inquit Ælianus: hoc est, odore fragrante vinum imbutum bibebant. Vocatque eam mixtionem μυῤῥινήτην οἶνον, cujus meminerit Philippides Comicus: nisi fortè μυῤῥίνην cum Polluce legi præstiterit. „ Quæ lectio servatur & Diphilo Comico apud Athenæum, „ Ἐφ' ᾧ χαρῇ πολὺ μᾶλλον, ἢ μυῤῥίνην προσεγχέας. id est: Qua re lætabitur magis quam „ si murrhinam infuderis. " Neque verò à myrrhæ condimento ita appellatur, tametsi myrrhæ odore condîta vina ex Plinio intelligamus præter vetustorum codicum consensum, qui omnes myro legunt, quod ab Hermolao annotatum est: siquidem murinam Plinius

nius lib. 14 cap. 13 & in Pſeudolo Plautus, vinum eſſe dulce teſtantur: ſic enim apud hunc comicum loquitur Pſeudolus:

Quid ſi opus ſit, ut dulce promat indidem, ecquid habet?

Cui reſpondit Charinus:

Rogas, inquiens, *Murinam, paſſum, defrutum mellinam.*

Quibus verbis apparere dicit Plinius non inter vina modò murinam, ſed inter dulcia quoque nominatum. ita Fabius Dorſennus, ſeu potius Flavius:

Mittebam vinum pulchrum, murinam.

A myro ergo, non à myrrha, cujus admixtione amareſceret, appellationis myrinæ fontem arceſſere oportet, utcunque Fulgentius in myrrhæ ſignificationem conſentiat: delicatam enim fuiſſe potionem & ganeæ propriam præter autores modò nominatos docere poteſt & Sutrius ſive Succius Comœdiarum ſcriptor, ubi Glyceram meretriculam à dulcedine nomen habentem introducit ita loquentem:

Myrinum mihi adfer, quo virilibus armis occurram fortiuſcula. Confirmat hoc in primis Julius Pollux lib. 6. cap. 2. ſic inquiens: ἦν δέ τις καὶ μυρίνης οἶνος μύρῳ κεκερασμένος, οἱ δὲ τὸν γλυκὺν οὕτως οἴονται κεκλῆσθαι. id eſt: Erat & myrinum vinum myro odoramentove permiſtum: ſunt qui eo nomine dulce vocari exiſtimant. quæ

verba cum Plinianis consonant. „ Quid, quod „ clarè Theophrastus libello de odoribus, un„ guenti commixtione condulcorari vina, scri„ ptum reliquit ; hæc enim ejus sunt verba , „ δοκεῖ δὲ καὶ τὸ μύρον ἡδύνειν τοὺς ὄινους. Memi„ nit hujusce vini & Comicus Posidippus , „ μυῤῥίνης ὁ τίμιος. id est : pretiosa murrhina." Item Aul. Gellius lib. 10. cap. 23. de Romanis Latiique mulieribus verba faciens ex historiis ita scribit : Bibere autem solitas ferunt loram, passum , murinam, & quæ id genus optant, potu dulcia. Quæ quidem verba repetita videntur ex Varrone lib. 1. de vita populi Romani , ubi sic ait : Antiquæ mulieres majores natu bibebant loram , aut sapam, aut defrutum, aut passum , quam murinam quidam Plautum appellare putant. quem locum annotans Hermolaus pro sapam malè garum citat. Adde huc Sexti Pompeii judicium , qui murinam potionis genus exponit , quod Græcè dicatur nectar. Quid , quòd in supplicationibus publicis ad pulvinaria Deorum apponi solebat ædilium jussu murina , velut proprius Deorum potus , quos nectare & ambrosia pastos credidit antiquitas. Apud Petronium Arbitrum quidam se myrinum poculum ebibisse ait ad libidinis concitamentum. Quibus autorum testimoniis omnibus evidens fit & manifestum , murinam dulciariam fuisse potionem & ganea-

tam,

tam, & cum aromatite vino si non eandem, non admodum pugnantem, aut ab eo diversam, quod ex Plinii loco antea citato liquêre potest. Aliud longè ab hoc diversum est myrtinum & myrtatum vinum, de quo Columella lib. 13. Palladius cap. 17. Cato, Dioscorides in quinto, Plinius libro 14. capite 16.

CAPUT XX.

De cerycis significatione multifaria. Item apophthegmatis duobus apud Erasmum lux data.

Κήρυκος vocis significatio latè patet, nam & præconem notat, & nomen proprium, & caduceatorem fecialemve, & pocillatorem, & buccinam sive muricem piscem. quarum omnium significationum documentum & testimonium multiplex dabo. Primùm omnium κήρυκος præconis munus esse scribit Herodotus sacris libationibusque præesse, concionem advocare, dicturos citare: unde Demosthenis illud de Corona, ἠρώτα μὲν ὁ κῆρυξ, τίς ἀγορεύειν βούλεται. prӕterea attentos reddere, silentium indicere atque imperare, ut linguis faverent, idque tam in sacris quàm in certaminibus, quod Græci dicunt καταχηρύξαι ἡσυχίαν, & κατακελεῦσαι, & ὑποκηρύξασθαι. Plautus facere populo audientiam dixit. Item bona proscripta proclamare preciaque conficere, hoc est, auctionem facere: judices quoque & agonistas nominatim

tim appellare, Deorumque ferias indicare, in cerycis munus devolvit antiquitas, quæ omnia in præconem nobis cadunt. adde huc & obſcura quædam explicare, unde & ἑρμηνέας vocari poſſe cerycas ait Pollux, qua ratione Mercurius Deorum κῆρυξ, velut interpres, à Simonide dicitur, ubi de Maia loquitur, αὕτη γὰρ Κυλλήνης ἐν ὄρεσσι θεῶν κήρυκα τέχ' ἑρμῆν: id eſt: Hæc Cyllenes in montibus Deorum ceryca edidit Mercurium. Quid, quòd in tutela Mercurii præcones habebantur ἑρμαϊκῶς κηρύσσοντες, quomodo apud Sophoclem in Trachiniis Lichas præco de ſe ait, ἀλλ' ἅπερ ἑρμοῦ τήν δὲ πομπευω τέχνην. hoc eſt, ſiquidem ego Mercurii munus obeo. Accedit quòd Mercurius cum Pandroſo Cecropis filia (ſic enim nominatur ab Euſtathio, tametſi aliam ponat Pauſanias) conſuetudinem habens filium genuit Ceryca nomine, à quo Ptolemæus κηρύκων genus deduci ait: de quo annotandum venit ex Pauſania in Atticis prolixius, quòd Ceryx iſte, quem Ceryces gentilitio nomine nuncupati natum ex Mercurio & Aglauro Cecropis filia prædicant, fuerit natu minor liberorum Eumolpi (nam major Immaradus vocabatur.) cui ſuffragatur & Androtion orator, Eumolpo filium exitiſſe Ceryca ſcribens Muſæi poëtæ proavum, abavum ejus Eumolpi, qui primus Hierophanta factus initia myſte-

ſteriorum Eleuſiniorum condiderit. Præconum autem virtus in vocalitate præcipua fuit habita; unde clamoſus gallus à ſimili κῆρυξ ἀλεκτρύων in tragœdia audit: quo ſpectat κήρυκος etymon, quod ἀπὸ τοῦ γαρύειν, à clamore deducit Euſtathius. unde & Eurybatæ præconi nomen apud Homerum παρὰ τὸ εὐρὺ βάζειν, quòd eminus ſonora ejus vox exaudiri facilè poſſet. & Stentorem præconem epitheto εὐρυβόας inſignit idem poëta. qua in parte continuato ſpiritu quamdiutiſſimè verba trahere, &, quòd πόδα quaſi pedem nominabant, edicti genus longiſſimis periodis conſtans abſque ſpiritus reſorptu recitare, laudi fuit & inter examinationis probationisque modos habitum, ut teſtatur Pollux & meminit in Epidemiis Galenus, ibi, καθάπερ οἱ κήρυκες ὅσον τὸν πόδα λεγόμενον ἐκφωνάζουσιν. Præconum, quando populo facere audientiam jubebant, ſolennis erat acclamatio iſta Ἀκούετε λαοὶ, Audi populus: unde manavit argutia faceti illius dicti Stratonici citharœdi, qui quum apud Mylaſſa Cariæ urbem parum populoſam peregrinaretur, conſpicatus multa templa, raros homines, medio in foro exclamavit præconum ritu, Ἀκούετε ναοὶ, audite fana. In poſtrema dictione gratia eſt, Latinis auribus inimitabilis, unica litera ſono affini variante dicti ſententiam. Meminit hujus Athenæus lib. 8. & in Iliados 17. Euſta-
thius.

thius. Ab hoc præconis officio ductum est verbum damnatorium ὑθικηρύττειν, quasi per præconem indicere præmium tollendi alicujus: quoties namque è medio sublatum quempiam volebant, proclamabant cædis mercedem, aut vivi capitis: ita Xerxi Græcia ἐπεκήρυξεν χρήματα, ei qui vivum interfective caput Athenas attulisset, centum talentorum proposito præmio, quod apud Etymologici autorem lectum est. Ex eodem fonte fluxit ἀποκηρύττειν, & ἐκκηρύττειν pro edicto exterminare. Illius usus est apud Synesium libro de insomniis: εἰ μὴ καὶ τὸ καθεύδειν ἐκ τῆς ἀρχομένης ἀποκηρύξειεν. id est, nisi etiam extra suam ditionem edicto expellat dormiendi voluntatem. Hujus verò apud Athenæum de Lysimacho rege, qui præconis voce extra regni sui fines philosophastros omnes exegit, quod Græcè est ἐξεκήρυξε. Jam verò quòd ceryx etiam pro feciali & caduceatore accipiatur, docet Eustathius Iliados decimo, ubi θείους & ἱεροὺς κήρυκας Homerico epitheto nuncupari contendit non præcones modò, sed etiam eos, qui reipub. nomine legationes obeunt, & feciales, denique sequestros omneis. Græca verba sunt, τοὺς δημηγορίαις, καὶ εἰρηναίαις ἐξυπηρετουμένους πρεσβείαις καὶ πολέμων λύσεσι, μέσους τε γενομένους εἰς πᾶν καθῆκον. Indicat & Ulpianus in commentariis in Demosth. orationem adversus Timocratem annotans duplices

plices esse cerycas, alterum popularem, alterum belli communem, deductorem legatorum fecialiumve ad conveniendum de pace cum perduellibus, manu gestantem pro symbolo caduceum, quod κηρύκειον vocitatur. Habebat autem caduceus in summa sui parte serpentes binos spiris circumplexos, adversa efflantes sibila, ὄφεις καταγλωττίζοντας καὶ ἐμπεπλεγμένους, ut inter annotationes in Athenagoram legisse memini. Hi autem ceryces idem jus cum fecialibus, & eandem propè potestatem habuisse videntur: penes nanque illos erat fœdera contrahere, inducias pacisci (unde & σπονδοφόρους & ἐκεχειροφόρους dici illos posse innuit Pollux) pacem inire, ac bellum denunciare, quæ fermè in fecialibus suis, quos εἰρηνοδίκας velut pacis sequestros interpretatur Dionys. Halicar. libro secundo complectitur: quod clarissimè liquere etiam potest ex Thucydide nitidissimo scriptore: ac de belli quidem denunciandi potestate libro primo, προπέμψαντες κήρυκα πρότερον πόλεμον προεροῦντα Κερκυραίοις. Præmisso feciali, qui Corcyræis bellum indiceret prius. at de pace idem lib. 4. de Arribæo loquens, qui ἐπεκηρυκεύετο ἕτοιμος ὢν Βρασίδᾳ μέσῳ δικαστῇ ἐπιτρέπειν, Legatos mittebat, paratus Brasidæ arbitro rem permittere. De horum cerycum officio Plato lib. 12. de legibus. Unde deprehendi potest frivolam esse grammaticorum

-rum elusionem in discrimine vocum κῆρυξ & πρέσβυς, illum militiæ, hunc pacis legatum interpretantium. Novem autem fuisse cerycas cùm præcones tum caduceatores in Græcorum exercitu, traditum est à nonnullis, quorum nomina sint Eurybates & Talthybius Agamemnonis, Asphalion & Eteoneus Menelai, Dius Ajacis, Eurybates alter Ulyssis, Stentor, Thootes & Calchas. Dixi deinde κήρυκας etiam pocillatores antiquitus fuisse dictos, infundendi cyathis vini ministerio præfectos, quos οἰνοχόους posterior ætas vocavit, quod disertè profitetur in decimo Dipnosophist. Athenæus, sic usum esse Homerum scribens, ibi:

φέρε δ' κρητῆρα φαεινὸν
κῆρυξ ἰδαῖος, ἠδὲ χρύσεια κύπελλα. Et iterum:
ἀτὰρ κήρυκες ἀγαυοὶ
ὅρκια πιστὰ θεῶν συνάγον, κρητῆρα δ' οἶνον μίσγον.

Utrobique cerycis voce pro pincerna accepta, ut ille voluit. adeoque latè patuit ejus vocis usus, ut ad coquos etiam extendi autor sit Clidemus apud Athenæum. Postremò ceryx etiam purpuræ piscis è turbinato genere species est, qui murex & buccinum Plinio dicitur, atque etiam conchylium, quod indubitatum facit Archippus Comicus:

κῆρυξ θαλάσσης τρόφιμος, υἱὸς πορφύρας. id est:
Murex mari satus, prolesque purpuræ.

Eu-

Euſtathius item in 17. Iliad. κήρυκα præter alia dicit eſſe θαλάσσιον ὄστρεον ἔχον ὀξύτητας κύκλῳ, marinum oſtreum aſperum undequaque in orbem & ſalebroſum : à quo occaſio joci feſtiviſſimi arrepta eſt Stratonico citharœdo, cujus modò memineram, ludente in homonymia cerycis. Is etenim Abderam (Thraciæ urbs eſt) profectus ad certamen ibi propoſitum, quum animadvertiſſet ſuos privatim cuilibet popularium eſſe præcones, qui menſis initium ludis celebre proclamarent, eosque plures propemodum quàm pro civium numero, cœpit ſummis pedum digitis ingredi, defixo humi obtutu : quod factum admirantibus illius hoſpitibus, interrogatus, ecquid ſubiti mali pedibus accidiſſet, valere ſe quidem pedibus profeſſus eſt, & adulatores ad cœnam curſu prævertere poſſe, metuere tamen valdeque ſolicitum eſſe, necubi in ceryca pedem impingat ; ambiguè ludens in voce ancipiti, tum præconem, tum muricem denotante. Quid enim veneris inſit in dicterio, ſi dixerit, vereri ſe, ne pedem impingat in præconem ? quid item taciti cavilli monſtretur inceſſu illo ſublimi, ſi propter præcones in extremis digitorum articulis gradiatur ? certè utrobique nihil, quantum ego pervideo. Proinde & iocoſe fecit ita inambulans, ut timere illum agnoſcas : & non

minus argutè metum detexit, vereri se dictitans, ne pedem murici idem cum præcone Græcè sonanti, suffigeret. Itaque parum gratiæ (bona viri pace dixerim) habere mihi videtur Erasmi versio, quæ sic sonat: Illud unum metuo, ne ingrediens præconis pedem offendam. Præter supradictas significationes κῆρυξ etiam ex accipitrum genere esse legitur apud Suidam, sed quàm bene, nescio, suspectus enim mihi locus habetur, & pro ἱέραξ legendum ἱερὸς videtur.

CAPUT XXI.

Doctoralem lauream conferendi ritus non multum diversus à Græcorum agonibus.

RECtè à majoribus nostris viris cùm prudentibus, tum æqui rectique consultis, institutum fuisse hunc, non dissimilem Græcorum in ludicro certamine ritibus, morem capessendi triumphalem lauream, aut ut dicam simplicius, magisterii insignia, judico: illic nanque absoluto stadii curriculo victor bravium ferebat, non plebeio quovis, sed Agonothetis solis decernentibus: hîc decursa studiorum meta, laborum præmium qui victor reposcit, publico in phrontisterio templive adyto, decernendis pronunciandisque præmiis destinato, lauream sibi debitam accipit, non sub arbitris vulgatæ & trivialis

Mi-

Minervæ hominibus, quibus facilè ob oculos fucus objici possit, verùm à Doctorum (si dicere licet) δωδεκαθέῳ senatu. Jam, uti testatur gravissimus autor Themistius, Elæi sive Pisatæ tanti Olympiacum illum suum oleastrum fecere, ut præter ingenuos, quique parentes legitimos docere possent, & τὴν ῥίζαν τῆς βλάστης ἀκέραιον, ut ipsius utar verbis, ad exercendi cursus munus nullum admitterent; imò tales ceu profanos & rejiculos à sacris illis carceribus quam longissimè arcerent. Quòd si profano in certamine, ubi corporis tantummodo habitus, artuumque torositas ac firma compactio spectatur, adeò obnixè generis labem fugiebant veteres, quid ni & in ingenii (quoad ejus fieri possit) certamine idem fiat? ubi qui divinæ illius auræ particulam, mentem videlicet, parentem potest ostendere, atque à suppostitii fœtus injuria se vindicare, is demum ad hanc mercedem aspirare merito maximo possit, dum tamen præbito ingenii specimine, studiique peracti ratione reddita, in quæstione habitus, judicii aleam subierit, ne ad modum Æsopici asini sub leonis exuvio latitantis fallere quoquo modo possit. Accedit huc, uti omnem sibi viam ad hunc aspirandi honorem præclusam esse, inertes sciant. Neque illud silentio transmittendum esse videtur, quòd apud

ſeculum prius non par erat quovis in loco palmam obtinuiſſe honos; at præcipuum ex quatuor totius Græciæ civitatibus penes Elæos fuiſſe, ex claſſicorum ſcriptorum monumentis conſtat. quanquam & reliqui non caruerint ſua gloria: nam Delphi Pythiis gloriantur, Iſthmiis ſuperbiunt Corinthii, Nemæorum panegyri efferunt ſe Argivi. omnium tamen ut antiquiſſima, quippe ab Hercule inſtituta, ita facilè in reliquis celeberrima jure maximo Elæi ſua Olympia prædicant. Neque hoc ævo eadem ubivis locorum accepti honoris iſtius habetur ratio: imò ut ingenuè dicam, primum locum cùm ob antiquitatis reverentiam, tum propter ſtudiorum natalitia, Bononienſi Academiæ uno ore omnes deferunt, cujus ea eſt ubique terrarum nominis dignitas, claritudinis fama, ut cæteras ſuo ſplendore facilè obliteret. In cujus quidem urbis ſtudiorum parentis præconium digredi, ſupervacaneum eſſe puto, quandò illa plures ſui buccinatores repererit, quàm aut procos Penelope, aut encomiaſtas Helena: & ſi maximè ſuis eam dignis coloribus adumbrare coner, nihilo herclè facilius aſſequar, quàm Venerem Apellæam pictor è plebe unus. Alioqui non ſum ignarus apud priſcos Romanos ſacra Bonæ Deæ alieniore verborum uſu profanaſſe, inexpiabilis cri-

mi-

minis loco fuiſſe habitum : neque minori crimini obnoxium me fore reer , ſi ſacratiſſimam illam Academiam, quam ceu Muſarum quoddam adytum colo , veneror , atque ſuſpicio , minus digna , quàm par fuerit, oratione deterere inſtitero.

HADRIANI JUNII ANIMADVERSORUM LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Poëmation, quod falſo Ovidii nomine circunfertur, autori ſuo Lucano redditur, emendaturque.

MUltæ ſunt cauſæ, cur ſcriptores non pauci nativa ſua gloria dulciſſimo laborum ſuorum fructu privati fuerint, vel abolitis penitus operum titulis, vel proprio nomine inducto, adjectoque ſuppoſititio. In cauſam vocari poſſunt aut pudenda plagiariorum furta, aut vetuſtatis ſui nimium confidentis error quaſi per manus ad poſteros tranſmiſſus, aut ſupina librariorum oſcitantia, aut judiciorum mo-

morositas. Sic Jornandus compendium historiæ Romanæ ex L. Floro transcripsit: sic Cassianus Bassus scholasticus, qui ex rei rusticæ scriptoribus opus varium (cui γεωπονικὰ ab agriculturæ studio nomen est) concinnavit, filioque dedicavit, nunc Constantini nomine obscuratus legitur. L. Cælius Arrianus medicus, cujus extant celerum & tardarum passionum libri, Aureliani nomine notior nunc est. Arnobio, qui septem duntaxat adversum gentes libros edidit, octavus accrevit, quum sit Minutii Felicis, Octavius ab interlocutorum uno ita vocitatus, nova ratione obliterandi autoris. Eros Julia medicus, qui in nomen Juliæ Augustæ dominæ suæ libertus concessit, corrupta nomenclatura, Trotula quasi Erojulia nunc audit, minus Latinè vitio barbari seculi loquens: quod quidem haud vanum est doctissimi Morilloni judicium. Eandem injuriam sensit & Anneus Lucanus, cujus legitur juvenile carmen ante vicesimum ætatis annum procusum, quodque alieni nominis mangonio inter Ovidiana opuscula subrepsit, reclamante carminis majestate Nasonianæ simplicitati longè dissimili. Nomen germanum autoris cum eo, ad quem scriptum fuit, integrum & ab invidæ vetustatis dente immune servavit exemplar repertum in biblio-
the-

theca ecclesiæ Deiparæ virginis Atrebatensis, quæ Reverendissimum illustrissimumque D. Antonium Perrenotum Episcopum agnoscit, præclarum virtutum omnium domicilium, & literatorum Mecœnatem incomparabilem. Carminis talis illic visitur inscriptio: Lucani poëma ad Calpurnium Pisonem ex libro Catalecton. Ex quo perspicitur error impressorum codicum, in quibus legitur, Ad Pisonem, ad quem extat & Horatii Ars poëtica: multum etenim discrepat temporum ratio, ut idem fuerit Piso, cui & Horatius scripserit, & cui Lucanus. Fuit autem iste C. Piso ex nobilissima Calphurniorum familia, qui unà cum Lucano Neroniana conjuratione absumptus est, quem iisdem penè verborum lenociniis, & specioso coloribus earundem dotium apparatu descripsit Corn. Tacitus hist. lib. 15. quibus illum depinxit Lucanus, ut vel inde Lucani esse convincantur. Taciti verba subjicere non abs re fuerit, quòd aditum aperiant ad rectius intelligendum poëmation: ea habent hunc in modum. C. Piso Calphurnio genere ortus, ac multas insignesque familias paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat per virtutem, aut species virtutibus similes. Nanque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adversus ami-

cos, & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul gravitas morum, aut voluptatum parsimonia. Lenitati ac magnificentiæ & aliquando luxui indulgebat &c. Quæ verba cum Lucani dictis si expendas, non ovum ovo similius invenias. Sed præstat totum carmen adscribere, quòd multa sint in eo perperàm transposita in codicibus vulgatis, multa hîc lectione interpolli correctiora, quemadmodum videbit quilibet, quem poëma conferre non pigebit, ab humanissimo doctissimoque Morilloneo nobis communicatum.

Unde prius cœpti surgat mihi carminis ordo,
Quosve canam titulos, dubius feror. hinc tua Piso
Nobilitas, veterisque citant sublimia Calpi
Nomina, Romanas inter fulgentia gentes:
Hinc tua me virtus rapit, & miranda per omnes
Vita modos: quæ, si deesset tibi fortè creato
Nobilitas, eadem pro nobilitate fuisset.
Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso Consule fasti,
Profuerint, cui vita labat? perit omnis in illo
Nobilitas, cujus laus est in origine sola.
Felix, qui tantis animum natalibus æquas,
Et partem tituli non summam ponis in illis,
Ipse canendus eris: nam quid memorare necesse est,
Ut domus à Calpo nomen Calpurnia ducat?

Clara

Claraque Pisonis tulerit cognomina prima,
Humida callosa cùm pinseret hordea dextra?
Nec si cuncta velim, breviter decurrere possim:
Et prius ætheriæ moles circumvaga flammæ
Annua bissenis revocabit mensibus astra,
Quàm mihi priscorum titulos, operosaque bella
Contigerit memorare: manus sed bellica patrum
Armorumque labor, veteres docuere Quirites,
Atque illos cecinere sui per carmina vates.
Nos quoque pacata Pisonem laude nitentem,
Exæquamus avis. tamen etsi bella quierunt,
Non periit virtus: licet exercere togatæ
Munera militiæ: licet & sine sanguinis haustu
Mitia legitimo sub judice bella movere.
Hinc quoque servati contingit gloria civis,
Altaque victrices intexunt limina palmæ.
Quin agè majorum juvenis facunde tuorum,
Scande super titulos, & avitæ laudis honores,
Armorumque decus præcede forensibus actis.
Sic etiam magno jam tunc Cicerone vigente
Laurea facundis, cesserunt arma togatis.
Quæque patrum claros quondam visura triumphos
Olim turba vias impleverat agmine denso,
Ardua nunc eadem stipat fora, cùm tua mœstos
Defensura reos vocem facundia mittit:
Seu trepidos ad jura decem citat hasta virorum,
Et firmare jubet centeno judice causas:
Seu capitale nefas operosa diluis arte,
Laudibus ipsa tuis resonant fora. tu quoque Piso

Judicis affectum, possessaque pectora ducis
Victor, sponte sua sequitur quocunque vocasti:
Flet, si flere jubes: gaudet gaudere coactus:
Et te dante capit judex, quam non habet, iram.
Sic auriga solet ferventia Thessalus ora
Mobilibus frænis in aperto flectere campo,
Qui modò non solùm rapido permittit habenas
Quadrupedi, sed calce citat, modò torquet in auras
Flexibiles rictus, & nunc cervice rotata
Incipit effusos in gyrum carpere cursus.
Quis non attonitus judex tua respicit ora?
Quis regit ipse suam, nisi per tua pondera, mentem?
Nam tu, sive libet pariter cum grandine nimbos,
Densaque vibrata jaculari fulmina lingua,
Seu juvat adstrictas in nodum cogere voces,
Et dare subtili vivacia verba catena,
Vim Laërtiadæ, brevitatem vincis Atridæ.
Dulcia seu mavis, liquidoque fluentia cursu
Verba, nec incluso, sed aperto pingere flore,
Inclyta Nestorei cedit tibi gratia mellis.
Nec te Piso tamen populo sub judice sola
Mirantur fora, sed numerosa laude Senatus
Excipit, & meritas reddit tibi curia voces.
Quis dignè referat, qualis tibi luce sub illa
Gloria contigerit, qua tu, reticente Senatu,
Cùm tua bissenos numeraret purpura fasces,
Cæsareum grato cecinisti pectore numen?
Huc etiam tota concurrit ab urbe juventus,
Auditura virum, si quando judice fesso

Tur-

Turbida prolatis tacuerunt jurgia rebus:
Tunc etenim levibus veluti proludit in armis,
Compositisque suas exercet litibus artes.
Quinetiam facilis Romano profluit ore
Græcia, Cecropiæque sonat gravis æmulus urbi.
Testis Acidalia quæ condidit alite muros,
Euboicam referens fœcunda Neapolis arcem.
Qualis io superi, qualis nitor oris amœnis
Vocibus! hinc solido fulgore micantia verba
Implevere locos: hinc exornata figuris
Advolat, excusso velox sententia torno.
Magna quidem virtus erat, & si sola fuisset,
Eloquio sanctum modò permulcere Senatum,
Exonerare pios modò, nunc onerare nocentes:
Sed super ista movet plenus gravitate serena
Vultus, & insigni præstringit imagine visus.
Talis inest habitus, qualem nec dicere mœstum,
Nec fluidum, læta sed tetricitate decorum
Possumus: ingenitæ stat nobilitatis in illo
Pulcher honos, & digna suis natalibus ora.
Additur huc & justa fides, & plena pudoris
Libertas, animusque mala ferrugine purus:
Ipsaque possesso mens est opulentior auro.
Quis tua cultorum juvenis facunde tuorum
Limina pauper adit, quem non animosa beatum
Excipit & subitò juvat indulgentia censu?
Quodque magis dono fuerit preciosius omni,
Diligis ex æquo: nec te fortuna clientum,
Natalesve movent: probitas spectatur in illis.

Nul-

Nulla superborum patiuntur dicta jocorum:
Nullius subitos adfert injuria risus.
Unus amicitiæ summos tenor ambit & imos.
Rara domus tenuem non aspernatur amicum,
Raraque non humilem calcat fastosa clientem.
Illic casta licet mens, & sine crimine constet
Vita, tamen probitas cum paupertate jacebit.
Sed lateri nullus comitem circundare quærit,
Quem dat purus amor, sed quem tulit impia merces,
Nec quisquam vero precium largitur amico,
Quem regat ex æquo, vicibusque regatur ab illo:
Sed miserum parva stipe munerat, ut pudibundos
Exercere sales inter convivia possit.
Ista procul labes, procul hæc fortuna refugit
Piso tuam venerande domum tu mitis & acri
Asperitate carens, positoque per omnia fastu,
Inter ut æquales unus numeraris amicos:
Obsequiumque doces, & amorem quæris amando.
Cuncta domus varia cultorum personat arte,
Cuncta movet studium. nec enim tibi dura clientum
Turba, rudis ve placet, misero quæ freta labore
Nil nisi summoto novit præcedere vulgo:
Sed virtus numerosa juvat. tu pronus in omne
Pectora ducis opus, seu te graviora vocarunt,
Seu leviora juvant, nec enim facundia semper
Adducta cum fronte placet: nec semper in armis
Bellica turba manet: nec tota classicus horror
Nocte dieque gemit: nec semper Gnosius arcu
Destinat, exempto sed laxat cornua nervo.

Et galea miles caput, & latus ense resolvit.
Ipsa vices natura subit, variataque cursus
Ordinat, inversis & frondibus explicat annum.
Non semper fluidis adopertus nubibus æther
Aurea terrificis obcæcat sidera nimbis.
Cessat hyems, madidos & siccat vere capillos:
Ver fugit æstates: æstatum terga lacessit
Pomifer autumnus, nimbis cessurus & undis.
Ignea quinetiam superûm pater arma recondit,
Et Ganymedeæ repetens convivia mensæ,
Pocula sumit ea, qua gessit fulmina, dextra.
Temporibus servire decet: qui tempora certis
Ponderibus pensavit, eum si bella vocabunt,
Miles erit: si pax, positis toga gestiet armis.
Hunc fora pacatum, bellantem castra decebunt.
Felix illa dies, totumque canenda per orbem,
Quæ tibi vitales cùm primùm traderet auras,
Contulit innumeras intra tua pectora dotes.
Mira subest gravitas inter fora: mirus omissa
Paulisper gravitate lepos. si carmina fortè
Nectere ludenti juvit fluitantia versu,
Aonium facilis deducit pagina carmen.
Sive chelyn digitis, & eburno verbere pulsas,
Dulcis Apollinea sequitur testudine cantus,
Et te credibile est Phœbo didicisse magistro.
Nec pudeat pepulisse lyram, cùm pace serena
Publica securis exultent ocia terris.
Nec pudeat Phœbea chelys si creditur illis
Pulsari manibus, quibus & contenditur arcus.

Ipse

Ipse fidem movisse ferox narratur Achilles,
Quamvis mille rates Priameius ureret heros,
Et gravis obstreperet modulatis buccina nervis.
Illo dulce melos Nereius extudit heros
Pollice, terribilis quo Pelias ibat in hostem.
Arma tuis etiam si fortè rotare lacertis,
Inque gradum clausis libuit consistere membris,
Et vitare simul, simul & captare petentem:
Mobilitate pedum celeres super orbibus orbes
Flectis, & obliquis fugientem cursibus urges,
Et nunc vivaci scrutaris pectora dextra,
Nunc latus adversum nec opino percutis ictu.
Nec tibi mobilitas minor est, si fortè volantem
Aut geminare pilam juvat, aut revocare cadentem,
Et non sperato fugientem reddere gestu.
Hæret in hæc populus spectacula, totaque ludos
Turba repentè suos jam sudabunda relinquit.
Te si fortè juvat studiorum pondere fessum,
Non languere tamen, lususque movere per artem,
Callidiore modo tabula variatur aperta,
Calculus, & vitreo peraguntur milite bella,
Ut niveus nigros, nunc & niger alliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit? quis te duce cessit
Calculus? aut quis non periturus perdidit hostem?
Mille modis acies tua dimicat, ille petentem
Dum fugit, ipse rapit: longo venit ille recessu,
Qui stetit in speculis, hic se committere rixæ
Audet, & in prædam venientem decipit hostem.
Ancipites subit ille moras, similisque ligato

Obligat ipſe duos: hic ad majora movetur,
Ut citus & fracta prorumpat in agmina mandra,
Clauſaque dejecto populetur mœnia vallo.
Interea ſectis quamvis acerrima ſurgant
Prælia militibus, plena tamen ipſe phalange,
Aut etiam pauco ſpoliatus milite vincis,
Et tibi captiva reſonat manus utraque turba.
Sed prius emenſo Titan verſetur Olympo,
Quàm mea tot laudes decurrere carmina poſſint.
Felix, & longa juvenis digniſſime vita,
Eximiumque tuæ gentis decus, accipe noſtri
Certus & hoc veri complectere pignus amoris.
Quòd ſi digna tua minus eſt mea pagina laude,
At voluiſſe ſat eſt: animum, non carmina jacto.
Tu modò lætus ades, forſan meliora canemus:
Et vires dabit ipſe favor. dabit ipſa feracem
Spes animum: dignare tuos aperire penates.
Hoc ſolum petimus: nec enim me divitis auri
Imperioſa fames, & habendi ſæva libido
Impulerit, ſed laudis amor. juvat optime tecum
Degere, cumque tuis virtutibus omne per ævum
Carminibus certare meis. ſublimior ibo,
Si famæ mihi pandis iter, ſi detrahis umbram.
Abdita quid prodeſt generoſi vena metalli,
Si cultore caret? quid inerti condita portu,
Si ductoris eget, ratis efficit, omnia quamvis
Armamenta ferat, teretique fluentia malo
Poſſit & excuſſo dimittere vela rudente?
Ipſe per Auſonias Æneia carmina gentes

Qui sonat, ingenti qui nomine pulsat Olympum;
Mæoniumque senem Romano provocat ore,
Forsitan illius nemoris latuisset in umbra,
Quod canit, & sterili tantùm cantasset avena,
Ignotus populis, si Mecœnate careret.
Qui tamen haud uni patefecit limina vati,
Nec sua Virgilio permisit nomina soli.
Mecœnas Tragico quatientem pulpita gestu
Evexit Varium: Mecœnas alta Toantis
Eruit, & populis ostendit nomina Graiis.
Carmina Romanis etiam resonantia chordis,
Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.
O decus, & toto meritò venerabilis ævo
Pierii tutela chori, quo præside tuti
Non unquam vates inopi timuere senecta.
Quòd si quis nostris precibus locus, & mea vota
Si mentem subiere tuam, memorabilis olim
Tu mihi Mecœnas tereti cantabere versu.
Possumus æternæ nomen committere famæ:
Si tamen hoc ulli de se promittere fas est,
Et Deus ultor abest: superest animosa voluntas,
Ipsaque nescio quid mens excellentius audet.
Tu nanti protende manum; tu Piso latentem
Exere: nos humilis domus & syncera parentum,
Sed tenuis fortuna sua caligine celat.
Possumus impositis caput exonerare tenebris,
Et lucem spectare novam, si quid modò lætus
Annuis, & nostris subscribis candide votis.
Est mihi, crede, meis animus constantior annis,

Quam-

Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum vicesima venerit æstas.
Quòd si tam validæ mihi robur mentis inesset,
Et solidus primos impleret spiritus annos,
Auderem voces per carmina nostra referre
Piso tuas: sed fessa labat mihi pondere cervix,
Et tremefacta cadunt succiso poplite membra.
Sed nec olorinos audet Pandionis ales
Parva referre sonos, nec si velit improba, possit.
Sic & Aëdonia superantur voce cicadæ,
Stridula cùm rapido faciunt convicia soli.
Quare agè Calliope, posita gravitate forensi,
Limina Pisonis mecum pete: plura supersunt,
Quæ laudare velis inventa penatibus ipsis.

CAPUT II.

Ciceronis locus à menda vindicatur. Ejusdem verba in Nonio desiderata reponuntur.

INter reliquias laceri de Repub. M. Tullii operis, leguntur ex libro primo hæc verba de pietate quæ patriæ debetur, transcripta ex Nonio Marcello, ubi de differentia in significato vocis Antiquus agit. sic enim inquit: Sed quoniam plurima beneficia continet patria, & est antiquior parens, quàm si quis (ut aiunt) curaverit: major ei profectò quàm parenti debetur gratia. Quæ verba ut sunt corrupta, nec genuinam Tulliani nitoris facilitatem servant, ex vetustissimo nostro codice manuscripto

ita persanaveris. Et est antiquior parens, quàm is qui creavit: vult enim plus deberi patriæ communi plurimorum parenti, quàm privatis uniuscujusque nostrûm genituræ autoribus. Post superiorem Ciceronis sententiam, in manuscripto meo leguntur ista, in excusis hactenus desiderata. M. Tullii ad Cæsarem juniorem lib. 3. Ego autem antiquissimum Scythis oriundum, quibus antiquior lætitia est, quàm lucrum. Sentit, ni fallor, de Anacharsi philosopho sapiente, patria Scytha, qui pecuniam fastumque regium præ animi tranquilitate, quam docet philosophia, contempsit, quod de illo alibi lectum est. Ne verò putet quispiam adulterinam esse librorum ad Cæs. juniorem inscriptionem, evincet facilè Nonius, non semel eorum librorum testimoniis usus: ut paulò ante hunc locum in verbo Vindicare: M. Tull. ad Cæs. juniorem lib. 1. Quasi si me ad id beneficium accerseres, quo per te me unà cum repub. in libertatem vindicassem. quorum verborum prior pars in aliam faciem conversa, in meo codice legitur hunc in modum: Qui si nihil ad id beneficium adderes.

CAPUT III.

Adagium quo usus est Varro obliteratum, in usum revocatur, emendaturque.

ELegans est apud D. Hieronymum parœmia, non dubium ex Græco fonte derivata, qua simile simili, ut Cascam Casco obtigisse innuere volentes, dignum accessisse patellæ operculum dicebant. Græcè sonat festivius, εὗρεν ἡ λοπὰς τὸ πῶμα: ac si dicas: Invenit olla seu patella operculum. Hujus proverbii emblemate Menippearum unam exornavit Varro. Constat autem fermè proverbiales esse illorum librorum titulos, ut ostendunt illæ inscriptiones, τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. & γνῶθι σεαυτόν. & Mutuum muli scabunt. item, ἄνω κάτω μοι, quod depravatum est apud Marcellum, in Anoputio, in voce Polliceres. Consimiliter & istud de quo loquimur adagium, apud eundem paulò post ita vitiose legitur scriptum: Murmurari pro murmurare. Varro heurenulo pastopoma περὶ υετῶν μυκήτων: ubi cùm ex artificiosa conjectura, tum manuscripti codicis opera, germana talis lectio reponenda venit: Varro εὗρεν ἡ λοπὰς τὸ πῶμα, περὶ γεγαμηκότων: id est, reperit olla operculum, de nuptiis. Eam verò lectionem ipse literarum ductus commonstrat, heuren η lopas to poma: nam postremum illud, περὶ γεγαμηκότων, his ipsis cha-

racteribus præfert exemplar manuſcriptum, quod conſonat cum alterius tituli ſignificato, quo Caium Caiæ obveniſſe gratulantes, aut mordaci ſale Caſcam Caſco nupſiſſe inſimulantes, dignum patellæ operculum obtigiſſe proverbialiter dicimus.

CAPUT IV.

De Myrmecide Varronis locus à menda vindicatus & declaratus.

INter minutorum operum, quæque viſum præ nimia exilitate penè ſubterfugerint, artifices, primum locum Myrmecidæ Mileſio tribuit antiquitas: is nanque inter cætera laudatæ induſtriæ monumenta, quadrigam ſculpſiſſe ex ebore legitur, quam cum agitatore ſuo, muſca alis ſuis cooperuerit, quod à Plinio Polyhiſtore libro ſeptimo, capite vigeſimo primo, & libro 36. capite quinto, literis proditum eſt, & ab Æliano in omnigenæ hiſtoriæ primo repetitur. Addit quoque Plinius navem apiculæ pennis abſconditam inter ejus opera. Ælianus etiam elegiacum diſtichon in ſeſamo minuto legumine deſcriptum aureis literis. Certè Cicero minutorum opuſculorum fabricatorem fuiſſe non diſſimulat in Academicis. De eo ſentit M. Varro lib. de latina lingua ſexto, corrupta in excuſis exemplaribus Myrmetidis voce pro Myrmecide. ita nanque ibi lego: Ete-

Etenim facilius obſcuram operam Myrmecidis ex ebore oculi videant, ſi extrinſecus admoveant nigras ſetas.

Caput V.

De columbis Æliani locus ab interprete perperàm converſus emendatur.

Mirum eſt quod de columbis in literas relatum ab Athenæo eſt, autoritate Ariſtotelis, quòd videlicet pullis excluſis columbus inſpuat, ſalivaque eos luſtret ad abigendam faſcini vim. ita enim ſcriptum invenias apud illum lib. 9. ἐπωάζει δὲ ἐκ διαδοχῆς πᾶν τὸ περιστεροειδὲς γένος, καὶ γενομένων τῶν νεοττῶν ὁ ἄῤῥην ἐμπτύει, ὡς μὴ βασκανθῶσι. quæ verba hunc in modum tranſcripſit in primo Ælianus, ἐκ διαδοχῆς φασὶν ἐπωάζειν τὰς περιστερὰς, εἶτα τῶν νεοττῶν γενομένων, ὁ ἄῤῥην ἐμπτύει αὐτοῖς, ἀπελαύνων αὐτῶν τὸν φθόνον, φασὶν, ἵνα μὴ βασκανθῶσι δὶ ἄρα τοῦτο. in quibus vertendis operam luſiſſe interpres mihi videtur, totoque quod aiunt, cœlo aberraſſe, dum ea latinis auribus fide neſcio qua ſic appendit: Columbas ſucceſſione perhibent ovis incubare, deinde pullis effectis, maſculum eos fovere, repellentem ab ipſis omnem iracundiam, ut inquiunt, ne ſi non faciat, contentiones & lites exerceant. Cùm ego potius hac ratione vertendum duxerim: Alternis incubant ova columbæ, uti perhibent:

deinde pullis enatis mas inſpuit, livorem procul abigens, ut ne quid illis faſcinus officiat. Ubi in poſtremis Æliani verbis dubito an non rectius legi poſſit, δι' ἀρᾶς pro δι' ἀέρα, ut ad faſcinantium imprecationes referatur.

CAPUT VI.

Locus Ariſtotelis & item Athenæi expenſus cum Plinii verbis.

MEntio de ſalivatione columbarum provocat ut Ariſtoteli genuinam dictionem, pro adulterina quæ in vulgatis libris legitur, reponam, ubi de ſimili columbarum inſpuitione verba facit. Locus extat libro de hiſtoria animalium nono, ita deſcriptus: γενομένων δὲ τῶν νεοττῶν φροντίζει τῆς ἁρμοττούσης τροφῆς, ἧς διαμασσησάμενος, ἐμπτύει τοῖς νεοττοῖς διοιγνὺς τὸ στόμα, προπαρασκευάζων πρὸς τὴν τροφήν. Hîc vox illa ἁρμοττούσης ſuſpecta mihi habetur & ſuppoſititia pro ἁλμυριζούσης, à ſciolo quopiam in contextum intruſa: hanc etenim lectionem defendere mordicus neque ſine ratione poſſe mihi videor, ex Plinio ita legente: is nanque verbum penè de verbo reddens ſic inquit, libri decimi capite 34. Pullis primò falſiorem terram collectam gutture in ora inſpuunt, præparantes tempeſtivitatem cibo. Accedit Athenæi in nono dipnoſoph. autoritas, verba Ariſtotelis citantis hunc in modum: ὁ δ' Ἀριστοτέ-

λης

λης φησὶν, ὡς αἱ περιστεραὶ γιγνομένων τῶν νεοττῶν τῆς ἁλμυριζούσης (quamquam impreſſus codex tranſpoſita una litera λαμυριζούσης præferat) γῆς διαμασησάμεναι, ἐμπλύουσιν αὐτοῖς διοιγνῦσαι τὸ στόμα, διὰ τούτου παρασκευάζουσαι αὐτοὺς πρὸς τὴν τροφήν. id eſt: Columbas dicit Ariſtoteles pullis enatis ſalſiuſculam terram præmanſam aperto ore inſpuere, hac ratione eos capiendo cibo præparantes. Quòd autem non careat ratione, cur pullos ſuos ſalſioris terræ manſo muniant columbæ, ſalis temperamentum docebit abundè, quod à medicis & phyſicis diſcas: nobis ſatis eſt non vanam interpolandæ vocis viam commonſtraſſe.

CAPUT VII.

Theodori Gazæ lapſus in Pyrallidis avis voce manifeſtatur. Item Catulli verſus è Græco fonte indicatus.

NEque verò ocioſum fuerit reliquam partem de columbis exequi data ſemel occaſione, in qua impegiſſe Gazam hominem doctiſſimum certò mihi perſuadeo, uti mox indicabo. Invenio autem columbarum plura genera, quàm aut quaterna, quod voluit Callimachus libro de avibus: aut quina, ut Ariſtoteli viſum eſt. Nam primò eſt περιστερὰ ſeu Atticè περιστερὸς, ab amoris vehementia nomine indito, nobis columba & columbus, quo po-

poſtremo uſus eſt Catullus in epigrammate ad C. Cæſarem, verſu ex Alexidis Comici Concurrentibus translato, Ut albulus columbulus Dionæus: ſic enim iſte antea, ὁ λευκὸς ἀφροδίτης εἰμὶ γὰρ περιςερός. Deinde eſt τρυχὼν, qui nobis turtur: proximo loco φάσσα, noſtri palumbim ſive palumbum dicunt: deinceps οἰνὰς, quam Vinaginem vocat Gaza, ſylveſtris columbæ genus. additur & πελειὰς, ab eodem Livia, coloris lividi argumento. Adjicitur alicubi ab Ariſtotele & πὰψ, quam cum φάσσα confundens Theodorus palumbem vertere non dubitavit, cujus apud Athenæum meminit & Æſchylus Tragicus, ibi:

σιτȣμένην δύςανον ἀθλίαν φάβα.

Septimum genus dici πυῤῥαλλίδα invenio, cujus meminerunt præter Ariſtotelem Athenæus & Ælianus, cujus avis etymon ἀπὸ τȣ͂ πυρὸς, ab igne deducens Gaza, ignariam vocavit, quum potius ἀπὸ τȣ͂ πυρȣ͂, id eſt, à tritico in quod pabuli gratia involet, Frugipetam dixiſſe debuerit: ſonat nanque πυῤῥαλλὶς tritici aſſultatricem, παρὰ τὸ ἅλλεσθαι εἰς τὸν πυρὸν: neque enim in genere columborum itidem ut in inſectis invenias, qui ad lucernas aut ad ignem advolent, ſed benè qui fruges triticeaque ſata impetant, uti alii legumina. Longè ſiquidem alia eſt hæc pyrallis, ab animalculo illo igniario, quod Pyralis Plinio, nonnullis etiam pyrauſta

rauſta vocatur, quod multo juſtius ignarium Gaza nuncupaverit, quàm iſtud columbæ genus.

CAPUT VIII.

Nonii Marcelli teſtimonia duo ex Homero interpolata beneficio codicis manuſcripti.

NOnii Marcelli doctiſſimi extra omnem aleam grammatici lectionem plurimum antiquitatis elegantiorisque literaturæ cognitioni conducere, inficias ire poteſt nemo: ſed tam crebris ille vulneribus ſaucius atque lacer eſt, tot tantisque maculis καὶ ὑπωπίοις fœdè deturpatus, ut difficillimam ſuſcepturus ſit maximeque arduam provinciam, qui Pæoniam manum illi autori admovere ſatagat: bonam tamen me operam navaturum aliquando in ſanando eo confido, idque vetuſti codicis manuſcripti beneficio, quod ubi commodum videbitur, primo quoque tempore præſtiturus ſum. In eo igitur autore, ubi de ventorum proprietatibus agit, ὑποβολιμαῖοι leguntur duo Homerici verſus, nihil ad loci intelligentiam facientes, aut etymi rationem, de quo agit, ſpectantes. Sed præſtat integrum locum adſcribere, qualis in impreſſis libris legitur. Auſtrum, inquit, qui Græcè νότος, dictum ab humore & nebula, quòd νότις Græcè humor latina interpretatione dicatur, ac ſit is ventus ſudoris effector, ut eſt Homeri: σὺν δ' εὖρός τε

νότος τ' ἔπεσε ζέφυρός τε δυσαής. Hunc ego versum, Aristarchi ius si usurpare fas sit mihi, ut supposititium ejus loci jugulo, illiusque vice, exemplaris manuscripti fidem secutus scribo, κατὰ δὴ νότιος ῥέεν ἱδρώς: quasi isto hemistichio dicti sui fidem autor quærat, quòd Notus ventus sudoris sit effector, quum Homero νότιος ἱδρὼς fuerit dictus, ac si austrinum sudorem dicas, nempe humidum. nam in altero illo versu nulla visitur aut humoris aut sudorificæ qualitatis mentio. Sequitur deinde: Boream, hoc est, aquilonem ἀπὸ τῆς βοῆς, quòd sonorus sit & procellosus. Homerus, καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων. In alio loco, οὐδὲ κραιπνὸν βορέην τάδε κύματ' ἄεξεν. Hujus posterioris in locum substitue ex libro scripto non semel antea citato binos Homeri versus ex Iliados decimoquarto, in quibus manifestò Boreæ etymon exprimitur, quod ille indicavit:

οὔτε θαλάσσης κῦμα τόσον βοάᾳ ποτὶ χέρσον
ποντόθεν ὀρνύμενον πνοιῇ βορέω ἀλεγεινῇ.

CAPUT IX.

Varronis monumentorum inscriptiones à maculis asseruntur apud Non. Marcellum.

TAm spissis maculis deturpatæ atque adulteratæ sunt apud eundem scriptorem luculentissimi autoris M. Varronis librorum inscrip-

ſcriptiones, ut conniventer eos aut diſſimulanter non queam præterire. Nihil enim occurrit ibi frequentius quàm, Varro Eudæmonibus: ſed vitiata lectione, quum conſtanter ubique manuſcriptus codex, quem ego magnifacio, & σκέθρῳ ταλάντῳ, quàm Hectoris corpus apud Lycophronem, digniorem judico, Eumenidibus legat. ita γεροντοδιδασκάλῳ paſſim ex eo reponendum eſt pro γέροντ☉ διδασκάλȣ, effícto nomine ad inſtar ὀψομαθιδασκάλȣ, quam Alexis Comicus docuerat. Rurſus ubicunque Tithonio & Titone & Titoſne περὶ γήρως invenitur, ſcribendum eſt Tithono περὶ γήρως. Tithonus enim Auroræ delitiæ ad extremum ſenium pervenit. Item quoties citatur Varro Sciamachia περὶ ταφῆς, legi debet, περὶ τύφȣ, de faſtu: cum umbratili enim pugna commune quid habet jactantia? eam ſiquidem lectionem in voce Lucuus emendatiorem invenias. Jam verò in dictione Vulgus, ubi legitur, Varro Crono περὶ ταφῆς, ex manuſcripto ſubſtitue, Cycno pro Crono. Eandem vocem ex eodem adde in vocabulo Iteris, ubi de mutata declinatione agitur, hoc pacto: Varro cycno περὶ ταφῆς: rectiſſimè nanque titulum illum ſcriptum invenias capite de numeris & caſibus, hunc in modum, Varro κύκν☉ περὶ ταφῆς. convenit etenim titulus uterque in cygni morte ſepulturam ſuam funusque lugubri cantu

præ-

præcinentis. Mutuatus autem fuit titulum ab 'Alexide Comico, quem in κύκνῳ pro teste advocat Athenæus lib. 2. Jam verò & corruptissima lectione citatur Varro noprandis, in dictione Papaver, quum Admirandis ibi scribi oporteat hac ratione: Varro admirandis, Infriasse papaverem. pro eo quod est in vulgatis codicibus, Varro noprandis: infrias sene papaverem. Nostram lectionem confirmat. Fl. Sosipater artis grammaticæ lib. 1. quem vide si lubet. Præterea apud Nonium in dictionibus Amnem, & Singulum, perperam legitur, Varro περὶ πλέτε, de divitiis, quum manifestariò scribi debeat ποριπλᾶ, sive περιπλῶ, in lustratione terrarum. Sic in vocabulo Spissum, pro περὶ πλᾶ, περὶ φίλε, Erraremus, ex manuscripti exemplaris fide legemus, περιπλᾷ, περὶ φιλοσοφίας. Et ne erraremus &c. Et certè minus depravata est lectio in voce Lucuus, ubi sic legitur: Varro periplum libro secundo περὶ φιλοσοφίας pro περιπλᾶ. Insuper in voce Præcox, pessimè scribitur Peridebo, pro Synephebis, aut saltem Ephebo περὶ ἐμμονῆς, uti alibi rectius legitur. Rursus in voce Conscribellavi, pro Varro columna ἡρακλῆς, reponito ex nostro codice, Varro columna Herculis, περὶ δόξης. Iterum in dictione Plagæ, loco ejus quod ibi legitur, Varro lege Meniados, admirantes quòd sereno inde tenuisset: restitue

ſic, Varro lege Menia: Admirantes quòd ſereno intonuiſſet. Demum quotieſcunque vel Marco vel Bimargo ſcriptum reperitur, ſyncera & genuina libri inſcriptio reponenda eſt Margopoli: is enim ejus eſt titulus, quem etiam περὶ ἀρχῆς, de dominatu nuncupavit: per Margopolin urbem Romam, inſanam luxuique deditam, mihi viſus innuere. „ Ad eundem mo-
„ dum ſcripſit Anthropopolin, quæ vox eſt
„ reſtituenda in dictionibus, Scriptio, Reli-
„ gio & Lame, ubi libri excuſi mordicus re-
„ tinent ἀνθρωπουργία ἢ περὶ γενεθλίων. quum ve-
„ ram ac germanam lectionem manuſcriptus
„ liber ubique ſervet, ἀνθρωπόπολι, περὶ γενεθ-
„ λιακῆς. eaque quam proximè veritati integra
„ ſervata eſt in Lopades, ubi vulgo legitur,
„ antro populi." Cæterùm quod mendum in voce Olivitatem eſt, Varro in gloperiton, certa ratione ſanare non auſim, niſi quatenus ſuſpicioni eruditæ locus eſſe poteſt, quando legi poſſe videatur non malè γλώττα περισσῶν, vel una dictione γλωττοπερισσῷ, qua voce rabula denotatur: veſtigia enim harum literarum fermè monſtrat manuſcriptus codex, in quo extat ita, glotto peri oton.

CA-

CAPUT X.

Delentur plurima menda in epigraphis fabularum Plauti, Cæcilii, Accii, aliorumque, apud Nonium commissa.

QUid obstat quo minus in corrigendis nonnullis aliorum poëtarum epigraphis eandem remediorum adhibendorum viam commonstrem, vibices & hyposphagmata suis spleniis inducturus? Ac primùm quidem festivissimi Plauti, pro cujus Asinaria fabula notissima, perperàm Sisennaria legitur apud Nonium Marcellum in vocabulo Cursura. Neque satis plenè legas apud eundem in dictione Oculitus, Corni qui amant, pro eò quod est, Plautus Cornicularia (est enim & istud fabulæ nomen, sed quæ temporum injuria abolita est.) Qui amant &c. Similiter in voce Præficæ, parum ritè ista leguntur: Plautus frivola, superboque omnes argutando præficas. clarius ita, Plautus Frivolaria: Superaboque omnes, & sic deinceps: nam Frivolariam agnoscit & Charisius. Illud verò depravatissimè omnium scriptum est in dictione Clunes. Plautus: Ambroico quas lupus ab armis valeo: pro quo lego constanter, Plautus ἀγροικῷ, quasi lupus ab armis valeo, clunes desertos gero: quod spectat ad vulgare dictum, quo lupum armos validos habere, sed impotentem atque imbecillum

lum clunibus prædicamus. Quod autem ἀγροικῷ legendum ſit, vel ſolus literarum ductus evincat: manuſcriptum certè exemplar abroico ſcribit. Conſtat autem ἀγροικὸν fabulam Plauto fuiſſe attributam, nam Plauti adulterinam agnoſcit apud Aul. Gellium Varro libro de comœdiis Plautinis, M. Aquilio eam aſcribens: alioqui Philemon Comicus & Antiphanes ſimiliter ἀγροικὸν ſcripſiſſe memorantur ab Athenæo. Secundo loco ad Cæcilium (cui primas inter Comicos defert Sedigitus) tranſeamus, qui Plotium ſcripſit à Menandro converſam fabulam, Gellio teſte, quod nomen depravatum eſt apud Nonium in dictione, Opulentitas, ubi Potio legitur malè. Scripſit idem & ὀβολοστάτην, quod nomen laceris artubus diſparatum eſt in tres voces, obolio, iſta te, quum in Nonio dictione Delica, junctim legi debeat, Cæcilius oboloſtate. Similis luxatio deartuatiove in vocabulo Pulchritas viſitur: ſic enim illic legas, Cæcilius arpaio: Méne dii boni quid illud eſt pulchritatis. Ego ſic corrigo, Cæcilius ἁρπαζομένῃ: Dii boni quid illud eſt pulchritatis. Rurſus in voce, Collum: Cæcilius Sarpazo: Mane hunc collum ludo præcipi jube. Ego repono, Cæcilius ἁρπαζομένῃ: Hunc collum ludo præcîdi jube. quæ lectio integra manſit in dictione Exlex. Citat & Soſipater Cæcilii ἁρπαζόμενον, ſolo maſculei

ſexus

ſexus diſcrimine: adducit & ex Philemonis Comici ἁρπαζομένῳ teſtimonium Athenæus. Neque minor eſt menda in eodem loco, ubi contiguis verbis iſta leguntur: Idem ſcenophebis: cadretim res redit, imò collus non res. Ego reſtituo ex manuſcripto: Idem Synephebis: Ad reſtim res redit &c. Quo in loco non poſſum quin etiam lepidiſſimum Nævii dicterium à menda repurgem. ubi nanque legitur, Nævius: Cor utrum ſcapulæ plus angulus colli habeat neſcio: locum ita ex meo codice emaculo: Nævius Colace: Utrum ſcapulæ plus, an collus calli habeat, neſcio. Quòd autem Cæcilii fabula fuerit Synephebi, neminem fugerit qui Ciceronis libellum de ſenectute triverit, teſtimonium inde petentis. Scripſit Cæcilius & Hypobolimæum, quaſi ſubdititium dicas, cujus fabulæ meminit & Soſipater, quam de Menandro aut Alexi de Comicis convertiſſe videtur: quæ lectio apud Non. manſit integra in verbo Rabere, niſi quòd pro Aſtrabia, manuſcriptus codex habet Raſtaria: ,, quæ ,, vox ſervata legitur & in Lactare. " at in voce Singulatim, pro hypoboli, Hypobolimæum legit: eandemque eſſe fabulam contenderim, quam Nonius alibi Subditivum vocat, Græcam ut opinor vocem exprimere volens. Præter hæc citatur Ennius Hectoris luſtris, tú λύτροις legito: ita vocantur dona redemptoria,

toria, quibus Priamus Hectoris mortui corpus ab hoste Achille redemit. Huc adde Accii Æneadas sive Decium, qua fabula Romanorum ab Ænea genus ducentium, ac præcipuè Deciorum pro patria mortem oppetentium virtutem extulisse videtur, quod indicat versus ille, quo apud hunc poëtam Decius junior se pro patriæ salute Diis manibus devoturum confirmat ad patris exemplum, sic inquiens: Patrio exemplo & me dicabo atque animam devotabo hostibus. Proinde in verbo Ignavit malè scriptum est Accius Æneadis decimo: scribendumque Accius Æneadis aut Decio. ita distinguendum est in voce Sanguis, ubi perperàm Accius Æneadis: Aut Decio vim Gallicam. rectissimè verò in dictione Tumulti, Accius Æneadis vel Decio. Neque silentio obmittam Laberii βελονιςρίαν, quam ad imitationem ἀκεςρίας Comici Antiphanis dedisse illum verisimile est, utraque voce sarcinatricem significante. Itaque apud Nonium in adverbio Efflictim, quando legitur, Laberius bello: instria domina nostra privignum suum amat efflictim legendum autumo, Laberius Belonistria. Reddamus verò & Afranio Comico suam fabulam & lectionem integram: nam in voce Spissum ex manuscripto codice ita lego: Afranius incendio: itaque spissum videtur fieri,

non possum domi meum virum expectare; quem mihi studeo iamdudum dari: pro quo vulgati codices habent, Afranius cædo: & pro possum possunt; pro studeo studio. Sed fortè quis pro Cædo Cæco reposuerit, quòd memoretur & Plauti & Titinnii eo nomine fabula à Charisio. ego vetusti exemplaris fidem sequor. Neque mihi tempero, quin Pomponii Comici locum interpolem: nam ubi in voce Primiter hunc in modum scriptum extat: Pomponius Accius geminis: quin bono animo es video, eripis primiter dapes: vetustus codex legit, Pomponius Maccis geminis: quin bono animo es video, eripuisti primitus de pannibus. quæ lectio confirmatur & ab ipso Nonio postea, ubi docet, pannibus dici pro pannis. quin & Pomponium Secundum Maccis geminis prioribus testem advocat alicubi Fl. Sosipater, ita ut binas hoc nomine fabulas dedisse iste comicus videatur.

CAPUT XI.

Quintiliani locus corrigitur, & Ennii apud Marcellum, item Varronis.

ILlud item, tametsi non magni momenti, apud Fabium lib. 10. non debet non etiam in hunc ordinem referri, quo de Plauti fabulis censuram fert, sic inquiens:

In comœdia maximè claudicamus, licet Varro dicat Musas, Ælii Stolonis sententia Plautino sermone locuturas fuisse, si Latinè loqui vellent. Plerique codices, quos secuti videntur Petrus Crinitus & Lilius Gyraldus, uterque in libris de poëtis scripserunt Elpii Stolonis: at ego Ælii Stilonis legendum arbitror. judicium enim illud de Plauto ex magistri sui verbis repetisse Varronem probabile est: is autem fuit Ælius Stilo, quod in primo grammatices à Sosipatro dictum est, & Prisciano lib. 6. Quin & hujus ipsius Stilonis crebra fit mentio in fragmentis Sex. Pompeii: velut ibi, ut unum ex multis adferam, Sonticum morbum in xii. (videlicet tabulis) significare ait Ælius Stilo certum cum justa causa. Meminit ejus & Plinius lib. 9. natur. hist. & 33. cap. 1. Item Varro lib. 4. de lingua Latina, ubi vitiose Cornelius Stilo scribitur pro Ælius Stilo. Porrò quia similitudinis quid habet cum superiore censura Ennii sententia alieno, ut apparet, stomacho prolata de illo ipso, sed prodigiose depravata apud Nonium, subjicietur à me integritati suæ reddita:

Enni poëta salve, qui mortalibus
Versus propinas flammeos medullitus.

Jambici sunt trimetri, pro quibus pravè legitur in verbo Propinare:

En vocas elue qui mortalibus &c.

CAPUT XII.

Apud M. Varronem libro de lingua Latina versus Pacuvii emendatus.

PAcuvianus versiculus extat apud Varronem libro de Latina lingua sexto monstruose conspurcatus hunc in modum:

Halyconis ritu littus pervolgans furor.

Hunc ego integritati suæ sic restitutum iri melius, imò indubitatius censeo:

Halcyonis ritu littus pervolans feror.

Videtur autem senarius detortus ex illo Alcmanis Lyrici:

ὅς τ' ἐπὶ κύματος ἄνθος ἅμ' ἀλκυόνεσσι ποτᾶται.

Nota est de Cæyce Trachiniorum rege ejusque conjuge Alcyone fabula, qui cùm eò fastus elati forent, ut propriis nominibus compellari abnuerent, ascitis Jovis Junonisque nominibus, vindice Dei ira extincti in avium formam transierunt, ille naufragio submersus in cerylum, hæc luctu exanimata ob mariti desiderium in halcyonem. Porrò istud gravis superbiæ exemplum provocat me ad adscribendum inauditum Pallantis Claudii Cæs. liberti fastidium, qui libertos suos non modò non dignabatur alloquio, sed etiam nihil unquam domi, nisi nutu aut manu significasse proditur à Cornelio Tacito:

aut

aut, si plura demonstranda forent, scriptò utebatur, ne videlicet vocem cum illis consociaret.

CAPUT XIII.

Aul. Gellii & Ausonii poëtæ locus à vitio vindicatus.

APud Ausonium poëtam in centone nuptiali perperàm ita legitur: Quid antiquissimi poëtæ Livii κροτοπαιγνίων libros loquar? quo loco ἐρωτοπαιγνίων legendum esse proclivi lapsu certum est ex Prisciano & Sosipatro Grammaticis: nam fœdior etiam in Gellianos codices irrepsit error libri secundi cap. 24. hunc in modum: Hujus legis Lælius poëta meminit in Crotopægniis: ubi non titulus tantùm libri malè habet, sed & autoris nomen corruptum est pro Livio Lælius. Constat autem Livium Andronicum pluscu- los libros ἐρωτοπαιγνίων olim scripsisse, quibus amatorios lusus prosecutus fuit: quam inscriptionem æmulati postero tempore Nævius & Pacuvius Erotopægnion libros edidisse leguntur apud Non. Marcellum, utrunque enim autorem Erotopægnion citat: nam in voce Latibulet mendose scriptum est erotopecnion. Quod verò sequitur in Ausonio: Quid Euemum, quem Menander sapientem vocavit? Euemerum lego: is etenim

nim ſcriptor Meſſenius patria libidines obſcœnas ſpurcoſque Deorum amores carmine evulgavit, ab Ennio poſtea in Latinam linguam converſus. Unde ſic quoque apud Sex. Pompejum legendum eſt: Quam rem in medio (quod ajunt) poſitam Varro & Euemerus (non Eumerus) ineptis μύθοις involvere maluerunt, quàm ſimpliciter referre.

CAPUT XIV.

Hiulcus locus, in quo ſenarii duo Græci deſiderabantur, apud Ammianum expletur.

GEnios (quos & præſtites, quòd actionibus humanis præſint, vocat Martianus Felix) hominum cuſtodes cum Heſiodo credidit omnis antiquitas, ita dictos quoniam à genitura unicuique adſocientur, quos à Virgilio etiam manes appellari autumat Servius. De iis ſic Ammianus hiſt. lib. 21. Ferunt enim, inquit, theologi, in lucem editis hominibus cunctis, ſalva firmitate fatali, hujuſmodi quædam velut actus rectura numina ſociari, admodum tamen paucis viſa, quos multiplices auxere virtutes: idque & oracula & autores docuerunt præclari, inter quos eſt etiam Menander Comicus, apud quem hi ſenarii duo leguntur. Hactenus ille: ſed quorum teſtimonium advocat jambici deſiderantur, relicta lacuna, quam

quam ex Eusebio de præparatione Euangelica 13. explere licet: illic enim integri leguntur hi duo, de quibus loquitur, senarii:

ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσαται
εὐθὺς γενομένῳ μυσαγωγὸς τοῦ βίου. hoc est:
Mortalium cuilibet nato suus
Vitæ custos rectorque genius jungitur.

Hos itaque diligens lector suo in codice adscribere poterit. Citat eosdem non plenè tamen Theocriti scholiastes Idyllio secundo his verbis: δαίμων ἀνδρὶ παρίσαται εὐθὺς γενομένῳ.

CAPUT XV.

Quæ dicatur apud Petronium Arbitrum margarita tribacca, ibidemque locus castigatus.

Apud Petronium Arbitrum Satyrographum de ciconia leguntur sequentes versus mendis referti:

Ciconia etiam grata peregrina hospita,
Pietati cultrix gracilis pes è tota listria.
Avis exul hyemis, titulus trepidi temporis,
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.
Quo margarita cara tribaca judica.
An ut matrona ornata faleris pelagus.
Tollat pedes indomita in strato extraneo.

quos ita legendos judico:

Pietatis cultrix, gracilipes, glotoristria, aut ut alii malunt, choralistria.

Avis exul hyemis, titulus tepidi temporis,
Nequitiæ nidum in cacabo fecit tuo.

Invehitur enim in Romæ luxum. Pergit deinde per interrogationem conviciatoriam:

Quô margarita cara, tribacca, Indica?
An ut matrona ornata phaleris pelagiis,
Tollat pedes &c. hic tribaccam dixiſſe mihi videtur margaritam, quæ tribus baccis unionibusve inauri inſertis conſtabat: ſolebant enim binos ternosque elenchos (ita vocant margaritas in longum faſtigiatas) aurea bractea conjunctos auribus ſuſpendere. quod non reticuit Plinius acerrimus luxuriæ Romanæ exagitator, quum lib. 9. cap. 35. ſic ait: Hos digitis ſuſpendere & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt. At baccarum appellatio pro unionibus, vel in illo Virgilii eluceſcit: Colloque monile baccatum. Quòd autem Indica legendum ſit, docebit etiam Plinius loco antea citato: nam quum principatum culmenque rerum omnium precii margaritas tenere dixiſſet, ſubjungit, Indicum eas maximè Oceanum mittere. Phaleras verò pelagias appoſitè vocat ipſas margaritas, velut ornamenta fœminarum cultus è pelago, hoc eſt, conchyliis marinis quæſita. Quod verò in ejuſdem Arbitri fragmento aliquanto pòſt legitur: Viſebamus nos omnia per foramen valvæ, quod paulò antè auſa hoſtia-

lis rupta laxaverat. Rectius hunc in modum ſcribetur, quod paulò antè anſa oſtii diſrupta laxaverat. Item ſub finem verſus illos.

Cuilæſos viridisque Thaſos, quem Lydus adorat
Septifluus, templumque tuis imponit hipeplis.

ita concinno atque repono:

Cui Lesbos, viridisque Thaſos, quem Lydus adorat
Septifluus, templumque ſuis imponit Hypæpis.

Eſt autem Lydiæ oppidulum Hypœpa, ut in undecimo Metamorph. teſtatur Ovidius.

Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypæpis.

Alioqui etiam Dianæ ſacer hymnus Hypœpus eſt, Theodorito teſte.

CAPUT XVI.

Quam ob cauſam Ægyptii olim & Judæi à ſuilla abſtinuerint.

QUa ratione moti Ægyptii à ſuum eſu abſtinuerint ſe, religione ne, an odio & averſatione quadam animantis, controverſum poſuerunt autores: nam Ælianus libro de Animalibus decimo, illos propterea ſuem odiſſe commemorat, quòd carnibus humanis non abſtineat: non immeritò ergò illos averſari beſtiam anthropophagon. „ Judæi à ſuilla abſtinent, ut D. Clemens „ exiſtimat lib. 7. ſtrom. quod ſceleratum hoc „ animal plus cæteris fruges & terræ manda- „ ta ſemina rictu effodiat & corrumpat. ”

Eudoxus aliam adducit causam, cur Ægyptii sues non jugulent, quòd greges earum arvis immittere consueverint, ut proculcando rostrisque fodiendo humum everterent & sata adobruerent, quò sic contecta ab volucrum injuria immunia essent. Quæ ratio repetitur etiam à Callistrato apud Plutarchum in sympofiacôn quarto, ubi ait, Sacerdotes Ægyptios suem ideo colere, quòd prima rostri acumine tellurem findendo, aratri usum ostenderit: unde rustico instrumento Vomeri nomen ὕνις, à sue videlicet, quæ ὗς illis dicitur. quanquam refertur illic & alia causa, qua suillæ carnis esus contagiosus esse perhibetur, & vitiligines, lepras, cutisque aspredines conciliare, quæ vitia illi non sine justissima causa detestati fuerint. Quibus dictis consonat quod à Manethone Ægyptio proditum est, eos qui suillo lacte utuntur, lepram & alphos incurrere. Annotatur & illud ab Æliano, sues Soli Lunæque inimicas ab Ægyptiis existimari, ac propterea Lunæ „ (semel tantum anniversario in sacro, „ nec unquam alias) " immolari, nec alteri deorum cuiquam. Sic Athenienses in mysteriis Cereri sacris suem mactare, velut segeti satisque adversam. „ Aesopus scitè dixit vo- „ ciferari clamosè sues, nimirum conscias „ sibi, qui alio non sint utiles, quum trahun-

,, huntur, quam ut immolentur: unde
,, suem ὗν etymo dictam philosophus quispiam
,, putavit, quasi θῦν, qui ad θύσιν, hoc est,
,, mactationem solùm idonea sit. nam non
,, aliò ei animali datum esse animum, nisi ut
,, carnium mole suffarciatur, quod à Cle-
,, mente lib. 2. strom. annotatur. Quam ety-
,, mologiam agnoscit & M. Varro lib. de re
,, rust. 2. in eo evarians, appellationem enim
,, suis esse inde quod immolandi initium a suil-
,, lo genere sumptum videatur, cujus rei ve-
,, stigia apparere, quód in Cereris Initiis porci
,, immolentur: quod item in iciendo fœdere
,, porcus occidatur, pacis initium: quod quo-
,, que nuptias prisci reges auspicabantur a cæ-
,, so porco, quem nova nupta & novus mari-
,, tus primum immolabant. & apud Platonem
,, Comicum in fabula quam ἑορτὰς inscripsit,
,, quidam (ut opinor) servus ita ait: Quadrupe-
,, dum nullum aliud jugulare nos æquum fo-
,, ret, præterquam suem, nam & suavissimam
,, habet carnem, & è sue nihil lucri accedit,
,, præter scuticas coriaceas, & è setis contex-
,, tos pileos. Cleanthes venustè dixit, animum
,, illi pecudi datum esse pro sale, ne putresce-
,, rent carnes: is enim ejus dicti memoratur
,, autor à Clemente, quod citra nomen au-
,, toris adducit Cicero lib. 5. de finibus bo-
,, norum & malorum. quam sententiam ex
,, Te-

„ Terentio Varrone lib. de re ruſtica ſecun-
„ do repetit & Plinius lib. 8. Ita alii ut inu-
„ tilem hoſtiam in cibum advocant, alii ut
„ ſatis frugibusque noxiam: alii rurſus ab
„ ejus eſu abſtinent, ob libidinis viroſæ
„ æſtum. „ Equidem beſtiæ in victu obſcœnitatem, qua præ cæteris luto delectatur, ac in ſterquiliniis locisque cœnoſis libentiſſimè volutatur, in cauſa potiſſimum fuiſſe arbitror, cur ſuillæ eſus edicto legis Moſaicæ Judæis prohibitus fuerit, ut allegorico tropo abſterrerentur à peccatorum lutulento volutabro. Cur verò ſuem Veneri immolaſſe Argivi legantur (quod Callimachi teſtimonio ſcribit Athenæus) eveniſſe puto, ſacrique occaſionem natam ex Adonidis Veneri tantopere dilecti nece, quem ſuis dente occubuiſſe ſcribunt autores. quod confirmavit & Sex. Pompejus, ſic ſcribens: Suillum genus inviſum Veneri prodiderunt poëtæ, ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat Dea. Conſimilia ſcribit & Nonnus Panopolitanus Dionyſiacôn lib. 41. dicens inter cæteras animantium ſpecies Venerem ſolùm aſpectum ſuum aprorumve abhorruiſſe, ἐπεὶ συὸς ἐικόνι μορφῆς Ἄρης καρχαρόδων θαναληφόρον ἰὸν ἰάλλων ζηλομανὴς ἤμελλεν ἀδώνιδι πότμον ὑφαίνειν. id eſt:

Mars

Mars quia zelotypus, speciem suis improbus olim
Mentitus, pulchrum letali vulnere Adonim
Conficeret.

CAPUT XVII.

De Garo locus Martialis interpolatus & expositus.

GArum tantopere prisco seculo nobilitatum, constat saniem fuisse cruentam ex intestinis piscium, præcipuè scombrorum, quos macquarellos recentior ætas nominat, eliquatam, quod à salsamenti conditaneo jure ταρίχηρὸν epitheto dixit in Triptolemo fabula Pherecrates Comicus. „quod „sub Caviari nomine intelligi volunt." Laudatissimum autem maximique precii fuit, quod Garum sociorum vocitabant superbo admodum titulo, unde pulchrè Epigrammatarius in xeniis:

Expirantis adhuc scombri de sanguine primo,
Accipe fastosum, munera rara, garum.

Sic enim interpollem locum dare placuit ex vetustissimo eòque emendatissimo exemplari manuscripto, pro eo quod in excusis est, fæcosum. quî nanque potuit commendare garum fæcosum, rarissimi muneris nomine, quum illud quod fæculentum aut fæcis instar in cophino delicuerit, halecis nomine notius nuncupatum fuerit? At illud, sociorum super-

perbo nomine dictum, agnovit Plinius libro nono, ubi M. Apitium hominem ad omne genus luxus mirum, mullos in sociorum garo (nam ea quoque res, inquit, cognomen invenit) necari præcellens putarit. Item Ausonius ad Paulinum scribens: Scis autem, inquit, me id nomen muriæ quod in usu vulgi est, nec solere nec posse dicere, cùm scientissimi veterum & Græca vocabula fastidientes, Latinum in gari appellatione non habebant: sed quocunque nomine loquar, liquor iste Sociorum vocatur. Vides ut superbum arrogansque nomen utrobique audiat garum. At ne quis fastosum respuat ellipticè pro fastuoso, velut alienum à poëticis numeris, exemplum adferam testimonii loco ex Annæi Lucani elegantissimo opusculo ad L. Calpurnium Pisonem scripto, ubi sic legitur:

Raraque non humilem caleat fastosa clientem.

CAPUT XVIII.

M. Varronis locus apud Nonium Marcellum emendatur.

MAgnam invidiam omnibus seculis sustinuit magnatum potentia, quòd inferiores se oppresserint semper. Eam sententiam appositissimè reddidit Varro in Menippeis, libro quem Margopolim, sive περὶ ἀρχῆς inscripsit, versibus ita ut nunc le-

gun-

guntur, corruptioribus apud No. Mar. unde ea ipsa sententia exculpi nequeat: sicetenim apud illum in verbo Comest, legere est:

Nam humanis omnia sunt paria, qui te plus urget,

Pisceis ut sæpe minutos magnus comest, ut aveis enecat accipiter. Tu repone versus suis numeris ita ex manuscripto codice, cujus fidem sæpius jam antea approbavimus.

Natura humanis omnia sunt paria.
Qui pote plus, urget: pisceis ut sæpe minutos
Magnus comest, ut aveis enecat accipiter.

Citat ita corruptos, ut antea indicavimus, etiam Perottus in glorioso illo suo Copiæ cornu.

CAPUT XIX.

Philostrati locus expositus contra Lilii Gyraldi sententiam.

MOrsimus poëta traducitur ab Aristophane frigidus ac insulsus, quo nomine explosus sæpenumero fuit & exibilatus è theatro, ut indicant scholia. Hinc putat Lilius Gyraldus multæ alioqui lectionis vir in historia poëtarum quam scripsit, profectum esse responsum Apollonii Tyanæi ad Domitianum Cæsarem, οὐ μέν με κλανέειν, ἐπεὶ οὔτοι μόρσιμός εἰμι, hoc est, ut ipse interpretatur: Non me rex occîdes, non enim Morsimus ego sum. Qua in re pudendus hominis

nis error elucescit, quum μόρσιμος illic à fato neci destinatum significet, volueritque Tyanæus Cæsari Homerico versiculo indicare, nondum fatale suum adesse tempus, quo à fatis decretum sibi sit mori: siquidem fidem dicti comprobavit eventus, uti prodidit Philostratus, disparuisse illum ex oculis subitò evanidum scribens: ita ut rectius versiculum illum convertere sic liceat.

Non me interficies, nanque hoc tibi fata negarunt.

Repetuntur Philostrati verba etiam à Suida, apud quem perperàm Δομέτιον pro Δομετιάνον scriptum est in voce μόρσιμος.

CAPUT XX.

Germanici Cæsaris locus emendatur.

IN Arati phænomena, præter Achillem & Theonem qui Græcè scripserunt, circumferuntur hodie Germanici Cæsaris nomine commentaria, quæ tametsi docta sint & multam autorum nobis ignotorum mentionem faciant, haud facilè mihi Germanici nomen probant. In iis castigandis operam collocare, esset Augiæ repurgare stabulum: nequeo tamen quin locum unum atque alterum de Luna sub calcem libri à mendis liberem. nam ubi de Lunæ potentia agit, detrimenta ejus & augmenta, non solùm terram, sed & lapides & cerebra (malè etenim legitur,

crebra) animantium, & quod magis incredibile ſit, etiam lætamina ſentire dicit, quæ in lunæ crementis ejecta vermiculos parturiant. Cujus rationem legas apud Plinium lib. 18. cap. 32. monentem ſtercus niſi decreſcente luna non tangendum eſſe eò, quòd omnia quæ cæduntur, carpuntur, conduntur, innocentius decreſcente luna, quàm creſcente fiant. Sequitur deinde in Germanico: Denique crementis lunæ abſciſſa ligna furfuraceis tinearum terebra manibus fiſtulaſcunt: tu lege terebraminibus. Illud verò, Nemoribus quoque adeſſe dicitur, quòd omnis venatio plus nocte quàm die dormiat: legito ex Placiade, apud quem integrius iſta perſcripta ſunt, plus nocte paſcatur, dieque dormiat. Poſtremò quæ mox ſubnectuntur in hanc formam reponito. Sive Endymionem (expungendo quòd) amaſſe fertur, quia nocturni roris humor, quem ἀπόῤῥοια ſiderum atque ipſius lunæ (pro qui eſt ſiderum quoque) animandis herbarum ſuccis inſudat, paſtoralibus proſit ſucceſſibus (pro & paſt. proſunt ſucceſſ.) Porrò verſus ille Germanici de Jovis nutrice capra Amalthæa, qui ſic in vulgatis codicibus excuſus legitur,

Sidere quæ claro gratum te geſtat alumnum.

purius rectiusque ſcriptus citatur à Lactantio Firmiano libro primo capite vigeſimo primo;

Gratum teſtatur alumnum.

CAPUT XXI.

Omissa quædam in impressis Nonii Marcelli exemplaribus suis locis reponuntur.

NEque malè collocaturum me operam arbitror, si quædam in Nonio Marcello omissa à chalcographis suis quæque locis interseram: nam omnia, quæ sparsim toto opere desiderantur, reponere, non unius libri materia fuerit. Primùm ubi agit de vocabulis ab A litera incipientibus in voce Abstemius adduntur in manuscripto ista: Abstemius est, qui novit, quo rete leporem tenebat, lupum non teneri. Deinde in litera B post explicatam dictionem Biviras subnexa leguntur hæc: Bovinatores, quos nunc malitiosos & tergiversatores dicimus. Lucilius lib. 11. Hic strigosus bovinator, ore improbus duro. Præterea ante dictionem Conspicilium infarcienda venint ista, quæ sequuntur. Commemoramentum. Cæcilius Plotio: Pudebat, credo, commemoramentum stupri. Rursus in voce Depsere citatur quidem Homerus in Odyssea, sed omittitur testimonium, quod ex Odysseæ duodecimo codex meus rectè adscribit, κηρον δεψήσας μελιηδέα. Denique quod in vocabulo Satu ex Accii Telepho corruptissimè nunc legitur, Profecti quanquam est ortus meliori satu: ita corrigito, Profectò haud qua-

quaquam est ortus mediocri satu. id quod corollarii vice adjicere libuit.

CAPUT XXII.

Plinii Secundi locus unus & item alter emaculantur.

EOrum, qui Plinianæ historiæ libris castigandis manum admoverunt, vel sola nomina enumerare difficile fuerit, usque adeo multi sunt: omnes certè in præclaram laudatissimamque operam incuberunt: & ut res feliciter ceciderit, non tamen potuerunt immensum illud mendarum pelagus exinanire, cùm propter altissimam minimeque uniformem rerum abditarum scientiam, tum propter meliorum codicum eorumque præcipuè autorum, unde opus tam varium consutum est, penuriam. Juvabit tamen & in hanc partem vocari, optimeque de rerum naturæ cognitione merito scriptori opem ferre pro nostra facultate, quædam sanando, nonnulla indicando, sedulique lectoris industriam acuendo. Primùm enim lib. XVIII. cap. XXVIII. ubi legitur vulgò, A solstitio ad fidiculæ occasum VI. calend. Junii Cæsari Orion exoritur. Quis non videt, Julii aut Julias legi oportere? quippe cùm præcesserit illud à solstitio, quod olim ad sextum Cal. Julii computabant. Illud verò quod mox sequitur de Procyone, Et autem magnopere per-

tinens: lege uti in Cæsaris Dictatoris tabula de astris legitur, ad æstum magnopere pertinens: est enim illud sidus in primis æstuosum. Deinde illud XVI. Calend. Augusti Assyriæ Procyon exoritur: in Cæsare scribitur loco Procyon Chiron, quod mihi suspectum est. Præterea Dein postridie, ferè ubique: aliàs legitur post triduum ferè. Quod autem eodem capite de tempestatum generibus legitur insigni macula deturpatum est, atque ita ex meliori codice reponendum: Unum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ cæteraque similia intelliguntur: quæ, cùm plenilunio acciderint, vi majore impelluntur. pro quo in vulgatis libris legimus, quæ, cùm acciderint, vis major appellatur. quæ lectio fatua est omnino, nihilque salis Pliniani habet: at prior illa plena est, nusquam ἐλλειπής, & aperta, qua vis ingens plenilunii in tempestates declaratur. Neque verò ociosum fuerit diversam lectionem indicare in sequentis capitis initio, ibi: Nanque Vergiliæ privatim attinent ad fructus: aliter legitur, primatum tenent. „ Non inficior tamen, vim majorem
„ usurpari ab autoribus de vehementiore tem-
„ pestatis injuria, cui humana ope occurri non
„ possit, quomodo Cajus jureconsultus acce-
„ pit Pandectarum lib. 19. titulo Locati &
„ conducti his verbis, vis major, quam Græ-
„ ci

„ ci θεοῦ βίαν appellant, non debet conducto-
„ ri damnosa esse, si plus quam tolerabile est,
„ læsi fuerint fructus: quanquam & aliter ac-
„ cepisse videatur Seneca lib. de beneficiis quar-
„ to, ibi: Vadimonium deserentem vis ma-
„ jor excusat."

CAPUT XXIII.

Arnobii locus à macula vindicatus, & Eusebii interpretis insignis error.

ARnobius Lactantii præceptor, pius cumprimis scriptor, & durior licet, abstrusissimæ tamen antiquitatis & omnigenæ eruditionis cognitione refertissimus, septem adversus gentes libros scripsit, à sciolis & nasutioribus malè aliquibus in locis habitos, in quorum quinto, ubi mysteriorum Eleusiniorum ritum suggillat, & quid ab initiatis respondeatur, recenset, macula non levis in excusis libris insedit, quando sic ibi legitur: Ipsa denique symbola, quæ rogati sacrorum in acceptionibus respondetis: jejunavi, atque ebibi cyceonem, exta sumpsi, & in calathum misi, accepi rursus, in cistulam transtuli. quum pro illo exta sumpsi reponendum sit è cista sumpsi. Emendationis viam aperuit Eusebius Euangel. præpar. lib. 2. totidem verbis repetens illorum symbolon, quod conceptis verbis accinere solebant: sic enim inquit, κἄςι τὸ

σύνθημα ἐλευσινίων μυστηρίων, ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην hoc eſt: Hæc formula eſt teſſeræ Eleuſiniorum myſteriorum: Jejunavi, cyceonem bibi, è ciſta ſumpſi, operatus in calathum depoſui, & è calatho iterum in ciſtam. Vides apertè, è ciſta legi debere: nuſquam enim extorum fit mentio, victimas non admittentibus his ſacris, ſed placentas, ſeſama, papaverum capita, & id genus alia, quæ myſticis illis ciſtulis includebantur, uti paulò pòſt idem autor commemorat. Cæterum Euſebii lectio movit mihi ſtomachum, interpretis Georgii Trapezuntii verba & ineptam verſionem cum Græcis conferenti, quæ citatur etiam à Lilio Gyraldo in ſyntagmate de Proſerpina hunc in modum: Sed nequeo latius hujus Pherephattæ ſacra enarrare, quaſillum, rapinam Edoneæ, terræ hiatum, ſues Eubolei, quas eodem hiatu ſimul & duas Deas abſorptas fuiſſe aiunt: unde Megarenſes in Theſmophoriis ſues immittunt. Quam abſurdiſſimam verſionem ita interpolavero. Vis ne Proſerpinæ florum collectionem tibi narrem? & calathum, raptum à Plutone factum, terræ diſceſſionem, & Eubulei ſues ſimul cum Deabus telluris hiatu hauſtas, qua de cauſa in Cerealibus edita voce exclamantes porcos exigunt atque eliminant. Id nanque ſonat verbum

bum μεγαρίζειν. Græca verba, quia cuivis obvius autor est, in præsentia omitto, ut prolixitatis fastidium vitem.

CAPUT XXIV.

Varronis verba emendantur apud Nonium.

LAudatissima est & saluberrima eadem sententia, Μηδὲν ἄγαν, Nil nimium: de cujus autore varia est disceptatio; nam Chiloni dictum istud ascribunt Pindarus & Critias; Theophrastus Sisypho; plerique Thaleti Milesio; nonnulli Sodamo, uti testatum facit Tegeaticum oraculum, quod ita habet:

Ταῦτ' ἔλεγεν Σώδαμος Επηράτε, ὅς μ' ἀνέθηκεν,
Μηδὲν ἄγαν, καιρῷ πάντα πρόσεσι καλά.

Quod innuit Sodamum Eperati filium, votivæ tabulæ positorem, has extulisse sententias, Ne quid nimis: & Tempori omnia rectè fieri. Dictum autem illud μηδὲν ἄγαν corruptè legitur verbis Varronis apud Nonium in dictione Medioxumum, ubi ita scriptum invenias: Quid aliud est quod Delphica canat columna literis suis ἄγαν μέθην. reponito quod admonuimus ἄγαν μηδὲν ex fide exemplaris vetusti manu exarati.

CAPUT XXV.

Vellejus Paterculus à menda liberatur.

APud Velleium Paterculum, qui mira compendii felicitate res Romanas adstrinxit, ubi de Corinthi ruina scribit, error non vulgaris in impressis codicibus inolevit. Siquidem ubi legitur, L. Mummius Corinthum post annos nongentos quinquaginta duos, quam à Belete Hipponis filio erat condita, funditus eruit: ex historia scribendum, quàm ab Alete Hippotis filio erat condita. Aletes nanque Hippotis filius ab Hercule sextus Corinthum, antea Ephyren dictam, in Isthmo condidit, uti ostenditur ejusdem scriptoris verbis, & confirmat Pindari scholiastes in Isthmiis: unde & Ἀλητίδαι, inquit, vocantur Corinthii: quo nomine usus est & Callimachus versibus à me alicubi superius correctis, ibi:

καί μιν ἀλητίδαι πουλὺ γεγειότερον.

Aletes enim de Corinthi regno Dodonæum adiit oraculum, ubi responsum illi fuit, tum demum imperium urbis obtenturum, ubi glebam illi quispiam porrexit; addito consilio, ut rem aggrederetur solenni festo, quo frequens populus coronatus incederet. Itaque Corinthum veniens ab agricola panem poposcit,

cu-

cujus vice glebam donatam accepit, festumque tunc agebatur fortè, quo civitas parentalia defunctorum manibus agebat: quocirca cunctis ad suorum monumenta occupatis adortus urbem Aletes, pacto prius cum natu minore Creontis regis filiarum connubio, reseratis per illam portis, arcem obtinuit, urbisque imperio potitus est. Hæc paulò prolixius ex Pindari Græcis scholiis in Nemea: quanquam & apud Erasmum in adagio Jovis Corinthus fabula ista legatur ex eodem transcripta.

CAPUT XXVI.

In Athenæo repositi duo hactenus desiderati senarii versus.

LEpidum miræque elegantiæ ænigma apud Athenæum Dipnosophistarum decimo legitur de Somno ex cognomine Alexis Comici fabula, sed duobus senariis jambicis mutilatum, quos ex Eustathio Iliad. ultimo reponere libuit, ut & hiatum indecorum velut ancteribus additis sanaremus, & sensum pleniorem redderemus: quæ ita habent;

οὐ θνητὸς, οὐδ᾽ ἀθάνατος, ἀλλ᾽ ἔχων τινὰ
σύγκρασιν, ὥστε μήτ᾽ ἐν ἀνθρώπου μέρει,
μήτ᾽ ἐν θεοῦ (*aliàs* θεοῖς) ζῆν, ἀλλὰ φύεσθαί τ᾽ ἀεὶ
καινῶς, φθίνειν τε τὴν παροῦσαν, ἔμπαλιν

ἀόρατον ὄψιν, γνώριμος δ᾽ ἅπασιν ὤν.
Pu. παίζειν σὺ χαίρεις ὦ γύναι μ᾽ αἰνίγμασι.
Fæ. καὶ μὴν ἁπλᾶ γε καὶ σαφῆ λέγω μαθεῖν,
Pu. τίς ἂν τοσαύτην παῖς ἔχων ἔσαι φύσιν:
Fæ. ὕπνος βροτείων ὦ κόρη παυστὴρ πόνων.

Ubi conjugata quæpiam virgini ænigma proponit & explicat, dicens esse quendam neque mortalem, neque rursus immortalem, sed utriusque temperamento constantem, quippe qui neque hominis portionem, neque item Dei, vivendo obtineat, sed cujus semper novo quodam modo & nascatur & intereat spectrum, nunc præsens, nunc invisibile, cunctis tamen illum mortalibus haud ignotum. Respondet virgo, ludi se ænigmatibus. cui illa vicissim se manifesta & obvia prodere profitetur: proinde virgo sciscitatur, quis ille sit puer, cujus tanta vis esse perhibeatur. Demum illa nodum explicat, dictitans eum Somnum esse, qui mortalium laboribus quietem adferat.

CA-

CAPUT XXVII.

Facem ex ſpina alba in nuptiis prælatam olim fuiſſe. Itidem Varronis locus apud Soſipatrum emendatus & apud Nonium.

FAces in nuptiis præferri ſolitas indubitatum eſt, jam tum Homeri ætate celebri more, apud quem Iliad. 18. νύμφας ἐκ θαλάμων δαΐδων ὑπὸ λαμπομενάων ἠγίνεον. Et thalamis nuptas ducebat prævia tæda. Cauſam ex Varrone addit Servius, quòd olim non niſi per noctem à ſponſis deducerentur nubentes. Materiam autem facum variam fuiſſe obſervatum à me eſt: nam & carpinum & corylum facibus familiariſſimas commemorat Plinius. Græci πεύκας tædas larignas pro facibus accepere. In eum uſum vocata fuit & ſpina, nuptiarum facibus auſpicatiſſima, quòd ex ea faces pararint paſtores Romani, qui Sabinas rapuerunt, ut autor eſt Maſurius. Spinam albam huc expetitam oſtendit Varro apud Soſipatrum Chariſium his verbis: In Aſia fax (ita lego pro corrupta voce fylax) ex ſpina alba præfertur, quod purgationis cauſa adhibetur. Idem apud Nonium Marcellum: Cùm fax ex ſpina alba eſſet, ut eam puer ingenuus adferret: loco cujus in vulgatis codicibus nunc perperàm legitur,

tur, Fax ex pinu ablata eſſet. Atteſtatur & Feſtus Pompejus ſcribens patrimos & matrimos pueros tres nubentem deducere, unum, qui facem præferret ex ſpina alba, quia noctu nubebant; duos, qui nubentem tenerent.

Addenda in capite de Onirocriticis pag. 59.

Λέοντας ἰδεῖν, δυσμενῶν δηλοῖ μάχας.
Κερδοῖ συνῶντε κερδοσύνην προσδόκα.

Id eſt:

Pugnam augurare, ſi leones videris.
Commercium cum vulpe habens dolum cave.

HADRIANI JUNII
HORNANI MEDICI
ad animadverſorum libros
APPENDIX
Nunc demum ex autographo in lucem edita.

AD ANIMADVERSORUM LIBROS APPENDIX.

De cottabo explicata ratio, ibidem à mendis vindicati, Pollux, Hesychius, Callimachus, Varinus & Aristophanis Scholiastes.

„ SYmposiis dicatum ac familiare o-
„ lim fuit potorii lusus genus à Si-
„ cula gente primum excogitatum,
„ quod Cottabum nominabant, de
„ quo varia quum tradiderint grammatici,
„ quod quisque senserit, qua in re pugnent,
„ ubi conveniant, ac primum quid olim de
„ re, quasi per satyram collectis sententiis,
„ censeam, in unum congeram. Propone-
„ batur in sympofio alveus seu sinus labro assi-
„ milis, cui imminebat demissa è medio con-
„ tignationis tricliniive, aut arrectaria virgula
„ longa (ῥάβδον κοτῖαβικὴν vocabant) unde pen-
„ de-

,, debat lanx librato trutinæ in modum ponde-
,, re penſilis cum cymbiis, quæ affuſo à con-
,, certantibus vini latice depreſſa ſubſidebat,
,, illidebaturque in prominentis imagunculæ
,, æneæ caput (ea *μάνης* nominabatur, veluti
,, famulus, à miniſterii argumento, quod in
,, evertenda lance præbebat) ubi impacta liquo-
,, rem affuſum in ſubjectum labrum cum ſono
,, effundebat, qui *λάταξ* & *λατάγη* dicebatur:
,, potantes namque ſtudioſè conabantur in pen-
,, ſilem illam lancem cum cymbiis immittere
,, portionem potus reſiduam, idque lævo in-
,, nixi cubito, dextra aptè inflexa: idque etiam
,, *κότταβον κατακτὸν*, quaſi devergentem cotta-
,, bum nuncupabant à reciproca attrahendi
,, & deducendi viciſſitudine, *ἀπὸ τοῦ κατάγειν*,
,, vel quod pondere ſuo lancem deorſum tra-
,, heret, ac in Manen allideret infuſus liquor:
,, perperam enim fragilem cottabum conver-
,, tit Athenæi interpres. quo ſpectat illud Eu-
,, buli Comici in Bellerophonte, *ἄνω γὰρ ὥσπερ*
,, *κοττάβειον αἴρομαι*, id eſt: Attollor in ſublime
,, tanquam cottabus. Tantum vero ſtudii priſca
,, ætas in cottabis poſuit, ut non præmiola
,, modò in convivia adferrent à cottabis cot-
,, tabia nuncupata, ſed & calices compararent
,, ad illud exercitium maximè accommodos,
,, & à re *κοτταβίδας* dictos: quin & circulares
,, in orbem domos de induſtria extrui curabant,

,, ubi

,, ubi cuncti pari intervallo æqualiter distantes
,, à proposito in medium cottabo de victoria
,, decertarent, quis concinnius collimaret: lex
,, enim erat ejusmodi, ut lævo cubito inni-
,, xus quilibet, dextra molliter circumacta in
,, gyrum, laticem profunderent. quod Di-
,, cæarchus Messenius (non Milesius) his
,, verbis tradit, Ἀγκυλοῦντα δεῖ σφόδρα τὴν χεῖρ'
,, εὐρύθμως πέμπειν τὸν κότταβον. id est: Opor-
,, tet manu incurvata vel rotata (alibi namque
,, ἐγκυλοῦντα legas) concinne cottabum de-
,, plere. Antiphanes in Veneris progenie:
,, A. ᾧ δεῖ λαβεῖν (non λαβὼν) τὸ ποτήριον δεῖξον
,, νόμῳ; B. Αὐλητικῶς δεῖ (non δὲ) καρκινοῦν τοὺς
,, δακτύλους,
,, Οἰνούτε μικρὸν ἐγχέαι, καὶ μὴ πολύν,
,, Ἔπειτ' ἀφήσεις. A. τίνα τρόπον; B. δεῦρο βλέπε.
,, A. τοιοῦτον ὦ πόσειδον εἰς ὕψους σφόδρα;
,, B. Οὕτω ποιήσεις. A. Ἀλλ' ἐγὼ μὲν σφενδόνῃ
,, Οὐκ ἂν ἐφικοίμην αὐτός. id est:
,, A. *Qua lege prendi poculum addecet, doce.*
,, B. *Oportet apposite manum curvare te,*
,, *Vinique non multum crateri infundere:*
,, *Deplebis hoc mox.* A. *quomodo?* B. *huc advertito.*
,, A. *Proh Jupiter, tantamne in altitudinem?*
,, B. *Sic facto opus est.* A. *at funda ego vix huc queam*
,, *Pertingere.* Solebant insuper inter effun-
,, dendum cottabos amasiorum aut amica-
,, rum nomina percensere, unde in Inacho

,, fabula Sophocles ἀφροδισίαν λατάγα velut la-
,, ticem venereum dixit, & Euripides, Πο-
,, λὺς δὲ κοσσάβων ἀραγμὸς Κύπριδος Πρόσῳδόν
,, ἀχεῖ μὲν μέλος δόμοισιν.
,, *Multusque cottabi fragor Veneris melos*
,, *Intra penates assonat.*
,, Meminit & Callimachus.
,, Πολλοὶ καὶ φιλέοντες ἀκόντιον ἧκαν ἔραζε
,, Οἰνοπόται Σικελὰς ἐκ κυλίκων λατάγας.
,, *Sæpe solo Siculos latices allisit amator*
,, *De calice effusos ebrius ora mero.*
,, quorum versuum posterior corruptus legi-
,, tur in Aristophanis commentariis in hunc
,, modum Οἰνοπότησι κενὰς. Porrò eam cot-
,, tabi effusionem ἀγκύλην etiam vocabant eo,
,, quod dextra incurvata is lusus perageba-
,, tur, & ἀγκυληγοὺς (non autem ἀγκυλήτους,
,, ut apud Athenæum male legitur) Æschy-
,, lus eos appellat, qui cottabo ludunt.
,, Cottabum describit Critias ex triginta Athe-
,, narum tyrannis unus in elegiis hoc modo:
,, Κότταβος ἐκ Σικελῆς ἐστι χθονὸς ἐκπρεπὲς ἔργον
,, Ὃν σκόπον ἐς λατάγων τόξα καθιστάμεθα.
,, *Cottabus inventum est Siculæ telluris amænum,*
,, *Quem laticum jaculis fecimus esse scopum.*
,, Jam quid de cottabo prodiderint scripto-
,, res, reliquum est annotare, ac primo loco
,, inconstantiam Aristophanæorum interpre-
,, tum ex commentariis in Pacem fabulam,

,, in

,, in quibus hæc fermè legas. Duplex Cot-
,, tabi ratio eſt, quarum altera eſt. Statue-
,, bant in medio lignum candelabro aſſimile,
,, in quo vas oxybapho non diſſimile ſuſpen-
,, debatur, in quod reſiduum poculi ejacu-
,, labantur; à quo qui non aberrarat, vi-
,, ctoriam obtinebat. altera eſt iſta. In
,, convivio vas pelvi ſimile proponebatur;
,, aqua refertum; in eo conſimile poculum
,, firmabant, & pelvis oras in orbem ramis
,, myrteis circundabant, atque in illud po-
,, culum reliquias potus affundebant; quo
,, demerſo penes eum, qui id fecerat, victo-
,, ria erat. Aliter. Cottaborum duo ſunt ge-
,, nera, unum κατακτὸν, quod erat velut edi-
,, tum candelabrum, habens adjunctum ſi-
,, gillum, μάνην dictum, in quod lancem de-
,, miſſam illidi oportebat: alterum erat vas
,, labro ſimile aqua repletum, cui innatabat
,, inane acetabulum, in quod deplebant lati-
,, cem, id certatim demergere operam dan-
,, tes: qua ratione fermè interpretatur &
,, etymologici autor. Rurſus. Luſus cot-
,, taborum ejuſmodi erat: deſigebatur hu-
,, mi pertica oblonga (apud Suidam hujus
,, loci tranſcriptorem malè μικρὰ legitur)
,, cui incumbebat altera mobilis, ut in bi-
,, lance; ea habebat binas lances utrinque
,, appenſas, & binos ſub iis crateras: ſubter

 ,, aquam

„ aquam æneum erat ſignum deauratum. „ Itaque ex convivis qui ludicrum hoc tra- „ ctabant, phialam mero plenam manu te- „ nens quiſpiam, proculque aſſiſtens, unica „ effuſione in lancem immittebat, quo re- „ pleta deſideret ac in ſigni caput ſub aquis „ ſtantis impingeret, ſonumque ederet. Ite- „ rum alio loco. E media contignatione de- „ miſſo fune pendebat lignum, tanquam ſta- „ tera quæpiam; à quo utrinque ſuſpende- „ bant lychnia & cava cymbia, vasque aqua „ plenum ſubjiciebant: poſtea altera parte „ (ut in bilance fit) depreſſa, lychnia im- „ plebantur; deinde quum alteram partem „ itidem depreſſiſſent, plena parte reſilien- „ te, aqua è lychnis effundebatur, quæ in „ ſubjecta cymbia incidebat, quique ex his „ plura attigiſſet, vincebat. Julius Pollux „ libro ſexto in hanc fermè ſententiam. Cot- „ tabium vas è tecti faſtigio tholove aut la- „ quearibus ſuſpendebatur, aheni in ſpeciem „ reſupinatum, quale quod lychnum ſuſti- „ net, ſimul cum ſude cottabica, nempe „ pelvis rotunda & concava, quæ σκάφη quo- „ que & χαλκεῖον dicebatur, aſſimilis polo „ horarum diſcrimina indicanti: vas iſtud „ aqua implebatur, cujus in ſuperficie viſe- „ bantur globus, lanx, Manes, tres myr- „ tei ramuli, & terna oxybapha: qui ve-

„ τὸ

,, rò molli manu dextrè effuſo cottabo ho-
,, rum aliquod attigiſſet, laudabatur quidem
,, ille; at qui plura demerſiſſet, victoriæ lo-
,, co auferebat cottabia, nimirum placen-
,, tas, ova, aut ejus generis bellaria. Porrò
,, λάταξ ſive λατάγη, laticem appello, liquor
,, erat in poculo reſiduus, quem altrinſecus
,, inverſa manu per luſum in cottabum vas
,, laticum receptaculum profundebant, ut
,, Athenæus exponit: atque ita accipienda
,, ſunt Alcæi poëtæ lyrici verba:
,, *λάταγες ποτέονται κυλιχνᾶν ἀπὸ τηϊᾶν.* id eſt.
,, *Latices provolvant calicibus de Teiis.*
,, Hæc vox depravata eſt apud Pollucem lib.
,, 6. cap. 19. ubi perperam invenias ſcrip-
,, tum τάλαξ pro λάταξ. pertinacius vitium
,, in Heſychianis codicibus inhæſit legenti-
,, bus, λατάγῃ κροτάλῳ τῷ ἀποῤῥιπτομένῳ, quum
,, ſcribi debeat κοττάβῳ ἀποῤῥιπτομένῳ ἀπὸ τῶν
,, ποτηρίων καὶ ἦχον ἀποτελοῦντι. quæ verba ſi-
,, mili ratione emendanda ſunt apud Vari-
,, num citra judicium temere verba deſcri-
,, bentem. Hinc interpretis Ariſtophanici
,, error manifeſtus fit, qui λάταγας vocari
,, ait æneas phialas, quibus vinum injiciebatur:
,, & etymologi, qui ſonum latagen dici an-
,, notat his verbis, ὁ ἦχος δὲ ἐκαλεῖτο λάταξ.
,, Neque ſatis diſtinctè λάταγα exponit Euſta-
,, thius poculum vini plenum, quod in cot-

„ tabum effundi ſolet, qui pelvis erat aqua
„ referta, cui innatabant inania acetabula,
„ quæ adnitebantur demergere latice è car-
„ cheſiis (poculi id genus eſt) affuſo. Om-
„ nium verò ineptiſſimè Cælius antiquarius,
„ Plaſtinx, inquit, portio intelligitur, quæ
„ ſonum eliſu reddebat: ſiquidem πλάστιγξ
„ lanx erat, in quam latex effundebatur, qui
„ ſi ſono clariore increpuiſſet, amari ſe ab
„ amata augurabantur, cujus meminit Cri-
„ tias elegiographus his verſibus:

„ Πλάστιγξ θ' ἡ χαλκοῦ θυγάτηρ ἐπ' ἄκροισι καθίζο,
„ Κοττάβου ὑψηλαῖς κορυφαῖς, βρομίου ψεκάδεσσιν.

„ id eſt:

„ *Dum ſummo Siculi conſidet cottabi in ore*
„ *Ænea lanx, guttis aptè demerſa Lyæi.*

„ Porrò ἀγκύλης, quod poculi genus erat
„ ad cottabos idoneum, uſus eſt apud Bac-
„ chylidem, ibi, εὖτε τὴν ἀπ' ἀγκύλης πίνουσι.
„ & Cratinum, πίνουσι ἀπ' ἀγκύλης: quan-
„ quam apud Euſtathium in hoc exemplo
„ perperam legam ſcriptum κοτύλης.

„ HEnricum Stephanum virum etſi ſum-
„ ma eruditione præditum, maledicendi
„ tamen ſtudio præter jus & æquum addictio-
„ rem norunt qui ſcripta ejus legere aut mani-

„ bus

„ bus terere potuerunt; cujus virulentum os,
„ quò in alios ſæpe debacchatus eſt, ut à
„ noſtra modeſtia alienum fuerit contundere
„ atque obterere, ita certè jejunam homi-
„ nis calumniam, qua me immerito meo
„ aſperſit, argutis pedibus eluere hoc loco
„ viſum eſt: neque enim hic, quod ipſius
„ municipes & populares haud diſſimulan-
„ ter ferunt, plagii crimine maculandum
„ ejus nomen exiſtimavi, quem involaſſe
„ ac pro vernaculis edidiſſe multa Joannis
„ Aurati, unius omnium doctiſſimi viri, in-
„ venta palam prædicant; cujus rei non ob-
„ ſcure teſtem vel ipſum Auratum citant,
„ ut de fraude, quam Buchanano, inter eru-
„ ditos poëtas primos ordines ducente, com-
„ paratam commemorant, hîc taceam, deque
„ conſilio viri immortalis Pſalmos diu ſup-
„ preſſit, ut ſibi ab ejus morte, quam du-
„ bia valetudo non ſanè longinquam tunc
„ temporis loquebatur, eos vindicaret at-
„ que inde laudem aucuparetur. Is in li-
„ bellò, quem de affinitate linguæ Gal-
„ licæ & Græcæ patria ſua lingua edidit,
„ quum non haberet cui illuderet alium,
„ diſſimulato tacitoque nomine meo, tra-
„ ducit atque exagitat phraſin Flandri cu-
„ juſdam (ita enim communi vocabulo eo-
„ que in vulgus ſatis odioſo me deſignat,

„ natalibus longè diſſidentem) ut auribus
„ Latinis alienam, qua alicubi in Animad-
„ verſorum libris uſum me eſſe memini, A-
„ liquanto plura; interpretaturque ſuo, hoc
„ eſt, calumniatorio more, aliquanto pro
„ multo, ipſe nimis multus in calumniando;
„ quanquam mox, ubi genuinum infregit, in
„ morem veſpæ depacto aculeo fugientis,
„ velut deprecabundus ac faſcinum à ſe aver-
„ ſurus mollire verborum aſperitatem & ad
„ gratiam ea contemperans, obteſtatur in
„ bonam accipi ea partem, quæ diſcepta-
„ tionis cujuſdam cauſſa, haud offendendi ani-
„ mo dicta à ſe forent, ob dotes ingenii
„ quaſdam in homine ſibi perſpectas. Sed
„ quam ipſe ridiculum ſe præbeat, ſuoque
„ ſe gladio perimat, deinde quam felix ſit
„ conjector & alienorum dictorum interpres,
„ age exemplis illuſtre fiat quod dixi. Plin.
„ lib. 21. cap. 6. Aliquanto latiore folio.
„ Terentius dixit, Aliquanto iniquior erat.
„ Cicero quoque, Aliquanto prius in pro-
„ vinciam iſte proficiſcitur. & Joachimus Ca-
„ merarius elegantiſſimus dicendi ſcriptor,
„ Aliquanto cum majore cura illum ſaluit,
„ quam alterum. Sed omnium clariſſimè T.
„ Livius lib. 3. Repentino pavore perculſos
„ adorti; aliquanto pauciores multitudinem
„ ingentem fundunt. Idem lib. 44. Vulnerati
„ ali-

,, aliquanto plures ſunt. Cic. in Verrin. Ali-
,, quanto amplius, quam ferre poſſent. Sue-
,, ton. in Galba cap. 18. Secuta ſunt ali-
,, quanto majora & ſeveriora. Idem in Veſ-
,, paſ. cap. 6. Egitque aliquanto incivilius
,, & violentius. Certè poſſem & plura in
,, medium adferre, ſi non his illi abundè ſa-
,, tisfactum exiſtimarem.

Detecta malignitas viri docti.

,, IS qui ſpecioſos in Lucretium commenta-
,, rios ſæpius recuſos dedit; ad illum
,, verſum

,, *Donicum ad extremum creſcendi perfica finem*
,, *Omnia perduxit rerum natura creatrix.*

,, ſic annotat. Perfica, id eſt perficiendo
,, ſeu perficiens ſeu perfectrix. deinde addit.
,, Cum hæc ſcripſiſſem anno 1563. prodiit
,, in lucem biennio poſt Nonius à quodam
,, aliquot locis emendatus, ubi hic locus ad
,, oram libri ſic ab illo emendatur diſſimulante
,, unde ſumpſerit &c. Impudenter os ferreum
,, nomen meum diſſimulat, & oſcitanter
,, deſultorieque attingit, locis aliquot à me
,, emendatum dicens, quem infinitis prope
,, ſanavi & Peliæ modo recoctum edidi, uti
,, nemo æquior inficiabitur, qui autorem
,, illum antea toties excuſum cum mea edi-

„ tione conferre non gravabitur. Sed non
„ possum, quin malevolentiam κυνώπυ & inju-
„ stitiam obiter detegam, quando ait biennio
„ post Lucretii editionem, de qua tantoperè
„ gloriabundus tantos sibi spiritus sumit,
„ & quam nunquam nisi quinque pòst an-
„ nis inspicere mihi contigit, à me dissimu-
„ lante fuisse emendatum Nonii locum. tan-
„ quam ex ipsius tripode hauserim loci emen-
„ datiorem scripturam; quum potuerit ipse
„ ex privilegii regii statim ab initio anni
„ 1563 indulti verbis facilè conjicere, me
„ antevertisse ipsius emendationem, quando
„ cuncti, quibus simili in re exsudatur labor,
„ non ignorent exemplar Nonii ut à me ema-
„ culatum prælo subjici debebat, ante fuisse
„ submittendum arbitrio & censuræ senatus
„ regii, quam in manus hominum pro-
„ diret. Atque hic Christoph. Plantini di-
„ ligentissimi typographi conscientiam appel-
„ lare licet, qui facile testabitur multo ante
„ editionis procurationem exemplar meum
„ ipsius fidei repræsentatum fuisse & tradi-
„ tum. Itaque gloriosus miles, qui omni-
„ um præclara inventa libenter sibi uni ar-
„ rogarit atque interverterit, loci istius emen-
„ dationem sibi impudenter vendicat, quum è
„ codice manuscripto antiquissimo, qui uti
„ sæpe mendis affluit, ita rursus medendis
„ il-

„ illis viam aperit commodam, adnotarim
„ legi illic perficeris, addiderimque ex con-
„ jectura perficiens candide & non uno
„ antè anno, quam editionem invitus, nec
„ nisi adhortantibus instigantibusque viris
„ doctis, & inter præcipuos Joanne Sambu-
„ co sedulò meam operam provocante, ap-
„ pararem. Neque gloriabor hic de cando-
„ re meo omnibus, quibuscum notitia mi-
„ hi incidit & familiaritas, obvio: ut vice
„ versa malignitatem hujus hominis mihi jam
„ olim oboluisse nequeo reticere, qui loca
„ Ciceronis insignia olim ante annos prope
„ triginta in Animadversorum libris à me ad-
„ notata, quæ nemini ante illud tempus,
„ ne per somnium quidem in mentem ve-
„ nerant, ipse in Cicerone, quem octavo ab
„ hinc anno publici juris fecit, iis verbis ferè,
„ quibus à me fuerant restituta, adscribit,
„ nulla nominis mei habita ratione.

„ In Nonio Marcello restituendo dum fe-
„ stinant operæ typographicæ improbi-
„ usque flagitant, multa nos fugisse non
„ nego, quæ per otium ingenio tranquillo
„ ac sereno, dum se vigor & acies applicat
„ pressius, pervideri dilucidius posse judico,

„ ita-

„ itaque δευτέρων ἀμεινόνων multam miſcellaneam hinc inde materiam in medium adducere libuit, quæ diligentiæ fidem faciant. „ Itaque apud Varronem in Seſculyxe voce „ Deſubuiare ſic reſtituo. Unam viam „ Zenona noviſſe duce virtute, hanc eſſe „ nobilem &c. pro quo in vulgatis legitur; unam veniam eſſe non amoviſſe duce virtute. Zenon enim, ut ex Academ. „ Ciceronis conſtat, in una virtute omnia, „ quæ ad beatam vitam pertinebant, ponebat, nec aliud quidquam in bonis numerabat. In dictione Bipennis legitur Varronis locus corruptiſſimus ad hunc modum „ Varro Marcipore. Annos caduci naufragii it. Cicero. Nec quarum bipennis plumas vapor perurſit, altè mo eſti in terram „ cecidimus. atque ita non in vulgatis codicibus, ſed & manuſcripto, quem penes me „ habeo, mendoſè legitur; niſi quod in eo „ additur fulminis. Quid hac portentoſa „ ſcriptura vel inanius, vel ineptius? Itaque examinato perpenſoque exactius ſyllabarum ductu, ſenarios ſuis pedibus, „ ſententiam claram auribus reſtitui, ita ut „ ab aliquo improbandam lectionem noſtram „ non ambigam, primuſque hujus loci emendationem ſartam tectam mihi aſſerere ac „ vendicare, nec dubitem quidem hoc „ modo:

„ At

„ *At nos caduci naufragi, ut ciconeæ,*
„ *Quarum bipennis fulminis plumas vapor*
„ *Perussit, altè mæsti in terram cecidimus.*

„ Nam qui hunc locum sic resarcire adnisi fue-
„ runt, Pinnas caduci naufragii. Item Cæci-
„ lius. hæc quarum &c. nihil agunt. Ratio-
„ nem nunc, qua ad sanationem loci perveni,
„ ostendam: ablatum quod aberarat à fi-
„ ne naufragii, conjunxi cum it, unde ut
„ conflatum est. mox cicon. nec. parum
„ abesse à ciconcæ, & comparationem ab
„ hac ave aptè sumptam quadrare in casu è
„ sublimi videns, accedente relativi vi, cla-
„ ram illico existere lucem animadverti: re-
„ stabat scrupulus in voce annos, quæ mol-
„ liter mutata in at nos, commodê subser-
„ vire visa est.

Hesychii loca plurima sanantur.

„ TOt sunt insanabilia in Hesychiano di-
„ ctionario ulcera, eaque planè Tele-
„ phia, ut Peliadæ hasta opus sit, hoc est,
„ Achille quopiam; quo inde remedium pe-
„ tatur, qui ea inflixit, nempe ut qui erro-
„ res in describendo per negligentiam com-
„ misit, majore studio eos recudat, & cor-
„ rigat: visum est tamen non abs re fore,
„ si ex infinitis (postquam eâ medendi via de-

„ ne-

„ negata eſt) aliquot locis majoris momenti
„ opem medicam adferam quam poſſum. ſe-
„ quor autem ordinem alphabeti Græci,
„ quo ille ſua collegit. Αἰγίκερας τηλῆς, lege,
„ αἰγόκερας, τῆλις ex Galeni gloſſis. & paulo
„ poſt pro αἰγίπυγος repone αἰγίπυρος ex
„ Theophr. & pro δώρακα θώρακα. in dictio-
„ ne Ἀμφιμήτριον περὶ τὴν μήσθαν repone
„ μήτραν. in Ἀναλῶσαι, ἀφανίσαι, ποιμένεσιν, deeſt
„ autoris nomen, quare ſubſtitue σοφοκλῆς
„ ποιμένεσιν, ut poſtea legitur in ἴαννα. Ἀνά-
„ παυσον, τὸ μὴ κώνιον, lege τὸ μηκώνειον, eo di-
„ ctum ita, quod ſoporem conciliet. Ανδροδῆ-
„ μις, lege ἀνδροδμής. Ἀναφοῖντα, tu ἀναφοι-
„ τᾶν emenda. in voce Αρδήτλους pro ἴλοσσον
„ lege ἴλισσον, & pro τοὺς οἴκους ὄρκους. Αρμεθεῖς,
„ οἱ εὐπατρίδαι ἐν κύκλῳ repone ἐν κύπρῳ. Ἀρνι-
„ κὸν, χρώματος εἶδος. ſcribe ἀῤῥενικὸν. Αρπαγὴ,
„ ξυστὴρ, ſcribe ἐξαυστὴρ ex Polluce. Ἁρπαγὴ τὰ
„ κόρνα, emenda ἁρπαγὴ τοῦ κιννάρου, vel ſaltem
„ τὰ κιννάρου. Αὐλὴ κάμινος ſubjunge αὐλὸς εἵλκυσε
„ τρόχος ex Suida; nam quod ſcribit tractum
„ eſſe à ceramica figularive rota, manifeſte
„ declarant deeſſe illa verba. Βακχεῖον, τελε-
„ στήριον κάρθηξαι, lege κάρθηξι. Βλωθρὴ, εὐάξης,
„ repone εὐαυξὴς, & θρώσκουσα pro θρώσουσα.
„ Βούκερας, τῆς τίλης lege τήλιος. Γαλαρίας, ἰχθῦς
„ ὁ ὀνικὸς, ex Athenæo lege ὀνισκὸς. Γήθυα, οἱ
„ δὲ γυψαλλίδας. repone γήθεια, οἱ δὲ γηθυλλί-
„ δας.

„ δας. Γόργω πενέδραν, φοβερὰν καὶ καθέδραν. re-
„ ctius leges γοργώπ' ἐνέδραν, φοβερὰν καθέδραν.
„ Γραῦς ἕρφος. in fine reponito μάντιν λεγόμε-
„ νον pro μάτην λέγομεν. Γρύπες. in fine lego
„ γύπος νέμεσιν. pro γύπον ἐμ σιν. Γυμνοφυλακεῖν,
„ ἐπιτάττειν. restitue γυμνῷ φυλακὴν ἐπιτάττειν.
„ & priore versu pro κεώτερος κενώτερος. Δευ-
„ δαλίδας. meo periculo reponito ἄλλοι τὰς
„ λευκὰς κάγχρυς, οἱ δὲ τὰς ἐπτισμένας κριθὰς,
„ ubi vulgo legitur adjectis binis asteriscis;
„ λευκὰς, κάγχρη * σοιδὲ τὰς * ἐπισαμένας. Δεξαί.
„ in fine τοῦ βέβαια ἔσεσθαι τὰ συντιθέμενα legen-
„ dum censeo, inductis transverso calamo
„ hisce verbis καὶ ἦν * μετά. nisi quis explendæ
„ sententiæ locique gratia malit reponi ista,
„ καὶ μὴ μεταμεληθῇ aut simile quid. Δετρός. ita
„ distingue, δετρὸς, μάγειρος. Δέτις, παλάθη.
„ Δωδεκαμήχανος, ποι συνεῖν οὐσίας. repone ποιεῖν
„ συνουσίας. Εἴαμενον, νήεμον κοῖλον. lego ἔνικμον,
„ κοῖλον. Εἰκὼς τῆς ἐγχέλεων. emenda τὰς ἐγχέ-
„ λεις θηρώμενοι πέπονθας pro πειρώμενοι πεπόν-
„ θασιν ex Aristophanis Equitibus. Ἔκφυσις,
„ ἕτερον ἔνιοι * πυλωρόψ. lege, ἔντερον, ὃ καὶ ἔνιοι
„ πυλωρὸς. Ἔνδιες. vox corrupta est pro ἐνέ-
„ τιδες. Ἐνδοκία ἡ μήτηρ. lego ἡ δημήτηρ. Ἐξω-
„ μίς. sub finem καὶ οἰκονομικοί. repone οἱ κωμι-
„ κοί. vide Etymologic. Ερύσκηπτα. lege ex Dios-
„ coride ἐρυσίσκηπτρον, ἱερὰ βοτάνη, εἰς ἣν ἶρις,
„ non autem ἔρις, ἐπισκήψη, & consentit Plu-
„ tar-

„ tarchus in ſympoſiacis. Ερρωπίζεσθαι, ἐςὶ „ γὰρ ρῶπος ὁ λεπῖὸς χόρτος. lege φόρτος. Ερσήεντα, „ ἐνίημον, δροσινὸν. lege ἔνικμον, δροσερὸν. Εὔκληρον. δρυὸς, ἔυχισον ἔυξυλον. repono ex Etymol. „ ἔυκηλον δρυὸς, ἔυχισον ξύλον. Εὔμνοσος. reſti- „ tuo ex Euſtathio ἔυνοσος, & ſequente linea „ τὸ ἐπίμετρον τῶν ἀλεύρων lego ubi perperam „ ſcriptum eſt, τὸ ἐπὶ μεῖα. ἡδυπνοίδης. lege „ ἡδυπνοῖς. Θέσπαλαι malè pro θέσσαλαι. Θεσσαλον, τῦτο, interſerenda eſt vox νόμισμα, „ ut in Adagiis noſtris docuimus ex Suida. „ Θύμβρα, in fine ἀπόλλωνος θυμβράκυ. lege „ θυμβραίυ. Ιαξάρτης, βοτάναι. ποταμῦ. ſcribe „ ὄνομα ποταμῦ. Ἴδε πῦρ ἀφύη, ſub finem pro „ τὴν ἀφὴν repone ἀφύην. Ἰθύφαλλοι. pro τὸ „ ποίμα. lege ποίημα. Ἴληοι. reſtitue pro ταῖς „ ἄρυσιν. ἀρκυσιν. Ἱππάρχυ πίναξ, ἔνιοι, lege „ ex Suida ἐπεὶ οἱ. Ἰσθμιάσι repone ἰσθμιάζειν. „ Ἰφικρατῆρες lego ἰφικρατίδες ex Suida & Da- „ maſcio Syro. Ἰωνικὸν. pro his corruptis ver- „ bis ἐπὶ τῦτυ γὰρ ἐκ * ἀμυδῦντο οἱ ἶνες ſanius le- „ ges ἐκωμοδῦντο οἱ ἴωνες. Ἶψ, κρεατοφάγον. in- „ verte molliter, κερατοφάγον. καμάρυς, κανί- „ δας. lege καρίδας. Καλικλησία, ἡ ἐπὶ καθόγῳ. „ lege καθόδῳ. Κέρχνη, τὸ ἐκ τῆς μελαίνης. re- „ pone μηλίνης, è panico. Κέσκος. ibi κέσκον „ ὐκ ἔχυσα. lego κέσκος νῦν ὐκ ἔχυσα. Κόγχης „ ἐπὶ τῦ ἄξιον ὐ τέλειαν. inverte voces κόγχης „ ἄξιον ἐπὶ τῦ ἐυτελέος. ex Suida ferè. Κοχλίαι,

Ma-

malè τὰ αἰδοιόμενα χόα, pro ἐσθιόμενα ζῶα. Κοχῶναι, ibi οἱ δὲ τοῦ ἱεροῦ ὄρρου, lege, ὀρέου. Κελκαδιῶν, in fine repone κείκους loco κρυβοῦς. Κρουσίθυρος, μέρος τι lege μέτρον τι. Κυνοδέσμη, δισμὸς ἀκροπαθείας, repone ἀκροποσθίας, ex Polluce. Κύπαρος. isthic ter quaterve κύτλαρος per geminum τλ scribe, & κυτλάρους ex Suida & aliis. Κυψέλαι. ἐν τοῖς ὠσὶν ῥύπος συνιστάμενος pro ὑποσυνιστάμενος. Λαμπήνη, pro ἅρμα ἁμάξης, lego εἶδος ἁρμαμάξης. & pro ῥάβδιον περὶ κεφαλὴν restituo ῥήδιον περιφανὲς ὅ ἐστιν. nam in Suida corrupta vox est ἴρδιον. Λαταγὴ, κροτάλῳ, repone λαταγῇ, κοτλάβῳ ex Aristoph. scholiaste. λευκὴν, μάζαν. φυρᾶσοι, repone λευκὴν μάζαν φυρᾶσθαι. Λιθόνεψις, repone λίθον ἑψεῖς. Λίτριον, lege λίστρον ex Polluce. Λειριόεντα, ibi περὶ τὸν λίαν ἀμέτρως γὰρ ἀδεύοντας οὗτοι. repone παρὰ τὸ λίαν ὁρᾶν, ἀμέτρως γὰρ ὁρῶσιν οὗτοι. & mox pro ὅ παγειριοέσσαν substitue ὅπα λειριόεσσαν. Λιλήρα, θαλαδὸν, lege θαλλόν. Λοφόῤῥωγα τὸν ναπεῤῥωγότα, repone λοφόῤῥωγα, τὸν ἀπερρωκότα. Λοφοπωλεῖς, ibi τῶν λόφων περιτίθεσθαι, lege τῶν λόφων ὡς περιτ. Λυγμὸς, ἀνανυγμὸς lege ἀλαλαγμός. Λυγὸς, ὄργανον ἐν ᾧ τὰ κοπτώμενα ἐμβάλλεται, οἱ δὲ τὸ στρεβλωτήριον repone uti vulgo legitur καλλώμενα & στρεβρωτ. Μαγὶς, παλαθὶς ἄρθος repone παλάθη ἄρτου. Μασχαλίσματα, locum corruptum & mutilum ex Suidæ Lexico sarcire

licet. Μεγάμυχος, lege μεγάμυκλος ut apud Callimachum ἐννεάμυκλος ὄνος, sic enim in Etymologico legendum est in μύκλος. Μήνη, καὶ μῆνις ἔμμος lege ἔμμονος ex Eustathio. Μόρμοι, φόβοι, κοινοὶ, repone φόβοι κενοί. Μύες, αἱ συνεστραμμέναι σάρκες καὶ διεφθαρμέναι, legendum puto διεσπαρμέναι potius quam πεπυκνωμέναι, quod Gesnerus opinatur, ut passim per corpus dispersos musculos innuat. Μυκτὴρ, pro τρίμυμα, repone τρύπημα. Μυόφωνον πόα ἢ καὶ ἀκόντιον lego Μυόφονον ποὰ ἣ καὶ ἀκόνιτον. Μύρμηκας, ἀτραποὺς, repone μύρμηκος ἀτραπός. Μῦς πίττης γεύεσθαι, ἐπὶ τῶν νεωστὶ πειρωμένων, ex Suida repone ἀπαλλαττόντων. Νομεῖς, τῶν πλοίων τὰ ἐγκύλια lego ἐγκοίλια. Οἰκητόρεια, σκευτὰ, lege οἰκητήρεια, σκεύη τὰ κατὰ οἶκον. Οἴνη, ibi ἀντικείμενος τὴν ἔξω ἀχαιὸς, reponendum censeo τῷ ἓξ, ὁ καὶ χῖος. Παλίμβολος, ibi τρίπατρος, lege τρίπρατος. Πάντα κινήσας πλέρον lego πέτρον. Πάσσε, ibi πάσσε δ᾽ ἄλλος θεῖοι, repone ex Homero πάσσε δ᾽ ἀλὸς θείοιο. Πάταικοι, θεῖον φόνικες, οὓς, ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας, emenda ex Herodoto in Thalia, θεοὶ φοίνικες, οὓς ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρώρας. Πέλανος, πέμψιν ἔχων ῥυπαρὰν, ἢ τὸ ἐκ τῆς πώλης, lege, πέψιν ἔχων & τῆς πασπάλης. Πέρδικος καπηλεῖον, χωλὸς καὶ πηλός. repone χωλὸς κάπηλος, nisi quis refractarius malit καὶ πηρὸς, sed prius illud probo.

Περ-

" Πεῤῥησιππίαν, ibi ἐν ἀφνίδαις lege ἀφύδναις.
" Πίνα ibi καὶ ὀςώδες κογχύλιον, repono πίννα &
" ὀςρεῶδες. Πισὴρ, ληνὸς, lego πιεςὴρ ex Pollu-
" ce. Πρόλογος, lege πρόλοβος, & paulo post
" πρηγορεὼν pro γρηγορεὼν. Ραφανιδωθῆναι ibi
" κατὰ τῆς ἕδαρ lege ἕδρας ex Aristophan. scho-
" liaste. Ρήνεα, οἶα, lege ὄϊες. Σαρπηδόνιον, ibi
" καὶ ἡ ἐν ὀρθισήκη καὶ κιλικίᾳ πέτρα, lege ex Ste-
" phano & ex Lucilio Tarrheo, ἡ ἐν θρᾴκη ἢ
" καὶ κιλικίᾳ πέτρα ὑψηλοτάτη. Σανδαλαράχη
" male, pro σανδαράχη ex Galeno. In Σαν-
" δάλια male βαβλάντια; pro βλαύτια. Σίσαν,
" ibi πανη * μον μήνω. repone τὸν πάνεμον μῆναι.
" Σίφνιος ἀρραβὼν, ibi τὸν διὰ δακτυλίυ αἰδύμενον,
" repone διδόμενον. Σποδιὰ λαύρα, ex Eusta-
" thio σποδησιλαύρα. Τέτ(ρα, ξύλα, ἐπὶ τῆς ὕρας,
" repono ex Polluce lib. 7. ξύλα ἐπὶ τῆς θυρᾶς.
" Τιθῆνα, βασιλίδι, ἢ ἕκ(τ)ορος λύτροις, id enim fa-
" bulæ nomen est. Ὑπεζῶσθαι, τὸ εἰς ἀλιδρ *
" ας ἐλθεῖν φιλητᾶς. sic corrigo εἰς ἀλινδήθρας ἐλ-
" θεῖν, φιλήτας, est autem hoc postremum au-
" toris nomen Athenæo non incognitum. Φλέγ-
" μας, ἀετὸς, ξανθὸς ὀξὺς, lego φλεγύας ex Eu-
" stathio Iliad. V. Φυσιῶν, γάςρων, repone
" φύσκων, ex Josepho, ut ostendi in Adagiis
" meis. Ὡς ἐκεῖνος ἀναβάλλει τὸν τρόπον, emen-
" do ὡς ἐχῖνος ἀναβάλλει τὸν τόκον.

Justini locus enarratus.

LOcus est apud Justinum Trogi Pompei epitomistam lib. 6. obscurus satis, cui nisi è Sibyllæ oraculo lumen peti non potest, qui ita habet. Postulantibus sociis Agesilaum ducem, Regem tunc Lacedæmoniorum, propter responsum oraculi Delphici, diu Lacedæmonii, an eum summæ rei præponerent, deliberaverunt: quibus futurus imperii finis denunciabatur, cum regium claudicasset imperium, erat enim pede claudus. Ad postremum statuerunt melius esse incessu regem, quam imperio regnum claudicare: Hactenus Justinus. Etenim oraculum tale est.

Φράζεο δὴ σπάρτη καίπερ μεγάλαυχος ἐοῦσα,
Μὴ (non ἢ) σέθεν ἀρτίποδος βλάψη χωλὴ βασιλεία,
Δηρὸν γὰρ μόχθοι σε κατασχήσουσιν ἄελπτοι
Φθισίβροτόν τ' ἐπὶ κῦμα κυλινδομένου πολέμοιο.

Sparta cave, quamquam immensum tua gloria crevit,
Ne claudum te præcipitet firmam pede regnum.
Insperata etenim longum te ærumna tenebit,
Et bellum horrisonis involvet fluctibus atrum.

Quod oraculum legas apud Plutarch. in lib. quando Pythia desierit carmine oracula edere, &

„ & Pausan. in Laconicis. Xenophon lib. 3. „ rerum Græcarum ita rem perstringit. Diopithes fatidicus imprimis homo, dixit Apollinis oraculum extare, quo claudum imperium cavendum sit, cui Lysander pro Agesilao respondit, se non putare id divino monitu inhiberi, ne quis claudicet, quin potius ne regnet qui à genere sit alienus, nam tum claudum fore regnum, quum qui Herculem genere non contingat, regnaret. Audita utriusque sententia populus Agesilaum regnare jussit. Pausanias narrat extincto Agide, certamen ortum de regni sorte inter Agesilaum & Leotychidem qui se Agidis filium ferebat, sed temerario patris dicto olim pro filio non agnitum, quum hic Agesilai altero pede claudi infortunio, civitati exitium portendi ab oraculo instaret, è diverso contenderet Lysander Aristocriti filius, studens Agesilai partibus, tandem regnare jussum fuisse Agesilaum. Ceterum hoc etiam obiter adnotandum venit apud Pausaniam in Lacon. postremum versum malè legi.

„ φθερσίβροτόν τ' ἐπὶ κῦμα κυκωμένυ πολέμοιο.

„ HAdrianus Turnebus præcellenti vir ingenio & omnigena eruditione in Ad-

„ verſorum libris innumeris locis lucem dedit,
„ in multis infelix hariolus, dum terminos di-
„ vinandi conjectandive tranſcendit ὑπὲρ τὰ ἐσ-
„ καμμένα, citra veterum codicum opem. Ita-
„ que agam cum eo non contentioſè, ſed ut
„ inter doctos agi decet, ne veritatis laciniam
„ tenentes amittamus. Locus eſt apud Sept.
„ Tertullianum ſcriptorem horridiorem paulo,
„ ſed antiquitatis peritiſſimum in pererudito
„ libello de pallio; ubi ſic legitur: Cum in-
„ ter inſulas nulla jam Delos, arenæ Samos,
„ & Sibylla non mendax. Hîc ille pro *arenæ*,
„ *Rhene* legendum prope affirmat, quæ ſit in-
„ ſulula Delo vicina: quum autor ille reſpi-
„ ciat proculdubio ad Sibyllæ oracularem ver-
„ ſiculum qui talis eſt.

„ Ἔσαι καὶ Σάμος ἄμμος, ἐσεῖται Δῆλος ἄδηλος.

„ qui verſus Latinis auribus cum gratia appen-
„ di non poteſt, propter parecheſin vocum, ſo-
„ nat autem ita. Erit olim ſamos ammos. id eſt:
„ arena & Delus, non Delus. id eſt: non conſpi-
„ cua: quo abolitum eas cecinit vates: alio-
„ qui etiam Arenes nomen quid attinebat mu-
„ tare, quum ejus ut oppidi Meſſeniæ memi-
„ nerit Homerus & Stephanus. & in Eliacis
„ Pauſanias Samnicum oppidulum temporibus
„ Heroum dictum fuiſſe Arenen diſertè ſcribit:
„ ſed in Meſſenicis nomen accepiſſe ait ab Are-

„ ne

„ ne Oebali filia, uxore Apharei. Verum hoc
„ nihil ad rem. Illum ego errorem magis pu-
„ dendum opinor, vindicando lectionem ex-
„ cusorum codicum receptam, quod pro *Te-*
„ *meno pariter*, affirmat verissimè legendum,
„ Tisameno pulso: quum eam rem tribus ver-
„ bis explicet, atque evincat Pausanias in Co-
„ rinthiacis, Ἐπὶ δὲ τοῦ Τισαμενοῦ τούτου κατιᾶσιν ἐς
„ πελοπόννησον ἡρακλεῖδαι, τήμενος μὲν καὶ Κρεσ-
„ φόντης. &c. dicam idem Latinè ut potero.
„ Regnante apud Lacedæmonios Tisameno,
„ Heraclidæ Temenus & Cresphontes Pelo-
„ ponnesum occuparunt. Vides quam clarè
„ & breviter totidem penè verbis eandem hi-
„ storiam uterque delibavit, ab illo Herculea
„ posteritas, ab hoc Heraclidæ quasi Herculis
„ posteri nominantur. Accedit quod Tisame-
„ nus è pelopidarum genere fuerit: & Hera-
„ clidæ ad Perseum gentis suæ originem retu-
„ lerint.

Plauti locus unus & item alter restitutus.

„ APud Plautum in Aulularia lepidus jo-
„ cus est in coquos è genere Geryona-
„ ceo rapaces, quos ita oculatis manibus esse
„ ait, ut nemo quantumvis Argus satis accu-

ratè eos obſervare queat. Aſperſus eſt illic verſus de Argo cuſtode Iûs, haud dubiè corruptus qui ita paſſim legitur, quem quondam Jovi Juno cuſtodem addidit. Ego mutato u in n verſum ſanare poſſe mihi videor, qui clodicat alioqui, imo conſtare numeris ſuis nequit, admiſſurus Trochæum in Jambico trimetro, id quod prorſus ab eo genere alienum eſt. legendum itaque non dubito Iöni, pro Jovi, ut ſit dandi caſus ab Iö, ut Dido, Didûs, vel Didonis, Didoni: ſic Iö, Iûs, & Iönis, Iöni. alioqui quis dicat Argum cuſtodem additum Jovi, præter fabulæ rationem, quæ ab Junone Zelotypa adhibitum Jöni in vaccam mutatæ Argum memorat. Deinde qui ſequitur verſum de bibare tibicina, quæ ſola ebibere poſſit fontem Pirenen ſi flueret vino, molliter repono ita,

Fontem Corinthienſem Pirenen poteſt. non autem Pirenæum. hîc enim, in voce Pirenæum ſyllabam natura longam corripi neceſſe eſſet. Eſt enim Πειρήν Pirene fons in arce Corinthi, non ſalientibus quidem promanans, ſed tamen limpida eaque potui gratiſſima aqua abundans, ut Strabo ſcribit lib. octavo, ubi interpres non ſatis ſcitè nec verè autoris ſententiam appendiſſe mihi videtur: eadem ad verbum tranſcribit in Homerum

Eu-

,, Euſtathius. Quem fontem dictum ſcribit
,, Pauſanias in Corinthiacis à Pirene Acheloi
,, filia, quæ Cenchrum filium à Diana invita
,, peremptum in lachrymas & exinde in fon-
,, tem delicuiſſe memoratur in fabulis.

Locus item alter in Plauto correctus.

,, PLauti fabulas non adeo jocis ſalibusque,
,, quam mendis refertiſſimas eſſe conſtat,
,, quibus ſanandis multi ſalutares admoverunt
,, manus, in quibus principem facile locum ob-
,, tinet Camerarius vir extra omnem judicii
,, aleam doctiſſimus, nec poſtremas ferens Adr.
,, Turnebus. Horum ille in Pœnulo, ubi vetus
,, habet lectio, Cochleæ ſunt è teſta, ut ſe ſu-
,, ſtolli ſolent; reponendum putat, Hetruſcæ
,, ſunt columnæ, ſuſtolli ſolent. At Turne-
,, bus, Græcæ ſunt hæ columnæ: quod hoc
,, genus apud Romanos in pretio fuerit. Ego
,, neutri aſſentior, ſed veteris lectionis veſtigia
,, quam proximè ſequens, lego elegante ſenſu
,, & loco iſti accommodo, Cochleatæ ſunt,
,, columnæ. Vel certè, Cochlacæ fiunt co-
,, lumnæ. Nam quum filias à multis annis
,, parvulas raptas, pater Hanno jam adultas
,, inveniens, miraretur tantas evaſiſſe è tantil-
,, lis, lepido joco adoleſcens amator ſubjicit,

„ Cocheatæ ſunt columnæ, ut indicet quod „ illæ veluti ſcalæ cochlides gradatim ſcanſiles, „ annis grandiores altioreſque evaſerint: vel „ Cochlacæ fiunt columnæ, quaſi dicat, nil „ mirum ſi illæ in eam proceritatem evaſerint, „ quando & cochlacæ, hoc eſt, glareæ & ro- „ tundi lapilli temporis progreſſu fiant co- „ lumnæ.

Lampridii locus unus, aut alter expenſus.

„ APud Lampridium in ſpurciſſimi illius „ Elagabali vita, legas monſtrum illud „ equis pro pabulo objeciſſe uvas apamenas: „ quam ibi lectionem vitium habere exiſtimo, „ ſiquidem pro Apamenas, legendum cenſeo „ apyrenas, quæ ut delicati ſaporis ſunt, ita „ acinis non ſunt moleſtæ. Nam uvæ ex A- „ pamea Bithyniæ non ſunt hujus cognitionis. „ Itaque locus ita legendus. Miſit & uvas apy- „ renas in præſepia equis ſuis. Ibidem paulo „ ſuperius pro, & maſticatum & pulentatum, „ repono pulegiatum, conditurae ſcilicet genus „ è pulegio.

Plu-

" PLurimæ sunt lacunæ in Terentianis
" commentariis, quæ Donati nomine ex-
" stant, quas universas explere citra vetustarum
" codicum opem nemo facile queat, quantum-
" vis variæ lectionis opibus suffultus. Unum ta-
" men locum in primis, qui est in Adelpho-
" rum initio videor mihi restituere posse, ubi
" quum Mitio suam felicitatem ab orbitate
" prædicans, dixisset, & quod fortunatum
" isti putant, uxorem nunquam habui. In Do-
" nato Menandrum testem citante, asteriscum
" quidem notatum videas, sed verborum nihil.
" Itaque desiderari ibi loci autumo hosce fe-
" stivissimi Comici versus,
" *ὅστις γενόμενος βούλεται ζῆν ἡδέως,*
" *ἑτέρων γαμόντων αὐτὸς ἀπίχεσθω γάμων.* id est:
" *Qui vivere optat suaviter, ubi conjuges*
" *Ducunt alii, ipse prudens vitat nuptias.*
" Felicitatis genus *ἀγαμίαν* prædicat, ei qui
" suavem velit vitam degere: idquod Teren-
" tianus senex gloriatur, eo nomine se fortu-
" natum existimans. cum quo etiam consentit
" Horatianum illud hemistichium, melius nil
" cœlibe vita. Enimvero non possum quin
" una eademque opera aliis nonnullis mendo-
" sis locis Donati aut lucem addam, aut me-
" dicam manum, quoad ejus à me fieri pote-
" rit, adhibeam. Itaque in Donati commen-

tariis

„ tariis ad Adelphos act. 4. ſcena 3. ad eum
„ verſum Terentii, Propter ſuam impoten-
„ tiam ſic ſemper credunt negligi. ſcriptum in-
„ venias, legitur & claudicare. quæ vox ut eſt
„ abſurda à ſenſu, ita & abſona & intolerabilis
„ etiam in quadrato Jambico. igitur reponito
„ eo in loco, *calvier*, quod fruſtrari & decipi
„ ſignificat: cujus vocis uſus eſt apud Plautum
„ in Caſſina: Nam ubi domi ſola ſum, ſopor
„ manus calvitur. & apud Salluſt. Contra ille
„ calvi ratus, hoc eſt, decipi; à quo verbo
„ calumniam derivatam eſſe putat Priſcianus
„ primum nominis grammaticus. Nec deſunt
„ qui in Eunucho legunt ex vetuſtis exempla-
„ ribus, Nunc ubi meam benignitatem ſenſiſti
„ te calvier. pro quo vulgata habent, in te clau-
„ dier. Deinde ſcena 3. act. 5. ad eum ver-
„ ſum. Tam excoctam reddam atque atram
„ quam carbo eſt. Ubi Donatus, excoctam
„ ad tenuitatem ſiccati coloris, Atram ad co-
„ lorem retulit. lego, excoſtam ad tenuitatem
„ ſiccantis caloris &c. Idem in Eunucho actu
„ 4. ſc. 7. ibi, ego eo ad Sophronam. errat
„ (niſi alius quiſpiam ſciolus id ſomnii aſperſe-
„ rit) ubi inquit. Hoc lentius à Thaide Chre-
„ meti. manifeſto errore. nam Thais ibi non
„ loquitur, ſed Chremes adducere pollicetur
„ nutricem, id quod confirmat ſcena tertia
quin-

„ quinti actus. Item act. 1. sc. 2. ubi Mi-
„ tio fratrem complacare satagit, Donati
„ verba hæc leguntur, quod imitatus Cicero
„ se cœlum exagitat. Scribendum censeo,
„ quod im. Cicero est, ubi Cæcilium exagitat.
„ In commentario Donati in Hecyram sc. 4.
„ ejusdem numeri actus, in verba illa Pamphi-
„ li quibus miseriam suam deplorat, omnibus
„ modis miser sum, nec quid agam scio, tot
„ nunc me rebus miserum concludit pater. co-
„ dicis à Frobenio excusi errorem dissimulan-
„ dum non putavi, ubi legitur, Indignatio de
„ fera indignata. ego legendum existimo. In-
„ dagata aut indagine cincta, sic enim feram
„ concludi dicimus, ubi indagine, hoc est,
„ plagarum continuata serie cingitur, quomo-
„ do Lucanus libro 6. illud extulit:

„ *Et silvas, vastaque feras indagine clausit.*

Festi Pompeii locus restitutus, simulque de strenis earumque origine nonnihil.

„ APud Festum Pompejum quærenti aliud
„ mihi occurrit non indignus vindice lo-
„ cus in verbo, Sacram viam, ubi mentio fit
„ sacelli Sireniæ, lectione manifestò adultera-
„ ta, nam Streniæ vocabulum indubitato re-

po-

„ ponendum eſt illius vice, docet enim ſacræ
„ viæ initium ordiri à regis domo ad ſacellum
„ ſtreniæ: lectionis fidem integram tuetur
„ Varro in libris de lingua Latina, his verbis,
„ ex hinc oritur caput ſacræ viæ ab ſtreniæ
„ ſacello. Coluit enim Romana ſuperſtitio in
„ illa putatitiorum deorum turba, aut infini-
„ tate potius & Deam Streniam, non autem
„ Strenuam (id quod Giraldus amplecti magis
„ videtur) à ſtrenuè faciendo, ut vult Augu-
„ ſtinus, aut quod ſtrenui viri tutelarem eam
„ agnoſcerent, è cujus luco jam inde ab urbis
„ conditæ primordiis, Tatius rex verbenas no-
„ vi anni auſpices primus aſſumpſiſſe legitur,
„ inolita inde conferendarum ſtrenarum con-
„ ſuetudine, quod hiſce verbis teſtatum reliquit
„ urbis præfectus Symmachus. Ab exortu
„ penè urbis Martiæ ſtrenarum uſus adolevit,
„ autoritate Tatii regis, qui verbenas felicis
„ arboris ex luco Streniæ anni novi auſpices
„ primus accepit, Divi imperatores. Nomen
„ indicio eſt viris ſtrenuis hæc convenire ob
„ virtutem. Quo ex loco clariſſimè elucet
„ Strenæ etymon, ſive à Strenia, ſive à ſtre-
„ nuitate vocis originem derives, cum Nonio:
„ nam Feſtus Pompejus extortam planeque ab-
„ ſurdam rationem commentus, quin latæ cul-
„ pæ notam incurrat, minimum abeſt, dum
ſtre-

„ strenam quasi trenam dici autumat, à numero, qui alterum tertiumque similis commodi venturum portendat. Tranquillus de Caligula sic scribit cap. 42. edixit & strenas ineunte anno se recepturum, stetitque in vestibulo ædium Cal. Januariis ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu omnis turba fundebat. Strena dicitur munus quod datur ominis boni gratia, qui mos durat etiamnum apud nos, quando quotannis ante Cal. Januarias munuscula felicis anni auspicia missitamus vicissim amicis. Strena dabatur etiam advocatis & amicis, ut testatur Plautus in Menechmis.

Loci Plinii & Athenæi vindicati, & Rondeletii error ostensus.

„ MUltijugæ eruditionis, magnique in re piscaria judicii virum Rondiletium suspexi & veneratus sum, ut decuit semper: non potui tamen impellente huc veri studio, inconniventer præterire locum, ubi censorio planè supercilio omnium sententias de buccino convellens, & Plinii & Athenæi locos corruptos asserit, erroris ipse manifestus, & Archippi senarium fœdè delumbat at-

„ atque commutilat. Plinii verba ſunt, Duo „ ſunt genera, Buccinum minor concha, ad „ ſimilitudinem ejus buccini, quo ſonus edi- „ tur &c. alterum purpura vocatur. quam le- „ ctionem confirmat vetuſtiſſimum exemplar, „ quo diu multumque uſus ſum., quanquam „ ille in vetuſtioribus legi, major, aſſeveret, „ ſed qua fide dubito, quando nullum iſtius „ lectionis documentum. comperiam, vel apud „ Hermolaum, vel Maſſarium, vel Gelenium, „ vel etiam Pincianum, quorum tamen eſt ſpe- „ ctata in reſtituendo Plinio cum diligentia „ tum fides. Sed quid hos nomino, quum ex „ ipſo Ariſtotele convinci poſſit magnitudine „ Purpuram Buccino præcellere, id quod mox „ ſubjiciam, ſi prius Comici Archippi trime- „ trum aſſcripſero, quem vir ille, pace ejus „ dixerim, fœdè inſulſo ac ridiculo interpre- „ tamento commaculavit, & fœdius pede ſuo „ mutilavit: is autem integer talis eſt.

„ Κήρυξ θάλασσης τρόφιμος, ὑὸς πορφύρας. i.e.
„ *Aequoris alumnum, Purpuræque Buccinum*
„ *Proles.*

„ Nunc vide quam infeliciter hunc deartuet, „ dum loco ὑὸς legendum ſancit ὡς, atque ita „ reddit latinè. Buccinum marinum abundè „ nutrit ut purpura. Quæ interpretatio quam „ ſit à fide Græcæ phraſis aliena, vel cœco ap-

pa-

„ pareat: ſiquidem Archippi verbis aſtipulatur Ariſtoteles libri 8. cap. 32. ubi ſic ait, τὸν ἀυτὸν ᾗ τρόπον ἐγγίνονται ταῖς πορφύραις καὶ οἱ κήρυκες. id eſt: itidem in purpuris gignuntur & buccina: quod ſi gignuntur intra purpuras buccina, non immeritò nec imperitò Comicus buccinum purpuræ natum nuncupavit: & Plinianæ lectionis veritas confirmatur, quando eam alvei capacitatem purpuris tribuit, cui buccina ſuos natales acceptos referre poſſint.

Euripidis locus.

„ APud Euripidem in Oreſte fabula verſus ſunt qui choro attribuntur, illi nimirum, Σίγα, σίγα λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης τιθεῖτε, μὴ κτυπεῖτε (vel ψοφεῖτε meliore ſcriptura) μήδ᾽ ἔσω κλύπος
ἀπὸ πρόβατ᾽ ἐκεῖσ᾽, ἀπὸ πρό μοι κοίτας.
quibus compellat cœtum Argivarum mulierum, ut ſilentio accedant, neve ſtrepitum ciëant, ne ſomnus malè ſopito Oreſti abrumpatur, utque in ſuam gratiam illorſum concedant à lecto procul. quod ita eſſe ut ex prolegomenis incerti autoris liquere poteſt. Idem & ex Laërtii Cleanthe elucebit, qui interroganti cuidam quid

„ potiſſimum filio inculcaret, memoriaque „ tenendum præciperet, reſpondit, τὸ τῆς „ ἠλέκτρας, σίγα σίγα λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης τιθεῖτε. „ ita namque interpolandus eſt locus apud „ illum, pro τὸ ἐκ τῆς ἠλέκτρας, eamque lectio- „ nem ſecutus eſt & Heſychius Mileſius, „ oſcitantia quadam deceptus aut loci ignora- „ tione, apud quem pro λεπτὸν ſcribitur λευ- „ κὸν: meliorem tamen codicis lectionem ex- „ preſſit Laërtii interpres, qui ita legiſſe vi- „ detur ut ego, vertit namque, illud ait „ Electræ. A cujus fide cur diſceſſerit in „ Apophth. Eraſmus, quid dicam neſcio, „ hallucinatum certè conſtat. Porrò lectio- „ nem λευκὸν agnoſcit & Scholiaſtes Euripi- „ dis, ut priore ratione jubeat tacitè & levi „ pede acceſſum moliri fœminas, poſteriore „ verò, ut tacitè candidos pedes promo- „ veant.

Fragmentum.

„ * * * inſtitutum ſuum damnent, ſui- „ que officii memores, quid ſe deceat, „ qua in parte ab aliis privatis perſonis diſ- „ ſideant, inſpicere non graventur. Ne- „ mini fermè obſcura eſt Regis hac no- „ ſtra ætate cujuſdam ſordities, qui impro-

ba

„ ba ratione à ſubditis ipſe ſuis frumenti
„ acervos, butyri aliarumque rerum ſtrues
„ mercatur, quos ſuis navibus exportatos
„ aliò carius divendat, interverſo ab ſuis è
„ ſimili negotiatione lucelli momento: ne-
„ que hos intra fines ea ſtat ſordities, quin
„ inſuper & libripendis, ipſe munus prope-
„ modum ſubeat, & ab exteris negotiatori-
„ bus viliorem mercium importatarum nun-
„ dinationem minis (ne quid gravius ad-
„ dam) extorqueat, Veſpaſiani patris in ea
„ re æmulus, quem Tranquillus memoriæ
„ prodidit exercuiſſe negotiationes vel pri-
„ vato pudendas coëmendo tantum, quod
„ pluris poſtea diſtraheret. E diverſo Anti-
„ gonus Macedonum rex olim Ariſtodemo
„ amicorum uni, minuendas eſſe largitiones
„ & impenſas regias ſuadenti lepido dicterio
„ reſpondit, verba ejus juſculum redolere:
„ quod coquos non autem Reges parſimonia
„ deceat: Quodnam hujus regis importu-
„ næ, turpes, ne dicam flagitioſæ ſordes,
„ reſponſum ab illo tuliſſent, ſi ea ætate
„ vixiſſet? Præclare ergo Artaxerxes Rex
„ barbarus, Regalius ajebat eſſe addere quam
„ adimere. Sed tu quisquis es princeps,
„ quem non diſpudet fœdum orbi præbere
„ exemplum, audi quid de Theophilo illo

„ commemoret ZONARAS. Hic quum
„ quodam tempore navis oneraria sarcinis
„ mercibusque onusta, quæ ad uxorem suam
„ pertinebat, in portum appulisset, re in-
„ tellecta; nec detecto interim suo consilio,
„ nautarum * * *

HADRIANI JUNII
HORNANI MEDICI
COMMENTARIUM
DE COMA.

PRUDENTISSIMO ET SPECTATISSIMÆ ERUDITIONIS viro D. Martino Æditũo Amsterodamo, rei medicæ experientiss. Doctori, Hadrianus Junius Hornanus Medicus salutem optat.

Magna est in utranque partem consuetudinis vis atque tyrannis, humanissime Martine, ut quidquid aut damnet libenter novum & recens, aut longo usu receptum probet, ad exemplum morosæ senectutis, cui nova semper sordent, vetera cumprimis arrident & commendantur, quantumvis illaudatiora. Quod ut argumentis doceri multis potest, ita nunc de industria silentio præteribo cætera omnia, solùm de recepto superioribus annis alendæ comæ more, nunc desito & abrupto, ac propterea magnam apud populareis meos invidiam sustinente, verba facturus. Quod equidem argumentum non malevolentiæ stimulo actus in manus accepi, sed ut justam consilii factique mei rationem, quoad ejus fieri possit, instituerem, novitatisque opinionem ex animis quorundam consuetudinis jure nimis abutentium exculperem. Nam quum paucos ante annos ex Italia (quò ad capiendum animi cultum fueram profectus) in patriam redissem attonso vertice, ex more Italæ gentis, cui me (sicuti πολύτροπον virum

 decet)

decet) in cultu non infeliciter attemperaram, plerique difficiles homines & refractarii, qui cum Aglao Arcade nunquam patriæ, ut ille agelli sui, fines excesserant, cœperunt obgrunnire, factumque gravi viro, qualem deceret esse medicum, indignum suggillare. Quapropter tum temporis, ut potui, vindicavi me ab inveterata illorum & improba pertinacia, quam tamen difficillimum fuit altissimis radicibus insidentem evellere, aut quod Græci dicunt significantius, δευσοποιὸν elvere. Arcades more suum glandibus vesci solitos, esum cerealium frugum aspernatos legimus. Qui vapidum haurire consuevere, generosissima quæque vina respuunt. Antipodes ex altissima Platonici specus caligine eruti, gratissimam hanc rerum faciem, almamque lucem aversantur, longeque præoptant ad consuetas redire tenebras. Sic isti pristinæ consuetudinis legem tenere mordicus malunt, quàm ad nova, licet potiora, transire. Medæa Ovidiana videt meliora, probatque sed deteriora sequitur. At isti animadvertunt quidem meliora, haud probant tamen, & pravitatis erroribus imbuti, pejora amplecti non desistunt. Proinde pleniorem super hac re velificationem, quam tunc animo conceptam premere in commodius tempus operæ precium fore videbatur, nunc adornare visum fuit, præsertim quum lusus iste non sit prorsum illiteratus, (nisi me mea fallit φιλαυτία) imò seria quoque ducat. Porrò quum ternas ferè scribendorum commentariorum rationes olim fuisse observemus,

ut aut literatos lusus in publicum darent, aut ut amicis gratificarentur, familiariumque precibus acquiescerent, aut cum Platone senilis oblivionis remedium quærerent. quam philosophi sententiam exprimens Cicero, vindemiolas omneis eò reservare se ait, ut illud subsidium senectuti paret. Certè prima ratio nostro huic lusui patrocinium adferet, ut spero. Alioqui fateor argumentum esse per se tenue & exile, sed interdum etiam ad minutiora juvat descendisse. Sunt autores non pauci, qui simili in genere ludere non fuerunt gravati. Culicis encomium scripsit Maro, Lucianus muscæ, pulicis Michael Psellus, & apud nos (nisi mentitur titulus) Naso. Laudatur ab Heraclide Lycio Labor, ab Aristophane Paupertas. Mortis præconium extulit Alcidamas, Dion Prusiæus comæ, Synesius calvitii, calculorum Polycrates, Clitarchus teredinis, Quartanæ Phavorinus: bombycum, salis & somni laudationem alius quispiam. Stultitiæ nuper Erasmus. At nostrum hoc argumentum prosequi non piguit argutissimum philosophorum Chrysippum, toto fermè quarto librorum de honesto & voluptate. Equidem non profiteor hoc libello veritatem ipsam abstrusam ex altissimo Democriti puteo revocasse me, sed illustrare tantùm conatum, ut morositatem quorundam, meum meique similium factum damnantium castigarem. Proinde per capita malui delibare argumentum istud, quàm continente oratione ac perpetua urgere: neque verò tyrannicè sancire, quod nobis probatur, sed

multiplici ſolùm autoritate & probabilibus rationibus id vindicare placuit. Quòd ſi quis pro inveterata libidine antiquis mordicus inhærere malit, quàm errorem agnoſcere, & agnitum perſequi, huic Martialis illud occinuero: Non intret Cato theatrum meum, aut ſi intraverit, ſpectet. Tu pro tuo candore, benigna fronte libellum excipies, benignioribus oculis ſpectabis & leges: aut ſi hoc non merebitur, pro tuo arbitrio in eum ſtatue quicquid libet, ſive flammis dedi velis, ſive aquis interire. Vale amicorum candidiſſ. Harlemi, ſexto Idus Aprileis, anno 1556.

H A-

HADRIANI JUNII HORNANI MEDICI DE COMA COMMENTARIUM.

CAPUT I.

De Comæ vocabulorumque eò ſpectantium multiplici ſuppellectile & ſignificatione.

VOces inſtituti operis proprias enumerare ſingulatim atque enucleare poſtremo loco inſtitueram, quia grammatices propria ſit iſta tractatio, ac propterea quia faſtidii plenior, in calcem operis eam rejicere viſum erat. Sed ab eo inſtituto revocavit me omnium penè eorum qui de re quapiam commentarios ſcripſere conſenſus, quos à vocum finitione auſpicatos ferè video, ut lectori conſtaret, qua de re inſtitueretur oratio. Accedit cô-dem quòd toto hoc in genere vocum iſtarum ſæpius recurrat mentio in citandis autorum teſtimoniis, quorum niſi prius explicata, obſcurior foret ratio, præſertim quum non Læliis, ſed Conſentinis (ut Lucillii utar verbis) non eruditionis culminibus, ſed literarum amantibus parentur iſta, à deprompturo can-didè

didè in medium opes lectione non parum multa in penum conditas. Coma itaque (ut inde auſpicer) Græcorum κόμη reſpondet, nomenque habere videtur ἀπὸ τοῦ κομεῖν, id eſt, à curando & ornando, ut Artemidoro placet, qui vocabulum iſtud τὸ ἐπιμελεῖσθαι ſignificare ait, quoniam ſtudio excoli requirat, alioqui eo indigna nomine. Sunt qui Comam quaſi κόσμον & capitis ornamentum dici autumant: qua ratione & arborum folia κόμαι dicuntur, quòd ad ornatum ſint comparata. Unde hyems ventorumque injuria exuere plantas honore ſuo & expoliare comis legitur, ubi frondes decutit. Ita Flaccus, Arboribus redire comas ſimul cum vere, ait. & Oſiris apud Tibullum, vir idem docuit cædere falce comam, hoc eſt, putare ramos & frondes arborum. Nec deſunt qui παρὰ τὸ κόπτειν, id eſt, à cædendo, vocis originem derivare malint, ut ab ejus verbi præterito κέκομμαι deſcendat. Quorum opinioni refragari videntur Servius ſimul & Tib. Donatus, nobiliſſimi grammatici, quorum ille Comas eſſe capillos non tonſos annotat, hic comarum ſignificatione prolixitatem monſtrari ſcribit: uſqueadeo non eſſe fidendum etymologiæ videtur, ut eam non immeritò ἀλάζονα μάρτυρα Galenus dixerit, mendacem videlicet teſtem. Hinc deſcendit κομᾷν variè acceptum, modò

pro

pro luxuriare capillis, quomodo κομήτης λειμὼν, pascuum læto graminis proventu abundans à Tragicis dicitur: & quemadmodum Scamander pingebatur minimè κομῶν, hoc est, coma exuberans (quod inquit Philostratus) propter incendium, quo juxta fabulam ripæ ejus conflagraverant: in qua significatione & κυρειᾶν, pro comare, efferunt illi, quasi tonsuræ indigere, autore Polluce, licet eas voces discrepare tradat Ammonius. Interdum κομᾶν simpliciter pro abundare capitur. Sic Scyron insulam τῇ σχίνῳ κομῶσαν, lentisci copia scatentem dixit Philostratus junior. & Procopius de fano istud extulit, καταχομᾷ τοῖς ἀναθήμασιν, donariis refertum est. Præterea tropicè pro superbire cristasque attollere ob res bene gestas, idem accipi annotat Hammonius, Aristophanes Nebulis: κἀγὼ μὲν τοιοῦτος ἀνὴρ ὢν ποιητὴς οὐ κομῶ id est: Equidem tantus ego poëta nihilo magis ferocio. Herodotus, ἐπὶ τυραννίδι ἐκόμησε, hoc est, superbiit ob assumptam tyrannidem, sive, magnos sumpsit spiritus, jam regnum adeptus. „ Sic „ illud apud Suidam jambicum

„ ἐπὶ τῷ κομᾷς καὶ κομψὸς εἶναι προσποιῇ:

„ *Qua re superbis, visque splendidus viderier.*

Significat & ἔθειρα comam, sed propriè quam comendo alimus, & in qua nutrienda studium ponimus, juxta consuetudinis legem,

ἢ ἐξ

ἡ ἐξ ἔθους τημελουμένη, ut Theocriti scholiastes ait. Eandem & φόβην nominat Tragœdia, unde illud Sophoclis in Antigone:

πᾶσαν αἰκίζων φόβην ὕλης πεδιάδος. id est:
Omnem deglubens campestris sylvæ comam.

Quæ quidem vox horroris terrorisve significationem quandam insinuare videtur, si ejus etymon spectemus. Idem in Oedipo Colonæo:

ἐν δ' ἄκραν δεῖμ' ὑπῆλθε κρατὸς φόβαν. id est:
Metus subivit capitis in summam camam.

Æschylus in Prometheo metaphoricè pro solis radio, quem comæ instar diffundit, extulit:

σαπευτὸς δ' ἡλίου φοίβῃ φλογὶ
χροιᾶς ἀμείψεις ἄνθος. hoc est:
Adustus crine solis torrido
Florem nitoris exues.

Ejusdem classis est & κρὲξ, cujus usus est in eo versu: Πορφυρέην ἤμησε κρέκα. *Purpureum secuit crinem.* quod de Niso dictum est. Æschylus in Agamemnone κόρσας dixit capitis pilos,

λευκὰς ἢ κόρσας τῇ δ' ἐπαντέλλει νόσῳ. id est:
Canos capillos morbo in isto nutricat.

Unde & δοχμοκόρσαι dicuntur qui obliquant cæsariem: & κόρσης cognomen fuit ejus qui primus capillitium radi sibi passus est: hinc & κορσωτήριον pro tonstrina apud Athenæum. Vendicat sibi locum in hoc ordine & χαίτη, im-

impropriè tamen, ut quæ ſetam notet. χαίτας πεξαμένην, id eſt, comas pectentem Junonem facit Homerus: quod vocabulum etiam ad folia transfert Archeſtratus, quum ait, μήτηρ οἰνοφύȢ βότρυ& χαίτην ἀποβάλλει, ſignificans vitem pampinos ſuos exuere. Huc referuntur & τρίχες, iſtud nomen adeptæ ἀπὸ τȢ τρίζειν, quòd inter tondendum ſtridorem ædant, ut annotat Phavorinus: unde & tricæ Latinis dictæ, teſte Nonio Marcello, dempta aſpiratione. Item τρίχωσις, & τρίχωμα, de quo ἀνάσιμον τρίχωμα Heſychio capillitium exponitur, quod ſurſum per frontem ad verticem aſſurgit. „ Eodem veniunt & „ ποκάδες ſic dicti crines ἀπὸ τοῦ πέκεσθαι à pe- „ ctendo, teſte Heſychio." Addatur huc & λάχνη poëticum vocabulum, ut & σμήριγγες apud Pollucem & Lycophronem in Alexandra. Μαλλὸς quoque accedit, quæ vox tamen hirſutiorem & villorum inſtar oblongam comam notat propriè: à quo μάλιον diminutivè Stoicorum familiari more in Epigrammatis legitur. Quin & κέρας veteribus capillitium notat, quo ſenſu κὲρ ἀγλαὸν Paridem nominat, ſed convicio, Homerus, quòd ad ineſcandas & ad ſtuprum ſolicitandas virgines coma laſciviret: tametſi Herodotus & Appion, „ grammatici in iſtum Homeri locum annotant, „ eſſe quoddam plexus crinium genus, inſtar „

cor-

cornu effigiati, unde illi nomen: variis siquidem modis ornare capillos satagebant majores, quemadmodum plenius dicetur postea: alioqui crinem κέρας dixisse illos simpliciter, ostendunt voces κείρεσθαι, id est, tonderi, & κερὰ tonsura, quas à κέρας derivari vult gravissimus autor Plutarchus, Archilocho etiam κεροπλάστην nominante hominem ornandæ comæ & componendæ studiosum. Potest & ὀρθοκέρως φρίκη ex Sophocle hujus rei fidem facere, surrectrix pilorum formido. Superioribus Græcis vocabulis respondent Latina ista, Coma, pilus, capillus composita voce quasi capitis pilus, crinis ἀπὸ τῦ κρίνειν, à discretione dictus, autore Festo Pompeio. adjicit Isidorus, quòd vittis discernantur crines, esseque mulierum propriè voluit. Cæsaries, à cædendo, quam virorum tantum vult esse Servius. Succedunt deinde Antiæ, pili à fronte propendentes, quos προκόττας illis dici ex Polluce intelligimus: iidem etiam Propenduli, & Anteventuli nostris dicti, & Capronæ, quasi à capite pronæ, ut Nestori videtur. Lucillius satyra septima:

Aptari caput, atque comas fluitare capronas
Altas frontibus immissas, ut mos fuit illis.

Sequuntur Cincinni & Cirri intorti crines, quos Martialis annulos, Claudianus orbes, Plautus etiam Cinnos dixit:

Jam

Jam ego istos fictos, compositos, crispos cinnos tuos
Unguentatos usque ex cerebro expellam.

Græci ἕλικας ab imitatione capreolorum vitis sese illaqueantium : πλεκτάνας à plectendo : βοστρύχους, quòd in racemi formam intorti pendeant, ὅτι μετὰ σχήματος βοτρυοειδοῦς ἀπήρτηνται, juxta Homer. illud,

πλόχμοι βοτρυόεντες ἐπερρώοντο κίοντι.

Sic apud Theodecten Phaseliten, Græcum sigma majusculum Σ ἑλικτῷ βοστρύχῳ, quasi in gradus fracto capillo, id est, cincinno assimilatur : atque itidem apud Euripidem in Theseo, ubi rudis literarum pastor Thesei nomen explicaturus, tertiam literam cincinno comparat.

Τρίτον δὲ, *inquiens*, βόστρυχός τις ὡς εἱλιγμένος.

Eosdem Eupolis & Theocritus κικίννους dixerunt. Sic Comicus : ὥσπερ ἐγχέλυς χρυσοῦς ἔχων κικίννους. id est, Cincinnos gerens aureos anguillarum instar implicantes sese : quos & κοκκίνους in Vespis dixit Aristophanes : ita enim interpres exponit περιεστεμμένας καὶ τετημελημένας τρίχας, circumplexos & compositos cura crines. Hos & ὄστλιγγας à nitelæ argumento dici annotat Herodianus grammaticus, ut in illo Epigrammate Callimachi.

Ἀπ' ὀστλίγγων δ' αἰὲν ἄλειφα ῥέει. hoc est :
Cincinni semper rore fluunt liquido.

Quin & βότρυς in ea significatione accipitur apud Coluthum Lycopoliten, pro intorto cincinno-

rum globo in racemi ſpiſſitudinem „ aut certè
„ in modum botryos herbæ criſpæ & confer-
„ tis affatim ſeminibus in quandam uvæ ima-
„ ginem ſtipatæ " coacto, ubi ait:

χρυσέιοις δ' ἑκάτερθε τινασσόμενος πλοκάμοισι
Βότρυς ἀκερσεκόμης ζεφύρῳ συφλίζετο χαίτην.
Crinibus auratis ſpiſſatus utrinque racemus,
Intonſus motas zephyri nutabat ad auras.

„ *Et apud Agathium Scholaſticum,*
„ καὶ ἐυπλέκτον βότρυν ἔρηξε κόμης.
„ *Evellitque comam confertam more racemi.*
„ Sic Chreſtodorus Thebanus poëta de Chryſe
„ loquens
„ καὶ τανaῆς ἄπλατος ἐσύρετο βότρυς ἐθείρης.
„ *Pendebatque comæ botrus compreſſior hirta.*

Eos à delitiarum & compturæ ſignificatione χλίδας appellavit Sophocles: σημονίας Cratinus, quòd præ exilitate ſtamini ſint ſimiles. nonnulli etiam παρωτίδας, quòd circum aures in temporibus criſpentur, autore Polluce. Dicuntur præterea πλοκαμοὶ & πλόκοι ab implicando. Sophocles:

ὅπωσπερ τόνδ' ἐγὼ τέμνω πλόκον.
Velut hunc ipſe plexum præſeco.

Et in Epigrammate ad Dianam:

σοὶ πλόκον οἰκείας τόνδ' ἀνέθηκα κόμας.
Hunc tibi cincinnum Delia ſacro comæ. Et iterum:
Παρθένε ἱμερτὰς κειράμενη πλοκάμους.
Detondens cirros virginis aureolos.

At

At Lycophron ſimpliciter etiam pro capillo πλόκον uſurpavit in eo verſu:

κρηπῖδα πηγῷ νερθε καλλυνεῖ πλόκῳ. hoc eſt,
Humum proverret albida cæſus coma.

Sunt inter grammaticos curioſuli, qui fœminarum πλοκαμὸν (quem πλοκάδα Pherecrates privatim vocat) virorum πλοχμὸν faciant, cujus uſus apud Homerum & paulò antè eſt commonſtratus, & legitur alio loco:

Πλόχμοι οἳ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο.
Cæſaries nodata auro, argentoque nitente.

Non deſunt qui apud Virgilium in eo verſu, & rubræ cornua criſtæ, cornua pro intortis cincinnis accipiant: neque alia habuiſſe cornua „ Moſen, quàm ejuſcemodi cincinnos aſſeverent: „ quomodo Armenii & Lydi ſacerdotes incedunt hac ætate cincinnis ſpectabiles, ſeu potius crobylis, quos Juvenalis quoque cornua appellat. Eſt autem crobylus crinium utrinque in acumen intortorum plexus, qui (ſi Thucydidis ſcholiaſtæ credimus) viris attribuitur: in pueris σκόρπιος vocatur, in fœminis κόρυμβος: unde illud apud Suidam lectum, κόμην τρέφων χρυσῷ στρόφῳ κεκορυμβωμένην, id eſt, comam nutriens aureo ſtrophio implexam. Erat & κρώβυλος reticulum comam conſtringens, quod Etymologici autor & Creon in primo rhetoricorum annotant Cyprios κορδύλην ſua lingua, Perſas κίδαριν, vel ut alii κιδάριον, Athenienſes κρώ-

βυλον appellare. Plutarchus libello de tacente Pythia, loquens de oraculis ubi sacerdotes antiquitus in aureos crobylos capillitium frangebant, ἐξωθοῦσα, inquit, τὸ περιττὸν ἡ χρεία κρωβύλους τε χρυσοῦς ἀφῄρητο, καὶ ξυστίδας μαλακὰς ἀπημφίαζε, καί που καὶ κόμην σοβαρωτέραν ἀπέκειρε. id est: Usus superfluitatem nimiam abolens, aureos crobylos sustulit, amicula mollia rejecit, & fastuosiorem comæ sylvam detondit. Usus est hac voce Q. Septimius Florens libro de velandis virginibus. Debebunt, inquit, etiam & ipsi aliqua sibi insignia defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum, aut stigmata Britonum. qui locus in æditione Germanica corruptus est, pro crobylis scrobulos legente Beato Rhenano, & mox strobulos: qua de re in Miscellaneis nostris plenius. Theophylactus scholasticus in epistola quadam, κρωβύλῳ, inquit, καὶ τέττιγι ὁ Γοργίας σεμνύνεται, μήπω τοῖς ἰούλοις κατασκιάσας τὸ πρόσωπον. Crobylo & cicada superbit Gorgias, nondum inumbrante malas lanugine. Cæterùm cicadas, quarum est crebra apud autores mentio, aureas crinibus innodabant Athenienses, ostendere volentes eo argumento indigenas se esse. Thucydides initio historiæ, de Atheniensibus loquens, ἐπειδὴ, inquit, χιτῶνάς τε λινοῦς ἐπαύσαντο φοροῦντες, καὶ χρυσῶν τεττίγων

γων ἐν ἔρσει κρωβύλων ἀναδέμενοι τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν. hoc Latinè sonat ita: Postquam desiere lineis uti tunicis, & religatis capitis cirris aureas implicare cicadas. Philostratus lib. 2. Helladicῶn: ὁ δράκων ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ ἔτι καὶ νῦν ἐν ἀκροπόλει οἰκῶν, δοκεῖ μοι τὸν Ἀθηναίων ἀσπάσασθαι δῆμον ἐπὶ τῷ χρυσῷ, ὃν ἐκεῖνοι τέττιγας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἐποιοῦντο. id est: Draco Minervæ qui etiamnum in arce stat, videtur populum Atheniensem salutare, propter aurum, quod illi in cicadas capitum ornamenta convertebant. Gregorius Nazianzenus:

κεκροπίδαι τέττιγα πλόκων ὕπερ ἧκα γαίης Γηγενέες.

Cecropidæ indigenæ natam tellure cicadam Innodant cirris. Lucianus in Navigio: οἱ πρόγονοι ἡμῶν οἷς ἐδόκει καλὸν εἶναι κομᾶν τοὺς γέροντας, ἀναδουμένους κρώβυλον ὑπὸ τέττιγι χρυσῷ ἀνειλημμένον. quod est: Majoribus nostris decorum videbatur senes coma luxuriare, religantes crobylum aurea cicada exceptum. Quem morem expressit & in Ciri Virgilius, seu quicunque alius ejus poëmatii autor est, de Niso Pandionide loquens:

Aurea solenni comptum quem fibula ritu
Mopsopio, tereti nectebat dente cicadæ.

Asius poëta Samius popularibus suis Junonis festum celebrantibus morem fuisse scribit, ut depexis contortisque cincinnis auro micantibus, ac desuper cicadis redimitis lucem frequentarent: cujus versus est.

Χρύσειαι ἢ κόρυμβαι, ἐπ' αὐτῶν τέτιγες.

Porrò non omiserim illud, Cirros capitis pilos attonsos, à Græco κείρεσθαι, quod tonderi significat, manifesto errore interpretatum esse Isidorum & Merulam, cujus occasionem dedisse Ovidius malè intellectus, meo quidem judicio potest, quum de Scylla patricida loquens in avem mutata, κειρὶν, hoc est, Latinè si efferas, Cirin (quæ eadem est cum Galerita) nominatam testatur, quòd patriam cæsariem attondisset. Habet enim ita:

Ciris & à tonso est hoc nomen adepta capillo.

Huic autem vocabulo consonat τοῦ κείρεσθαι etymon: at Cirrus purè puteque Romana vox est, quasi in circum tortus, ut annotant grammatici, sive de capitis pilo efferatur, sive polypi capillamentum (quod simili translatione & πλόκαμον & πλεκτάνην illi appellant) significet. In pilorum ordinem veniunt & μυιοσόβαι, qua voce intelligit Ammianus promissas philosophorum barbas, abigendis videlicet æstate muscis comparatas, quæ τάλαντα πώγων Synesius dixit. Fuisse olim in usu & appostitiam comam legimus (quem morem necdum in Anglia antiquatum apud matronas videre est) quam & adoptivam forsitan non malè dixerimus cum Palladio rusticarum rerum scriptore, qui arbores per insitionem inoculationemve acquirere adoptivas comas loquitur: φενάκην communi im-

impoſturæ nomine, teſte Libanio; dicunt Græci, & πηνίκην: item πρόσθετον κόμην, Ælianus περίθετον. „ Quomodo & Dion Nicenus refert
„ Heliogabalum περιθεταῖς κόμαις χρώμενον, hoc
„ eſt, aſcititia coma ornatum luſtra obiſſe: &
„ Polybius libro hiſtoriæ Romanæ tertio ſcri-
„ bit Annibalem induſtrio planèque Phœni-
„ cio ſtratagemate uſum, quum apud Gallos
„ Tranſpadanos hyemaret, à lubrica illorum
„ fide ſe vindicaſſe, aſcititiis crinibus ſibi com-
„ paratis: hunc enim fermè in modum ſcri-
„ bit, Metuens Annibal Gallorum defectio-
„ nem ſuæque vitæ inſidias ab iis quorum ani-
„ mos non ita pridem ſibi adjunxerat, περι-
„ θέτας τρίχας. id eſt: fictitium capillamentum,
„ diverſis planè ætatibus congruens compara-
„ vit, illud aſſiduè mutando, comparatis etiam
„ veſtibus quæ crinium diverſitati reſponderent,
„ quò hac ratione ignoratus illorum perfidiam
„ eluderet. Quod ipſum prodidit & Appia-
„ nus in eo quem de Annibale edidit libro. „
Præterea & ἔντριχον & προκόμιον Pollucis teſtimonio eadem gens nuncupat, Latini galericulum, Juvenalis galerum, ibi:

Nigrum flavo crinem abſcondente galero.

Qu. Septimus Florens ſutile & textile capillamentum dixit: Tranquillus ſimpliciter capillamentum, quo Othonem Sylvium ad obtegendam capillitii raritatem, capiti annexo

usum commemorat. Insuper & πιλίδιον Græcis vult dici Budæus commentariis in Pandectas, exponens ἐπίληδευτὴν κόμην apud Demosthenem in orat. περὶ παραπρεσβείας, id est, de male obita legatione: sed perperàm, ut in nostris Animadversorum libris ostendimus. Talis fuit coma emptitia, quam Epigrammatarius Lucilius Nicyllæ cuidam obiicit, quæ nundinata fuerat galericulum atrum, quo canos velaret, ut ætatem mentiretur. Epigramma quia lepidum est, lubet hic ascribere:

τὰς τρίχας ὦ νίκυλλα τινὲς βάπτειν σε λέγουσιν,
ἃς σὺ μελαινοτάτας ἐξ ἀγορᾶς ἐπρίω.

Tingere te perhibent quidam Nicylla capillos,
Quos mercata atros ipsa foro extuleras.

Explicata hactenus vocabulorum quæcunque ad comæ materiam attinent sylva, restare videbantur duæ voces, quæ quia momentum omne ducunt in argumento vobis proposito, eas silentio transmittere non duxi operæ fore precium. Sunt autem hæ, κείρεσθαι & ξυρεῖσθαι: illam tondendi, hanc radendi vocabulo exprimunt Latini, constantiores in observatione harum vocum discriminis tuenda: contrà leviores Græci, qui confundere suas, & promiscuè alteram pro altera ponere interdum videntur; unde multus passim apud autores ipsos & interpretes irrepsit error, ac fortè supiniori oscitantiæ ascribenda causa. Atque ut plu-

plura loca, quorum in hoc commentario fiet ſparſim mentio, omittam, aſcribam unum aut alterum, indicaſſe contentus. Euripides in Troadibus conjungit utranque, κȣρὰν ξυρηκέα, tonſuram acuta novacula factam, raſuram intelligi volens. Hecubam enim inducit κȣρᾷ ξυρηκεῖ πενθήρει κρᾶτ' ἐκ πορθηθεῖσαν, id eſt, tonſura raſili lugubri capite nudato, miſerabilem ſuam facere ſortem. Jam verò quod in Actis cap. 18. legitur, κειράμενος τὴν κεφαλὴν, hoc eſt, tonſo capite, Eraſmus vir extra omnem controverſiam longè doctiſſimus vertit, raſo capite, reſpiciens (ut arbitror) magis ad luſtrationis modum, quàm ad vocis ſignificationem. De ſimili nanque luſtratione legitur aliter viceſimo primo capite, in hæc verba, ἵνα ξυρήσωνται τὴν κεφαλὴν, id eſt, ut radant caput: ſimulans enim illic ſe Nazaræum Paulus, raditur nuncupato voto. Nazaræi nanque novaculæ ſubjiciebant caput, crines conſecratos igne adolendos præbentes: quod & in Sampſono factum eſt, Judicum decimo ſexto, ubi rurſus & raſuræ pariter & tonſuræ fit mentio. Eadem cenſura in profanis ſcriptoribus, & quidem frequentius occurrit. Apertiſſimum verò diſcrimen inter raſum tonſumque indicavit, qui Æmylio Recto Ægypti Prætori graviora conſuetis vectigalia imperanti reſcripſit, Tonderi pecus ſe velle, non radi. Is fuit Ti-

berius, cujus dictum istud recenset ita Dion, Lib. 57. κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι: nimirum humaniter, haud mancipiorum modo, tractandos provinciales innuens. Nunc missam facientes istam tractationem, ad rem ipsam accedamus.

Caput II.

De rasura capillorum pariter & barbæ, viroque non esse eradendam barbam.

PRiusquam de rasura verba faciamus, admonitum lectorem æquum velimus, nostrum non esse institutum de rasura sacerdotali (quam vitiose minusque Romanè tonsuram nuncupamus) agere, aut eam ullo dicterio aspergere: neque enim tam læva nobis mens est, ut priscorum instituta Pontificum revellere, Ecclesiæ ritus actis per tot jam secula firmissimis radicibus validos oppugnare, in animum induxerimus unquam: siquidem disertè profitemur, laudabili, quippe vetustissimo, neque mysterii cujusdam experte ritu sancitam fuisse lævigandi rasili honore sacerdotum verticis rationem, non tam ut detectis capitibus (quod plerique opinantur) extaret discrimen aliquod inter sacros ordines & inter prophanum genus hominum: verùm vel maximè ut partis unius depili nuditate, deglabrationem universi corporis in Levitis exprimerent, eoque facto ad-
mo-

monerentur ex professo liberationis atque discessus à curis mundanis: adde huc & perfectionis vitæ & absolutæ sanctimoniæ, quam etiam circulari schemate designari existimant. Sed adducamus huc verba Theodoreti Cyrensis Episcopi, disertissimè declarantis, cur Levitæ radere cunctos pilos carnis suæ jubeantur, hunc in modum: *αἱ τρίχες τῆς νεκρώσεως σύμβολον, νεκραὶ γὰρ αὗται εἰσὶ, καὶ ὀδύνης αἴσθησιν οὐ δεχόμεναι: τὴν ἀληθῆ τοίνυν ζωὴν ἔχειν κελεύει τοὺς τῷ Θεῷ λειτουργοῦντας, καὶ μηδὲν ἔχειν νεκρὸν μηδὲ δυσῶδες.* quod ita sonat Latinè: Pili mortiferæ conditionis symbolum habent, mortui etenim & ipsi sunt, nec doloris sensum recipiunt: propterea præcipit Deo sacrificantes, veram amplecti vitam, nihilque admittere aut mortuum aut spurcum. Quibus verbis & legis divinæ voluntas intelligitur, & mysterium sub illo tectorio latens explicatur. Eam Levitici generis legem amplexi videntur & Ægyptii sacrifici, quos Synesius Ptolemaidos episcopus commemorat totum lævigasse corpus, erasis pilis, usqueadeo ut ne cilia quidem reliqua fecerint, ne quid scilicet sordium spurcitiæve in peragendis sacris excidens, divinum cultum contaminaret: quod ex Herodoto desumpsit, asserente, in Euterpe, illos eam in radendis universi corporis partibus operam navare tertio quoque die, ea ipsa de causa. Inficiatur tamen Ju-

Julius Pollux ab illis ſupercilia radi, quòd ea, ut & palpebrarum pili, à primo ortu enaſcantur. Subſcribit Herodoto Diogenes Laërtius, qui Eudoxum Geometram inſignem apud ſacerdotes Ægyptios quaternûm menſium ſpatio ſupra annum ſubſtitiſſe ait, raſis & pube & ſuperciliis, ξυρόμενόν τε ἥβην καὶ ὀφρῦν. Artemidorus quoque in Onirocriticis uſitatam peculiariter Ægyptiis ſacrificis totius capitis raſuram oſtendit. Sic Iſidis Ægyptiæ cultores linigeros raſos fuiſſe legimus: unde calvum gregem acerbo morſu illos nominat Satyrographus. Sat. 6. quos æmulatus Commodus Antoninus, dum ſacris Iſidis operaretur, caput raſiſſe traditur in Capitolini & Spartiani hiſtoriis. Huc ſpectat illud Plutarchi libro de Iſide & Oſyride, quo negat Iſiacum eſſe protinus, cui raſus ſit vertex: non hercle plus, quàm philoſophum, qui barbam crinemque promittat, vilique lacerna induatur. Unde manavit vox illa D. Hieronymi in Ezechielem commentariis, Cap. 44. ſuperſtitionem gentilem raſa habuiſſe capita. Adde huc Samanæos ex philoſophis Indis homines continentiſſimos, vitæque auſteritate decantatiſſimos, qui ſuperfluam pilorum materiam deradebant, ξυρόμενοι τοῦ σώματος τὰ περιττὰ, ut in libris de abſtinentia ab animatis teſtatur Porphyrius. Cæterùm quod ad vetuſtatis opinionem attinet, qua inter naſcen-

naſcentis eccleſiæ primordia raſuram verticis uſitatam fuiſſe probari poſſit, documento eſt Simonis Magi factum, qui falſo Apoſtolorum æmulus, imò flagitioſiſſimus fidei corruptor, ad imitationem quandam illorum, quadrangula raſura verticem nudari inſtituit: quam in priſtinam melioremque, hoc eſt, orbicularem mutari Anicetus pientiſſimus pontifex cenſuit: qua de re Ægidius Maſſæus & Bedas annalium lib. 5. Taceo quòd apud Ethnicos Sabinorum ſacrifici æneis uſi fuerint cultris in radendo, idque autoritate Carminii vetuſtiſſimi grammatici. Atque iſta quidem de raſura ſacerdotali dicta ſunto: nam quod ad reliquam rationem de cura comæ attinet, ne quis aliorſum quàm dicta ſunt accipiat: utque innocentiæ ſuus conſtet honos, cum profanis hominibus rem mihi eſſe conteſtor. Fuiſſe autem ſenos fermè obſervatos ab antiquis modos, quibus recrementitiam crinium ſylvam tollerent, invenio: nam aut tondebant forficula, aut radebant novacula, aut digitis vellebant, aut volſellis eradicabant, aut deglabratoriis medicamentis extringebant, aut denique pice reſinave extirpabant: quas quidem omnes decalvandi capitis vias à prima illa eaque ſola tondendi ratione ſequeſtrabimus, ac ſub raſuræ nomine & capite; velut ſub una Mycono, comprehendemus. Raſura itaque genericè loquendo, ſervilis

vilis mihi habetur, ridicula ac morionum propria: mollitiei macula infamis: ignominiæ, calamitatis, damni, noxæque index: indecora, quippe calvitio depili affinis, imò voluntarium ultroque accersitum calvitium: denique scriptis divinis repugnans: atque (si de barba sit sermo) impietatis etiam ingratitudinisque erga Naturam & Deum rea. Quibus dictis ut fidem quæramus, non tam proprio ingenio aut industria freti, quàm luculentis autorum testimoniis, rem docebimus. Diximus primo loco servilem esse rasuram: certè Græcorum mancipia rasa fuisse constat: testatur hoc ipsum in Avibus Aristophanes:

Ἔπειτα δῆτα δοῦλος ὢν κόμην ἔχεις. id est:

Quo jure nutris servus existens comam?

Apud Romanos servi manumittendi rasis capitibus Prætorem adibant, ibique virgula, à Vindicio quodam vindicta nuncupata, pulsati, servitutem exuebant: unde Amphitryone festivissimus Plautus inquit:

Ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum.

Quem morem & in Tito commemorat Plutarchus, & in Mithridatico Appianus: idque in Feroniæ libertorum deæ templo fieri consuevisse addit Servius. „ Hujus rei causam red-„ dit Nonius Marcellus his verbis: qui liberi „ fiebant, ea de causa calvi erant, quod tem-„ pestatem servitutis videbantur effugere, ut „ nau-

„ naufragio liberati ſolent ” Hinc eſt quòd gravis autor Polybius Pruſiam Bithyniæ regem indignum tanti nominis majeſtate ſcribit, quòd pileatus raſo capite obviam procedere Legatis Romanis ſolitus eſſet: quod ipſius factum refert etiam loco paulò antè citato Appianus, addens illum Romanis verbis eorum libertum ſe profeſſum fuiſſe. „ Appiani verba ſunt, τὴν „ κεφαλὴν ἐξυρημένος, καὶ πῖλον ἐπικείμενος, ᾧ „ τρόπῳ τινὲς προΐασι, τῶν ἐν διαθήκαις ἐλευθερωθέντων. „ id eſt: raſo capite, pileoque impoſito, quà „ ratione incedebant qui teſtamento liberta- „ tem acceperant. ” Dacas, qui & Davi, ſervitiis nobiles ſolùm, raſiſſe totum caput legimus, relicto in vertice cirro intacto: id quod apud Rutenos & Sarmatas, quos Moſcovitas nominamus, obſervari etiamnum audio, ut caput radatur ſervis totum, pendula in alterutris temporibus crinium ſpira relicta. Alanos quoque ἐν χρῷ ξυρεῖσθαι, hoc eſt, ad vivam uſque cutem radi ſolere annotat Euſtathius. Idem & Scythis genti non minus barbaræ receptum fuiſſe arbitror: quanquam Clearchus ad injuriam ab hoſtibus genti illatam referat: atque inde natum verbum ἀποσκυθίζειν, quod eſt, cutim capitis ſimul cum crinium ſylva abſcindere: abuſivè verò, comam abradere: niſi ſi σκύθην, quod Stephano teſte ferrum notat, verbum iſtud deformaſſe dicamus. Utitur eo

ver-

verbo in Electra Euripides, ubi illa cæsariem novacula derasam Oresti commonstrat:

καὶ κρᾶτα πλόκαμόν τ' ἐσκυθισμένον ξυρῷ.

Caput comamque demessam novacula.

Apud eundem Hecuba Helenam conviciis flagellat insolenter se gerentem, quum debuerit ob antea commissa tonso capite pœnitudinis testimonium dare:

φρίκῃ τρέμουσαν, κρᾶτ' ἀπεσκυθισμένην. hoc est:

Metu trementem, & ferro succisam comas.

Itidem Riphæi pariter viri & fœminæ capillos rasisse produntur. Cæsar in Commentariis, Britannos omnem corporis partem rasitavisse, præter caput & superius labrum, memoriæ prodidit, quod barbariei illorum attribuendum est. Cicero in orat. pro Roscio Comœdo, in C. Fannio Chærea rasuram vix mancipio dignam detestatur his verbis: Qui idcirco capite & superciliis semper est rasis, ne ullum viri boni pilum habere dicatur. Et iterum: Nonne ipsum caput & supercilia penitus abrasa, olere malitiam & calliditatem videntur? Deinde quod diximus, morionibus peculiare esse radi, à veteribus hodierna consuetudo mutuavit, quibus viva cute tenus crineis ancidimus, ut ingenii mentisque inopia omnimoda significetur: eadem ratione, qua servis dimidium ejus ademisse apud Homerum Jupiter dicitur: alioqui & Artemidorus in primo ὀνειροκριτικῶν, Gelo-

Gelotopœis, ſtolido atque ludicro hominum generi ad ciendos tantùm riſus comparato, raſuram in mores receptam fuiſſe teſtatur. Jam verò & in flagitioſæ mollitiei notam abiiſſe raſuram, præſertim menti, docent eunuchi, quod genus hominum (nam virorum nomine non dignatur eos Epicurus, quòd ſint animo enerves & fœminei, τὴν ψυχὴν ἐκνευρισθέντες, quæ ejus ſunt verba) molle & eſſe, & vocari, nemo inficias ire queat, neque alio nomine, quam quòd glabelli ſint, virilitatisque ſignum, barbam videlicet, non producant. quibus porrò aſſimulari & eadem in claſſe cenſeri debent, qui ſe raſitandos tonſoribus præbent. „ Quid abjectius & mol-
„ litiei labe inquinatius memoratur Iſidis
„ cultoribus, qui raſis vertice & genis, ſi-
„ ſtra complodentes, vicatim ſtipem quæ-
„ rebant? Heliogabalus omnis turpitudinis
„ criminibus infamis Imperator, vel por-
„ tentum potius, ferias indictas celebravit,
„ quum primum barbam poſuit, Niceno
„ Dione teſte." Neque ſine cauſa eſt, quòd raſi vulgari convicio fœminæ audiunt. Fidem facit & Cliſthenis raſura, quæ proverbio Græco locum dedit: nam κλεισθένην ὁρᾷν, Cliſthenem videre, de homine delicato ſemper raſo efferunt, qui ut juventam mentiretur, ridiculè, imò flagitioſe radi quotidie

ſe paſſus eſt : quo nomine & pathicus Straton in comœdia traducitur ab Ariſtophane.

Εὔνουχος ἡμῖν ἦλθες ἐξυρημένος. hoc eſt,
Eunuchus huc ades raſus novacula.

Quod ne quis miraculi vice habeat, cur idem inſtituerit Africanus Scipio, obſervandum eſt ejus mollitiem in cultu corporis multorum libris teſtatam eſſe, ſed geſtarum rerum gloria, vel fatali potius felicitate obliteratam fuiſſe. Cujus exemplum ſecutus Divus Auguſtus, non uno nomine mollitiei notatus, cultris ſemper uſus eſt, teſte Plinio Lib. 7. nat. hiſt. Adde huc & Siculi Dionyſii factum, malaciæ viro cumprimis indignæ pleniſſimum, qui cultros metuens tonſorios, ut à Cicerone in Officiorum libris proditum eſt, filiabus tradebat uſtulandos candente carbone crines : quod idem in Tuſculanis, lib. 5. candentibus juglandium putaminibus factum refert : de quo ita Diodorus magnæ in hiſtoria fidei ſcriptor : Uſqueadeo nemini, inquit, fidebat, ut plerumque & cæſariem & barbam promitteret, ne cogeretur novaculæ ſubjicere principes corporis partes : quòd ſi tamen ferret uſus aliquando, tondendum ut foret caput, amburebat crines, ita demum ſecurum maximè tyrannidis ſtatum volens demonſtrare, ſi nemini fidas. Sed præſtat autoris verba adſcribere, quòd plus habeant

gratiæ:

gratiæ : οὕτω ἐπὶ τοσοῦτον ἀπίστως διέκειτο πρὸς ἅπαντας, ὥστε κατὰ μὲν τὸ πλεῖστον κομᾶν καὶ πωγωνοτροφεῖν, ὅπως μὴ συναναγκασθῇ τῷ τοῦ κουρέως σιδήρῳ παραβαλεῖν τὰ κυριώτατα μέρη τοῦ σώματος. εἰ δὲ καὶ ποτὲ χρεία γένοιτο τὴν κεφαλὴν ἀποκείρασθαι, περιέκαιε τὰς τρίχας, μίαν ἀσφάλειαν τυραννίδος ἀποφαινόμενος τὴν ἀπιστίαν. Refert Clearchus 4. Vitarum libr. Tarentinos cò luxus & mollitiei provectos fuisse, ut totam lævigarent cutem corporis, ejusque nuditatis exemplum aliis præscriberent. verba ejus sunt, εἰς τοσοῦτον τρυφῆς προελθεῖν, ὥστε τὸν ὅλον χρῶτα παραλεαίνεσθαι, καὶ τῆς ψιλώσεως ταύτης τοῖς λοιποῖς κατάρξαι. Idem prodidit Japygas luxu enervatos, extrita facie & rasa primos ascititiis comis usos fuisse, προκόμια & περίθετα eas vocat. Quin & prima radendi institutio mollitiem facilè arguit : siquidem autor est Chrysippus libro de honesto & voluptate quarto, Alexandri Macedonis ætate primum radendæ barbæ morem fuisse excogitatum, antea inusitatum, quando ille luxu Persico fractus atque eviratus, Macedonicam asperitatem prorsus exuisset. Sub idem fermè tempus Romani quadringentesimo quinquagesimo quarto ab urbe condita anno, in Asiaticam luxuriam degenerante jam pristina virtute, & in exoticam mollitiem rebus defluentibus, tonsores Siculos primùm accepere, ut autor est

Plinius lib. 7. natur. hist. Et qui Athenis primùm radi se passus est, κόρσης convicii nomine dictus fuit, teste Chrysippo, παρὰ τὸ κείρεσθαι. At enimvero quod mollitiei evidentius indicium, quàm in speciem muliebrem transformari, levique mento, fœminarum in morem, conspici? pudenda nimium mehercule metamorphosi, qualisque Tiresiam quempiam deceat, aut Heliogabalum, qui, Herodiano teste, vultum elegantius componebat, quàm fœmina. Majores nostri insigne piaculum reputabant, & monstri cujuspiam modo procurandum, solo habitu mentiri mulierem: quanto magis lævore & glabritie faciei fœminam exprimere. Præterea, quòd probro fuerit habita rasura, vel ex unico literarum sacrarum testimonio constare potest, quòd rex barbarus Hanno durius ignominiosiusque consulere nescivit in legatos Davidicos 1. Reg. 10. 1. Paralip. 19. (nisi etiam sanguine ius gentium maculare voluisset) quàm ut derasa illis per contumeliam barba remitteret: itaque reversi in Hierichunte oppido tantisper jussi fuerunt subsistere, donec ea excrevisset, ne gravis accepta ignominia palàm fieret omnibus. „ Ignominiæ significationem portendit interminatio Euphemii patriarchæ Constantinopolitani, qua se truncaturum Imperatori

„ ca-

„ capillos paulo morosius dixerat, quum lu-
„ dibrium illius minaretur: nam quum Ana-
„ stasius Imperator comitia cum nonnullis
„ celebraret, Euphemius illum minacibus
„ verbis compellavit, ut aut cœtu fidelium
„ coacto de rebus ecclesiæ statueret, aut ab
„ incepto omnino desisteret, nec rudiores
„ perverteret, quod nisi faceret, se excisa
„ illius cæsarie, coram populo de illo trium-
„ phum acturum. Gregorii cujusdam impe-
„ rium affectantis satellites flagris cæsos ra-
„ soque capillitio relegando, ignominiosis-
„ simè tractasse putatur Leo Isaurus Impera-
„ tor, teste Zonara." Jam si seculis omnibus exosum semper & despectum probrosumque habitum fuit calvitium, vitio ætatis & nativi caloris defectu natum, quanto magis spontaneum calvitium sannis excipi, infamia ignominiaque notari debet, & exibilari. Propterea rasuram aversatur non sine causa D. Hieronymus in citatis paulò antè commentariis, his verbis: In cæsarie, inquit, & barba pulchritudinis & virilitatis indicium est, quæ si radantur, fœda nuditas apparet. Denique pari ignominiæ loco censeri debet in viris rasura, quo in fœminis tonsura, quippe quibus velamenti loco coma sit data. Neque graviorem ignominiæ notam uxoribus adulterii suspectis inurere poterant Germani,

quàm ſi præciſis capillis denudatas foras extruſiſſent, uti à Tacito proditum eſt. „ Quod
„ ipſum in leges ſuas recepit Demonaſſa quæ
„ Cypriis leges condidit, ut adultera tonſo
„ vertice proſtitueretur : τὴν μοιχευθεῖσαν κει-
„ ρομένην πορνεύεσθαι, uti refert Dion Bithy-
„ nius, quam legis ſeveritatem in filia adul-
„ terii rea exercuit, illam præſectis crini-
„ bus in proſtibulum relegans.

Addidimus calamitatum damnique ſignificationem habere raſuram : planum hoc faciunt non modò ſacri ſcriptores, verùm & prophani, quibus barbam radere, & calvitium facere, ærumnas, luctum, perniciemque portendit. Apud Eſaiam Cap. 7. Deus interminatur raſurum ſe caput & barbam univerſam regis Aſſyrii, nimirum anguſtiis & afflictionibus opprimendum innuens. Cap. 15. Idem rurſus Moabitarum barbam omnem raſurum eadem ſignificatione prædicit. Item Hieremias imminens malum prænuncians, Omne, inquit, caput calvitium, & omnis barba raſa erit Cap. 48. Apud Eſaiam Cap. 3. iterum minatur Deus, ſe denudaturum crinibus & deglabraturum verticem Sionidum, propter oppreſſos egenos. Verbis quoque Ezechielis Cap. 27. prædicit Tyriorum vicinos raſuros ſuper ſe calvitium, ſuperventura Tyro mala præviis minis augurans. Rurſus

ſus Cap. 7. per eundem Iſraëlitis dira prænuncians, Accingent ſe, inquit, ciliciis, & in univerſis capitibus calvitium. Michæas quoque Cap. 1. monet Judæam, ut decalvetur ſuper filios delitiarum, dilatetque calvitium more aquilæ, cui ſenio confectæ implume fit caput. Minatur ſimiliter Amos propheta Cap. 8. Deum pertæſum flagitiorum ſui populi, inducturum cuilibet capiti calvitium, volens innuere gravibus modis divinitus eos fore plectendos. Puto exemplorum ſatis è literis ſacris à nobis adductum eſſe penè ad faſtidium uſque, quibus clariſſimè ominoſum raſuræ nomen eſſe docetur: nunc è profanis ſcriptoribus haud ambigua ejuſdem ſignificationis proferenda documenta. Priamus in illa calamitatum & malorum Iliade faciem cute tenus eraſam habuiſſe legitur, unde πελαμωθῆναι ſpecie proverbiali, pro, obradi penitus apud Suidam legitur. Nunciato Germanici præſtantiſſimi ſummæque ſpei principis exitu, Regulos exteros barbam poſuiſſe, raſis etiam uxorum capitibus, ad majorem luctus declarationem, prodidit Suetonius. Sybari urbe à Crotoniatis direpta, Mileſii univerſi capita raſerunt promiſcuè, ingentis luctus teſtimonio. Neque aliter fortaſſis accipiendum, quod ab Aul. Gellio in Noctibus Atticis lib. 3. in ſcripta relatum eſt, belli

Punici temporibus viros nobiles barbam rasitavisse, nimirum calamitosum reipub. statum lugentes. Atque inde fieri potest, cur diutina consuetudine in mores abierit, ut tam cives quàm Imperatores radenda menta præbuerint, quod à Dione Cassio scriptum est. „ Macrinus Imperator amisso exercitu „ in summis angustiis positus, caput pariter „ & genas sibi radi jussit, ut a Dione Nice- „ no perscriptum est. " Artemidorus ubi dicit rasuræ somnium portendere nautis naufragium, ægrotis extremum vitæ discrimen, rationem subjicit istam, quòd naufragi & à diuturno morbo se colligentes, radi consueverint: hunc enim in modum loquitur: *ναυαγήσαντες μὲν γὰρ ἢ ἐκ μεγάλης σωθέντες νόσου, ξυρῶνται*, ut rasura periculi magnitudinem testatam aliis faciant. „ quo facit & Juvena- „ lis satyrographi illud: Sat. 12. Ibi vertice „ raso Garrula securi narrare pericula nautæ. „ & votum Lucillii de naufrago,

„ *σωθεὶς ἐκ πελάγους Λουκίλλιος ὧδε κέκαρμαι*
„ *Τὰς τρίχας ἐκ κεφαλῆς, ἄλλο γὰρ οὐδὲν ἔχω.*
„ *E pelago sospes Lucillius, omnium egenus,*
„ *Hic posui raso vertice cæsariem.*

Apud Ægyptios, gentem præ cæteris nationib. superstitioni altissimè immersam, à mortuo Api bove, nemo non comam radebat, si vel puniceos Nisi cincinnos (ut Luciani ver-

bis

bis, lib. de ſacrificiis, utar) illa ſuperaſſet: itaque alium quæſituri qui in extincti locum ſufficeretur, velut publico luctu præpediti capita radebant, teſtante Plinio. lib. 8. nat. hiſtor. Idem faciebant & Biblii in ſacris Adonidis, autoritate Luciani de dea Syria. Sophocles in re periculoſa proverbialiter uſurpat, τὸ ἐν χρῷ ξυρεῖν, ad vivum uſque radere, pro, funditus abolere: in Ajace flagellifero, pro mordicus pungere, & inſidendo altius penetrare:

ξυρεῖ γὰρ ἐν χρῷ τοῦτο, μή χαίρειν τινά. id eſt:
Radit cute tenus, abſit omne ut gaudium.

ubi vice τοῦτο, Suidas ὥστε legit & citat. Senarii quoque illi ex autore incerto, qui totam divinationem per inſomnia Jambicis ſingulis incluſit, deſumpti, per raſuram crinium, diſpendium, per eorundem defluvium, periculum denunciari oſtendunt. habent autem ita:

τρίχας καρῆναι, πραγμάτων δηλοῖ βλάβην.
τρίχας πεσεῖν ἢ, κίνδυνον φέρει μέγαν. hoc eſt:
Damnum in negotiis coma obraſa indicat.
Diſcrimen ingens, ſi cadant crines, notat.

Quo in loco tonſio iterum pro raſura uſurpatur: ſiquidem & Artemidorus ſomnium raſuræ pilorum, ærumnas & triſtia atque indubitata mala portendere in Onirocriticis autor eſt, diverſa ab hac tonſuræ ratione, ut in-

infrà dicetur. At quod illuſtrius argumentum præſentis noxæ ex raſura adferri poſſit, quàm quod de Sampſono legimus, qui virib. omnibus defectus fuit, poſtquam ſuo ipſius malo novaculam in caput ſuum accerſiſſet? mox nanque poſt deraſos pauculos crines, enervatus eſt, roburque omne, quo toti exercitui par fuerat, diffluxit, ut reddam Nazianzeni verba in prima adverſus Julianum invectiva, ἡ δύναμις ἐν θριξὶ στρατίας ὅλης ἀντίῤῥοπος. Jud. 16. Accedit ad hæc, quod ipſum radendi vocabulum non efferant Latini, abſque moleſtiæ cujuſdam acerbæ atque ingratæ ſignificatione. Sic jejunam & aridam translationem, aures radere dixit Fabius: & veritatem mordacem radere teneras auriculas, propter odium quod parit, ait Perſius: quin & avari per fas nefasque corradere opes cum multorum injuria dicuntur. Sed iſtum grammaticis proprium campum relinquo.

Jam quòd ultroneum calvitium ſit raſura, quod clarius documentum expetatur, quàm calvitii ipſius vocabulum? quum nanque glabrum & læve ſit caput, calvitium nominamus. & Hebreæ gentis (cui inter omnes linguas principatus omnium calculis defertur) phraſis eſt, facere calvitium, pro radere: qualis eſt illa, Deut. 14. quæ prohibet ſuper mortuo faciendum calvitium, nimirum luctus

ar-

argumento non esse radendum caput admonens. & alio loco illa: Levit. 21. Non inducent sacerdotes calvitium in caput suum. Jam verò quoties novacula ita funditus pilorum germina succidimus ut ne vestigium quidem illorum extet ullum, eodem ferri exemplo in radices quoque animadversuri, nisi vulnera cutis & deformes cicatrices metueremus, an non calvitium quoddam inducimus, lævigata jam cute? Proinde non citra rationem ultroneum sive voluntarium calvitium rasura à nobis dicta est, & æquali loco habenda. Postremò, quam divinis scripturis repugnare rasuram, & ingratitudinis erga Deum ream diximus, etsi nemini qui sacra vel à limine salutarit, ambiguum esse arbitror, tamen disertè verba ipsa ascribam, ut temeritatis notam effugiam. Primum in Levit. Cap. 19. Deus ad cœtum omnem Israëlis loquens, verbis Mosis gravi edicto sancit, ne in gyrum tondeant comam, neque corrumpant angulos barbæ, hoc est, novacula resecent tam supremum, quam infimum barbitii honorem, quo genæ mentumque vestiuntur, quod tamen forficula fas erat. Latina autem æditio simpliciter reddidit, Neque radetis barbam. Mox subjungens præcepta & leges in sacerdotum familiam, ita pangit: Cap. 21. Ne calvitium inducant capitibus suis, neque an-

gulos

gulos barbæ vitient: ſive, quod idem eſt, Nec radent caput, nec barbam. Clariſſimè verò propheta Ezechiel repetit, Cap. 44. Capita ſua, inquiens, non radent ſacerdotes, neque comam nutrient, ſed tondentes attondebunt ſua capita. quem locum D. Hieronymus enucleatius etiam explicat hiſce verbis: Perſpicuè, inquit, demonſtratur, nec raſis capitibus, ſicut ſacerdotes Iſidis atque Serapidis, nos eſſe debere: nec rurſus comam demittere, quod propriè luxurioſorum eſt barbarorumque & militantium, ſed ut honeſtus habitus ſacerdotum facie demonſtretur. At nos non modò Naturæ reſilientes, ſed & ipſi Deo repugnantes Gigantum more, contraria ſancimus, & diverſam ingredimur viam: nam refragantur ſcripta divina modò citata, & conſonat ſynodus Carthaginenſis, qua ſic conſtat ſancitum fuiſſe ex Gratiano (ſi vetuſtorum exemplarium fide non perinde mutilata ſtabimus: & ſi locum Prophetæ, unde ejus Synodi verba ſunt repetita, expendemus integrè) ut Clerici, hoc eſt, aſciti ad ſacerdotii munus, neque comam nutrirent, neque barbam raderent. Cui concilio ſuffragatur & alterum, quo in Archidiaconorum manus devolvitur ius & poteſtas tondendi clericos, qui fortè comam promitterent. Epiphanius item vetus autor & præſul probatæ

fidei

ſidei atque autoritatis, libro contra hæreſes tertio invehitur in Meſopotamiæ fratres monaſticam vitam degentes, quòd muliebri ritu comas promitterent, & barbam viri formam reſecarent: diſerteque ait, filios ſanctæ virginis matris Eccleſiæ, in tonſura reverendos eſſe oportere, quippe, inquit, cùm comæ nutritio à doctrina Apoſtolica & catholicæ eccleſiæ conſenſu ſit aliena. Ac rectiſſimè quidem ille barbam formam viri nuncupavit, utpote Natura (quæ juſtiſſima parens meritò nominatur) haud alio diſcrimine, quod oculorum judicio ſit obvium (reliquis à conſpectu ſemotis) marem à fœmina ſeparante, quàm barbæ proventu, quem ſive extirpes, ſive deradas, naturæ legem penitus vertere velle, ut perduellis, cenſebere, atque in Heliogabalici ſenatus, præter colos fuſosque aliud nihil tractantis, familiam eſſe adoptandus. Proinde ſcitè Diogenes conſpicatus quendam eraſo mento lævem, habesne, inquit, cujus naturam accuſes, quòd virum te fecerit, non fœminam? Idem interrogatus qua de cauſa barbam aleret, reſpondit, ut ſe virum eſſe ſubinde recordaretur. Quumque vidiſſet aliquando raſa ſimiliter barba equo inſidentem quendam, unguentis delibutum, equeſtris ordinis virum, ait, ſe diu quæſiviſſe, quid eſſet ἱππόπορνος (quaſi dicas equimœchum) nunc

nunc tandem inveniſſe, ut ex Chryſippo refert Athenæus, lib. 13. dipnoſoph. Rectiſſimè Alexis Comicus in raſos contorſit illud:

τί γὰρ αἱ τρίχες λυπῦσιν ἡμᾶς πρὸς θεῶν,
δι' ἃς ἀνὴρ ἕκαςος ἡμῶν φαίνεται, id eſt:
Quid nos moleſtant creſcentes pili obſecro,
Qui quemlibet noſtrûm videri dant virum?

„ Aſcribenda hoc loco eſt gravis Dionis Chryſoſtomi inſectatio adverſus iſtos barbitii exſtirpatores, cujus non tamen verborum momenta, quam ſententiam fideliter appendam, quod illa pluſculum difficultatis ob præciſam brevitatem habeant. Barbæ, inquit, tonſura principio excogitata alicubi terrarum fuit, videbaturque honeſtum inventum, non tranſgredi moderationis terminos, ſed ad mediocritatem quandam naturæ ſuperfluam luxuriem revocare. Mox ad genas uſque eradi incepit barbæ incrementum, neque iſtud grave viſum fuit, tametſi acerbo morſu Comicus talem accendi jubeat ſuper ficulneis veretris ſedecim, mollitiei nimirum argumento, ut præter ætatem pulchella ſcilicet ac puerilis appareret facies. A qua lanugine quum forent liberati, ad omnes corporis partes pilis exuendas proceſſum eſt, ut pubes quoque virilitatis index ſupervacanea videretur, ut que præclarum illud Naturæ artifi-

„ tificium tanquam exoletum, ineptum at-
„ que delirum traduceretur, velut inutilia
„ plæraque corpori largitæ. Quorſum nan-
„ que crinibus, quorſum unguibus opus fuit?
„ fortaſſe neque manibus aut pedibus: nem-
„ pe pudendis duntaxat armare corpus illa de-
„ buerat, & veneribus, ac dapum ſagina,
„ qua perpetim frui licuiſſet. Hinc adeo fa-
„ ctum eſt, cur barbam recidimus, pubem
„ tollimus, quæ tamen virorum ſunt pro-
„ pria. Hactenus ille. Archilochus odiſſe
„ ſe aït ducem qui barbam radendo extrive-
„ rit, ὐ φιλέω (inquit) μέγαν στρατηγὸν ὑπεξυ-
„ ρημένον." Apud Græcos Chriſtianos ſummi piaculi loco fuit habitum barbam radendo ſuccidere, quòd eam virilitatis (uti res eſt) argumentum, & ſingulare Dei donum eſſe confiterentur: quam qui deponeret, haud aliò ſpectare, quàm quò fieret eviratior. Lubet Theodoreti elegantiſſimi ſcriptoris verba hoc loco inſerere, ex 4. de Providentia Dei ſermone: πρότερον μὲν ἴυλος ἀνθεῖ, μετὰ δὲ ταῦτα τρίχωσις μετρία καλύπτει, ἵνα τῇ προσθήκῃ διδάξῃ τῶν ἡλικιῶν τὸ διάφορον καὶ πείσῃ διὰ τοῦ σχήματος, τῶν παιδικῶν μὲν ἀθυρμάτων ἀπέχεσθαι, τὰ δὲ σπουδαῖα τῶν ἔργων προσίεσθαι. ἐπειδὴ δὲ γυναιξὶν αἱ ὠδῖνες εἰς τοιαύτην διδασκαλίαν ἀρκοῦσι, μόνων οὕτω τὰς τῶν ἀνδρῶν παρειὰς ἐστεφάνωσεν. Subjiciam Latinè idem. Primum lanugo in ju-

ve-

venilibus malis effloreſcit, inde ſpiſſior paulo crinis integit, ut natura adjectione iſta, ætatum diſcrimen prodat, doceatque eo ornatu nuces relinquendas, & ſeria capeſſenda: quia verò fœminis abundè documenti talis præbent partus labores, hinc factum eſt, quòd ſolas virorum genas barba coronarit Deus. Propter iſtud ſingulare Dei privilegium ſoli collatum viro, interdicto XII. tabularum prudenter cautum fuit in hæc verba: Mulieres genas ne radunto, ut à Cicerone libro de legibus ſecundo, & à Plinio poſtea relatum eſt, ut ne diutino radendi uſu ſuccreſcentibus pilis à natura non datis, ſub ementito virilis oris honore fallerent: nam ut præter naturam eſt barbatam eſſe fœminam, ita ejus occurſus non immeritò Italis habetur ominoſus: unde joculari ejus gentis dicterio barbatam eminus eſſe ſalutandam præcipitur. Atenim nos cum Rhodiis & Byzantiis in eadem claſſe cenſeri poſſumus. quid ita? inquies forſitan. Dicam. Apud illos ubi lege cautum eſſet, ne quis raderetur, plerique omnes præter legem raſitare mentum cœperunt: apud hos verò mulcta inſuper propoſita tonſori, qui domi haberet novaculam, non tamen ita deterruit populareis ut ad novaculas tantum non confugerent omnes, ut diſertiſſimus philoſophus Chryſippus

com-

commemorat. „ Musonius barbam esse viri „ symbolum ait, ut cristam galli, jubam leo- „ nis, unde de capillitio demi oportet quod „ superfluum est, de barba verò nihil: eam „ siquidem nihil incommodare dum integra „ valetudine fruatur corpus, aut saltem non „ eo laboret morbo, qui tolli eam suadeat. ” Itidem & nos contra edicta Dei, vatum oracula, Synodi placita, & eruditorum judicia, inolitam radendi consuetudinem amplectimur mordicus, citius aqua & igni nobis ipsis interdicturi, quàm aliena moribus nostris jussa executuri. Nempe verè dictum est à Poëta:

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata:

Si itaque tantorum malorum, servilitatis, stultitiæ, mollitiei, superstitionis, ignominiæ, damni, calamitatumque index fuit æstimata jam olim, tam capitis, quàm barbæ rasura, & divini oris edicto prohibita, quid nec illa ponderamus, & istud contemnimus impii & exleges, iræ divinæ fulmen despuentes? Si juxta Græcum versiculum concessus, quamvis magnificus cultus autoritatem addit, testante Fabio, contrà muliebris & luxuriosus non modò non ornat corpus, verumetiam detegit mentem, atque deturpat insuper: hoc si verum est (quod nemo sanæ mentis inficias ire queat) concessus certa & irrefragabili naturæ prærogativa barbæ honos, ad sexus discrimen datus, se-

moto etiam omni alio judicio, cur autoritatis suæ jure cadet? cur obliterabitur? cur indicta causa occumbet? Quin è diverso muliebris quidem illa & luxuriam minimè ambiguis notis spirans, ornandi lævigandique menti ratio, animi parum virilis testis adeò atque detectrix, ne dicam labes quæpiam, cur stabilietur mordicus? cur abibit indemnis? cur non explodetur potius? aut saltem in Anticyras proscribetur? Sed ne longius in altum efferar extra modestiæ terminos, vela paulisper contrahenda sunt. Abundè igitur ostensum puto, barbam ferro subjici, radive non debere, refragante divinæ scripturæ immutabili autoritate, reclamante naturæ lege: quin & doctorum virorum consensus ubique gentium repugnat, qui virum gravem, constantem, justi tenacem, & probitate morum atque sapientia præstantem, decere barbam uno ore loquuntur omnes. Aarona principem sacerdotem propexa barba venerabilem facit sacra historia. Socratem virum sanctissimum & sapientissimum mortalium oraculo judicatum, barbatum magistrum non temerè appellat Juvenalis. Euphrati Philosopho Syrio ingentem & canam barbam plurimum venerationis addere Plinius Junior commemorat lib. 1. Epist. Timotheus insignis tibicen, qui Alexandrum Macedonem cantu in diversos animi motus impellere potuit, prægran-

grandi barba venerabilis canebat, autore Chrysippo. Lyſandri præclariſſimi Ducis ſtatua Delphis poſita viſebatur prolixa barba, πώγωνα καθειμένου γενναῖον, teſte Plutarcho. Æſculapio medico barbam addidit Græcia, ad autoritatis teſtimonium, quam auream deraſit per contemptum, non inultus (ut putabatur) Dionyſius. Gymnoſophiſtas Indos philoſophos πωγωνοτροφεῖν, barbam nutrire ſcribit Strabo, lib. 15. geog. & confirmat Diodorus lib. Bibliothecæ quarto, ubi & Dionyſium ſive Liberum patrem cognomento barbatum, natione Indum (plures enim eo nomine fuere) enumerat, Indorum more barbam alentem. Duces exercitus Romæorum, qui in expeditione Africana cum Beliſario fortiſſimo viro contra Vandalos militarunt, barbatos fuiſſe omnes refert Procopius. lib. 4. belli Vandalici. Apollinem, qui idem eſt & Sol, barbatum colebant Hieropolitani, autore Fulgentio mythologo. Syrios quoque Apollinis γενειήτεω, id eſt, barbati ſimulachrum coluiſſe annotat Lucianus de Dea Syria libello: quanquam alii νέον καὶ πρωθήβην coluerint, cui primum lanuginis flos erumpere inciperet, qualem & Callimachus facit:

οὔποτε Φοίβου
θηλείας οὐδ' ὅσσον ἐπὶ χνόος ἦλθε παρειάς.
Nec veſtit lanugo genas tibi Phœbe tenellas.

Jovem etiam ſuum Deorum ſupremum ad ma-

jestatis & venerationis decorem πωγωνήτην, hoc est, barbatum, &, quod idem est, γενειήτην, dedicavit gentilitas: licet ἀγένειον imberbem in donariis suis eundem posuerit Smicythus, teste Pausania „ ejusque simulachrum ἀγένειον etiam „ in Dictæo monte stetisse apud Etymologici „ autorem lectum est. ” Mercurius itidem divorum ille interpres ὑπηνήτης, labro malisque barbatus, apud Lucianum lib. de sacrificiis nominatur. Idem à cuneata barba, qua fingebatur, σφηνοπώγων audit apud Artemidorum lib. 2. ὀνειροκρ. Quid quòd ipse Christus, verus ille (si vana & gentilia veris componere fas est) Mercurius, patris verbum, σφηνοπώγων, cuneata barba effigiatur à pictoribus, invento non ita pridem reperto; sed antiquissimo, & à majoribus velut per manus tradito? quod fidem facit quare olim Christiani exemplo sui ductoris & domini, barbam aluerint. „ Pe-
„ trum antesignanum Apostolorum barbæ pi-
„ los crispos densosque habuisse in scripta re-
„ tulit Nicephorus Callistus: Similiter & D.
„ Paulum spissiore satisque promissa barba, ea-
„ que canis aspersa, idem refert. Idem judi-
„ cium est de Jacobo Justo Domini nostri fra-
„ tre, cujus caput non attigisse novaculam
„ scribit Hegesippus Apostolorum temporibus
„ vicinus. Seleucus à præclaris victoriis Cal-
„ linicus dictus, cognomento πώγων, id est,
„ bar-

„ barba vocatus fuit, Polybio teste lib. 2. hi- „ stor." Quocirca insanus ille fidei desertor Julianus invectivam orationem adversus Galilæos (eo nomine velut odii inexpiabilis pleno Christianos appellans) scripsit, cui titulum fecerat μισοπώγωνα, quasi dixeris, barbæ osorem & inimicum ut quidam putavere. Neque silentio prætereundum est, quòd barbatam Venerem coluerint Romani, cujus superior lumbis pars, maris speciem præ se ferebat, inferior fœmineam, Suidæ testimonio: volentes innuere genitalem Naturæ vim, qua ex mutua diversi sexus consuetudine, ὁμογενὲς unum nascitur. Accedit huc, quòd pilosus ille oris decor, efferis Gallis, qui duce Brenno Romam occuparant, non admirationem modò, sed & metum incusserit non mediocrem, quando irrumpentes in atria Quiritium, reverendos prolixa & incana barba senes in curulibus sellis sedentes, ceu numina quædam suspexere primò, mox post acceptam injuriam in omnes desæviere. Apud Lacedæmonios ut esset discrimen aliquod inter magistratus & promiscuum vulgus, tum etiam ut plebs in minimis morigera imperio assuesceret, Ephori magistratum ineuntes præcipere solebant, autore Plutarcho in Agide, ut mentum tonderent, legibusque obtemperarent, ne sævire cogerentur teste Aristotele: Græcè enim est, κείρεσθαι

τὸν μύστακα: ex quo liquet noluisse eos penitus tollere virilitatis signum, sed intra quosdam mediocritatis cancellos coërcuisse. Jam & seculo præ mollitie luxuque cæcutienti, primus quasdam animi fenestras aperuisse Hadrianus Imperator, barbam promittendo scribitur, antiquata pristina consuetudine, qua eradi mentum cives pariter & senatus principes sibi patiebantur, ut autor est Dion Nicenus.
„ Eustathius Thessalonicensis archiepiscopus
„ doctissimus Homeri interpres amarulente sa-
„ tis perstringit Latinum omne nomen, quos
„ λειλινοειδεῖς vocat, qui compendium quoddam
„ & methodum perpetuæ pubertatis captan-
„ tes, quo videantur semper leves & primos pu-
„ bertatis annos ingressi, barbæ vim adferunt
„ continua ad vivam cutem rasura, quod ut
„ illis turpe atque infame studium malè vertat,
„ precatur. Cæterum persuasum mihi est, Romanos citius consensuros fuisse in alenda barba, nisi deterruisset eos vetus mos reorum, impexam ac squallentem barbam promittentium, ad miserationem videlicet. Unde fluxit responsum illud Sabini ad Cretenses flagitantes, ut summi magistratus (qui barbam capillitiumque alebat) munere fungi apud se non dedignaretur: fertur enim dixisse, Bis se eum magistratum Romæ egisse, bis scilicet reum. Sic Lucanus scribit Catonem exoriente bello Civili

Civili, velut publico in luctu radi se noluisse, sed mœstam genis increscere barbam permisisse. Propterea suspicor Scipionem Æmilianum, jam tum in capitis discrimine reum productum, barbam rasisse præter morem, vel fretum inculpatæ & integrè actæ vitæ conscientia, vel quòd antea quoque barbam aluerit. Sed quid singulis istis inhæreo, quum tam sacri scriptores, quàm prophani philosophi, ex illis D. Augustinus, ex his Halyabbas Arabs non ignobilis, in barba præcipuum decoris & ornamenti argumentum esse prodiderint. Ita Cynicus Luciani eodem in loco ponit, & barbam viro demere, & leoni tondere jubam, detracto videlicet utrique peculiari suo decore. Chrysippus lib. 4. de honesto. (cujus testimonio non semel in hoc libro utimur) ab honesti ratione excludi barbæ nutritionem non patitur, rasuram prorsus damnat. Quid multis verbis opus est, quum in confesso sit, virum esse imaginem Dei: neque sit controversum, viri formam esse barbam. Certè quotquot nos protoplastæ Dei imaginem repræsentare & agnoscimus & profitemur, citra summum piaculi crimen deponere barbam non possumus: sin illud inficiamur, ac pro ludo ducimus, liberè etiam eviremur. Quocirca graves viri & literati, qui eruditione cultuque ingenii reliquos antecellunt, quotquot Reip. habe-

benas moderantur, & civilia obeunt munera, deradi sibi barbam nulli patiantur: illi quidem philosophiæ germanam semper & eruditionis testem habitam: hi verò, ut maximum autoritatis (qua præcipuè magistratui in continendis in officio civibus opus est) adjumentum nutrituri. Multò his magis principum virorum atque magnatum interest, barbam summittere, & illæsam conservare, quòd augustam majestatem deceat, imperii dignitatem stabiliat, & decentem reverentiam popularium animis injiciat: quem in modum Virgilianus Jupiter barba propexa totum nutu tremefacit Olympum. Huc adde, tanto contentiore studio alendæ barbæ patrocinium tueri debere in universum omnes, quanto dissimiliores cupimus esse prodigiosi illius ac dissolutissimi Sardanapali, nusquam quàm in morte viri, quem Ctesias in tertio rerum Persicarum erasa barba ac pumice lævigata inter mulierum greges delituisse, memoriæ mandavit, *κατεξυρημένον τὸν πώγωνα, καὶ κατακεκισσηρισμένον*: quanto item Neronis, unius immanissimi terrarum omnium portenti, qui, cùm ægrotantem invisisset officii gratia amita, dixissetque tum se haud ægrè mortem obituram, quum ille barbam posuisset, illicò radi eam jussit: quique Juvenales etiam ludos celebrasse legitur derasa sibi barba, & aureo inclusa loculo, uti à Dione histori-

ſtorico proditum eſt. Attamen raſuram licet in homine libero prorſus damnem, eſt tamen cur in morbis quibuſdam & capitis vitiis, valetudinis ergò, permittenda ſit, id quod ſanæ mentis nemo improbandum quoque duxerit: quemadmodum in area, quam alopeciam nominant, quotidie novacula caput radere elegantiſſimus ſcriptor Cor. Celſus præcipit, cui & alii medici ſuffragantur. Sic etiam fluentibus capillis ſæpe radendo ſuccurritur. Inde & Phrenitidi remedium quæritur. Uſqueadeo non ſine cauſa dixit Syneſius, quoſdam à capite ceu arce morborum funes dependere. Enimvero iſtiuſmodi raſuram rigida inexorabilis neceſſitatis lex extundit aliquando, minus itaque improbanda: haud perinde, voluntaria. Nam quod literis prodidit Herodotus, Ægyptios à pueris ſtatim radere capita, ut hac ratione compactiora, neque facilè ulli externæ injuriæ obnoxia reddantur crania, valetudinis reſpectum quendam habet. Quin & Demoſthenis Græcæ eloquentiæ parentis ſtudium, quamvis plus ſatis improbum, ignominiæ macula vacare debet, imò meretur aliquam laudem apud ſtudioſos, quòd adoleſcens etiamnum ſolitus fuerit in ſpecum ſecedere, raſo capitis dimidio, ut prodeundi in publicum pudore, literis incumberet melius: quod de eo ſcriptum reliquit Plutarchus. Illud accuratio-

tioris diligentiæ exemplum non minus certè gloriæ promeretur, quàm laudabile pernoctis lucernæ crimen eidem à Pythea quodam objectum, neque indignum ad quod se compararet studiosus juvenis, qui perfugium aliud non videret, aut remedium vitandi Sirenæa naufragia, aliaque à literis avocamenta. Opponent hoc loco tetrici nostri Catones, D. Pauli religionis nostræ diligentissimi assertoris ac propagatoris factum, qui raso capite expiatus templum adit Actor. 21. at isti considerent quæso quo scopo illud fecerit, nempe ut falsam Judaicæ gentis opinionem de eo conceptam destrueret, dictitantis subverti ab ipso & pessundari legem: proinde cum Nazaræis simul & radi, & expiationis tempus observare, velut ex illis unus, instituit, suam ut illis fidem probaret, exempto offensionis animorum scrupulo. Adjicient iidem & Nazaræorum institutum, semel atque iterum à nobis jam repetitum, qui intactum antea capillitium, post magnam vitæ continentiam radebant, sacrificiique igne adolebant: at illi novaculæ usu abstinebant, cæsariemque alebant votivam, in statum quoddam lustrationis tempus, quo ea consecranda erat semel: neque enim toties iteratam legimus. Objicient alii philosophicum barbitium, nusquam non graviter exagitatum atque despectum: at philosophorum

grex

grex ille non ob barbam solùm, sed propter intempestivum ejus colendæ studium in demulcendo & summittendo ridetur, ut qui ne minimam quidem præsegminis portiunculam truncari sibi, quantivis passuri fuerint, eo facto sapientiæ quoque parte fraudatum iri se rati, qui barba sapientiam æstimabant: unde factum est, quòd Cicero frigidos quosdam & ἐπιπολαίως philosophantes, barba tenus philosophos nuncupat. Eodem spectat Horatii morsus lib. 2. sermo. Sapientem pascere barbam. Hinc natum illusorium illud Epigramma.

ἐι τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν,
καὶ τράγος εὐπώγων εὔστολός ἐστι Πλάτων.

Reddere si valeat sapientem barba profunda,
Esse potes doctus barbiger hirce Plato.

„ Sic Antiocheni hircum vocarunt Julianum „ Imper. adjicientes & illud dicterio, barbam „ summissiorem implexibus funium accommodatam fore. Sed is convitiatores suos, mollitiem insignem illis exprobrando, ulcisci contentus fuit, dictitans, se Antiochenis non præbiturum barbam ad innectendos inde funes, ne asperior illorum tractatio manus illis attereret, ut a Zonara perscriptum est. " Ita Epicraten oratorem σακεσφόρον appellarunt Athenienses scommatibus nobiles, quòd clypei loco promissam gereret barbam, pusillus alioquin homuncio. Sed quid ad

ad nos istæc? non herclè plus, quàm quod Alexander Macedo barbam exercitui deradi sub pugnam in Arbelis imperavit, velut ansam hosti ad prehendendum facilem: quod haud deteriore jure fieri potuit, quam quod idem Macedo calceamentorum ligulas detraxit, quum iis impeditus in vinea procubuisset. Tametsi non sit verisimile aut rasum fuisse exercitum omnem, aut fieri hoc etiam potuisse, ut in procinctu jam stanti militi otium fuerit ad præbendum tonsoribus mentum, ne dicam nunc tanto exercitui impares numero sufficere nequivisse tonsores: quin potius videtur innuere voluisse eo dicto, nihil tum fuisse reliquum, nisi ut militem instructum & paratum pugnæ, irritet hostis in suum exitium, haud aliter, quàm si quis leoni jubam resecare tentet. Porrò ad rasuram pertinent, aut saltem sub eadem classe recenseri possunt, reliqui superius à me enumerati modi, qui continent trahendi digitis capilli munus, quod depilatrices (παρατιλτρείας nominat Philostratus) obibant, & quod per volsellas (μαδιστήρια appellant nonnulli, Ægineta τριχολαβίδας & τριχολάβια) fiebat, instrumenta ad prehendendos ducendosque pilos comparata, unde & nomen illis. atque extat proverbium in parum viros, à Varrone repetitum, Volsellis pugnant, non gladiis. Est & tertium, quod per medicamenta deglabrantia

tia fiebat, quæ & Psilothra & Dropaces illis dicta, atque ex auripigmento & viva calce concinnata, ad exurendam depascendamque genitalem pilorum materiam, Paris Pantomimus (qui Domitiano fuit in delitiis) aliique excogitarunt, & à medicorum filiis peti possunt. Præterea picationes & visci resinæque usus cinædis familiaris, & à Satyrographo satis acerbè suggillatus, huc spectat: clarè etenim Juvenalis Saty. 9. pathicos depilari solitos testatur visco cum resina & cera, quò nitidiores redderentur, ubi Nævolo cinædo exprobrat horridam pilorum suffruticantium sylvam:

Nullus, inquit, *tota nitor in cute, qualem*
Præstabat calidi circunlita fascia visci.

Idem & Martialis lib. 12. Epig. non uno in loco affirmat, apud quem & summœniana scorta pilantur. Meminit & Alexis Comicus alicubi his verbis:

Πιττοκοπούμενον τίν' ἢ ξυρούμενον ὁρᾷς.
Rasumne quempiam piceve lævem vides?

duos frugiperdas ejusdem farinæ homines, rasum & pice extritum designans. Quin & Plinium lib. 14. cap. 20. pudet confiteri maximum sua tempestate picis honorem fuisse in evellendis virorum corporibus pilis. Clemens Alexandrinus lib. 3. pædagogi, acerbè increpat effœminatos, οἳ σφᾶς καταπιττοῦσιν, καὶ τὰς τρίχας τοῖς ἀνασπῶσι πάντα τρόπον παρέχουσιν, qui seip-

seipsos picant, pilosque quovis tandem modo vellendos præbent. Ibidem, indignè fert quòd totæ urbes suo tempore abundarent hominibus qui picandi, radendi, vellendique officia profiterentur. Et Fabius lib. 8. vulsa corpora fœdissima nuncupat. Theopompus in quadragesimotertio historiarum, Tyrrhenos occidentales omnes publicis in officinis in eum usum paratis, radi, & picatos velli, autor est. „ A
„ Lydis sive Tyrrhenis mos fluxit in Latium,
„ ut Ludios sine Ludiones vellendo deglabra-
„ rent, ita dicebantur, teste Halicarnassæo,
„ adolescentes pubertatis annis proximi in
„ pompis omnibus tam theatralibus quam cir-
„ censibus ordine prævii ceu pompæ duces,
„ quibus si ætas pilorum quippiam suffudisset,
„ id volsura aut picatione exterebatur: unde
„ manavit Plautinum illud, Glabriorem red-
„ des mihi, quam Volsus Ludius est. " Insectatur graviter Artemonem illum versatilem
„ (Ut vertit Erasmus, vel potius lecticarium,
„ qui in sella lecticave circumgestaretur, id
„ enim περιφόρητος significat epitheto) " Anacreon, quòd coma barbaque esset vulsa, κόμην πώγωνα τ' ἐκτετιλμένος. Invehitur acriter Seneca in quosdam, quibus apud tonsorem multæ horæ transmittuntur, dum decerpitur, si quid proxima nocte succreverit, dum de singulis capillis in consilium itur, dum aut disje-

cta coma restituitur, aut deficiens hinc inde in frontem compellitur, quos parum viros innuit. „ Hegesippus inter alia mollitiei (quam „ probrosè Hierosolymitanæ urbi inurit) argu„ menta, ait viros vellicare barbulam." Scopeliano sophistæ disertissimo objectum fuit, quòd daret se picationi & depilatricibus, ὡς ἐκδεδωκὼς ἑαυτὸν πίττῃ καὶ παρατιλτρίαις, teste Philostrato. lib. 1. de Soph. vitis. Ephori Lacedæmonii morum quidam censores, jussi fuerunt aliquando edicto promulgare, ne in balnea inferretur pix, utque ejectis depilatricibus, ad pristinam temperantiam revocarentur omnia, ut in Suidæ collectaneis lectum est. „ Depilatricum meminit in ὥραις fabula „ Cratinus, ibi:

„ μετὰ τῶν παρατιλτριῶν Ἔχων χορὸν λυδιστὶ τιλ-
„ λουσῶν μέλη πονηρά. id est:
„ *Cœtus agens cum pilatricibus simul,*
„ *Quæ more Lydo obscœna vellerent loca.*

Cyzicenos quoque velli solere indicat proverbium, Tinctura Cyzicena, de incluibilis turpitudinis nota dictum, διὰ τὸ τίλημα, ut Etymologici autor annotat. Est & apud Lucianum jocus alumni ad Celeripedem Podalirii filium, podagram, qua discruciabatur, inficiantem, ἢ καθήμενος

Πώγωνα τίλλει κουρέων ὑπ' ὠλέναις. id est:
Vel desidens Evelle barbam sub tonsorum brachiis.

Quum

Quum admonere vellet, ut cursu malum dissimularet, aut pateretur ibi remedium adhiberi. Quem locum perperàm intellectum ita reddidit Alexander Brassicanus, Barbam ne velle à puerorum ulnis, & veluti proverbialem, pro frustraneo labore interpretatur. Bionis dictum est allegoricum apud Senecam, Non minus molestum esse calvis, quàm comatis, pilos velli:
„ nimirum illis quòd carerent, his quod præ co-
„ pia molestiam sustinere cogerentur," volentis (ut puto) innuere, tantundem vulneris accipere tenuioris fortunæ hominem è jactura exigua, quantum locupletem in magnarum facultatum carptu. „ Admonendum est hoc in
„ loco Græcis ἀποψάλλειν τὰς τρίχας dici, ca-
„ pillos vellere metaphora à fidibus sumpta,
„ Hesychio teste: quod & Æschyli Græcus
„ interpres annotat in Persis, ibi, καὶ ψάλλ'
„ ἔθειραν, Comamque velle: unde & χειροψάλ-
„ λας cognomento Bacchus." Accedit huc, quòd effrenis quorundam petulantia, stultè variare rasuram aut neutiquam ignominiosum duxit, aut sanè præ libidine maculam infamiæ, si qua aspergi posset, neglexit: inter quos antesignanus fuerit Julius Cæsar, quem in cura corporis morosius se gessisse, Suetonii classici scriptoris testimonio, constat, usqueadeo, ut & tonderi ac radi se, atque insuper etiam velli ad opprobrium usque passus fuerit. Otho quo-

quoque Sylvius animoſiſſimus Imperator faciem quotidie raſitaſſe, corpuſque vulſiſſe mulieroſius, ab eodem autore memoratur. Martialis jocatur ſalſe plus ſatis in quendam.

Pars maxillarum tonſa eſt tibi, pars tibi raſa eſt,
Pars vulſa eſt, unum quis putet eſſe caput?

Non ſunt hinc excludendi Maxies populi, quos dextram capitis partem capillatam geſſiſſe, lævam raſiſſe, veterum monumenta prodidere. Eodem veniunt Euboënſes, qui ſinciput tondebant, occipitium comatum relinquentes: unde apud Homerum in Bœotia ὄπισθεν κομῶντες audiunt:

τῷ δ' ἅμ' ἄβαντες ἕποντο θοοὶ, ὄπιθεν κομόωντες.
Criniti retro atque agiles comitantur Abantes.

quod Statium quoque non latuit, qui de illis ita:

Non ego Abantiadas in terga comantes.

Pollux compoſita voce ὀπισθοκόμας eoſdem appellat: quibus id tributum eſſe ob rei bellicæ præſtantiam annotarunt veteres, cujus rei occaſionem paucis perſtringam. Archemachus Euboicus ſcripto prodidit Curetas incolas Chalcidis, aſſiduis præliis agitatos, & de Lilantæo argo cum finitimis decertantes, poſtquam ſemel correpti crinibus (quorum alebant ea tempeſtate lætam in ſincipite materiem) profligati fuiſſent, immutata conſuetudine, capillos in occipitio fovere cœpiſſe,

tonſo ſyncipite : qua ſpecie viſebantur apud illos & Deorum ſimulachra. Rurſus eoſdem verſo ſolo in Ætoliam commigrantes, Acarnanas ab intonſis capitibus nominatos fuiſſe. Hactenus de raſura, eoque facientibus abundè multa : nunc ad tondendi rationem, proximo ordine aſſequentem, quæ hoc ipſum quale quale ſit ingenii rudimentum à nobis expreſſit, accingamur, ſi prius nonnulla de comæ nutritione perſtrinxero.

Caput III.

De nutritione Comæ.

Comptus capillitii abſolutè conſiſtit in eo vel alendo, vel tondendo, id quod à Strabone dictum eſt totidem penè verbis : ἁπλῶς γὰρ ἡ περὶ τὰς κόμας φιλοτεχνία συνεστήκε περί τε θρέψιν, καὶ κουρὰν τριχός. Utrumque in comam incurrit. Sed alteram partem, quæ illam tollit, plenius executi ſumus : nunc repugnantem huic provinciam (ne quid indictum, quod huc pertineat, omittatur) attingere tempeſtivum videtur : ea verò promittendi alendique capillitii (quod & ſummittere crinem Tacitus, Suetonius, & ſubmittere capillum Plinius dixerunt) ſtudium tuetur & tractat : qua in parte includitur etiam

etiam comæ encomium, quod eloquentissimus Dion Prusiæus, cui ab aureo ore cognomen Chrysostomus. dedit facundia, & in aureo curru triumphare cum Trajano dedit existimatio, scripsisse commemoratur. quanquam quid amplius, quidve disertius dici potuit à Rhetore, quàm quod D. Ambrosius lib. 6. Hexaemeron succinctè in hæc verba extulit: Comam esse reverendam in senibus, venerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris: quibus verbis summatim complexus est fermè, quicquid dici possit de re cuivis ætati, sexui, conditioni congrua. At quod hic verbo tenus præstitit, istud re ipsa Lycii testatum voluere, tanti comam facientes, ut ne dubitarint quidem æs solvere mulctæ nomine Mausolo Cariæ regi, quò liberis esse & immunibus liceret à legis imperio, quæ crinium tondendorum necessitatem proponebat, uti refert Aristoteles in Oeconomicis lib. 2. quam legem Condalus regis præfectus, commentus fuerat, ut ἐπὶ κεφάλαιον, hoc est, congiarium eliceret. Galliæ à comæ studio, vel, ut Plinii verbis dicam, ab intonsis capitibus Comatæ nomen fuit. Ligures Cisalpinæ Galliæ populos Capillatos nominatim recenset Plinius: & suffragatur Lucanus in primo

 Phar-

Pharsaliæ, quos belli civilis tempore tonsos fuisse memorat, utpote in servitutem redactos, his versibus:

Et nunc tonsa Legitur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate Comatæ.

Apud Getas Capillati dicti publicis etiam carminibus celebrabantur, Jornande teste. „ Sic „ Hunnos ἀπειροκόμας, id est, intonsos Epi„ gramma Græcum notat. " Capillatos Celtiberos nominat Catullus. Cæsar in Commentariis, Britannos capillo prolixo fuisse est autor. Solinus Indis quoque promissam cæsariem tribuit. Parthos βαθυπλοκάμους ob prolixos crines appellat Oppianus in Cynegeticis. Persas longis capillis hirsutos tradit Marcellinus. lib. 23. Apud Homerum exercitus Græcorum universus καρηκομόωντες, id est, comati audiunt. Apud Ægyptios consuetudo inoleverat, ut peregrinantes, quoad domum reverterentur, comas nutrirent, ab Osyride sumpta, qui toto peregrinationis suæ tempore capillum non antè posuerit, quàm in patriam redisset „ quod a Diodoro „ Siculo in monumenta relatum est. " Seneca scribit Parthorum esse capillum effundere, Germanorum jungere, Scytharum spargere. Æthiopes τιθηνόκομον γένος, velut comæ nutritiam gentem appellat Tragœdia. Thracas ἀκροκόμους vocat Homerus Iliad. 4. hoc est, ut in-

interpretantur nonnulli, in summo capite comantes, neque promissam crinium sylvam alentes, sed ad justum & medium quendam statum crinitos, ut eo loco annotat doctissimus Eustathius. Spartani quoque comam nutrivisse leguntur, quam præsens adituri periculum, teste Herodoto, pectere solebant: unde est, quòd trecenti illi, qui cum universo Persarum exercitu, duce Leonida, infessis Thermopylarum angustiis conflixere strenuè, ædita ingenti strage hostium, ante prælium in comenda cæsarie occupati fuisse perhibentur: quæ res primò despecta Persis, mox in ipso prælio in miraculum fuit conversa, ac tantum non in luctum. Contrà Lacænis comam promittere negat licere Heraclides. Hactenus ferè gentium nomina recensuimus, quibus capillatis esse concedunt autorum testimonia: nunc deorum hominumque genera & privatas quasdam personas summatim detaleabimus. Deas nanque soluta coma & per terga fluente (quam ἐπίσειστον κόμην quasi ventilantem & concussam dixit Lucianus) reverebantur prisci mortales. Sic Horis, quæ præstites deæ anni temporum habebantur, ἐλευθερίαν ἀφέτου κόμης, id est, liberam laxamque comam tribuit apud Philostratum vetus pictura. Charites καλλικόμους, id est, pulchricomas celebrat Stesi-

chorus, & eodem epitheto Musas Simonides Lyricus. (,, Easdem ἰεϱενοπλοκάμους Ausonius ,, à mollibus cincinnis: ut Mnemosynen earum ,, matrem κρηδεμνοκόμον: Aristophanes ἑλικο-,, βοστρύχους.") Pleiadas idem ἰοπλοκάμους à violaceo crinium colore, & Maiam Mercurii matrem εὐπλόκαμον dicit. Venerem βαθυπλόκαμον capillatam Apollonius Rhodius. ,, Orpheus ἐϱατοπλόκαμον ab amabili cincinno-,, rum implexu vocavit: ut Proserpinam ,, ἐϱασιπλόκαμον." Isidem Deam solutis crinibus λυσίκομον canit fabulosa vetustas. Homerus & Phidias statuarius comam Jovi dividuam tribuunt, qua totum tremefacit Olympum, majestatis scilicet plenam. Neptunus audit κυανοχάιτης, cœrulea cæsarie spectabilis. Bacchus intonsus longos amat crines: neque contentus capillorum sylva, etiam hederæ serto comat. Apollo ἀκερσεκόμης, & Pindaro ἀκειϱοκόμας, intonsus, item κουϱοτρόφος, crinitus Latinis vatibus nominatur: cui propterea ἄδετον πλόκον, id est, solutam & fluentem cæsariem tribuit Chrestodorus Thebanus poëta. Pan φϱιξοκόμας ab Anyte poëtria, quasi horridus coma nuncupatur. Æsculapius comatus dicitur, atque ea specie in Epidauro colebatur. Jam verò & deorum sacerdotes promissis depexisque & barba & cæsarie venerata est antiquitas, quod

(ut

(ut de aliis taceam) ex Heliodoro colligere est, non deteriore jure, quàm & ipsa numina quibus operabantur. Mænades in Orgiis, effusis solutisque crinium spiris vagabundæ discursabant: quod in fœminis non patitur Nazianzenus, ut sparsam hinc inde comam & ad auræ sibilum ventilantem ferant. Succedunt sacrificis reges, quibus apud Francos solis licebat esse intonsis: hinc enim præcipuum regiæ dignitatis decus spectabatur, tonsis cæteris subditis omnibus, testante hoc Agathia. Ita Clodionem Pharamundi filium Francorum regem cognomento Comatum in Gallicis annalibus recenset Paulus Æmylius. „ Adonidem illum Veneris delitias Cypri re- „ gem, ut Philostephanus ait, vel certè „ regium puerum βαθυχαίταν profunda cæ- „ sarie comatum vocat Orpheus hymnorum „ autor, & ἁβροκόμαν, insigniter capilla- „ tum." Trajano optimo principi (cui princeps quoque locus debebatur) crinium promissio nomen dedisse videtur: dictus enim Ulpius Trajanus Crinitus Eutropio teste. Recensetur & à Flavio Vopisco Ulpius quidam Crinitus dux Illyriciani & Thracii limitis sub Aurelio Imperat. Scipionem majorem eximiæ autoritatis virum Masinissæ obvium adornabat, inquit T. Livius lib. 8. belli punici, promissa cæsaries. Cyclopem

pingit Philostratus χάιτην ἀνασειόντα ὀρθὴν, καὶ ἀμφιλαφῆ, πίτυος δίκην : hoc est, jactantem rectos crines & patulos pinus in morem. Achillæas comas ut prolixas densasque celebrat Martialis lib. 12. de Menogene parasito loquens, qui dum palpatur, pro exigui incrementi & raris capillis, ajebat se Achillæas dispofuisse comas. quod minimè ambiguè extat apud Philostratum Heroicis, de Achille sic scribentem : τὴν μὲν δὴ κόμην ἀμφιλαφῆ ἀυτῷ φησὶν εἶναι, καὶ χρυσοῦ ἡδίω, καὶ ἐυσχήμονα, ὅπῃ καὶ ὅπως κινοίη αὐτὴν ἢ ἄνεμος, ἢ αὐτός. hoc est, comam illi attribuit spissam & utraque manu prehensibilem, auro venustiorem gratioremque, quocunque aut utcunque agitaretur vel à vento vel ab ipso. Idem rursus alio loco sparsam & prolixam cæsariem illi jam tum juveni addit, ἐπισκύνιόν τι καὶ θυμοειδὲς φρύαγμα, velut umbraculum quoddam frontis, & magni animi, quò ferociat magis, incitamentum. Mezentium describit Virgilius sanguine turpantem comptos de more capillos, quòd antiquo more receptum fuisset, viros juxtà ac mulieres componere crines, ut ibi annotat Servius. Euphorbus Gratiarum cincinnis similes habuisse capillos ab Homero prædicatur, tales enim in interfecto deplorat, quam ob causam ἐρασιπλόκαμος à Zeze nuncupatur, ut qui solitus fuerit auri ramenta

menta implicare cirrato capillitio. Idem Zethin & Calain Boreæ filios ἀβροκόμας ob capillitii delicias nominat. Abſalon Davidis illius beati filius mortales omnes comæ decore ſuperaſſe creditus eſt : unde proverbiale illud in Zezis Iſacii omnigena hiſtoria, καὶ τὸν ἀβεσαλὼν αὐτὸν εἰς τρίχωσιν νικῶντες. id eſt : Comæ venuſtate vel ipſum Abſalona vincentes. Niſi & Pterclai aureas comas miſſas hoc loco facio, ne eadem bis dicamus, quòd de illis pau ò pòſt ſit ſcribendum. Empedocli Agrigentino βαθεῖαν κόμην, id eſt, profundam comam, ex Phavorini teſtimonio tribuit Laërtius Diogenes. Prolixam quoque cæſariem nutriviſſe traditur philoſophus idem & magus Apollonius Tyanæus. Denique ut huic capiti colophonem imponamus, adſcribenda huc veniunt & Philoſtrati verba, quibus comæ decorem commendat, ex quadam ipſius epiſtola: Κεφαλὴ γὰρ, inquit, ἀνθοῦσα, ἡδίων πολὺ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς φυτοῦ, εἴπερ γε δεῖ καὶ ταυτὴν τὴν ἀκρόπολιν μὴ ψιλὴν ὁρᾶσθαι, μηδὲ ἀκόσμητον. Latinè ſonant ita: Caput crinibus luxurians, amœnius eſt longè Palladis germine: hanc enim arcem minimè omnium glabram atque incomptam decet conſpici.

CAPUT IV.

De inutili comæ alendæ ſtudio, quodque præſtet caduam crinium ſylvam tondendo reſecare.

CApût ſenſuum rationisque arcem, ac princeps quoddam animæ facultatis ſacrarium, (ἡγεμονικὸν dicunt Philoſophi) fœcundo pilorum plantario conſevit communis parens Natura, partim ut affluxus humorum ſubrepentium nonnihil ebiberent, partim ut eo velamine adverſus aëris injurias & animalculorum aculeos uteretur. Deinde & ſuperciliorum piloſo honore faciem veſtivit ad ornatum, ac veluti ſuggrundis quibuſdam extantibus, aut vallo, oculis proſpexit eadem, adverſus exiguorum corpuſculorum incurſus. Noluit tamen illa ceu irrefragabili edicto ſancire ſempiternam permittendorum crinium luxuriem & incoërcitam, quin pro arbitrio reſecare liceret & ad juſtam moderationem revocare ſuperfluam illam & recrementitiam ſobolem, haud deteriore jure, quàm & unguium præſegmina truncamus, ne in odioſam γρύπωσιν, ac falcatam curvitatem exeant. Vitis ſarmenta quæ ſe nimis lætè profundunt, falce putamus: pampinos in frondoſioribus vineis defringimus: in fruticibus, plantis, herbis, rebus denique omnibus, luxuriem compeſcimus: excreſcentes carnis moles medica-

dicamentis domamus, cauteriis obruimus, ferro ancidimus: ecquid dubitamus improficuam crinium materiam tollere, atque libeiè coërcere? Qua in causa si quis expensius ad Critolai bilancem examinet omnia, aut more saltem Areopagitarum citra affectus judicet, is facilè inveniet, studium nutriendæ comæ non inutile modò esse, vile ac ferum, solosque cùm pueros tum fœminas decere, verumetiam servile, ignominiosum, supercilii fastusque plenum esse, ac mollitiei nota seculis omnibus, in viris infame fuisse: contrà tonsuram decoram, cultuique corporis necessariam, libero animanti & politico, homini videlicet, propriam, salubrem, virilitatis denique argumento honorificam esse habitam. At ne quis ex jure manu consertum me velle istud arbitretur, & dextra laudatæ ubique antiquitatis opinione, & locuplete autorum testimonio, veritatisque ipsius nudæ comprobatione astruere conabimur, facessat interim livor. „ Certè Musonius philosophus libro peculiari de Tonsura inscripto, eadem ratione adhibendam esse capiti tonsuram differit, qua viti putatio sarmentorum adhibetur: quippe quum superfluum quavis in re natura respuat. Itaque tondendam esse comam admonet, tollendi superflui gratiâ, non autem ornatus,

„ tus, quod multis persuasum est conveni-
„ re, qui alia ratione anteriorem à fronte
„ capitis partem, alia posteriorem tonderi
„ curant: qui decor, multum adfert secum
„ deformitatis, à muliebri lautitia nihil quid-
„ quam differens, siquidem ut formam ama-
„ toribus commendent fœminæ, crines hos
„ demittunt, illos crispant & in gradus fran-
„ gunt, alios aliter concinnant. In hanc
„ ferè sententiam ille, cujus si verba ipsa
„ quæras, ea apud Stobæum titulo de in-
„ temperantia legas. Rectè dictum fuit à
„ Zenone, eadem de causa tondendum esse
„ capillitium, qua alendum: nimirum quod
„ ex naturæ usu est, sequendo, ne aut oneri
„ sit, aut actionibus officiat, impedimen-
„ tumque adferat. Natura nanque defe-
„ ctum aversatur magis, in re omni, quam
„ excessum, quod proclivius sit tollere super-
„ flua, quam quod deficit supplere. Utro-
„ bique autem naturæ opitulari nos par fue-
„ rit, & sarciendo defectum, & auferendo
„ superfluum." Nam quorsum, aut ad quem tandem usum superflua capillitii seges alenda sit, quid præstantis emolumenti adferat, non video, nisi fortassis lendium, atque animalculorum (quibus à pedum multitudine nomen est) proventum beneficii loco ponere velimus, aut uvidos sudores in furfuracea corpuscu-

puſcula concreſcentes, & ſordium copiam lucro apponamus, more Hybernorum, quæ gens, ut eſt ab omni humano cultu longè alieniſſima, vix alium capillitii uſum agnoſcit, quàm ad detergendas manus à pinguibus cœnæ ſordibus, cæteraque omni illuvie: qua de cauſa ingentes concretorum crinium ſpiras alunt in humeros uſque dependulas, quibus vice mantilium diffluentes pinguedine ciboque digitos ſolent injicere, eoque pacto extergere. Alioqui ut quidque viliſſimum eſt, aut veneno armatur letali, aut ferum & immite cultum fugit, ita fermè pilis horret. τριχίας vilis piſciculus, quem Sardam Latini dicunt, nomen habet à pilari exilitate. Lendes qui pilos erodunt, τριχοτρῶκται & τριχοβρῶτες, quaſi pilivori, non abſque vilitatis nota, Græcis dicuntur: quomodo apud Ariſtophanem abjectè concinnatrices crinium, lendium inſtar, corroſiſſe ſibi verticem deplorat quidam, τριχοβόστρυχας alluſorio vocabulo nuncupans: ſic enim ait,

Ἀλλ' αἱ τριχοβόστρυχες τὸν λόφον μου κατέφαγον.

Quin & in contemptus indicium, de lana (quod ajunt) caprina diſceptare, proverbiali ſchemate τριχολογεῖν dixerunt Græci. Rurſus uſitata illa omnibus penè nationibus, Latinis autorib. vel receptiſſima hyperbole, Ne pili quidem facio, abundè declarat, quàm ab-

abjecta & vilis res ſit capillus. Imò ortus ipſe capillorum vilitati facilè atteſtatur ſuæ: nam è fumido craſſoque vapore exiſtunt, ſicciſſimi pariter & frigidiſſimi ex omnibus humani corporis partibus, ſi Galeni autoritate ſtabimus: ac propterea mortuum quiddam & inanime præferentes, quippe ſiccitate & frigore, in quibus mors conſiſtit, illi affines, & qui libenter in defunctis corporibus creſcunt, quod ipſum non inficiatur doctiſſimus Ariſtoteles. cui fidem facit & Ægyptiorum factum, qui è cadaveribus cute tenus eraſis, inſequente anno comam barbamque erupiſſe obſervarunt, quemadmodum & quotidiana experimenta atteſtantur: vereque dixiſſe putatur Syneſius, τρίχες, inquiens, κἀν τοῖς ζῶσιν εἰσὶ νέκρον. hoc eſt: Crines etiam in vivis mortuum quiddam ſunt. Quid quòd bruta animantia rationis expertia, pilis veſtita, ſolo homine præ cæteris lævi, certo naturæ conſilio videmus? Præterea à ſuperfluo comæ onere, demonum quoddam genus tenebricoſum, & materiæ mancipatum, τριχίωνες dictum (quos & ὀνοκενταύρους nominant) quaſi pilanos nomines. Hiſtrix & Echini ſetarum jacula crinium vice erigunt, unde ὀξυκόμους velut acutis comis infeſtos epitheto vocat Oppianus. Scolopendra, venenatus vermis, totus pilis obſitus eſt. Lupus

pus immitis ac ſubdola fera, horrida & cinericea pilorum ſylva riget. Aper rectis horret ſetis, hiſpidus idcirco Statio dictus. Apud Virgilium in quarto, pubentes, hoc eſt, piloſas ſeu lanuginoſas herbas ad veneficium exquirit ſcelerata maga: ſic enim locum illum intelligo: nec enim placet viridiores cum Servio exponere. Gorgonis illius, quæ ſolo aſpectu ſaxeos reddebat homines, os crinitum anguibus legimus. Cilices, immane genus & piratica vivens, intonſi Tibullo dicuntur. Getas nationem barbaram ac truculentam, hirſutos intonſoſque appellat Naſo Metam. 13. Idem Polyphemo rigidis ſetis denſum corpus horrere ſcribit. Auſonius Philonem quendam ruſticanum hominem deſcribens, horrere capillis aſperis, non aliter atque marinum echinum dicit. Caligulæ orbis portento hirſutum corpus tribuit hiſtoriæ fides, quo fortè prætereunte, capræ nomen, quavis tandem de cauſa citatum, exitio erat illi, qui nominaſſet, quod ea quoque hirta ſit. Orpheus Gigantes Jovem regno detrudere affectantes, vaſtos & immanes homines comatos prodidit eo verſu:

Τιτῆνές τε κομῆται ὑπέρβιον ἦτορ ἔχοντες. id eſt:
Titaneſque comati immania corda ferentes.

Indorum populos efferos quidem illos, & ſolitudine commerciique jure denegato immi-

tes,

tes, unguibus nunquam recisis, & hirsutis intonsisque comis asperos damnat Q. Curtius Rufus lib. 9. Lusitanos quoque qui in montibus horridam & incultam vitam humi ferarum ritu strati degebant, profundam comam nutrire solitos scribit Strabo. Deinceps quam pueros solos deceat, & virgines pariter cum mulierum grege, coma, non itidem viros, testantur clarissimè poëtæ, qui absolutè capillatos appellant pueros: veluti Martialis lib. 5. Epigr.

Et pædagogo non jubente lascivi
Parêre gaudent villico capillati.

Idem venustè pueros nominat crinitam turbam, & ludimagistrum crinitæ turbæ pædagogum. Sic Persius cirratos nominans pueros intelligit. Rursus Martialis imprecatur Thestilo puero, ut jam adultus nihilominus ametur, depositis scilicet capillis: nam quòd huic idem sit ponere capillos, & sumere togam virilem, paulò pòst dicemus. Philostratus delicatum adolescentulum, qui sibi ipse capillos truncaverat, suo ipsius capiti injurium nominat, quòd voluntario vulnere vernum illum pueritiæ decorem resecuerat. Smerden, Samii tyranni Polycratis delitias, impensius carmine laudatum, in suum amorem traxerat Anacreon Teïus poëta: re intellecta rivalis, ut poëtam pungeret, puero

præ-

præcindi comam imperavit, teste Æliano lib. 9. variæ historiæ: quod dissimulans poëta, culpam in puerum transtulit, ferocem fuisse dictitans & protervum, qui in suam ipse cæsariem manus flagitiosè armarit. „ Unde que-„ rulus ita canit, ἀπέκειρας δ' ἁπαλῆς κόμης „ ἄμωμον ἄνθος. hoc est. Detondisti tenellæ co-„ mæ eximium florem." Menander inducit Polemonem quendam morosum ac difficilem hominem puellæ capillos in ira præcidere: eundem, ubi ad se redisset, humi stratum, agnitam culpam pluribus verbis prosequi: quò allusit Græcum epigramma, quod lib. 7. extat:

En Polemona trucem, docti quem scena Menandri
Tondentem inducit virgini ab ore comas,
Expressit junior Polemon, dum audace Rhodanthes
Aggreditur cirros depopulare manu.

„ Puerum haud aptiore epitheto insignire po-„ tuit Anacreon Lyricus, quam quod ἁβροχαί-„ ταν κοῦρον eum vocat, velut largicapillum." Commendat & Tibullus in puellari forma prolixos crines: & Martialis requirit in amica, ut molles comæ flagellent colla: sic τανυέθειραν Semelen à promissi capillitii ornatu celebrat Pindarus. Theseus Athenas veniens ignotus omnibus, quòd comam haberet decorè plexam, à fabris tignariis, Delphinii Apollinis fano tectum imponentibus, dicterio isto fuit

exceptus, Πάρθενος ἐν ὥρᾳ γάμου πλανᾶται μόνη. id est: Virgo matura viro oberrat ſola: nimirum in juvene muliebrem cultum notantibus meritò illis. E diverſo apud Hyginium Agnodice virgo, quum præter legem medicinam addiſcere vellet, ut muliebribus vitiis opem ferret, capillos detondiſſe legitur, ut habitu virili falleret. Diogenes Xeniadæ Corinthii liberos, quos erudiebat, tondere cæſariem juſſit, ubi cæteri pueri ad formæ commendationem alerent. „ Apollonius apud Philoſtratum „ fratri, quem ex decoctore & libidinibus ad„ dictiſſimo ad meliorem frugem revocaverat, „ comam quam ad luxum alebat tonderi per„ ſuaſit, ceu primum frugalitatis rudimen„ tum: quo in loco haud ſcio certò, an radi, „ pro tonderi, reponendum ſit, quod Græ„ cus codex mihi ad manum non ſit. Con„ ſimili ratione Herillum, non poſtremi no„ minis futurum poſtea philoſophum, quum „ puer amatorculis in delitiis eſſet, Zenon Ci„ ticus novacula radi (ξυρεῖσθαι) coëgit, ut ab „ inceſto flagitii ſtudio eos averteret, uti re„ fert Laertius." Non ſine cauſa Diogenes adoleſcenti cincinnato, qui quæſtiunculam intentarat, negavit reſponſurum ſe prius, quàm conſtaret, utrum mas eſſet an fœmina. Quomodo & in alium ſtudioſius ſeſe comentem invectus fuit, dicens: Si ut viris placeret, cul-

tus

tus ille inſtitueretur, ſpe ſua fruſtrari: ſin ut fœminis, ſceleratè agere. Profectò ſi rem preſſius examinemus, quorſum virilis naturæ ſequeſtram litem cum fœminea vel miſcebimus, vel mutabimus? Manicarum diverſitas, panni color, capillitii ratio, ut olim, ita & nunc apud pleraſque nationes herum à famulo, liberum à ſervo diſtinguere ſolent: quid obſtabit, cur non & viri à muliebri ſexu dinoſcamur? In omni animantium genere quolibet in ſexu Natura poſuit aliquam diſcriminis notam. In pavonum gente verſicolores pennas & gemmeas admiramur, inter mares ſolos: at fœminæ non item pennarum vario deçore pinguntur, ut eſt apud D. Ambroſium: ſic phaſianis diverſus color ſexus diſcretionem diſtinguit. Imò naturæ ipſius judicium neutiquam ambiguum eſt, quæ auctilis capillitii, vel ad talos uſque promiſſi decus unicum fœminis indulſit, denegato barbæ honore: in viris aliam ſe oſtendit, in barbæ incremento, quàm cæſariei, liberalior. Conceſſerit itaque illarum glabritiæ pro ornamento prolixos capillos natura, uſus contorſerit: nos quò & cultu ſimus non minus diſſimiles, quàm ſumus ſexu, reſcecemus illos. Neque verò par eſt magis, nos mentiri fœminas, quàm illas viros: utrunque turpiſſimi propudii loco ſemper habitum fuiſſe, negare poteſt nemo. Libet propè exclamare

cum D. Ambrosio lib. 4. epist. Ergò & pariant, ergo parturiant, qui nutriunt, qui crispant comam, sicut fœminæ. Cæterùm quòd servile quiddam sit coma, testantur servi, qui libertate donandi capillos ponebant, ut nullæ sordidi aut servilis status reliquiæ extarent in eo, qui inæstimabile illud dulcissimæ libertatis pignus esset accepturus. „ Franci libertatis vin-
„ dices, omnes circumtondebantur, recisis
„ ad cutim usque comis, libertatis argumento,
„ unde& Frisios militiæ operari volentes, Caro-
„ lus Francorum rex circumtonderi supra au-
„ res summas, volentes tamen, in diplomate
„ mandat, quo libertatem à se illis oblatam te-
„ stari queant. " Cicero in Pisone genas pilosas agrestis ingenii argumentum traducit: at quòd dedecori fuerit ingenuum comam alere, ostendit qui apud Lucianum sic ait, ἡ κόμη καὶ εἰς τὐπίσω ὁ πλόκαμος συνεσπειραμένος, οὐκ ἐλευθέριον φυσὶν αὐτὸν εἶναι. id est: coma & cincinnus retro sparsus haud ingenuæ conditionis esse hominem loquitur. Plato stupidum, indoctum, & vecordem designans, serviles in animo pilos habere dicit, ἔχων τὰς ἀνδραποδώδεις ἐπὶ τῆς ψυχῆς τρίχας. Sic & Pythagoricus Lysis, spissum atque hirsutum vepretum innasci in illorum animis ait, qui non ritè & purè disciplinis sint inaugurati: in vituperium videlicet traxit, quod ad laudem convertisse

Ho-

Homerus ab aliis malè judicatur, ubi crinitum hirſutumve pectus tribuit Achilli & Patroclo, metaphoricè quidem iſtud à denſitate conſiliorum in illis confertim ſe ſuggerentium: non quod re ipſa piloſum habuerint cor, cujuſmodi in Lyſandro & Ariſtomene Meſſenio, hiſtoriæ prodiderunt. „ Scitè propterea Archi-
„ lochus imperatorem exercitus non vult coma
„ ſuperbum, non eraſa barba lævem, ſed ἐπὶ
„ νοήμασι δασὺν, qui prudentia hirſutus ſit. "

At quòd probroſa viro ſit coma, quodnam luculentius optemus teſtimonium, quàm quod extat in hæc verba D. Pauli elogium. 1 Cor. 11. Anne, inquit, natura quidem ipſa hoc docet vos, quòd viro ſi comatus fuerit, probro ſit: contrà mulieri ſi comata fuerit, decori ſit? eò quòd coma pro velamine illi data ſit. Certè Ambroſius ait D. Paulum ſecundum legem extuliſſe illud. Quia vir ſi comam habuerit, ignominia eſt illi: prohibet enim, inquit, lex virum eſſe comatum. Hinc Origenes ait Jobum tondentem caput facto præſtitiſſe, quod acerbius poſtea ab Apoſtolo interminatum eſt verbo, quòd vir ſi comam nutrierit, ignominia illi ſit. Et D. Hieronymus ſuper illud Paulinum, Vir non debet velare caput ſuum: ergo inquit, nec comam nutrire. Legitur & alio loco: Vir comam alere non debet, quum ſit imago & gloria Dei. Phocylides quoque

cujus versus planè aurei divinum mereque Christianum pectus spirant, eandem cum Paulino dicto extulit sententiam, ubi negat masculis alendos esse cincinnos, aut contorquendam cæsariem, præter virilis sexus decorum. Dein subjicit:

ἄρσεσιν οὐκ ἐπέοικε κόμη, χλιδαὶ δὲ γυναιξί.

Cæsaries decet haud marem, sed fœmina compta Gestiat.

Aristophanes quoque in Avibus, comæ promissuram ignominiæ macula aspergit, eo versu: ἐκόμων, ἐπείνων, ἐρρύπων, ἐσωκράτων. id est:

Comabant, esuribant, squallebant, socratisabant.

quod in philosophorum squallorem contorsit, qui vel ob parsimoniam comam summittebant: quod objicit illis idem Comicus Nubibus, neminem eorum tonsum unquam ob parcitatem dictitans,

ὧν ὑπὸ τῆς φειδωλίας ἀπεκείρατ' οὐδεὶς πώποτε.

Vel quod Flaccus innuit, eam alebant, ne simul cum crinium unguiumque præsegmine mutilarent aliquam sapientiæ particulam per artus diffusam. Quid, quòd & proverbiali schemate περικειρόμενον τοὺς πλοκάμους, pro ludibrio habitum dixit Lucianus: ut annotat Erasmus, eò quòd cincinni aut tollendi aut alendi omnino sint, in quibus forficula (quod nunc fit) circùm attondendis operæ multum ponere, infamiæ macula dignum est. Comatum in sta-

ſtadium prodire, ſibilos olim & poſticas ſannas merebatur. Laërtius ex Phavorini omnigena hiſtoria ſcribit, Pythagoram quendam (plures enim fuêre eo nomine) qui primus pugilatum in artem redegit, à pueris exibilatum fuiſſe & ſubſannatum, eò quòd comatus in certaminis locum, ubi virili robore ſit opus, ingreſſus fuiſſet. Accedit ad hæc quòd apud veteres effœminati & meritorii habiti fuere, quotquot impendio comam curabant, quod à Syneſio eleganter expreſſum eſt iis verbis, *καθάπαξ οἱ θηλυδρίαι τριχοπλάσαι πάντες εἰσὶν*, in univerſum effœminati omnes capillorum concinnatores ſunt: è quo ludo Autoclides, Therſandri, Antimachi & Timarchi, molles & decantati cynædi prodierunt. Sic Plautus calamiſtratum cynædum appellat. Quid, quòd & pictores, ſi quando pathicum depingebant aut adulterum, comatum faciebant: quomodo Horatianum illud intelligi debet de Getarum uxoribus, quas negat nitido fidere adultero. Apud Philoſtratum Antoninus Imperat. Alexandrum ſophiſtam mollem deſignans, comæ ſtudioſum illum vocat, unguentatum, denteſque lævigantem. „ Hegeſippus inter alia „ muliebris mollitiæ, quæ Hieroſolymitanam „ urbem occuparat, teſtimonia atque argu- „ menta, commemorat eos paviſſe comam. " Apud Corinthios Cotyi deæ turpitudinis ara

erat posita, cui libidinosi & calamistraturæ studiosi, suamque formam quæstui prostituentes, sacra factitabant, si Suidæ credimus. Unde Cotyos thiasotæ proverbialiter Synesio dicuntur effœminati & profligatæ vitæ omnes, de quo in Miscellaneis nostris. Singularis verò testimonii fidem facit vetus proverbium, vel verius oraculum, οὐδεὶς κομήτης, ὅστις οὐ ψηνίζεται: hoc est, si verbum verbo reddatur tectius propter obscœnitatem: Nemo comatus, qui non præciditur. ita autem in doctissimis Synesii præsulis Ptolemaidos epistolis legitur, quanquam alibi Suidas περαίνεται citat: cujus senarii postremam dictionem ut & vocabulo & re ipsa obscœnam exprimere volens idem Synesius in libello περὶ φαλάκρας, id est, de calvitio, ad resonantiam senarii versus lege sua cadentis, relegat non illepidè, cujus hæc sunt verba: οὐδεὶς κομήτης ὅστις οὐ, τὸ δὲ ἀκροτελεύτιον αὐτὸς σὺ πρὸς τὴν ἠχὼ τοῦ τριμέτρου συνάρμοσον, οὐ γὰρ ἔγωγε φθέγξομαι τὸ δεινὸν ἐκεῖνο πρᾶγμα καὶ ὄνομα. quod ita sonat Latinè, propter linguæ Græcæ ignaros: Nemo comatus, qui non: at postremam vocem tu ipse ad trimetri resonantiam adapta, neque enim efferam ego sceleratam illam rem pariter & vocem. Pherecydes comato juveni factus obviam, pallio obducto velavit oculos, morbum designans, atque innuens, è cultu corporis pathicum videri. He-

ctor Homericus Paridi objicit probri loco studium comendi capillitii, appellans eum, κέρ ἀγλαὸν, id est, cæsarie nitentem: id quod Philostratus non dissimulavit, ubi de Hectore ait in Heroicis: διεβέβλητο δ᾽, inquit, πρὸς τὸν Πάριν ὡς δειλὸν, καὶ ἥττω τοῦ κομᾶσθαι. hoc est, invectus est in Paridem, ut meticulosum, & compturæ studio plus æquo deditum. quin & Horatius comptos crines adulteri Paridis arsisse Helenam dicit. Cicero dicere solebat de Cæsare, se, quo minus crederet eum ad tyrannidem aspirare, adduci capillorum molliter fluentium argumento. Petronius quoque Arbiter Satyricus poëta crines laxos inter luxus titulos recenset, ubi ait:

Scorta placent, fractique enervi corpore gressus,
Et laxi crines, & tot nova nomina vestis.

Præterea Panas & Satyros suos libidinosissimos, antiquitas finxit hispidos: & salacissima natio celebrantium Liberi patris Orgia fanatico cursu, comata erat. Postremò & vox illa ἀβυδοκόμας, apud Hesychium, ni fallor, mollitiem indicat, qua notatur is qui cadentes molliter crines alat: siquidem Abydeni delicati & molles olim audierunt, ut in Bœotiam Homeri annotat doctissimus Eustathius: & alioqui Hermippus νεανικὴν κόμην illis tribuit: quod facit cur hanc lectionem amplectar magis, quàm ἀβυδοκώμας per ω, ut quidam legunt. Sic ca-

pronas pilos à fronte promissos libidinis indices rectè dixit Nestor grammaticus. „ Huc spe-
„ ctat quod Varro in libris rerum divinarum
„ memoriæ prodidit antiquos secundis rebus
„ comas habuisse. "

Quid dicam de fastus argumento, quo comæ nutritionem insimulant non temerè? sed quam assequitur mox luctuosa ærumna, velut comes, quemadmodum sponsioni præstò solet esse noxa. Nisus Megarensium rex, aurea, vel ut Pausanias, purpurea cæsarie spectabilis memoratur: & Pterelaus rutila auri instar coma superbus. Sed quid? ille truncato à Scylla filia (quæ amore Minois deperibat) fatali crine: hic insidiis Comæthûs filiæ similiter præsecta coma, uterque regno exuitur. Idem documentum præbuerunt Zethus & Calais Boreadæ, quos præ fastu nimio, volasse etiam crinium remigio fabulatores non tacuere: iidem postea oculis orbati superbiæ pœnas dederunt. Absalona quoque illum omnibus seculis notissimum, ad hoc intolerabilis superbiæ exemplum, comæ nitor impulit, ut non dubitarit impia in patrem arma sumere: itaque dignum eo fastu exitum nactus est, ut de refugo capillo sublimem implicaret arbor, qui ad sublime solium scelerate aspiraverat. Insuper & aureos Medusæ crines superbia mutavit in anguium flagella, ut ad nostrî institutionem loquun-

quuntur fabulæ. Denique quòd inanime quiddam & mortuum ſit coma, docet dictum ſuperius teſtimonium de emortuis corporibus, quæ ſuo nomine, hoc eſt, morte dignam propaginem gignunt pariter & fovent alimento infrugifero: docet item quòd in phthiſi mortis germana, & ſimiliter in ſenecta leto vicina excreſcere pilos refert Plinius lib. 11. Confirmat iſtud ipſum metus, qui ut eſt exanguis & mortis tantum non conſanguineus, ita ubi adeſt, cæſariem ſurrigit: unde à Sophocle ὀρθοκέρως φρίκη, hoc eſt, formido pilorum arrectrix eleganti epitheto dicitur: & ab Æſchylo ὀρθόθριξ φόβος eodem ſenſu in Agamem. propterea de pavido alibi inquit, τριχὸς δ' ὀρθίας πλόκαμος ἵσταται. id eſt: Stat villus recti capilli. & rerum naturæ peritiſſimus Maro,

Obſtupui, ſteteruntque comæ.

Ovidius quoque de ſeipſo in Faſtis lib. 1.

Extimui, ſenſique metu riguiſſe capillos.

Et apud Homerum Iliad. ult. Priamo arrecti ſteterant crines ad vocem Mercurii. Nec minus acriter quam metus, ira immanis bellua pilos facit inhorreſcere, veluti in apris iram colligentib. obſervare licet. Et Polemoni Laodicæo Sophiſtæ natura bilioſiori, barbam & capitis pilos obrigeſcere ac ſtare ſolitos, non aliter quàm ſolent leonum jubæ in ira, autor eſt Philoſtratus. Syneſii verba hic diſertè apponam

ponam vice coronidis, quibus nullum poteſt luculentius teſtimonium & explanatius inveniri, nativi ſcilicet crinium decoris: ea extant in libello non ſemel citato περὶ φαλάκρας, quæ eo libentius adnoto, quòd is perquàm eruditus in publicum nondum exierit: τρίχες, inquit, ἀθέρες τινὲς οὖσαι τοῦ ζώου, καὶ περικάρπια, παίγνια φύσεως, ὕλης ἀτελοῦς ἐξανθήματα. quæ ut poſſum latinis auribus appendere conabor: Crines ſunt quiſquiliæ & glumæ animantis, ac putamina quædam fructuum, naturæ ludibria, & imperfectæ materiæ ſuffrutices. I nunc & quiſquiliis iſtis, putaminibusque rejectitiis, ridiculè comatus incedito. At hercle iniquum fuerit in hoc nos luto hærere, quin modis omnibus inde eluctandum, valedictoque alendorum crinium ſtudio, tonſuræ opera danda, quæ quòd in primis homini ſit propria, demonſtratione non indiget, clareque liquet è ſuperius dictis, ut agreſtia, mollita, mortua denique omnia pilis horreant, cadavera, monſtra, gigantes, ſemiferi Fauni, & unoculus ille Polyphemus laudans hirtas virili in corpore ſetas, fidem arrogat veteri proverbio, quo dicitur, Similes habere labra lactucas. E diverſo virum decere tonſos crines; qua in parte plurimum momenti, imò omnis ferè cardo rei vertitur, docebimus. Loquitur iſtud abundè mos antiquiſſimus, quo adoleſcentes

tes ad consistentem usque ætatem comam nutrire soliti, subsequente deinde tempore patriis eam fluminibus detonsam consecrabant, tribuentes hunc honorem aquæ, ut alimoniæ parenti, vitæque conservatrici: unde & κουροτρόφοι epitheto dicti fuere poëtis fluvii. Sic Achillem Sperchio Thessaliæ amni rutilum crinem vovisse, & Memnonem Auroræ filium Nilo, ex Philostrato constat. Sic Apollini cognomento κουροτρόφῳ votivam cæsariem pubertatis annos ingressi adolescentes appendebant. Cato in de liberis educandis, Ambraciæ primum capillum puerilem demptum, item cirros ad Apollinem ponere solere ait. Refert & Plutarchus temporibus Thesei morem fuisse, ut excedentes ex ephœbis Delphos profecti, detonsæ comæ primitias Phœbo consecrarent. Testatur hoc & Epigrammatarius:

ὤφελον ἀνθήσαντας ὑπὸ κροτάφοισιν ἰούλους
 κειράμενος γενύων ἄρσενος ἀγγελίας,
φοίβῳ θῆκε λύκων πρώτων χάριν. hoc est:

Tempora succingens, vultus lanugo virilis
 Nuncia, maturè florida, tonsa cadit,
Phœbo hanc primitias sacrat Lyco, &c.

Martialis quoque consuetudinem eam Romanis fuisse indicat: lib. 1. Epig.

Hos,

Hos, inquiens, *tibi Phœbe vovet totos à vertice crines*
Encolpus domini Centurionis amor.
Similiter Æſculapio appenſum fuiſſe crinem pueritiæ, idem in Epigrammatum nono oſtendit, ubi de Earini pueri coma loquitur in hæc verba:
Dulcesque capillos Pergameo poſuit dona ſacrata Deo.
Statius quoque de eadem Earini liberti Domitiani coma agens, eam cum gemmata pyxide & ſpeculo ad Pergameum Aſclepium miſſam fuiſſe prædicat. Eam ob cauſam cirratos appellat pueros Aulus Perſius, qui crines numini detondendos in ipſo pubertatis limine, nutriebant. Teſtatur Feſtus Pompeius Capillarem arborem Romæ appellatam, in qua tonſum capillum Deo conſecratum ſuſpendebant adoleſcentes. Sic Veſtalium virginum crinis ad Loton arborem Romæ vetuſtiſſimam, cognomento Capillatam (ſic enim à Plinio Polyhiſtore, literarum monumentis proditum eſt) deferebatur conſecrandus: qui mos (ut pleraque alia à ſuperſtitionis omnis authoribus Ethnicis quaſi per manus tradita, in noſtram religionem irrepſere) etiamnum obſervatur in noſtris Veſtalibus virginibus, ut initiandæ cirros capillorum detondeant, peculiaribusque divis voveant, velut ejurantes faſtus ſeminaria, & perpetuæ caſtitatis (cujus avocamentum eſſe
queat

queat comptus capillus) obſervationem profeſſæ. Apud Ægyptios item pueri omnes ingenui, crines gerebant intortos ad pubertatis uſque annos (teſtis Lucianus in Navigio) deinde tondebantur. Heſychius ſcribit ephebos Athenis, qui virilem togam commutabant, οἰνιςήρια, id eſt, vinalia celebrare ſolere, antequàm tonderent cæſariem. „ Quo ritu in „ Herculis ædem illatum vinum, præmiſſo „ libamine, comitibus bibendum præbebant. Apud Troëzenios lege vetabantur puellæ nubiles & adoleſcentes connubio jungi prius, quàm cæſariem totondiſſent, ut refert Lucianus: idemque Aſſyriis etiam obſervatum commemorat libello de Dea Syria. Huc ſpectat nomen tertii diei feriarum Apaturiarum, quem menſe Octobri ſolennem κουρεῶτιν dictum celebrant Athenenſes, quo puberes adoleſcentes detonſis crinibus, ac exuviarum inſtar Dianæ appenſis, virilem togam ſumebant. Is autem crinis Græcis θρεπτήριος velut nutritius, & apud Tragicos κούριμος θρὶξ, quaſi tonſilis appellatur: præterea πλοχμὸς & κολλὺς (quæ vox apud Pollucem depravata in σκόλυν legitur) hoc eſt, ut exponunt grammatici, verticis capillus, qui tantiſper intonſus ſervabatur, dum diis conſecraretur: cujuſmodi Sampſoni capillum vocare poſſumus, ab utero matris Deo conſecratum. Hiſce authoritatibus omnibus eluce-

elucere poteſt & probari, idem fermè eſſe tondere comam, & virilem habitum aſſumere, ac proinde, relictis nucibus, viriles quoque animos & mores induere: id quod clariſſimè indicat Epigrammatarii verſus, qui libro nono extat:

At tibi ſi dederit vultus coma tonſa virileis.

Præterea huc facit quod commemorat Tacitus, apud Germanos adoleſcentes crinem & barbam non reſecaſſe prius, quàm cæſo hoſte votivum oris onus ex lege deponere liceret: propterea Civilis Batavorum Regulus, deletis Romanis legionibus propexum & rutilum crinem jam tum poſuiſſe, ſuæ gentis ritu, apud eundem ſcriptorem legitur lib. 20. Annalium: velut virilitatis fortitudinisque invictæ argumentum, attonſam illis cæſariem æſtimantibus. Nam quod ex hiſtoria Pliniana refert Solinus, apud Arimphæos ſtrenuiſſimam Scythiæ gentem viros juxtà ac fœminas pertæſum fuiſſe crinium, nullus laudo. Accedit ad hæc integritatis pariter & lætitiæ argumentum ex tonſura: ſiquidem triumphales viri & qui amplos honores geſſerant, tonſa coma ad rem divinam accedebant. Diali Flamini, qui dignitate cæteros antecellebat, intonſo eſſe non licebat: quò ſpectat illa lex ab Au. Gellio recitata. Capillum Dialis, niſi qui liber homo eſt, non detondeto. Joſephus depoſito ſquallore ton-

ſus

ſus è carcere Pharaoni regi ſiſtitur, ſomnii interpres futurus, ampliſſimamque ad dignitatem evehendus. Jonathæ filium Davidi à profligato Abeſalone reduci obvium, totondiſſe comam, velut publico luctu exuto liberatum, interpretatur Origenes. E diverſo, rei intentati criminis faſce gravati mœſtique capillum, vel Plinio teſte, ſubmittebant: quod & Artemidoro dictum eſt, τὴν ἀτημέλητον ἐν συμφοραῖς αὔξεσθαι τρίχα. Quid quòd ipſum tondendi verbum apud Græcos κέιρεσθαι, à verbo καρῆναι, ut ita dicam, quod permutatione unius literæ χαρῆναι eſt, gaudii & hilaris animi ſignificationem habet, ut idem teſtatur, ita ſcribens: ἐστὶν γάρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καρῆναι, καὶ τὸ χαρῆναι κατὰ παραλλαγὴν στοιχείου ἐκδέξασθαι. Propterea boni ominis loco accipit Plinius Epiſtoliographus lib. 7. reciſos ſuorum capillos per ſomnium à manibus neſcio quibus amputatos, depulſi quod imminebat ſibi periculi ſignum fuiſſe auguratus, haud alio argumento, quàm quòd reis moris fuerit capillum ſubmittere. Sed unde ad confirmandam tonſuræ rationem aptius teſtimonium quærere velimus, quàm quòd valetudini corporis congrua, ſalubritatis argumento ſit admittenda. Siquidem in multis morbis præſentaneo propémodum remedio efficacem experimur tonſuram: certè

in phreneticis ac lymphaticis ſimilibusque certum eſt. Tonderi ad cutem in diuturno pituitæ curſu (qui morbus ſtudioſis plerunque familiaris ac moleſtus eſſe ſolet) conſulit nitidiſſimus Celſus : qua authoritate vel ſola permoveri deberent, quibus animi cultus cordi eſt, ut inſenſilem illam ac mortuam crinium materiam truncarent. Profectò capitis vapores, qui cerebrum percellunt, attonſo vertice eventari atque diſſipari melius, omnium conſenſus eſt. Neque caret myſterio quòd Hygiæ, hoc eſt, ſanitati (id uni ex Æſculapii filiabus nomen fuit) mulieres Sicyoniæ valetudinis curam habentes, comas ſuas detonſas conſecrabant, ut apud Pauſaniam lectum eſt. Ægyptii quoque conceptis verbis capillum puerorum deſectum Divis ſuis nuncupabant, ut ab adverſa valetudine reſpirarent. Neque aliorſum Ariſtotelem Peripateticorum numen quoddam, κȣρῇ, id eſt, attonſo vertice uſum fuiſſe (quod de eo prodidit Laërtius) crediderim. M. Antoninum cognomento Philoſophum, optimum Imp. ἐν χρῷ, id eſt, viva cute tenus tonſum fuiſſe, & cum eo medicos omnes, teſtatur Galenus lib. Epid. 6. Quod patris pientiſſimi factum degener patrique longè diſſimillimus filius Commodus aurea coma ſuperbiens mutavit, ejusque exemplo turba familiarium,

quos

quos propterea justo dicterio μιμολόγυς nominavit. Sosicrates in tertio de philosophorum successionibus, testatur Pythagoræos olim crinem de more attondisse, κυρᾷ συνήθει χρωμένυς: quem morem postea novitatis studio fastuque elatum Diodorum Aspendium immutasse refert. Quin & Palamedes sagax rerum naturalium ventilator, & medicæ rei non imperitus, jam tum Troianæ expeditionis temporibus, ad ipsam usque cutem tonsus fuisse perhibetur, quod & effigies ipsius ἐν χρῷ τὴν κόμην habentis apud Philostratum testatum facit. Inter Athletas (qui in promovenda corporis firmitudine & euexia studium omne ponebant) qui viriliores erant, ad cutem usque tondebant capillos, ut in amatoriis Dialogis ostendit Lucianus his verbis: καὶ ἐν χρῷ ὤφθη αὐτὴ, καθάπερ οἱ σφόδρα ἀνδρώδεις τῶν ἀθλητῶν, ἀποκεκαρμένη. hoc est, visebatur ipsa cute tenus attonso capite, more athletarum qui cæteros robore anteeunt.

Satis superque multis testimoniis & documentis declaratum esse arbitror, tonsuram non antiquitatis modò gloria inniti posse, sed & integritatis notis ac salubritatis commendatione illustrem, ceu telamonibus quibusdam sustineri: nec non virilitatis titulo bene audientem, amplexandam esse, neque levitatis nomine (ut belli homines insimulant)

contemnendam, aut rejectitiam habendam, nisi cum illis unà malimus esse pueri, hoc est, capillati. Porrò D. Hieronymus, cujus sacrosancta ubique authoritas legis loco haberi potest, nostrum istud tondendi consilium approbat disertè in hæc verba, super illo Ezechielis: Capita sua non radent sacerdotes, neque comam nutrient, sed tondentes attondebunt capita sua: Juxta quod discimus, inquit, nec calvitium novacula esse faciendum, nec ita ad pressum tondendum caput, ut rasorum similes esse videamur, sed in tantum capillos dimittendos, ut operta sit cutis. Huc spectat Aniceti institutum, qui ex Apostolicis decretis sancit, ne clerus comam nutriat, vetatque sacerdotes tam barbam, quàm comam prolixas gerere, damnans nimirum superfluitatem omnem, ut cultui corporis contrariam, quò videlicet justa moderatio utrobique servaretur. Neque dissonat huic Diodori cujusdam factum, quem refert Marcellinus lib. 22. exanimatum fuisse à populo, quòd, cùm præesset ecclesiæ, cirros puerorum licentius detondisset, putans hoc quoque pertinere ad cultum divinum. Insurgent hìc nostri Solones, oppositurì superiore capite de nutritione comæ adducta exempla & dicta, quæ promittendæ cæsariei attestantur in speciem: revera tamen contra

nos

nos nil faciunt, imò malefirmis innixæ sedibus labascunt ac nutant, levique momento convelli possunt. Nam ut à Dione exordiar, scripsit quidem ille de comæ laudibus orationem decantatam, non tamen ita, ut non alicubi in Synesii censuram impingat: sed adulatoris potius persona assumpta, quàm philosophi; in gratiam sui Principis, cui ab ipso argumento nomen erat, & cui fortassis vel à familia, vel puerili joco ab ipsis usque incunabulis illud creatum, in cognomen perpetuum abierat, à quo tantopere honoratus, ut triumphanti assessor esse meruerit, non potuit non comminisci aliquid, quo illi vicissim gratificaretur. Aut quasi non & immanis Busyris, & cruore expiari solita Quartana Saturni filia, suos Encomiastas invenerint. Sed connivendum est ad simulatricem illam philosophorum vel sophistarum potius familiam. Alioqui non est dissimile veri, quòd à puero crinitus fuerit Trajanus fatali quodam præsagio: quemadmodum de Homero legimus apud Heliodorum rerum Æthiopicarum scriptorem, ipsum jam inde à primo ortu prolixam pilorum sylvulam in alterutro femore enatam habuisse, unde & nominis occasionem invenerit apud eos, qui notæ istius conscii, indititio nomine uti maluerunt, quasi prolato digito femur illud de-

designantes. Deinde Lycii, an non extremæ dementiæ notandi veniunt, si non damnandi magis, qui maluerint fiscum regis, alioqui inexplebilem, & hydropis instar semper siticulosum, explendo, suum defraudare genium, suis se opibus expoliare, quàm inutilem molem nulli futuram usui, præterquàm inani ostentationi, deponere? quum hac via legem industria Condali præfecti ad emungendum æs impositam eludere, ac majori aliquanto usui pecuniam asservare potuerint, dignissimi omnium, qui hisce artibus circumvenirentur. Gallis, Liguribus, Getis, Celtiberis, Britannis, Indis, Armeniis, Persis, Scythis, & si quæ aliæ fuerunt nationes nondum ad cultum civilitatemque illam Græcanicam aut Romanam traductæ ea tempestate, capillatis suo more fuisse concesserim: siquidem & D. Ambrosius excusationis fenestram illis aperit, patrios in eadem re ritus sequentibus. ita enim ait: Verùm excusationem habeant qui patrios usus sequebantur, sed tamen barbaros, ut Persæ, ut Gothi, ut Armenii. Nam dearum genti & nympharum derogare neutiquam possimus, nisi toti fœminarum nationi (cui pro peculiari ornamento coma data est) injuriam faciamus. Habeat quoque Jupiter comam, dignum videlicet patella operculum, egregius

gius ille ſtupri artifex, & prodigioſus lupa-rum omnium inſeſſor. Idem privilegii cedat Apollini, amatori non minus ſtrenuo, & in pathicos furiato. Neque abeat hinc aſymbolus Neptunus, cujus libidinum fervorem marinæ undæ nullæ extinguere potuerunt, quin in omne nympharum genus efferveſceret. Baccho delitiis diffluenti, ſemperque puero, & aſſiduè præter pocula aliud non tractanti, otium non ſuppetiſſe tollendæ comæ veriſimile fit, propterea intonſo ſemper. Egregiam verò laudem hinc reportent Tyanæus impoſtorum columen, &, ſi diis placet, medicus Æſculapius, circulator & lucripeta ſummus (qualis à Cyrillo & Pindaro deſcribitur) quem auri ſitis & intolerandus faſtus, quo ſupra hominem ſe geſſit, excuſent comatum. Eodem jure abſolvemus & Simonem magum illum inſignem & Chriſti plagiarium, quem etiam κατάκομον, hoc eſt, comatum fuiſſe conſtat: & illum divorum contemptorem Mezentium Virgilianum, cui compti tribuuntur capilli. Græcos verò ab hac culpa abſolvimus, ut bellatores & militiæ, ubi humano cultui honos omnis denegatus eſt, operatos, ad mutuam lanienam ritu ferarum ruentes. Similiter longa cæſaries inumbret Scipionem inter media arma. Achilli quoque danda eſt venia, cui devotum

Sperchio capillum tollere religio erat, jam olim inter Lycomedis filias virginali habitu delitescere, & muliebria arma tractare assueto. In Cyclope laxa cæsaries, immanitatis: in Mænadibus, furoris: in Euphorbo, Boreadibus, Absalone, intolerabilis superbiæ morbum arguisse facilè perspicitur. Neque aliter de Empedocle sentiendum est, qui & dum viveret, & à morte Deus immortalis haberi, stultissimè gloriosus voluit, ut ex Laërtio, Horatio, Nazianzeno liquet. Ægyptiis etiam ignoscendum est quòd in peregrinatione cæsariem non resecarent, ad doloris quandam significationem coma squallentibus, dum ab patriis sedibus & penatibus velut extorres peregrinarentur. Spartani itidem justam habuere promittendi capillitii causam, ut hoc discrimine ab hostibus Argivis internoscerentur, qui diversam, uti dictum est, legem sanxerant. Quòd verò Philostratus in adolescentulo deplorat crinium resectionem, eorumque promissuram laudat, suo se ipse indicio sorex (quod ajunt) prodit: lascivus amator & pædotriba, non potuit non in cynædo comæ lenocinium commendare. alioqui pueris conveniens alendæ comæ studium ostendimus antea. „ Eadem „ protervia & Anacreontem Lyricum lasci- „ vum amatorem involvit, quo nomine sub-

„ san-

„ ſannatur & quidem meritò à Phavorino „ philoſopho, ut homo ridiculus & circa res „ leves flagitioſè curioſus. ” Verùm difficultatis pluſculum adferre D. Ambroſii verba videbuntur forſitan: at ſi quis penitius rem ponderet, nihil repugnant noſtris dictis, qui quum in ſenibus commendat comam, merito id maximo facit, utpote quos in mortis limine ſtantes, mortua (quod diximus) coma deceat, ut res maximè affinis: nam in ſacerdotibus, ethnicis præſertim, major gentium conſenſus aliquam juris prærogativam obtinuerit, in noſtræ verò religionis ſacrificis reclamare videntur autorum ſacrorum edicta. Quòd verò in militibus terribilem eſſe dicit, nobiſcum facit: quippe à politico animante & manſueto, atque ad pacis munia nato, homine videlicet, horrorem omnem abeſſe debere contendimus: contrà laniones illos ſanguinarios non dedecere permittimus: ſiquidem & Homerus iſtud perſpexerat, καρηκομόωντας, hoc eſt, comàtos faciens Græcos milites, non ad formæ commendationem, ſed argumento terroris, ad percellendos hoſtes comparati, cruenti leonis inſtar, cui jubæ & villorum hirſuties terrorem addit: quemadmodum & crinitæ ſtellæ, quos Cometas dicimus, horrentes crine ſanguineo, & comarum modo in vertice hiſ-

pidæ, terrificum quiddam terris plerunque portendunt, teſtante Plinio. At in adoleſcentibus, qui pueritiæ crepundia nuper depoſuerunt, ignaris etiamnum quid virilem gravitatem deceat, decoram pari jure ſtatuamus, quo in pueris dulcem, quibus imbellis naturæ mollities capillatis eſſe conceſſerit. Quanquam & ipſius verbis D. Ambroſium refellere, comæque præconium retundere & elevare poſſimus, quippe qui diſertè dicit alibi, lege prohiberi, ut vir ſit comatus: & iterum optat eos etiam partus moleſtiis affligi, qui comam nutriunt. Sed ita eſt hominum ingenium, ut ad quamlibet occaſionem ſententiam facilè mutemus, aliud atque aliud pro re nata affirmantes.

CAPUT V.

De recepto antiquitus in luctu tondendi capita more.

INſtitutum de tonſura argumentum appendice ſua, quamvis à propoſito noſtro abhorrente, defraudari non patiar. Nam quòd tonſura mœroris interdum atque luctus argumento obſervata fuerit („ ut ignominiæ „ apud Indorum gentes, Nonno teſte ") inficiari non poſſum, ac præſertim in funere, quod

quod celebre esse voluerunt non tondendis solùm, sed radendis quoque, & pilis insuper laniandis atque evellendis, honorificæ scilicet consecrationis ratione. Cujus tamen illorum facti ratio speciosum patrocinii prætextum habere videtur, superflui naturæ ornatus contemptum. „ Dictys Cretensis re„ fert Neoptolemum Achilli patri justa per„ agentem, cum Phœnice unâ & omni Myr„ midonum exercitu, comas sepulchro de„ posuisse: Idem factum memorat a Græcis „ ducibus ad Ajacis tumulum. " Xenophon in primo rerum Græcarum, subornatos scribit fuisse pullatos, ἐν χρῷ κεκαρμένȣς, cute tenus attonsos. Archelaus Alexandri Amyntæ in regno successor, defuncto Euripide Tragico scriptore, crinem totondit, ut quem animo conceperat mærorem, vultu quoque publicaret, uti Solinus refert. „ Idem etiam „ filium totondit, quod in luctu ac rebus „ adversis moris est (ut Senecæ verbis di„ cam) quo die sol deliquium passus fuerat. Apud Theocritum Cupidines necem Adonidis lugent κειράμενοι χαίτας, detonsis crinibus. Bacchus extincta conjuge cæsariem totondit, intonsus alioqui. Tellus ob Phaëtonteum incendium lamentans, comas suas vellit. Sappho Ovidiana mœrenti sibi condolere arborum ramos ait, deposito frondium honore.

re. Bacchiadæ Corintho exules, squallidi detonso capillitio Lacedæmona profugerunt, ut in Lysandro refert Plutarchus. Argivos ob amissam in campis Thereaticis victoriam, accisis in rebus lege cavisse, ne quis comam nutriret ante recuperatum pristinæ gloriæ decus, ab Herodoto proditum legimus, derelicto priore comam alendi studio. E diverso Lacones tum victores sanxere, ne quis comam tonderet, abrogato more isto ipsis solenni. Quo spectat quod apud Platonem Socrates demulcens caput Phædonis, joculari dicterio ipsum perstringit: Si essem, inquiens, qui tu, sacrosanctè juraverim, quod Argivi fecerunt, comam non prius alere, quàm expugnatis Simmiæ & Cebetis rationibus, victor extiterim. Athenienses in Æginam exercitum miserant, qui occidione periit, deletus ab Æginetis Laconum subsidio usis, solo relicto cladis nuncio, quem interfectorum conjuges circumstipatum fibulis confoderunt: eam ob causam senatusconsulto interdictus fuit fibularum usus, virique comam alere jussi, mulieres tonderi, præter naturæ legem, ut in Euripidis commentariis lectum est. Quin & jumentis cæterisque animalibus in funere tondebant pilos antiqui, nedum sibi ipsi, uti de Mardonio proditum est apud Herodotum, qui extremæ
moe-

mœſtitiæ ſignificationem ipſe cum toto exercitu dedit, deraſis & ſibi & equis, crinibus.
„ Admetus apud Euripidem conjugis Alce-
„ ſtidis necem dolens, jumentis præcidi ju-
„ bam imperat, ſic enim ait,

„ *πώλους σιδήρῳ τέμνετ' αὐχένων φόβην.*

„ *Truncate equis per colla jactatas jubas.*

Alexander Macedo præter alia doloris indicia, in funere Hephæſtionis, equos mulosque totondiſſe apud Plutarchum legitur, ad exemplum Achillis comam quoque ſuam detondens: neque intra hoſce terminos ſubſtitit dolor, quin inſuper in Ecbatanorum arcem erumperet, dum illius mœnia circumcindit, ac ſolo tenus detondet, ut Æliani utar verbo huic loco appoſitiſſimo, *περικείρας.* Nam quòd coma tonſa funus honorarent veteres, novit & Homerus, apud quem Piſiſtratus Neſtoris filius ita loquitur: Odyſſ. δ.

τοῦτό νυ καὶ γέρας οἶον ὀϊζυροῖσι βροτοῖσι
κείρασθαί τε κόμην, βαλέειν τ' ἀπὸ δάκρυ παρειῶν,
Nanque hæc ſola manent miſeros ſolatia mortis,
Et tondere comam, & lachrymis reſpergere vultus.

Apud eundem Iliad. ψ. negat Achilles lavacro daturum ſe operam prius, quàm rogo impoſuerit chariſſimi Patrocli cadaver, comamque ſibi detonſam. Eodem loco Patrocli manibus parentatus, poſt mactatos duodecim adoleſcentes, Orco inferias, idem Ahilles: Ibidem.

στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην. ,
τήν ῥα Σπερχειῷ ποταμῷ τρέφε τηλεθόωσαν.
Ante pyram aſſiſtens, rutilantem præſecat ultro
Cæſariem, quam Sperchio nutriverat amni.

Quem morem videtur ignoraſſe, neque Homerum intellexiſſe interpres Nicolaus Valla, dum poſtremum hoc, iſtum in modum reddit:

Crines
Quos toties Sperchie tuis madefecerat undis.

Nam Peleus pater Sperchio Theſſaliæ amni voverat filii comam, ſi ſoſpiti in patriam redire contigiſſet. quod Statius etiam attigit Sylvarum libro tertio:

Et quam Sperchio tumidus ſervabat Achilles.

Iſtud Achillis factum ſtultè imitabundus exprimere voluit Antoninus, de quo ita ſcribit Herodianus elegans cumprimis ſcriptor, quòd quum apud Ilium Achillem mentiretur, Feſtum libertum chariſſimum mortuum efferri juſſit magnifico funere, rogoque extructo imponi, cui ſubjecto igni ipſe, inquit, manu phialam tenens, vinumque libans, ventos precabatur, cumque eſſet raro capillitio & crinem quæreret, ridiculus fuit omnibus, nihilominus tamen quos habuit capillos totondit. ,, Cadmus audita Penthei filii dila-
,, niatione, canos deptondet apud Nonnum
,, in Dionyſiacis. Ophæte Lycurgi Thra-
,, cis filio perempto, ingentem mœſorum
[illegible] ,, ho-

„ hominum catervam, capillos ſibi præſe-
„ cuiſſe, iisque ſegmentis cadaver operuiſſe
„ recepto more gentis canit Nonnus, cujus
„ hæc ſunt verba. ἀμφὶ δὲ νεκρῷ
„ Πενθαλέην πλοκαμῖδα κάρηφεϊ τάμνε σιδήρῳ.
„ id eſt:
„ *Forfice lugubres triſti ſecuere capillos.*

Electra apud Euripidem laticem fluvialem attonſo vertice ad patris tumulum offert. Eadem ponere ſe capillitium tonſile patriis manibus dicit, κέρατε κρᾶτ' ἀποκέρμιον τιθεμένα: ita enim lego, non χέρα, ut vulgatus codex habet, juxta Homeri illud, κέρ' ἀγλαόν. Antipater in Epigra. quodam ait Græciam univerſam lugere Alcæum poëtam.

ἄπλεκτον χαίταν ἐν χρῷ κειραμέναν. id eſt:
Attonſo implexo vertice ad uſque cutim.

Apud Qu. Calabrum Myrmidones in funere Achillis circumtondent comas, ibi:

Αμφὶ δὲ χαίτας Μυρμιδόνες κείραντο.

Quin & Briſeis ipſa κειραμένη πλοκάμους, id eſt, tonſis crinibus, hoc officii genere herum ſuum proſequitur. Agathias ſcholaſticus ait ad tumulum ſororis ſuæ Eugeniæ crines totondiſſe Muſas, Venerem & Honeſtatem, in eo verſu:

αἱ δ' ἐπὶ τύμβῳ κείραντο πλοκάμους μοῦσα, Θέμις, παφίη.

Latinè ſonat ita:

Ad

Ad busta secarunt cæsariem Musæ, & cum Themide alma Venus.

„ Naiades apud Ovidium Narcisso extincto
„ *Sectos fratri imposuere capillos.*
„ Sappho in extinctæ Timadis funere æquales omnes comam resecuisse canit, his versibus,
„ *Ἇς καὶ ἀποφθιμένας, πᾶσαι νεοθηγέϊ χαλκῷ*
„ *Ἅλικες, ἱμερτὰν κρατὸς ἔθεντο κόμαν.*
„ *Defunctam ob Timadem, sub acuta forpice cuncta*
„ *Invitam æquales deposuere comam.*

Teucer in Aiace Sophoclis fabula, capillos ad tumulum detonsos manibus tenet, ἱκτήριον θήσαυρον, id est, monumentum supplex appellans. Orestes Euripidis noctu ad Agamemnonis patris sepulchrum κόμης ἀπήρξατο, comam præsectam libavit. Helena apud eundem in funere ἄκρας ἀπέθρισε τρίχας, crinium summitates truncavit, astutè admodum, servans anteriores cincinnos intonsos, atque ita dolorem vultu simulans, κόμης ἀπαρχὰς ad Clytemnestræ urnam offerre se dictitat. Heraclides scribit, apud Coos aliud nullum luctus argumentum in funere extitisse, præter tonsuram. Calanus Gymnosophistarum princeps postremæ pyræ, in qua, jam affecta ætate mori certus, exuri majorum ritu voluit, cæsariem imposuit, τῶν τριχῶν ἀπαρξάμενος, ut in Alexandro refert Plutar-

tarchus. Anna apud Ovidium evulſos è vertice crines Didonis rogo inſpergit. „ Iſis pro „ Dea Ægyptiis habita, comperta filii ſui Oſi„ ridis dilaniati nece, comam omnem præci„ dit eo loco, ubi Coptus urbs rei indicium „ nomine conſignans (nam παρὰ τὸ ἐκκόψαι τὴν „ τείχα teſte Etymologici autore dicta fuit) „ condita eſt poſtea, quem crinem hoſpitibus „ eò peregrinantibus monumenti vice oſtenta„ bant." Caſſandra vates apud Tryphiodorum Ægyptium in Ilii excidio, adducto in urbem equo ligneo, dementiam civium caſtigans ob receptum equum, crines identidem vellit ſcinditve, nimirum conſcia ingruentis calamitatis. Ita enim habet:

πυκνὰ δὲ χαίτην
κοπτομένη καὶ στέρνον ἀνίαχε μαινάδι φωνῇ. id eſt:
Dilaniata comas furiata mente profatur.

Homericus & item Accianus Agamemnon præ dolore ſcindit intonſam comam, in quo facetum illud fuit Bionis (uti commemorat Cicero Tuſc. Quæſt lib. 3.) perinde ſtultiſſimum regem in luctu capillum ſibi evellere, quaſi calvitio mœror levaretur: quippe quum crines in luctu vellere, ſit cruciatum cruciatui addere, nec enim id citra dolorem fieri queat. Chariclæa apud Heliodorum Æthiopicæ hiſtoriæ ſcriptorem extincto ductori ſuo Calaſiri vulſos è vertice crineis libat cum gemitu di-

cens: ἐπιφέρω σοι χοὰς ἐκ τῶν ἐμαυτῆς πλοκάμων. Jornandes in rebus Geticis scribit exercitum Attilæ regem suum truncata crinium parte luxisse. Neque verò apud solos Ethnicos receptus fuit mos iste tondendæ comæ, verùm & Judæi quoque in rebus luctuosis & adversis idem fecisse & observasse leguntur: unde Hieremiæ illud cap. 7. Tonde capillum tuum & abjice. Et Jobus audita liberorum suorum nece cæsariem totondit. ea erat tum temporis lugentium consuetudo, quod & Hieronymus ibi annotat, tametsi refragetur Origenes, haud probabiliter satis, dictitans eum totondisse capillitium, non lugentis in morem, sed ut luctum deponentem, omnique luctu per tolerantiam superiorem existentem. Porrò tonsilis ille crinis funerum index apud Græcos autores πενθητήριος sive πένθιμος θρὶξ & πένθιμος κουρὰ, id est, lugubris dicitur. „ Et „ χαίτα τομαῖος apud Euripidem in Alcestide, „ quam etiam vocem per epexegesin explicat, „ ἃ δὴ νεκύων πένθεσι πιτνεῖ, ut sit, cædua co„ ma, quæ in funere cadit resecta." Aristophanes tales crines ξενοκωκύτους τρίχας laciniosa voce dixisse videtur, qui à lugentibus in funere vellebantur. Æschylus in Agamemnone τομαῖον βόστρυχον, hoc est, cæduum capillum: & in eadem fabula κουρὰν κηδίου τριχὸς, quasi segmentum & tonsuram funeralium crinium: & So-

& Sophocles καρατόμον χλιδὴν nuncupavit. Atque ejusmodi capillus πρὸς φθορὰν vel φθεῖρα κέιρεσθαι, quasi dicas ad interitum tonderi dicebatur: sic enim Eubulus Comicus usus est. A funebri ista coma nomen habuit Comana Cappadociæ opulenta civitas, ubi detonsos pilos deposuere oraculi monitu Orestes & Iphigenia soror: ita nanque de ea loquens Strabo testatur, ἐνταῦθα δ᾽ καὶ τὴν πένθιμον κόμην ἀποθέσθαι λέγονται, ἀφ᾽ ἧς καὶ τοὔνομα τῇ πόλει: quod ipsum tam de Comana Cappadociæ, quàm de Comana Ponti urbe (idem enim utrique nomen est) scribit in bello Persico Procopius. His testimoniis clarissimè commonstratur, mœstitiæ significationem habuisse & tonsuram pariter & rasuram vulsionemque crinium. Attamen quia singulis ferè seculis, ne dicam annis, immutantur affectiones hominum & consuetudines, in modum æstuarii augescendo simul & decrescendo: ut taceam quòd peculiare suum studium sectari quælibet natio soleat, non debet videri mirum, si fluentes, sparsas, passasque comas in funeribus receptas legimus. Cujusmodi illud est apud Nasonem de Drusi Germanici nece ad Liviam:

Vidimus attonitum fraterna morte Neronem
Pallida projecta flere per ora coma.

Et apud Virgilium:

Iliades mœstum crinem de more solutæ.

 Apud

Apud eundem lib. 7. passi quoque crines in mœrore leguntur, hoc est, inculti & in humeros negligenter rejecti, ut exponit Donatus. Sic apud Cæsarem in commentariis de bello Gallico Gergobienses mulieres passum capillum more Gallico ostentant in rebus angustis. Ægyptios sub mortem tam capitis quàm menti pilos promittere rasos hactenus, scribit Herodotus in Euterpe. Rursus Ovidius in Epistolis:

Aspice, inquit, *demissos lugentis more capillos.*

hoc est, in nodum non substrictos, vel non desectos. Germani inita cum Romanis pace crinem propter assidua & luctuosa bella neglectim fluentem collegisse leguntur, seu, quod idem est, in nodum astrinxisse; id quod & Ovidius innuit pacatam significans:

Sparsos, inquit, *Germania crines Colligit.*

„ Sisenna Historiarum libro tertio de quodam „ reo, cum complures, inquit, menses bar- „ ba immissa & intonso capillo lugubri vesti- „ tu populum vicatim flens unâ cum liberis „ circumiret." Apud Siculos quoque fluens ac promissa coma ad revocandam luctus memoriam observata olim fuisse videtur, uti de ea insula loquens Lycophron ostendit:

κρατὸς δ', inquit, *ἄκουρος νῶτα καλλυνεῖ φόβη,*
μνήμην παλαιῶν τημελοῦσ' ὀδυρμάτων. id est:

Inton-

Intonsa per tergum fluet capitis coma,
Doloris antiqui memoriam refricans.

Quid, quòd Curius ille incorruptæ continentiæ exemplum nunquam totondisse cæsariem propter repulsam præturæ apud Acronem legitur? quod an in illum virum cadat, viderit ille: certè Horatius lib. 1. Odar. incomptis Curium capillis nuncupavit. Solebant insuper in luctu sordidare capillitium cineris & pulvisculi aspergine: neque enim consentaneum fuerit, ubi de funeralis luctus indiciis loquimur, hoc loco ritum priscorum silentio pertransire. Facit istud apud Homerum antiquitatis omnis locupletissimum testem Achilles, comperta Patrocli nece, caput cinere respergens. Et Priamus pulvere aspersus Hectoris filii mortem luget: quod & præficæ apud Romanos in monodiis factitabant. Idem in sacris Bibliis plerique fecisse commemorantur, inter quos primatum tenet Ninivitanus rex, regisque factum imitatus universus populus, auditis minis justaque Dei in se ira. Electra apud Euripidem πιναρὰν κόμαν, sordidam & pulverulentam comam à patris nece ostentat. Seneca in Hercule Oethæo crines pulvere sordidos memorat. Apud Virgilium in Ciri & istud legitur:

Intonsos multo deturpat pulvere crines.

Appendicis vice lubet adjicere, σόλοικον illis

dici quicquid accisis sit comis, usqueadeo ut & ad frutices plantariaque, quibus attonsæ sunt frondes, referatur.

CAPUT VI.

De tonsuræ generibus.

POstquam satis multis ostensum est tondendos esse capillos, inutiliterque eos promitti, eamque rationem in luctu observatam quoque demonstravimus, nunc velut postliminio de tonsuræ vocabulis generibusque adtexere quædam operæ videtur precium: quam quidem vindemiolam eò libentius in hunc locum reservavimus, quò series materiarum conjunctarum indivulsa maneret, nec vocabulorum tractatione disrumperetur. Tonsuram igitur κουρὰν vocant Græci: veteres etiam σχερίνην, cujus vocis (ut equidem arbitror) in vernacula nostra lingua vestigium mansit, ubi radere barbam comamve scheren dicimus. Æschines ἐπιτομὴν κεφαλῆς extulit: quam etiam σαρκασμὸν ex Herodoto dicere licebit, ut cui tondere σαρκάζειν sit. A κουρὰ nomen habet κουρεῖον, quam tonstrinam dicimus. Plato Comicus, τὸ σπογγίλου κουρεῖον ἔχθιστον τέγος, Sporgili tonsoris tonstrina invisa domus. Hanc Theophrastus lepidè ἄοινον συμπόσιον appellavit ob garritus & con-

confabulationes illic confidentium, teste Plutarcho lib. Sympos. 5. cap. 5. Inde & πρωτόκουρος λειμὼν pratum dicitur, quod primum falce tondetur, metaphoricè. Alexis Comicus κουρίδα, id est, tonstricem fabulam scripsit Athenæi testimonio. Curetes nomen habuere, ut à Geographo annotatum est, ἀπὸ τῆς κουρᾶς, κουρῆτες dicti, idque ex ea occasione, quòd postea quàm in conflictu non semel succubuerant, uti antea quoque memoravimus, hostibus pro ansa utentibus anteriore coma, quam nutriebant, damnato instituto, meliore ratione eam sylvam in posterum præciderunt. Eustathius in 23. Iliados in hæc verba scribit: κουρῆτες χλιδῶντα πλόκαμον τρέφοντες, ὥστε παρθένου ἁβρᾶς, κουρῆτες ἐκλήθησαν κουρᾶς ἕνεκεν. hoc est: Curetes ad delitias alentes cincinnos venustarum virginum more à tonsura nomen sunt adepti. Quæ verba Eustathii detorta sunt ex Æschylo volente nominis originem à κόρη, quæ vox virginem aut puellam notat, esse deductam, cujus hos senarios adducit ex Phylarcho Athenæus:

χλιδῶντε πλόκαμος ὥστε παρθένοις ἁβραῖς,
ὅθεν καλεῖν κούρητα λαὸν ἤνεσαν. id est:
Fluens capillus mollium instar virginum,
Hinc virginalis dicier gens ambiit.

Priori etymo ipsi Curetes succenturiantur apud Comicum Agathonem in Thyeste fabula glo-

riantes nomen ſe accepiſſe à detonſa coma, poſtquàm à connubio ambitæ puellæ rejecti fuerant.

ἐπεὶ τὴν πρώνακτ☉
Θυγάτερα μνηςεύοντες ἐκ ἐτύχομεν
Γάμε, κόμας κειράμεθα, μάρτυρας τρυφῆς.
ἧπε ποθεινὸν χρῆμα παιζέσῃ φρενὶ,
ἐπώνυμον γἒν εὐθὺς ἔσχομεν κλέ☉,
κερῆτες εἶναι κερίμε χάριν τριχός.

Hos tumultuaria opera ita latinè reddidimus:

Pronactis ambientes gnatæ nuptias,
Paſſi repulſam, mox teſtes libidinis
Comas totondimus, animi ſolatium
Fruſtrati: gloria hinc ſequitur cognominis
Tonſum ob capillum quòd Curetes dicimur.

Eadem gens poſtea ἀκαρνᾶνες nominati διὰ τὸ ἀκέρες φυλάττειν τὰς κεφαλὰς, quòd intonſi manerent, teſte Strabone. Commemoratur autem apud ſcriptores duplex tondendi genus Suidæ teſtimonio, κῆπ☉ ſive κήπιον Thucydidi, & σκάφιον. κῆπον interpretatur Ælius Dionyſius genericè nimium καλλωπισμὸν τῆς κόμης, id eſt, decorationem capillitii: itidem Euſtathius κερᾶς διάθεσιν τῶν ἐν κεφαλῇ τριχῶν, formam tonſuræ pilorum capitis: & κηποκόμαν Comico vocabulo dici ait, qui certa ratione attonſam habeat cæſariem. Similiter à σκάφιον denominatur σκαφιόκερ☉, & σκάφιον κείρεσθαι apud Ariſtophanem. Equidem ut in

rebus

rebus ambiguis atque obſcuris, & tot jam ſeculorum decurſu obliteratis, aliquid adferam quod non prorſus à Muſis alienum ſit, & lucem addere autorum ſcriptis queat, κῆπον tonſuræ genus intelligo, quo cæſaries frontem obumbrans ornatus gratia reſecatur, exæquando capillos pendulos ad inſtar tonſilis fruticeti herbarum hortenſium, quibus muſcaria & cacumina amputant topiarii & hortulani, ne inæqualitas areolas deformet: σκάφιον verò, quando ad ipſam uſque cutem calvam ambientem ſucciditur: cujus non abſurda ratio eſt, quod ubi totum cranium tondetur, piſcatoriæ ſcaphæ inverſæ formam delineat, cujus uti prora puppisque eminentiores extant, ita latera hinc inde ſubſident depreſſa, quod in temporibus videre eſt. qua occaſione forſitan & ipſum caput σκάφιον nominat Ariſtophanes ibi:

ἵνα μὴ κατὰ γῆς σκάφιον πληγεὶς ξύλῳ. id eſt:
Ne baculo caput ictus humi procumbam.

Docent iſtud, ſed parcioribus verbis, Ariſtophanis commentaria, ita enim illic lego: κῆπος τὸ πρὸ μετώπου κεκοσμῆσθαι, σκάφιον ἢ τὸ ἐν χρῷ. Dicam idem latinè: Hortus ſeu cepus, ante frontem decorari: ſcaphium verò cute tenus. Ariſtophanes Avibus:

σὺ κοψίχῳ γὲ σκάφιον ἀποτετιλμένῳ. hoc eſt:
Tu merulam refers plumis verticis evulſis nudatam.

Manſit & hujus vocis haud tenue veſtigium

 in

in nostrate lingua, qua qui villosos pannos longis forficibus attondent, schepe scheren appellant (quasi σκαφιοσχερίην dicas) quoties strictim ad ipsam usque panni carnem, ut ita dicam, detondent villos. Censores nostri laudant κῆπον, usu in intimas usque medullas imbibito: nos verò neque κῆπον neque σκάφιον omnino probamus, quòd ad vivam usque cutem fiebat, ἐν χρῷ, sive, quod pro eodem extulit Archilochus, ἐγκυτὶ, veluti in cute, ubi ait:

Χαίτην ἀπ' ὤμων ἐγκυτὶ κεκαρμένος.

Plautus dixisse videtur strictim in Captivis:

Sed utrum strictim ne tonsurum esse dicam, an per pectinem, nescio.

Quomodo legimus salaciores fœminas & prostitutas σκάφιον κείρεσθαι solere: quin potius ad justam quandam moderationem revocari tonsuram censemus, qua de re jam antea plus satis. Celebratur à scriptoribus & ἑκτόρειος κουρὰ, tonsura Hectorea, cujus meminit Anaxilaus Comicus:

τὴν Ἑκτόρειον τὴν ἐφίμερον κόμην. id est:

Hectoream & amabilem cæsariem.

Lycophron quoque ille tenebricosus in Alexandra, τοὺς ἑκτορείοις ἠγλαϊσμένους κόμαις, hoc est, Hectoreis superbientes crinibus. Item Eustathius iliad. ψ. ἄλλοι δὲ καὶ Ἑκτορέην φιλοῦσι κουρὰν, ἣν περιλαλεῖ καὶ λυκόφρων. id est: Nonnulli Hecto-

ctoream tonſuram amant, cujus mentionem facit & Lycophron. Porrò („ apparet Hecto-
„ rem promiſſam & fluentem in humeris cæ-
„ ſariem aluiſſe, quam rationem Daunii & Peu-
„ cetii à Troianis temporibus mordicùs tenue-
„ runt: unde & Hectoreos dici annotat He-
„ ſychius comatos. ") Hectorea tonſura, ut vult Iſacius Zezes, retro pendulam crinium ſylvam promittebat, anteriore præſecta, quemadmodum de Theſeo apud Plutarchum legitur, qui Delphico Apollini ſacrata juvenili coma, antias Deo detonſas, non autem abraſas (ut malè reddidit Lapus Florentinus interpres) appendit, intonſis poſterioribus: unde & nomen ei tonſuræ generi Theſeidi fuit, ut ibi refert Plutarchus. „ Et aſtipulatur Polyænus ſtrata-
„ gematum autor, quamquam & ejus inter-
„ pres raſuræ vocabulum pro tonſione malè
„ nobis appendit. " Certè Timæus eo tonſuræ genere caproneas præcidi, poſteriores crines per cervicem ſparſos diffluere teſtatur. Ab hac diverſa erat προκόττα, quæ anteriorem crinium materiam relinquebat intonſam, reliqua omni ſucciſa, ἀπὸ τῆς κοττίδος, qua voce Dores caput notant. Memoratur & σάβυττος tonſuræ genus ad formæ gratiam comparatum: ut & Mæchus, infame in cynædis, pathicis effœminatisque notatum, qua gratia Cratinus poëta Comicus ab Ariſtophane traducitur;

κερ-

κρατῖνος ἀεὶ κεκαρμένος μοιχὸν μιᾷ μαχαίρᾳ, id est, Cratinus usque tonsus est Mœchum uno forfice. „ Est & Hesychio ἐπίσειστος tonsuræ „ species. " Enumerat & tonsuræ genus Pollux περιτροχαλάτην, non explicat tamen, quod suo more facit, Græcæ linguæ divitias non enucleare, sed tantùm indicare satis ducens. Equidem ea voce id tondendi genus significari autumo, quo in orbem æqualiter capillitii villos præsecabant, quem morem nondum obliteratum in Anglia videre est: atque ita fortasse Judæos τροχοκουράδας dixit Chœrilus poëta, Alexandri Macedonis notabili stipulatione insignis; fortè quòd eam rationem, quam dixi, in tondenda in orbem coma observarent, quibus tamen id vetitum fuisse lege constat: nisi poëticè vicinarum gentium morem Judæis tribuisse illum dicamus. Eusebius Euangelicæ demonstrationis lib. 9. citat hunc illius versiculum de Judæis Solymos montes incolentibus:

αὐχμαλέοι κεφαλὰς τροχοκουράδες. hoc est:
Squallentes capita, & tonsi orbiculariter omnes.

Quomodo & Arabes ferè apud Herodotum Thalia, κείρονται, inquit, ὑποτρόχαλα περιξυροῦντες τοὺς κροτάφους. *Tondentur in orbem leviter, rasis circumquaque temporibus.* quo tondendi modo usum fuisse Liberum patrem opinabantur. Plutarchus in muliebrium virtutum elo-

elogio ſcribit Ariſtodemi Cumanorum tyranni juſſu puellas περιτρόχαλα κείρεσθαι coactas fuiſſe.
„ Quo tondendi ratione uſos & Conſtantino-
„ politanos Imperatores lego [1], ut Alexium
„ Comnenum apud Nicetam τὴν κόμην κειράμε-
„ νον περιτρόχαλα. Idem etiam Siculos capita in
„ orbem circumtonſa habuiſſe oſtendit, hoc
„ eſt, τὴν κεφαλὴν ἀποθριχθῆναι περιτρόχαλα. "
Fit & Thraciæ tonſuræ mentio apud Theocritum ibi, οὐδὲ θρακιστὶ κέκαρμαι, haud Thracum more ſum attonſus, quum vellet innuere, non ad vivam uſque cutem deterſos eſſe capillos.
„ Extat & Hunnicæ tonſuræ exemplum apud
„ Procopium ſcribentem de Venetis Juſtinia-
„ ni Imper. temporibus eò vecordiæ res ve-
„ niſſe, ut in comæ arbitrio diſcrimen omne
„ ponerent: Veneti nanque diverſius ab illis
„ tondebantur intactam relinquentes barbam,
„ quæ mentum malasque umbrabat, eamque
„ promittentes Perſarum more: capillitium
„ verò anterius ad tempora uſque truncabant,
„ reliquam in occipitio ſylvam quam prolixiſ-
„ ſimam dependere permittentes nulla lege
„ ad modum Maſſagetarum, idque tonſuræ
„ genus οὔννιον, id eſt, Hunnium vocabant:
„ Græca ejus verba ſunt. ἀπεκείροντο γὰρ αὐτὴν
„ (κόμην) οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις, τοῦ μὲν γὰρ μύ-
„ στακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῆ ἥπτοντο, ἀλλ' αὐτὸν
„ κατακομᾶν ἐπὶ πλεῖστον ὥσπερ οἱ πέρσαι ἐσαεὶ ἤθε-
„ λον,

„ λον, τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν τὰ ἔμπροσθεν
„ ἄχρις ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμνόμενοι, τὰ ὄπισθεν
„ ἀποκρέμασθαι σφίσιν ἐπὶ μακρότατον, λόγῳ οὐδένι
„ ἴσον ὡς οἱ μασσαγέται, διὸ καὶ ὄυννιον ἐκαλεῖτο τὸ
„ αὐτὸ εἶδος.

CAPUT VII.

De lenocinio ornandi, fucandi, unguentis perfundendi sertisque cingendi capillitii.

COmendo capillo varia exquiſivit tormenta pariter & inſtrumenta luxus ille opum conturbator, & effrænis petulantia, quum alioqui ſoleant eſſe optima, quæ minimè ſint accerſita, & quæ ſimplicibus atque ab ipſa veritate profectis ſimilia ſint, ut à Fabio dictum eſt. Neque enim ſatis fuit initio capillos promittere, quin eoſdem in nodum colligere, in cornua torquere, criſpare, tingere, ornamentis addititiis redimire, libido ſui intemperans doceret: ex qua officina prodiere non modò pectines, acus, novaculæ, forfices, verumetiam pigmentorum non unum genus, unguenta, lixivia, faſciæ, vittæ, teniæ, ejusque generis alia, de quibus ut in ſermonem quidque incidet, ſingulatim pauca delibabimus. Ac de pectine quidem primo loco: cujus uſum inculpatum eſſe aſſero, non in compla-

planando ſolùm crinium horrore, & deducendis lendibus pediculiſque, ſed & ad excitandos conſopitos ſpiritus laudatum, dum affrictu denticulorum meatus cuticulareis reſerat, fumidosque vapores diſcutit. Pectinem, quia capillos explicet (inde nanque vult illi nomen eſſe Varro) atque complanet, κοσμοκόμην κτένα epitheto dixit Epigrammatarius; & στεγανὰν συγχίδα κεφαλῆς, ut vult Suidas. Et rurſus, τριχῶν σαγηνευτῆρα πήξινον κτένα, hoc eſt, crinium everriculatorem buxeum pectinem: ac buxeum quidem, quòd olim è buxo, ut etiamnum, comparabatur: quanquam & eburneum legimus, & Callimachus aureum quoque agnoſcit, ubi talem à Nymphis adferri ad Palladis lavacrum jubet, his verſiculis:

οἴσετε καὶ κτένα οἱ παγχρύσεον, ὡς ἀπὸ χαίταν
πέξηται, λιπαρὸν σμασαμένα πλόκαμον. id eſt,
Pectinem & ex auro producite, poſſit ut udos
Extergens crines pectine dividere.

Officium pectinis eleganter hiſce verſibus expreſſit Claudianus poëta in nuptiis Honorii ita ſcribens:

Largos hæc nectaris imbres,
Irrigat, hæc morſu numeroſi dentis eburno
Multimodum diſcrimen arat, ſed tertia retro
Dat varios nexus, & juſto dividit orbes Ordine.

ubi non modò fœminarum in comendo capillitio operam curioſamque diligentiam commodè

reddidit, ſed etiam unguentis imbuendi atque in annulos contorquendi uſum notavit haud diſſimulanter. Idem alibi:

Theſſalico roſeos nectebat pectine crines.

Juno apud Homerum Iliad ξ. Jovi marito pellaciæ aſtum pectendo meditatur.

χάιτας πεξαμένη πλοκάμȣς ἔπλεξε φαεινȣ́ς.

hoc eſt:

Depexos nitidè nodo ſubſtricta capillos.

Veneris ſimulachrum Romæ pectinem gerebat, idque ex tali cauſa. Graſſante inter Romanas mulieres pruritu quodam capillis exitiali, quum in mali remedium novaculis deradi capillos juſſiſſent univerſæ, inutili jam tum pectinum uſu, vota nuncupantes Pectinigeræ ſimulachrum Deæ dicarunt, quo facto rediit capillitii decor priſtinus, ut apud Suidam lectum eſt. Electra Euripidis è pexura capillorum diſcrimen ſumit: nam quum ſenex ejus nutritius attuliſſet illi deraſos capillos, quos ad Agamemnonis tumulum inter litandum offenderat, Oreſtis eos eſſe perſuaſus, illa eximit ſcrupulum, dictitando illos eſſe palæſtritæ cujuſpiam, hos vero molliores, quàm qui viri ſint, utpote pexos ſæpius. ita enim habet:

ὁ μὲν παλαίςρας ἀνδρὸς ἐυγενȣ̃ς τραφεὶς,
ὁ δ᾽ κτενισμοῖς θῆλυς.

At enimvero ut in barbaris Turcisque impexos ſqualentesque crines damnat Agathias, ita & im-

immodicum pectendi ſtudium in viris infame eſt, in fœminis tolerandum. Horatius Odar. lib. 1. Oda. 15. Paridi objicit, quòd Veneris præſidio ſtultè ferociens cæſariem nequicquam pectat. Qu. Calenus Fufius Ciceroni objicit depexos canos, mollitiei nota inuſta. τίς δ' ἐκ ὀσφραίνεται τῶν πολιῶν σε τῶν κατεκτενισμένων. Quis eſt, cui non ſubolent depexi iſti tui cani? Quod ipſum in Catilinariis criminatur Cicero, ulceribus, quibus in aliis offenditur, ipſe ſcatens, quos pexo capillo nitidos vocat. Duris Samius luxui popularium ſuorum adſcribit, quòd in Junonalibus incedere ſolerent depexis in humeros uſque crinibus; id quod & Aſius poëta genere Samius confirmat dicens:

φοίτεσκον ὅπως πλοκάμους κτενίσαιντο
εἰς ἥρας τέμενος. id eſt:
Junonis ſubeunt lucum, quò pectine ſulcent
Cincinnos.

Iſtud olim in Francorum regibus notatum fuit, qui diligentius pectendo crines comere ſolebant, teſtante Agathia lib. 1. Quin & Indos multum poſuiſſe ſtudii in pectendo, teſtimonio Ovidii innoteſcit, epitheto iſto eos inſignientis, Depexos crinibus Indos. Quod & Qu. Curtius lib. 8. oſtendit dicens Indos ſæpius capillum pectere, quàm tondere: quinetiam regem ipſum in pecten-

do ornandoque capillo reſponſa legationibus, & jura popularibus reddere ſolitum, idem autor ſcribit. De Lacedæmoniis in ipſo conflictus ac vitæ diſcriminis limine ſeſe pectentibus ſuprà dictum eſt. Attamen crines pexos diſponere atque fingere ad ſpeculi cenſuram, tanquam improbum exemplum, famæque integræ parum conveniens, Electra apud Euripidem in cognomine ſibi fabula damnat in Clytemneſtra matre in mariti abſentia iſtud formæ lenocinium quærente, ſic inquiens:

ἣ ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης, i. e.
Quæ flavos crinium orbes ad ſpeculum ſtudioſe componebas.

Superſtitionem ethnicam ſpirat, quod uxori Flaminis Dialis nunquam pectendo comere capillum fas eſſet, quod de ſe ipſa teſtatur apud Ovidium in Faſtorum libris lib. 6.

Non mihi detonſo crinem depectere buxo,
Non ungues ferro ſubſecuiſſe licet.

Sequuntur forfices (μαχαιρίδας & μαχάιρια, κερίδας & ψαλίδας Græci nominant) quorum uſus non eſt minus inculpatus & neceſſarius, quàm pectinis, ad tollendam crinium luxuriem comparatorum: videnturque mihi à forvos faciendo nomen rectè accepiſſe, utpote qui reſecato crinium horrore ruborem formæ, qui è calore ſanguinis naſcitur, re-

vo-

vòcare atque oſtendere videantur, veteribus forvum calidum appellantibus: unde & forcipis nomen, quòd ferrum calidum capiat, Soſipatro teſte; qui has, de quibus loquimur, forpices dici ait, tonſorum videlicet, quibus pilum ſecent, quum forfices ſint ſartorum. Neque ſupervacaneum fuit, quòd Junonis ſimulachrum prætulerit æneum forficem, ut teſtatur Suidas, propter repræſentationem munditiæ ex metaphora forficulæ tonſoriæ corpus nitens reddentis: quamvis in odioſam partem proverbiali ſchemate apud Jul. Pollucem legatur διπλῇ μαχαίρᾳ κείρεσθαι, hoc eſt, binis tonderi forficibus, quod in eos, qui plus nimio componendo corporis decori impendunt ſtudii, torqueri poteſt.

Proximo loco eſt acus, qua ad componendam cæſariem utebantur, in viris reprobi omnino uſus: hanc Græci βελόνην & ξανεῖον, Plutarchus etiam κνηςίδα à pungendo, Latini diſcriminale, & diſcerniculum, teſte Nonio, appellant; cujus poſtremi vocabuli eſt apud Lucillium mentio, quum inquit: Euplocamo deligitis diſcerniculum capillo: ita legitur manuſcripto codice vetuſtiſſimo, non autem digitis. Ovidius inſuper crinale dixit in Transform. libris. Acus officium conſumebatur in rejicienda in partes dividua coma, diſcriminando capillorum æquamentum,

λύσωμα Ariſtoteli dictum. Sic calamiſtri, hoc eſt, acus majoris erat, crinem in cincinnos contorquere & vibrare, qua de re proximo capite fuſius agemus. Petebatur olim acus ex arundine, unde καλαμίδος nomen apud illos: cujus in locum ſucceſſerunt argenteæ, eburneæ, cryſtallinæ, & vitreæ. Acus uſum clariſſimè demonſtrat Claudianus eo verſu:

Illi multiplices crinis ſinuatur in orbes
Idalia diviſus acu. Et Martialis in ſecundo:
Unus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus incerta non bene fixus acu.

Et iterum in Diſtichis:

Figat acu tortas ſuſtineatque comas.

Juvenalis de crinium concinnatrice ſuo munere defuncta loquens inquit:

Emerita quæ ceſſat acu.

In Dionis hiſtoria lectum eſt Cleopatram Ægyptiam conſciviſſe ſibi necem acu, qua capillos diſcriminare conſueverat, veneno præſentiſſimo imbuta, quod ſolo ſanguinis contactu citiſſimam & doloris expertem mortem accelerabat: quod in Antonio Plutarchus quoque tetigit. Item Fulvia M. Antonii uxor Ciceronis crudeliter obtruncati linguam ab intimo faucium receſſu eductam acu, qua in componendis crinibus utebatur, iteratis ictibus confodiſſe apud eundem Dio-

nem

nem proditur lib. 47. Nobilis illa heroina Juditha hosti insidias moliens, discriminato acu capillitio splendidè exculta, in castra proficiscitur. At quod ab Agathia scholastico lib. 1. literarum monumentis traditum est, morem habuisse Francorum reges, ut à fronte utrinque discriminatos crines rejicerent, istud factum viris neutiquam in exemplum trahendum, imò ut mulierosius damno prorsus. Novaculæ usus reprobus in caput de rasura incurrit. Est & damnandus vetus fasciarum (ἀναδεσμὰς vocant) usus fœminis receptus olim in fastigiando, & crinem aggestum (quem περικεφάλαιαν dicunt illi) in turrim quodammodo aut metam primore in capitis parte extruendo: cujusmodi structuram Tutulum vocari autor est Sex. Pompeius, & de lingua Latina Varro, eò quòd tutissima in arce capitis, aut tuendi capilli gratia fieret: de qua eleganter Papinius in Violantillæ Epithalamio:

Celsæ procul aspice frontis honores,

Suggestumque comæ. Et paulò clarius Junius Juvenalis Sat. 6. ubi fœminas perstringit, quòd ea ope proceritati adminiculum quærerent:

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput, Andromachen à fronte videbis,
Pòst minor est.

Notavit istud eruditè Nazianzenus Grego-

 rius

rius mulieres cincinnos in modum turris aggerentes taxans eo versiculo :

μὴ κεφαλὰς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες.

Ne caput ædifices ascito fœmina crine.

Qu. quoque Septimius libro de fæminarum cultu doctè idem exequitur his verbis: Præterea nescio quas enormitates sutilium & textilium capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis & operculum verticis, nùnc in cervicem retrò suggestum. Ubi obiter velut in transcursu admonendus est lectòr mendæ, quæ vice sutilium habet subtilium in prioris æditionis Germanico exemplari. Quæ res multò intolerabilior in viris est, quum Strabo lib. 15. ex autoritate Clitarchi Indicum quoddam philosophorum genus implexos crines in modum tiaræ aggerere prodiderit: ita enim vertere libuit *ἀναπλεκομένους δὲ μιτροῦσθαι τὰς κόμας.* Quid quòd aureis fasciis comas substringere solere Arimaspos populos indicat Lucanus? Huc spectat & reticulum, & vitta, teniave, quibus crines religabant, aut involvebant; cujusmodi supellex apud Græcos *ἄμπυκας* habet, *κεκρυφάλους*, *κρήδεμνα*, *ἀναδεσμὰς*, & *ταινίας*; quorum in Homero extat mentio. & in Epigrammatibus lego :

Πορφύρεον χαίτης ἔκλοπε κεκρύφαλον. hoc est:

Purpuream vittam, qua coma vincta manet.

Ubi notandum eſt bifariam legi & ἔχλοερα & ῥύτοερα vocibus propemodum conſonis ejuſdemque ſignificationis, ut ſit vitta vel retinaculum comæ vel conſervatrix. Et iterum alibi:

ἠδὲ φιλοπλέκτοιο κόμας σφιγκτῆρα Φιλαινὶς
βαπτὸν ἁλὸς πολιῆς ἄνθεσι κεκρύφαλον.

Atque comæ implexæ retinaclum murice tinctam
Cæruleo vittam lauta Philænis habet.

Apud Philoſtratum in Helladicis coma Critheidos ſub aurem revincta κρηδέμνῳ ἀλουργεῖ cærulea vitta religata fuiſſe legitur. At minime ferendum videtur, quod idem autor ſcriptis conſignavit, Empedoclem Agrigentinum philoſophum vitta purpurea crines ſuccinctum per compita incedere conſueviſſe: quomodo purpuratorum in aulis degentium grex aureis uti ſolet proximè accedens ad faſtum atque proterviam Colophoniorum; quos tradit Phylarchus propter commercium cum Lydis tantum mollitiei in mores tranſſumpſiſſe, ut aureis redimiculis crines digeſtos concinnè exornarent: quod & Xenophanes poëta confirmat dicens inutilem eos à Lydis hauſiſſe dementiam, cum quibus in eadem navi fuit, qui comam nutriebat aureo reticulo in corymbos implexam apud Suidam, ὁ κόμην τρέφων χρυσῷ στρόφῳ κεκορυμβωμένην. Ad crinium compturam faciunt fre-

quens lotio, quæ ſapone ſive ſmegmate, & pilis Mattiacis à Martiali dictis, obitur: item lixivium, quod κονίαν ϛακτὴν illi dicunt. Lectum eſt in Strabonis Geographicis lib. 15. Indos ſolennis feſti in loco habere diem, quo rex lavaret cæſariem. At ſmegmatis meminit Martialis non ſemel, ut ibi:

Cauſtica Teutonicos accendit ſpuma capillos.

Et iterum:

Et mutat Latias ſpuma Batava comas.

Commodus hîc patet ad pigmenta trajectus, ubi in primis illud occurrit, capillorum tincturam primùm à Medea excogitatam, quemadmodum in ϛρωματέων libris ediſſerit Clemens: μήδεια, inquit, ἡ αἰήτȣ ἡ κολχὶς πρώτη τριχῶν ἐπενόησε βαφὴν, præclarum ſcilicet lenocinii rudimentum „quod Palæphatus „refert ad naturam floris cujuſdam, quo cri- „nes vel rutilos vel nigros redderet." Deinde Cleopatra opere, quod fucatorium inſcripſit (ita nanque κομμωτικὸν reddere libet) diverſas tingendi ornandique capillitii rationes executa eſt. Quæ res ut in viris ſummè pudenda, imò deteſtanda, ita è diverſo impotenti natura atque indomito animali fæminæ (cui munditias, ornatum, cultumque pro inſignibus eſſe permittenda ſcitè diſſerit apud Livium lib. 4. belli Maced. Lu. Valerius) eatenus indulgenda, dum certis finibus

bus coërceatur licentia nimiaque curiositas, atque intra fucum consistat: siquidem fucata omnia ipso formæ labore fœdissima esse verè dixisse putatur Fabius. ,, Perictione Py-
,, thagorica libro de muliebri concinnitate,
,, quod honestam matronam maximè deceat
,, edisserens sic inquit, οὐδὲ πλέξεται πολυ-
,, τεχνίησι τρίχας, οὐδὲ ἀλείψεται Ἀραβίης ὀδμῆς
,, ἐμπνέοντα, οὐδὲ χρίσεται πρόσωπον λευκαίνουσα
,, ἢ ἐρυθραίνουσα τοῦτο. id est: neque multa ar-
,, te crines implicabit, neque Arabicum odo-
,, rem spirantibus unguentis corporibus per-
,, unget, neque faciem cerusa aut purpu-
,, risso illinet. " Invehitur Clemens ὁ στρωματεὺς acriter in eos, qui meretricio more vultum pingunt, cæsariemque tingere non cessant. Lepidè jocatur in anum canos tingentem Lucillius Epigrammatarius dictitans fuco nunquam effici, ut ex Hecuba fiat Helena. Cæus quispiam magno natu homo, cætera futilis, ob senectam tamen venerabilis, inducto fuco canos tegere conatus legationem, cujus causa Lacedæmona venerat, exponere cùm cœpisset, Archidamus rex animadverso dolo assurgens, quid, inquit, sani dixerit iste, qui non animo tantùm, verùm etiam capite mendacium circumfert? simulque cum dicto orationem hominis explosit, ac pro indicta habuit, uti refert Ælianus lib. omnigenæ

historiæ ſeptimo. Similiter Philippus Macedo Antipatrum, quem ex amicis in judicum ordinem cooptarat, capillos pariter & barbam fucantem, ut mendacem ſummovit dictitans in crinibus infidum nihilo fideliorem in rebus gerendis fore. Hujus filius Magnus haud vano cognomine Alexander ſenem capillos inficientem conſpicatus, Ne comam, inquit, tingas, ſed, ſi potes, genua; ut à Plutarcho ſcriptum eſt. Ridet pulchrè Lentinum quendam Martialis:

Mentiris juvenem tinctis Lentine capillis,
Tam ſubitò corvus, qui modò cygnus eras.

Ariſtophanes quoque traducit Lyſicratem quendam exercitus ducem, qui pigmento quopiam crines denigrabat; ita enim ait: οὐδ᾽ ἂν εἰ τὸ φάρμακον ἕψοιο ἔτυχες, ᾧ λυσικράτης μελαίνεται. id eſt: Ne ſi coxeris quidem pigmentum, quo Lyſicrates atratur. Propertius in Cynthia ſua infectionem capillorum deteſtatur, quæ cæruleo colore eos more Britanno inducebat, his verſibus:

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos,
Ludis & externo tincta nitore caput.
Ut natura dedit, ſic omnis recta figura.

Imprecatur denique mala multa puellæ,

Quæ mentita ſuas vertit inepta comas.

Pyrrhus tamen Epirotes coma fucata incedere ſolitus interdum legitur. Et Martianus Ca-

pella Indos omnes comarum fuco decorari ait; quod Solinus Polyhiſtor his verbis confirmat: Indis omnibus promiſſa cæſaries non ſine fuco cærulei aut crocei coloris. Duris Hiſtoricus refert Demetrium Phaleræum ſolitum ruffare, id eſt, ξανθίζειν, crinem capitis. Ejuſmodi homines fuco cæſariem inducentes τριχοβάπτας appellat Syneſius libello toties jam citato.

Reliquum eſt, ut unguentorum & corollarum delitias percurramus. Μυροβρέχους vocant Græci, qui delibutos unguentis capillos habent, ſed ubique mollitiei & luxus argumento. C. Titius in oratione pro lege Fannia prodigos ſui temporis mores deſcribens ita ait: Ludunt alea ſtudioſe unguentis delibuti, ſcortis ſtipati. Cicero de L. Piſone contumelioſe illud, Erant, inquit, illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ. Item de eodem in oratione poſt reditum in Senatu habita: Primùm proceſſit qua autoritate vir? vini, ſomni, ſtupri plenus, madente coma, compoſito capillo. Idem in Gabinio conſule unguentorum fragrantiam ſuggillat. Sic in oratione pro Pub. Seſtio: Conſul, inquit, unguentis delibutus, calamiſtrata coma. Rurſus pro Sex. Roſcio capillum compoſitum ac delibutum faſtus & mollitiei ſymbolum notat. Varro in ſeſquiu-

lyſſe,

lysse Trossulis, hoc est, equitibus Romanis objicit, quòd nardo nitidi vulgò incederent. Martialis alicubi mulierosum & mollem hominem, crine nitentem & unguento nigrum traducit. Idem luxu diffluentem describit ita:

Cujus olet toto pinguis coma Marceliano.

unguento nimirum à Marcelo quopiam pigmentario nobili concinnato. Agathii historia aulicum mancipium mollitie fractum, delicato unguenti latice cincinnos simul cum fronte imbuentem, his verbis insectatur, ἁβροσαγὲς ἔχων ἀεὶ τὸ μέτωπον καὶ τὰς βοστρύχους. Diogenes quendam capillos unguento delibutos habentem hoc pacto momordit: Cave, inquiens, ne capitis fragrantia vitæ maleolentiam adferat: innuere volens, mollitie, quæ unguenti usu notetur, famam denigrari. Testatur Galenus delicatas fœminas Romæ comparato è malobathro unguento, quod foliatum vocabant, crines imbuere consuevisse. Demum corruptis jam priscis moribus, & in Asiaticam luxuriem commutata pristina virtute, inolevit apud Romanos consuetudo, ut, quoties liberet genio indulgere, delibuti comas unguentis ac sutilibus textilibusque sertis redimiti potarent: ad quod hortator etiam extitit Epigrammatarius lib. octavo, ubi ait:

Si

Si ſapis, Aſſyrio ſemper tibi crinis amomo
Splendeat, & cingant florea ſerta caput.

Sic & Horatius oda prima:

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt ſolutæ.

Sic apud Silium lib. 11. non pugnat Hannibal crinem amomo Aſſyrio perfundere. Horatius lib. Carminum ſecundo ſuadet, ut niteant Syrio malobathro capilli ei, qui velit vivere. Archeſtratus in γαϛρονομίᾳ opere à veteribus plurimum decantato morem hunc exponit ita:

ἀεὶ δὲ ϛεφάνοισι κάρα παρὰ δαῖτα πυκάζου
παντοδαποῖς, οἷς ἂν γαίας πέδον ὄλβιον ἀνθεῖ,
καὶ ϛακτοῖσι μύροις ἀγαθοῖς χαίτην θεράπευε.

Quos ita converti in tranſcurſu:

Inter cœnandum circundato tempora ſertis
Omnigenis florum, tellus quos funditat alma,
Pigmentis certa & liquidis perfundere crines.

Anacreon quoque poëta melicus de ſe ita canit:

ἐμοὶ μέλει μύροισι
καταβρέχειν ὑπήνην,
ἐμοὶ μέλει ῥόδοισι
καταϛέφειν κάρηνα. id eſt:

Curæ eſt mihi perpluere pigmentis barbam, roſiſque vallare tempora.

Eôdem pertinet illud Martialis:

Quum

Quum regnat rosa, quum madent capilli.

Nec abludit hinc Nasonis illud:

Habent uncta mollia serta comae.

Refert Valerius Maximus, Jonas primos induxisse consuetudinem unguentorum & coronarum in conviviis, luxus incitamenta. Nam quòd Ægyptii inter pocula simul cum sertis morsicantes aviculas (δακνάδας vocabant) adhiberent, quae somnum interpellarent, degeneris petulantiae exemplum videtur. Sed ad unguenta redeat sermo. Tibullus de Amasia loquens:

Stillabat Tyrio (inquit) *myrrhea rore coma*,

hoc est, myrrha imbuta: ea nanque germanior videtur esse lectio, quàm, vulgatis in codicibus quae habetur, myrtea. Ita Flaccus lib. 3. Odar. myrrheum nodo cohibere crinem dixit: & myrrha madidos capillos celebrat Ovidius lib. 5. Metam. apud quem Sappho negat suum capillum olere Arabico rore. Martialis madidas nardo comas habet alicubi. Sidonio Apollinari describitur Indus pinguis amomo crinem: sic enim legendum, non crimen. At Naso unctos & odoratos nominat capillos, quos Homerus ambrosios, & ex eo Virgilius de Venere lib. 1. Æn.

Ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
Spiravere.

Quin

Quin & croco imbuere crines, in mores receptum legimus; quod indicat Propertius lib. 4.

Terque lavet nostras spica Cilissa comas.

Indos etiam croceo medicamine crinem tingere testatur in Pharsaliæ tertio Lucanus. Porrò imbuendis crinibus comparatum unguentum, Capillare dixit Epigrammatarius, ut à Cælio annotatum est. Sed de his, ut parum virilibus, abundè multa: nunc ad dubii generis materiam transcendamus, quæ videlicet & nativæ sedis privato jure tueri se potest, & adoptivo mancipari, legitima eadem & notha: crispaturam dico, quæ tam est ascititia, quàm est naturalis, uti declarabimus.

CAPUT VIII.

De crispatura & contortione capillorum.

CRispitudo naturalis, quam velut βλαισότητα, id est, blæsitatem quandam pilorum in problematibus interpretatur Aristoteles, duplici fit ratione, ut à Galeno in secundo de temperamentis sect. 14. proditum est, aut vi caloris siccitatisque, aut cuticularium meatuum tortuoso anfractu, per quos capilli exeunt: id quod Onesicritum latuit, qui conatus rationem explicare, cur exigui incrementi capillos, crispos tamen habeant Æthiopes, causam solis viciniæ

niæ acceptam ferendam autumat; cujus hi versus apud Geographum leguntur lib. 15.

ἧς ἀγχιτέρμων ἥλιος διφρηλατῶν
σκοτεινὸν ἄνθος ἐξέχρωσε λιγνύος
εἰς σώματ᾽ ἀνδρῶν, καὶ συνέτρεψεν κόμας
μορφαῖς ἀναυξήτοισι συντήξας πυρός. hoc eſt:

Propiore quà Titan agens axem orbita,
Fuliginis nigrore tinxit corpora
Virorum, & ignis vi parum auctiles comas
Liquando aduſſit. Nimirum ille deliquio atque inopiæ ſuperficiarii madoris crinibus alimentum præbentis cauſam adſcribere debuerat potius; quam inopiam torridus ſolis fervor conciliat exuccam reddendo cutem & exurendo diſſipandoque per ſuperficiarios poros vapores craſſos materiam genitalem crinium: unde fit, quòd in univerſum meridionales gentes οὐλότριχας, hoc eſt, criſpas, ut ſeptentrionales ἁπαλότριχας à plano crinium æquore nominant Adamantius & Polemon diligentiſſimi phyſiognomonicῶn ſcriptores: quod his accidere, tum propter naturæ & temperiei, tum ob ambientis etiam aëris humiditatem: illis è diverſo ob earundem rerum ſiccitatem, diſſerit Ariſtoteles in lib. 5. cap. 3. de generatione animalium. Itaque criſpitudinem illic definit eſſe convulſionem pilorum ob humoris inopiam ab aëris ambientis ardore. Huc facit Indi ſpecies à

Calli-

Calliſtrato deſcripta, habentis ἐυθαλῆ καὶ ὅλην τὴν χαίτην ἐκ ἀκράτῳ τῷ μέλανι λάμπουσαν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἄκρων πρὸς κόχλου τυρίας ἄνθος ἐρίζουσαν, id eſt, copioſum criſpumque capillitium, non mero nigrore reſplendens, at ſuperficie tenus cum Tyrii muricis flore certans. Eſt & altera criſpitudo arte conciliata, videlicet ſartagine, lamina, acu, calamiſtroque candentibus, nec non & cauſticis medicamentis: quam rem qui profitebantur, Ciniflones Horatio & Senecæ appellantur à calefaciendis in cinere calamiſtris, id eſt, acubus majoribus, ſive verubus ad criſpandos crines comparatis, quaſi in cinerem flantes, ut annotat Acron vetus Grammaticus. Cinerarii iidem Catullo dicti ab eadem occaſione, quod muliebre eſſe miniſterium dicit Soſipater. Hos Junius Columella capillorum concinnatores dixit, Tertullianus ſtructores capillaturæ, Græci βοστρυχοπλόκους & κομώτας. Ariſtophanes ſalſè τριχοβόστρυχας ejuſmodi concinnatrices vocat. alii etiam κομμωτρίας & ἐμπλεκτρίας. Munus verò ipſum Latini eleganter dixerunt comam in gradus frangere (Virgilius etiam vibrare ferro crines) quando delicati & molles homines inurendo contorquendoque ſcanſilem faciunt capillum velut gradibus quibuſdam, atque undis quodammodo criſpantem. Sic fermè apud Epigrammatarium epaphæreſin exponunt recentiores,

cæsariem videlicet, quæ tondendo in gradus quodammodo scansilis succiditur, ut in annotatiunculis obiter illic annotavimus. At enimvero summa invidia semper laboravit & mollitiei macula calamistratura, neque id sine caussa. Phocylides gravissimus poëta masculis pueris non vult complicari crines verticis, aut in cincinnos cogi:

Μὴ μὲν ἐπ' ἄρσενι παιδὶ τρέφειν πλοκαμῖδα χαίτην,
Μὴ κορυφὴν πλέξῃς, μήθ' ἄμματα λοξὰ κορύμβων.

id est:

Cæsariem ne mas crispos producat in orbes,
Vincula neve plicent crines contorta corymbis.

Portius Latro, sive is Vibius Crispus fuit (id enim controversum esse video) in Catilinaria invectiva acerbè suggillat Romanos juvenes, qui in oculis civium calamistrati obvolitabant passim. Et Cicero Lu. Pisonem, ut profligatæ vitæ hominem, cincinnatum ganeonem appellat. Idem in Gabinio consule frontem calamistri vestigiis notatam, capillumque compositum traducit: rursus eundem calamistratum saltatorem nominat. Nonne ista apertissimè prodigiosam mollitiei in calamistratura significationem loquuntur? Quid clarius illo Aristodemi Cumani Tyranni facto, qui liberos optimatum calamistratos crinibusque intortis incedere præceperat, ut ea ratione mollitiæ assuescerent, quò vitæ suæ metueret minus.

Quid,

Quid, quòd in fœminis quoque imbecilliore sexu cultum corporis, qui in crispandis capillis ponitur (τὸν ἐκ πλοκῆς κόσμον) graviter improbat D. Petrus? Quin & assertor gentium Paulus vult 1 Timoth. 2. fœminas modestiam servare, non intortis crinibus componere sese.
„ Damnat & Clemens Alexandrinus pædagogi tertio, τῶν πλοκάμων ἐνουλισμοὺς, id est,
„ cincinnorum crispationes." Sed audiamus Q. quoque Septimium libro de fœminarum cultu istam operositatem damnantem: Quid, inquit, crinibus vestris quiescere non licet, modò substrictis, modò relaxatis, modò suscitatis, modò elisis? aliæ gestiunt in cincinnis coërcere, aliæ ut vagi & volucres elabantur, non bona simplicitate affligitis. Quibus verbis complexus est ferè tormenta omnia, quibus annum consumunt fœminæ, dum moliuntur, dum comuntur, ut est apud Comicum. Adde huc, quòd ipsi quoque Cupidini mollitiæ omnis duci atque autori caput inumbrant crispis cincinnis & Moschus Bucoliastes & Callistratus. In calamistraturæ viciniam venit & capillorum curiosa contortio apud varias nationes olim recepta. Seneca libro de ira tertio crinem in nodum coactum Germanis tribuit. Tacitus libello de Germanorum moribus insigne ait fuisse Suevorum gentis obliquare crinem nodoque substringere, quæ

nota eos à reliquis Germanis, & ingenuorum conditionem à servili separabat. Martialis de Sicambris Germaniæ populis subactis idem testatur: Crinibus, inquiens, in nodum tortis venêre Sicambri. Silyres occiduæ Britanniæ populi tortos plerique crines habuere autore Tacito. Maurusii apud Strabonem καλλωπίζονται κόμης ἐμπλοκῇ καὶ πώγωνι. id est: Ornare se satagebant comæ implexu & barba: quo fiebat, ut inter ambulandum rarissimè se mutuò contingerent, ut intactum maneret capillorum decus. Erat & apud Athenienses festum ἐμπλοκία dictum, quo plexis crinibus incedebant fœminæ, Hesychio teste. Quin & Deorum quosdam capillorum intortionibus crispulos gentilium erroribus adnumerat Arnobius vetus autor. Julius Pollux duo plectendorum crinium genera facit, σεῖραν & ὑπεύπειρον, qui locus sine dubio ulcerosus est, quem quia ab aliis quoque citatum invenio absque remedio, primus integritati suæ restituere conabor. Constanter itaque legendum censeo σπεῖραν priore loco, ut posteriore ὑπόσπειρον. In illo proclivis fuit lapsus ob affinitatem literarum ϛ & π: nec minor in hoc in ευ & ϭ. Quid verò commune est crinium plexui cum carina navis, quæ σεῖρα Græcè dicitur? At quanto rectius implexi crines assimilabuntur vel intorto funi, vel serpentium voluminibus; quam utranque signifi-

nificationem ſpiræ vocabulum tam apud Latinos, quàm apud Græcos complectitur, id quod notius eſt magisque obvium, quàm ut indubitatæ rei documenta ex autoribus huc advocanda ſint. Quapropter σπεῖραν ſive ſpiram illam plexus formam innui exiſtimo, qua lubricis tractibus inerrant capillorum volutæ in morem anguium caudas nodantium (quod in veteribus marmoreis ſignis etiamnum videre eſt, eorumque æmulis picturis) qua in faſtigiandis crinibus ferè uti conſueverant fœminæ. Atque ea quidem eſt mea in re parvi licet momenti ſententia, cui ſubſcripturos non dubito qui preſſius verba ponderabunt: atque ab ea quidem voce alterum quoque plexus genus deſcendere, ut priori non abſimile, puto. Hujuſmodi ſpiras Naumachius σειρὰς, hoc eſt, catenas appellat eo verſu:

Μηδὲ κόμης πλέγματα πολυσχιδέας πλέκε σειράς.

Neve comæ intortas temeraria necte catenas.

Atenim complicare crines ſatis non fuit, uſqueadeo ut auro argentoque nodatos inſuper commemoret Homerus. Sic aureis cicadis eos innexuerunt Athenienſes, quod antea dictum nobis eſt. Et Sophron nobilis mimorum ſcriptor κορώνας ἀναδουμένους dixit eos, quibus cincinni in modum cornuum arcus faſtigiarentur, aut certè quorum capilli aureis argenteisve cornicibus religati forent (nam utrunque notat

vox κορώνη) cujuſmodi comas cicadis cornicibusque nodatas Martianus Capella bracteatas videtur dixiſſe : niſi de ſcobe auri intelligamus iſtud potius, quam crinibus ſuis aſperſere nonnulli, quod de L. Vero & Gallieno Imp. retulit præter alios Trebellius Pollio. Caligula omnib. turpitudinis notis infamis eò veſaniæ provectus fuiſſe proditur à Suida, ut muliebri non contentus habitu incedere, capillitium quoque in cincinnos contorqueret, τὴν κόμην πλοκάμοις καὶ πλοκῇ τινὶ περιστέλλων καὶ γυναικιζόμενος. „ Archilochius odiſſe ſe ſcribit militiæ „ ducem, qui intortis cincinnis ſuperbiat, οὐ „ φιλέω, inquit, μέγαν στρατηγὸν βοστρύχοισι „ γαῦρον. " Redeo poſtliminio ad criſpitudinem nativam, in qua memorabile eſt quod idem autor in dictione εἰκῶ refert, exactiſſimos quoſque & claſſicos ſcriptores criſpum quidem, ſed tamen rarum capillitium Chriſti redemptoris effigici peculiari ratione appingendum cenſuiſſe. Ulyſſem quoque illum ſapientem οὐλοκάρηνον, id eſt, criſpo capite deſcribit Homerus. Apud Epigrammatarios extat proverbiali ſchemate dictum illud οὐλότερον σελίνων, apio magis criſpum. quo ſpectat illud apud Ariſtotelem in Rhetorices tertiò, σέλινον οὖλα τὰ σκέλη φορεῖ, apium criſpa habet crura. Et Lucianus in Amoribus, πολὺ τῶν ἐν λειμῶνι οὐλότεροι σελίνων, multo criſpiores pratenſi apio. Porrò talem

talem hominem τείχουλον vocat Archilochus: quem immutata vocum textura οὐλότειχον Herodotus: οὐλοκόμον Alexis & Pherecrates Comici: οὐλοκάρηνον cæteri: Telesilla poëtria οὐλοκικίνναν: cujusmodi hominem στρομβολοκομᾶν, refugum habentem capillum durius extulit Sophocles. „ Nisi mavis cum Hesychio σαβαλοκόμαν legere.” Crispos autem capillos contortosque ἐπιστροφίδας dici autor est Eustathius. Æthiopum crines refugos eleganter dixit Lucanus, quomodo & Theodorici Gothorum regis cæsariem in verticem refugam crispari scribit Sidonius. Pari ratione & renodem capillum videtur crispum dixisse Julius Capitolinus, & Plinius Junior vibratum capillitium. Lubet auctarii vice & illud adjicere, quòd priscorum nonnulli in inculta coma gratiam videantur quæsivisse. Tragicus Seneca Hippolytum Apollini comparans, in hoc laudat cæsariem nesciam colligi, in illo nulla lege jacentem & incompositam. Diomedes crispo, sed squallido capillo, σὺν αὐχμῷ, in Heroicis à Philostrato describitur. Ibidem Marcus Byzantius Sophista γενειάδος καὶ κόμης αὐχμηρῶς ἔχει, incomptam & squallentem barbæ pariter & comæ sylvam gerens: ac præter hunc alii nonnulli Sophistæ. At Martialis in Amasia fusas per colla comas tortis præfert.

CAPUT IX.

De capillitii coloribus.

CApillorum ornatus colorum varietate distinguitur, vel nativa secundum gentes & familias, ac pro humoris in corpore exuberantis qualitate, vel acquisititia artis ope aut per medicamenta, quæ quomodo comparari possit, non est instituti hujus exponere: si quem hæc cura tangat, is adeat Galenum, Aëtium, Æginetam, Trallianum Alexandrum, scholæque Arabicæ primores medicos, pluraque offendet, quàm quæ æquis oculis devorare queat. Flaviæ genti nomen creavit flava cæsaries, ut Ænobarbos barba æris instar fulva nobilitavit. Tacitus Germanis rutilas comas attribuit: eaque de causa in Agricolæ vita Calidonios Britanniæ populos, qui inter Scotos censentur, rutilas habere comas idem autor est, Germanicæ videlicet originis testimonium. Unde Lucanus poëta 10. Pharf. de Cleopatræ pedissequis loquens:

Tam flavos, inquit, *gerit alterea crineis,*
Ut nullas Cæsar Rheni se dicat in arvis
Tam rutilas vidisse comas.

Et Juvenalis Satyra 13.

Cærula quis stupuit Germani lumina, flavam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cirro?

Eodem sensu ruffum crinem dat Germanis Se-

ne-

neca. Jam & Sicambros subactos flavam sparsisse cæsariem Claudianus ait. Usipios similiter Germaniæ populos flavos nominat Martialis: nec aliorsum auricomos Batavos dixit Sillius. Britannos flavos appellat Lucanus, cæruleos Martialis: illud ad capillorum colorem, hoc ad infectionem cutis, quæ glasto fiebat, pertinet. Mamertinus Francos in Britannia à Maximino fusos prolixo crine rutilasse ait.
„ Procopius Sclavinos Hunnicam gentem sub-
„ ruffas plærumque comas habere, colore ne-
„ que candido neque rutilo prorsus, neque
„ rursus nigricante." Getas quoque flavos vocat Claudianus: similiter flavos Arimaspos Callimachus. Itidem ξανθοκόμας, id est, flavicomos Danaos Pindarus. Agathyrsos cæruleo capillo notabiles facit Plinius. Crathis Italiæ fluvius flavos conciliare crines putatur ejus unda ablutis: quod confirmant Strabo, Sotion, Hesigonus historicus, & tragicus Euripides, ubi ait: ἂν ὑγραίνει καλλιστεύων ὁ ξανθὰν χαίταν πυρσαίνων κρᾶθις. hoc est: quam rigat pulchrè, qui flavos rutilare facit crines, Crathis. est enim ea emendatior lectio, quàm quæ in impressis legitur codicibus hunc in modum, ἂν ὑδραίνει καλλιστεύων ὁ ξανθὰν χαίταν πυρσεύων κραίνθις: illam agnoscit Eustathius. Idem de hoc amne testatur Ovidius 15. Metamorph. & de Sybari fluvio similiter. Cineris unguen rutilum pro-

ducere crinem, dicit in Originibus Cato: Mulieres, inquit, nostræ capillum cinere unguitabant, ut rutilus esset crinis. Menelao flavum capillum ab Homero attribui putant, propterea quòd is color mori Spartanæ gentis in comæ studio operosioris peculiaris assignetur, veniamque mereri in eo, qui patrium ritum observarit, ut in Heroicis scribit Philostratus: alioqui adolescenti magis consentaneum studium, quàm ea ætate rerumque gestarum gloria dignum: quapropter non abs re μειρακιωδῶς κομᾷν, id est, adolescentuli more comatum esse ait. propterea quem Homerus ξανθὸν appellat, eundem composita voce καρήξανθον dixit Tatianus Assyrius. Meleagrum quoque & Achillem flavos nuncupat Homerus, quem postremum flavis crinibus prehendit Minerva, ξανθῆς κόμης ἕλε πηλείωνα, quo loco inter grammaticos nonnulli ξανθὴν κόμην floridum luxuriansque capillitium exponunt ἀπὸ τοῦ ἐξανθεῖν, quòd læto proventu exuberet. alii παρὰ τὸ ξαίνειν derivantes, comi pectique dignam reddunt, ego verò rutilam: antiqui enim in capillis rutilam illam flavedinem commendarunt; unde delectabilis illa vocum varietas, ut ξανθὴ κόμη, & πυρσὴ, & αἴθη ab igneo quodam fulgore, & ἡλιώδης sive ἡλιῶσα, quasi solis instar micans, pro eodem positæ legantur, ut ex Eustathio observare licet. sic Philostratus, ξανθὴν κόμην

οἶδε

οἶδε γραφικὴ καὶ πυρσὴν, καὶ ἡλιῶσαν, id eſt, flavam comam agnoſcit pictura, & rutilam, & ſolarem: cujus poſtremæ vocis amantior eſſe idem autor videtur toties eam inculcando, quum Oeneo Ætolo Meleagri parenti ἡλιῶσαν κόμην tribuit, & Memnonem Auroræ maritum κομᾷν ἐν ἡλιώσῃ κόμῃ, id eſt, comam ſolare jubar mentientem habere prodidit. Tales crines etiam κηροχρῶτες à ceræ colore dicentur ex Chæremone, κόμαι ἢ κηροχρῶτες ὡς ἀγάλματος. Commodo Imp. flava coma velut auri ſcobe reſperſa divinitatis opinionem attulit, dictitantibus Romanis, cœleſte quoddam jubar caput ejus circundare, ut ſcribit oculatus teſtis Herodianus. Aurea coma Bacchum χρυσεοκόμαν decoravit, ut Euſtat. Iliad. θ. item Narciſſum illum formoſum Apollinis delitias teſtante Philoſtrato. Critiam ex triginta tyrannis unum πυρότριχα ab igneo capillitii colore dixit Solon in Elegiis. Sylla quoque Fauſtus cognomento comam habuiſſe auream ignique concolorem proditur. Sic Comætho formoſiſſima virgo Melanippi amore nobilis ab aurea coma ignis in modum micante apud Pauſaniam nomen habet, id enim eſt τῇ κόμῃ αἴθειν. Circen ſimiliter aureos habentem crines deſcribit Orpheus:

ἀπὸ κρατὸς γὰρ ἔθειραι
πυρσαῖς ἀκτίνεσσ᾽, ἐναλίγκιοι ᾐώρηντο.

At

At radiis similes solaribus undique crines
Se fundunt humeros circum.

Cyclops apud Philoxenum Cytherium miratur & laudat χρυσιοβόστρυχον, hoc est, aureis cincinnis exornatam Galateam. Celebrat auream Berenices comam inter astra relatam Catullus: nam Pterelai & Nisi aureas comas fatales suprà memoravimus. Apollo quoque audit χρυσοκόμης apud Cornutum. Fingitur & Cupido χρυσοκομᾶν, ut & rosa Philostrato. „ Unde „ χρυσοχαίτας ἔρως, auricapillus amor ab Ana- „ creonte Lyrico nominatur. " Iris quoque apud poëtam χρυσοκόμᾳ ζεφύρῳ μιχθεῖσα legitur, ubi Favonius aureis crinibus donatur. Herodotus fabularum pater Phœnici avi χρυσόκομα πτερὰ, id est, auricomas alas addit. Plutarchus in ἐρωτικῷ memorat vim miram unguinis cujusdam, quo χρυσοειδῆ καὶ πυῤῥὰν, id est, auream flavamque comam redderent Romanæ matronæ, in inflanda cutis mole. Illud verò tacendum hîc non est, quòd flava coma meritoria fuerit olim habita; unde augusta illa meretrix Messalina apud Juvenalem saty. 6. fornicem adit:

Nigrum flavo crinem abscondente galero.

Et Virgil. subindicans parum pudicam Didonem:

Nondum, inquit, *illi flavum Proserpina crinem*
Abstulerat.

Huc

Huc spectat morsus Electræ in Clytemnestram matrem apud Euripidem :

ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης. id est: *Flavos speculi judicio cincinnos componebas.*

Quin & Flaccus nobile scortum Pyrrham interrogat, cui flavam religet comam? Amor, inquit Euripides, φιλεῖ κάτοπτρα καὶ κόμης ξανθίσματα, amat speculum & crinium ruffationem. „ Apud Menandrum excluditur à mari-
„ to extra ædes ejecta fœmina ruffans capillos
„ his verbis :

„ Νῦν δ' ἔρρ' ἀπ' οἴκων τῶνδε, τὴν γυναῖκα γὰρ
„ Τὴν σώφρον' οὐ δεῖ τὰς τρίχας ξανθὰς ποιεῖν.
„ *Nunc hisce ab ædibus facesse, nam probam*
„ *Ruffare matronam capillos dedecet.*

„ & apud Comicum quædam secum ratioci-
„ nans ita loquitur :

„ Τί δ' ἂν γυναῖκες φρόνιμον ἐργασαίμεθα,
„ Ἢ λαμπρὸν, αἳ καθήμεθ' ἐξανθισμέναι; id est.
„ *Quod facinus unquam splendidum, aut in-*
„ *dustrium*
„ *Edere queamus fæminæ, quæ desides*
„ *In otio ruffare crines suevimus?*

Quid, quòd apud Ægyptios despicatui fuerit coma flava legeque cautum, ne quis talem nutriret, eò quòd Typhonis ejuscemodi fuisse diceretur? quemadmodum Agrigentini cæruleum colorem civibus interdixerunt olim, quòd eo Phalaridis satellites usi fuissent. Comici fla-

vum colorem ſervis tribuerunt, non in corporis ſolius, ſed pilorum etiam colorem ludentes: hinc πυῤῥίαι, qui & ξανθίαι, Comicis ſervilia nomina fluxêre. Ac fortaſſe Terentius non Birriam, ut paſſim legitur, ſed Pyrrhiam ſcripſerat in Andria, ut Ennius Purrhum pro Pyrrho teſte Cicerone. Certè mirum eſt adeò, quòd qui nomenclaturas perſonarum fabulæ ad etymi rationem vocant, de hujus nominis ratione ſcriptum nihil reliquere, in exquirendis aliis oculati nimis & curioſi, quum tamen facilè perſpici potuerit in lubrico poſitum errorem, vocemque alioqui nihil ſignificantem ad Græcum fontem eſſe referendam ſimul cum reliquis nominibus, neque ita neglectim ſilentio prætereundam. Porrò flavedinem eſſe quandam capillorum imbecillitatem, prodidit Ariſtoteles lib. 5. de generatione animalium: qua occaſione celerius caneſcere flavum quam nigrum crinem dicit. At nigrum capillum matronis tributum lego; unde Martialis illud:

Sit moro coma nigrior caduco.

Apulejus lib. 8. in Photide amica commendat crines coruina nigredine. Salomon regum ſapientiſſimus in ſponſo lectiſſimæ formæ laudat nigram corvi inſtar comam Cant. 5. Horatius talem quoque commendat, ubi ait:

Et Lyeum nigris oculis nigroque
Crine decorum.

„ Anacreon amicam ſuam poſcit depingi mol-
„ libus ſed nigricantibus capillis, quum canit:
„ γράφε μοι τρίχας τὸ πρῶτον,
„ Ἁπαλάς τε καὶ μελαίνας. id eſt:
„ *Mihi pinge mollicellos*
„ *Primùm, nigrosque crines.*
„ Similiter in Bathyllo puero:
„ Λιπαρὰς κόμας ποίησον
„ Τὰ μὲν ἔνδοθεν μελαίνας,
„ Τὰ δ᾽ ἐς ἄκρον ἡλιώσας. id eſt:
„ *Nitidum capillum adorna,*
„ *Intus quidem nigrantem,*
„ *At flammeum ſupernè.*

Meridionales populi μελανότριχες, id eſt, capillis nigris, ut Arctoi λευκότριχες, albis deſcribuntur à Polemone, ejusque metaphraſte Adamantio. „ Ariſtophanes in Acharnenſ. la-
„ ciniosa voce σκοτοδασυπυκνότριχα dixit eum,
„ qui cæſariem habeat nigram. at Sophocli in
„ Inacho fabula ἀελλότριξ dicitur, qui variega-
„ ta cæſarie viſitur; quanquam alii Interpre-
„ tantur eum, qui conglobatos ac confertos
„ crinium orbes habeat.

CAPUT X.

De canitie.

EST & de Canitie (quam etiam Canitiam nec irrationabiliter nec abhorridè dici vult Sosipater) nobis dicendum hoc loco nonnihil, ne quid, quod ad crinium materiam faciat, omittamus intactum. Est autem canities capillitii morbus Aristotele teste lib. 5. de generat. animal. ætatis vitio accidens, quam imbecillitas & defectus nativi caloris conciliat: definiturque ab eodem velut situs quidam & rancida putredo alimenti pilorum non concocti, ac proinde in putredinem abeuntis ibidem, & problem. sect. decima. unde manavit illud ex Comicorum schola, *αἱ πολιαὶ γήρως εὐρὼς καὶ πάχνη.* id est: Cani senectutis sunt situs ac pruina. Idem autor causam, cur sit candida, hanc adfert, quoniam & situs cariosorum plerunque albeat, pruinæ quam proximè respondens. Eam propterea non invenustè spumam nominat Q. Calaber à squallida nimirum albedine, ubi sic inquit:

ἄφρὸς ἄδην λεύκαινε κάρη, λασιόν τε γένειον.

hoc est:

Albebant nimia spuma caput hirtaque barba.

Haud absimili ratione nivem capitis eam appellat

lat Aurelius Prudentius: plumam Flaccus, ab imitatione candoris cygnearum plumarum, ubi Ligurinum formæ venustate superbientem, modestiæ admonet his verbis:

Insperata tuæ quum veniet pluma superbiæ.

Naso quoque apud Getas exulans in extremo senio, queritur jam sua tempora imitari cygneas plumas. Tale est Aristophanis illud in Vespis:

τρίχες ἐπανθοῦσι κύκνου πολιώτεραι.

Olore canior comiæ sylva emicat.

Hinc πολιόχρως κύκνος epitheto canicolor cygnus apud Euripidem. Hippothous poëta Græcus canos nominat senii flores, cujus iste versus apud Stobæum legitur:

Παυρολόγοι πολιοὶ, τοῦ γήρεος ἄνθεα θνατοῖς.

Nonnus Panopolitanus λευκάδα χαίτην eos vocat: Agathius scholasticus, amoris Nemesin: τὴν πολιὴν, inquit, καλέω νέμεσιν πόθου. Quum verò canities efficiatur putredine quadam (cui rei argumento est, quòd pili operti tegmine quopiam seu pileo, celerius canescant, ob prohibitam videlicet transpirationem) eorum ratio infringitur & labefactatur, qui ariditati referunt acceptam canitiei occasionem, quam pluribus verbis oppugnat Aristoteles lib. 5. de generat. animal. cap. 5. quanquam idem libro de coloribus, infirmitatem paucitatemque alimenti pro causa

adscribat; facili momento in Calvitii viciniam descensurus, si quis oculatius Argum aut Aristarchum velit agere. Canities homini tantùm & equis accidit, si Stagiritæ lib. 3. de histo. animal. & Plinio credimus. Ejus initium homini fermè à temporibus incipit. Theocritus:

ἀπὸ κροτάφων πελώμεθα πάντες Γηρᾳλέοι.

Ad tempora utrinque senescimus omnes.

Qua de causa πολιοκροτάφους epitheto appellasse homines Homerus, ab Aphrodisæo Macrobioque adnotatur, nimirum humectioribus locis illis & pituitæ copia redundantibus. A primo ortu canos extitisse nonnullos lectum est non semel: veluti Tarchonta, qui à Tyrrheno oppidis duodecim in Hetruria conditis præfectus fuit, quod innatæ illius à puero prudentiæ tributum à poëtis verisimile est. Ita Cygno Neptuni filio canities primis annis nata, nomen dedisse putatur. Tarquinium Priscum prudentissimum regem ab ineunte pueritia canum fuisse memorat Strabo. Numam quoque Pompilium à prima ætate canum fuisse asserit Servius Honoratus, qua fide nescio: quanquam Virgilius 6. Æn. illi incanum mentum crinesque tribuat jam tum seni. Quin & ab ipso natali canescere Albanos Scythiæ populos, qui se posteros Jasonis credi voluerunt, refert Polyhistor

Solinus Cap. 25. rerum memorabilium in hæc verba : Albo crine naſcuntur, canitiem habent auſpicium capillorum , ſic comæ color genti nomen indidiſſe videtur. Scribit & Cteſias , in Indiæ quadam gente fœminas ſemel tantùm parere , eoque conceptu genitos confeſtim caneſcere. Refert item Heſiodus Græcas Phorci filias mox à partu canas fuiſſe , quas è ſorore Ceto ſuſceperat. Neque temerè in Athenienſi gymnaſio Socratem candente coma poſitum legimus , ut teſtatur Sidonius Apollinaris , nempe prudentiæ argumento , quòd longa ætas , qualis eſt ſenum , rerum peritiam maturet , promoveat, perficiat denique. Quò ſpectat Ægyptii hominis dictum apud Platonem in Timæo , exprobrantis illi , nullum eſſe inter Græcos ſemper pueros ſenem , nullam doctrinam canam : ita enim habet, ἕλληνες ἀεὶ παῖδές ἐστε, γέρων δ' ἑλλήνων ὐδεὶς, ὐδέ ἐστι παρ' ὑμῖν χρόνῳ πολιὸν μάθημα. Nazianzenus in Evandro Monacho , πολιῆς λευκοτέρας πραπίδας , mentem canitie ipſa candidiorem commendat , prudentiæ argumento. Ab eodem deſcribitur pater ipſius Nazianzeni ſacrificus , πολιός τε νόον πολιός τε κάρηνον , mente pariter & capite canus. ubi turpiſſimè omnium impegit Aldus Manutius perperam ita vertens , civitatisque mens , civitatisque caput. Ovidius magnam

nam fuisse quondam reverentiam cani capitis, propter multarum rerum perspicientiam, & multiplicis prudentiæ opinionem, verè ait: quandò & Deus ipse coram cano capite consurgendum præcipit Levit. 19. quo refertur & Salomonis illud elogium Proverb. 20. Ut juvenum gloria in robore posita est, ita senum dignitas in canitie. „ Achilles Homericus Priamum hostem sibi supplicem amplexatur de solio assurgens, canitiem reveritus,

„ οἰκτείρων πολιόν τε κάρη πολιόν τε γένειον. i. e.
„ *Incani capitis, cani mentique misertus.*

Eleganter canitiei dignitatem extollit his verbis Heraclides: πολιαὶ δὲ καὶ γῆρας ἱεροὶ τῶν τελευταίων χρόνων λιμένες, ἀσφαλὲς ἀνθρώποις ὅρμισμα, καὶ ὅσον ἡ τοῦ σώματος ἰσχὺς ὑποφθίνει, τοσοῦτον ἡ τῆς διανοίας αὔξεται ῥῶσις. id est: Canities atque senium, sacri quidam portus sunt extremæ ætatis, secura hominibus statio, quantumque corporis tum decrescunt vires, tantum animi vigor augescit. Neque absurdum fuit, quòd despectui habita canities Eleazari viri magno natu generosum pectus ita perstrinxit, ut lubenter è vita excedere optaret. Machab. 6. Cano seni in theatro universi assurrexere Spartani, quem reliqui Græci exploserant. Apud Gentiles castitatis Dea habita Vesta, cana Virgilio dicitur. Et Fides,

cujus

cujus ſanctiſſimum numen, cana eidem nominatur. Eadem dignitate Veritas cana apud Varronem audit. Naturæ longævæ rerum parenti canitiem dat Claudianus. Æternitatem eadem inſignit Nonnus, ſic inquiens:

ἕως δολιχοῖο γενείȣ·
ἀμφιλαφὴς πολιῇσι κόμην λευκαίνεται αἰών.
Dum ſuffultum altæ canis albeſcere barbæ
Ævum perget.

Sic Diphilus Comicus tempus appellat πολιὸν τεχνίτην, canum opificem. Apud Romanos vetuſto more nubentes canis ſenum ornabantur, ut & Veſtales virgines, caſtitatis vitæque integritatis exemplo, ut è Sex. Pompeio liquet. Thebæ Bœotiæ habebant πολιὸν canum Apollinem, teſte Pauſania in Bœoticis. Apud Cimbros ſacerdotes & vates canæ, πολιότριχες, caſtra ſequebantur, magno in honore habitæ, quæ de præliorum eventu vaticinia ædere ſolebant, ut Strabo eſt autor. Ver jucundum Græcis poëtis canum epitheto dicitur, ab amœno florum aſpectu, ſua albedine pratorum virorem interſtinguentium. Phorco Ponti filio lucidam canitiem, quæ majeſtatem adderet, tribuit Claudianus: & Glauco marino Philoſtratus his verbis, γλαύκῳ ποντίῳ ὑγροὶ γενείων βόστρυχοι, λευκοὶ δὲ ἰδεῖν, καθάπερ κρȣνοί. Romæ etiam nobilem Canorum familiam fuiſſe legimus, cujus me-

minit Spartianus. „ Cano tibicini, ſeu ut „ Suetonius habet, choraulæ nobiliſſimo, „ cum mirè placuiſſet, Servius Galba è lo- „ culis ſuis depromptos paucos aureos do- „ navit, addens ſe de peculio ſuo, non de „ publico dare, ut Plutarchus refert: quan- „ quam Suetonius munus elevans, quinque „ denarios ſolos donatos dicat. " Caninis ſi-militer (quos hodie Griſones nominant) ad-ultiori & præſtantiori inter Helvetios genti, canities nomen creavit. Memorabile eſt La-conis dictum, qui ætate provectior interro-ganti cuidam cur promiſſam aleret barbam canam: reſpondit, ut canos intuens nihil committam illis indignum. Neque verò de-rogat quicquam canitiei autoritati dictum Varronis in Aboriginibus, quando negat ca-nitudini (eo nanque verbo utitur) ſemper co-mitem eſſe virtutem, quum nihil ſit in re-rum natura undequaque abſolutum & bea-tum: interim tamen plerunque conjunctam illi eſſe virtutem non inficiatur. Neque item Menandri Comici dictum elevabit canitiei dignitatem, dicentis eam non adferre pru-dentiam, quum interdum etiam in juveni-bus cani ſuccreſcant, nihilo propterea pru-dentioribus. ita enim ait:

οὐ γὰρ τρίχες ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν.

Canus capillus non parit prudentiam.

aut

„ Aut illud gnomologi incerti,
„ *Πολιαὶ, χρόνου μήνυσις, οὐ φρονήσεως.* id eſt :
„ *Cani, indices ætatis, haud prudentiæ.*
„ Huc ſpectat ſcomma quo ſeipſum verbe-
„ rare ſolebat Cleanthes, quem ſcribit
„ Laertius interrogatum ab Ariſtone cuinam
„ inſultaret, reſpondiſſe, quod Seni canos ha-
„ benti, non mentem. ” Quod & Pindarus in Olympicis confitetur his verſibus: *φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον.* id eſt : Naſcuntur & in junioribus frequenter cani præter juſtum ætatis tempus. id quod & Ergino Clymeni filio uſuveniſſe dicit, qui virentibus etiamnum annis ante tempus canus, quum in funerale certamen ab Hypſipyle in exequiis mariti Thoantis propoſitum deſcendiſſet, cum Boreadibus certaturus, à Lemniis mulierculis riſu fuit exceptus „ & convitiis, ſed
„ poſt ſuperatos in certamine antagoniſtas,
„ in admiratione virtutis, riſus ille deſiit : unde & in proverbium abierunt, Ergini cani, de intempeſtiva canitie. Solet enim odioſa plerunque eſſe canities, imò vocabulum quoque ipſum laborat hoc nomine. Abſinthium herbam amariſſimam, canum dixit Ovidius, ab inamœna quam præ ſe fert, & cineritia albedine. Lupi non ſunt modò, ſed & à poëtis cani dicuntur ob ingratum

aspectum, ut qui non raucedinem solùm concilient visi, sed vocem quoque ipsam expectorent. Mare etiam canum iidem nominant, ob albescentis spumæ squallorem. Decembrem mensem canum appellat Martialis, propter inamœnum nivis omnia operientis spectaculum. Ferrum quod attritu candescit ad cædes & latrocinia infame, canum epitheto appellat Homerus, πολιὸν σίδηρον. Comici Græci non sine dicterii morsu canos appellant ἀλφιτόχρωτας, veluti polline albicantes. Horatius obiicit Lycæ meretriculæ jam emeritæ capitis nives, canitiem ita nominans per calumniam. Sic Domitianus conspicatus quendam albicante pariter & flavente capillo varium, nivem mulso perfusam gestare dixit, ut à Sexto Aurelio Victore literis proditum est: cujusmodi hominem μιξότεριχα Babrius fabulator (ita enim passim eum citat Suidas: sive mavis Gabrias, quod nomen in exemplaribus excusis legitur) appellat, non dissimili specie ab Api bove, cujus cauda duplici pilo variabatur, testante in Thalia Herodoto. Sed ut illud intra jocos stetit, ita ad immanitatem tetendit Antonini Commodi factum, quem scribit Lampridius sturnum adhibuisse iis, qui albescentes capillos inter nigros haberent, & eos capite suggillatos suppuratosque dimisisse. Anacreon

creon Lyricus juventæ florem ſibi effluxiſſe graviter conqueritur, canosque ſucceſſiſſe:

πολιοὶ μὲν ἡμῖν ἤδη
κρόταφοι, κάρα δ' ἦ λευκὸν,
χαρίεσσα δ' οὐκ ἔτ' ἥβη

πάρα. hoc eſt: Caneſcunt jam nobis tempora, albet caput, fugit amabilis juventa. Illud verò minimè ſilentio pertranſiri debet, nulla re citius promoveri canitiem, quàm curis, mœrore, & metu. Novi qui è naufragio præter ſpem ſalvi enataverant, repentè canos evaſiſſe. Commemorant alii nonnullos qui in præruptas rupes aucupii gratia, θήρης μεθέποντες γλυκερὸν πόνον, ut verbis utar Nazianzeni, funis ope pervaſerant, ſoluto eo aut delapſo, deſperabundos præproperam canitiem accerſiviſſe. Memoratu non indigna eſt hoc in loco hiſtoria, narrata mihi olim à Franciſco Dilpho, non gentilitiis magis imaginibus quàm ſingulari eruditione clariſſimo Equite, Cæſareæ Majeſt. apud Sereniſſ. Angliæ regem tum temporis Oratore: ea ſic habet. Hiſpanus nomine Didacus ſive Diegus Oſorius nobiliſſima familia ortus, aulicæ puellæ amore captus, communicato prius cum ea conſilio, in patula arbore & frondoſa abſconderat ſe (ea creſcebat in Hiſpaniis intra regii horti ſepta) Interim fortuito catelli melitæi latratu prodita col-

colloquii fides satellitum manui illum objecit: comprehensus carcerique inclusus, quòd capitale fuerat illic deprehendi, dictata ultima sententia ita inhorruit totus, ut vox unica juvenem eundem & senem incanum viderit. Quo spectaculo motus carcerarius, delato ad Ferrandum Regem catholicum prodigiosæ rei indicio, effecit ut, capitalis legis rigore in benignitatem converso, Rex illum absolverit, dictitans pœnarum satis dedisse, qui præmaturam senectutem cum juventæ flore commutasset. Cui rei attestatur & Petri Messiæ Hispalensis autoritas, eventum hunc imaginationi ascribentis. „ Refert „ simile exemplum doctissimus Cæsar Scali- „ ger, nostra ætate editum, de quodam „ Francisci Gonzagæ Mantuani principis „ affini, qui ob conjurationis suspicionem „ in custodia vel ad quæstionem vel ad sup- „ plicium asservari jussus, ita repente totus „ incanuit, ut miraculo rei postridie mane „ comperto flexus ad misericordiam & com- „ motus princeps veniæ vitæque gratiam il- „ li fecerit. Nam ad prodigia referri potest „ quod Dion Nicenus in Galba scribit, pue- „ rum qui Galbæ sacrificanti thus porrexe- „ rat, subitò canos capillos produxisse. ” Alioqui & amoris flagrans desiderium, Theocrito citam canitiem vel uno die accelerat, quum inquit: οἱ δ'

οἱ ἢ ποθεῦντες ἐν ἄματι γηρᾴσκουσιν.

Ejuſmodi hominem προπόλιον dici teſtatur Ælius Dionyſius, quòd ante tempus canos producat: eundemque & ἀωρόλειον (,, dictione Cratino Comico uſurpata, ibi ἐρασμονίδη βάθιππε τῶν ἀωρολείων.") quanquam ego ἀωρόλειον intellexerim potius eum, qui præproperè calveſcat ſeu lævis fiat, ſi à tanti autoris ſententia diſſilire par eſt, qui ab Horatio præcanus vocatur. ,, Aut melius, qui ,, intempeſtive in ſenio compturæ operam ,, dat, ut à ſcholiaſte Hephæſtionis anno- ,, tatum eſt." At canum ſimpliciter πολιὸν appellant illi (,, Nicetas πολιοκόρσην") & λευκοκρόταφα, quaſi albicipitem, & ἀλωπόχρουν inſuper, teſte Suida in collectaneis. at cui rari capillitio interſperſi ſunt cani, σπαρνοπόλιον talem vocari legimus. De ſpartopolio lege Pollucem & Hermolaum. Annotat præterea Euſtathius, ἄνθος (quo vocabulo propriè flos ſignificatur) canum capillum notare: unde φάλανθος dicatur calvus, ſed non niſi præ ſenio, ut equidem reor: quem & ἠνθισμένον dixit Sophocles. Illud verò inter naturæ miracula aſcribendum quod refert Ariſtoteles, Grues ſeneſcentes magis nigreſcere., contrà quàm cætera animantia.

CAPUT XI.

De Calvitio.

A canitie ad Calvitium, non velut in diverticulum, ſed in cognatam viciniam (quippe ſenio magna ex parte peculiaris eſt utraque) commigremus. Comam id propemodum capiti eſſe volunt, quod plantis germinibusque ſunt folia, à rerum natura producta ad fructuum conſervationem, quorum fotu pariter & refrigerio, aëris injuria tum averteretur, tum retunderetur: quo fiat, ut avulſus frondibus arbores & plantæ indecoro vulnere ac depili nuditate affectæ mœreant quodammodo, morſumque ſentiant, ut in Sympoſiacis diſſerit Plutarchus: qua occaſione Empedocles præceperit illud, τῆς δάφνης φύλλων ἄπο πάμπαν ἔχεσθαι, à lauri foliis abſtinendas omnino manus eſſe admonens: nec injuria, quippe quum natura ipſa loca glabra, nulla herbida lanugine veſtita, velut effœtæ ſui probrum damnet atque deſpecta habeat: quo reſpectu Junius Columella caſtaneta calveſcere è pluribus ſoli humorumque vitiis, dum nudatæ frondibus arbores viſuntur, dixit lib. 4. cap. 33. Huc ſpectat, quòd Ariſtotel. lib. 5.

de

de gener. animal. id esse ait in homine calvescere, quod in avibus depennescere, πτερορρυεῖν: in foliis arborum, defrondescere, φυλλορροεῖν. Proinde nil mirum, si calvitium, quo caput ferè depilatur, nimirum extincto humore pilorum alumno (uti à Galeno lib. 14. Therap. scriptum est) apud omnes ætates opprobrii loco habitum fuerit semper. Quod confirmat Nasonis illud:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus,
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

„ Et Epigramma incerto autore nimis den-
„ tatum, in calvum:

„ ἤν ἐσίδῃς κεφαλὴν μαδαρὰν καὶ στέρνα καὶ ὤμους,
„ μηδὲν ἐρωτήσῃς, μωρὸν ὁρᾷς φαλακρόν.
„ *Quando vides glabram calvam pectusque hu-*
„ *merosque,*
„ *Nil scitare, etenim morio calvus adest.*

Qua ratione hirsutiem quoque suam excusat Polyphemus Ovidianus apud nympham Galateam lib. Metamorph. 13. Helisæus propheta calvus à puerorum caterva sannis exceptus ludibrioque fuit habitus, quanquam non inultus, quippe quos diris devotos, protervìæ pœnas ursis dedisse constat. 4. Regum. 2. Calvitii deformitatem iniquissime tulisse Julius Cæsar memoratur; eaque de causa deficientem capillum à vertice revocare consuevisse, teste Suetonio Tranquillo: cui at-

attestatur & Dion, laurea semper usum, postea quàm rerum potitus est, prædicans, διότι ἀναφαλαντίας ἦν. Domitianum Cæs. calvitio ita fu isse offensum à Suetonio scriptis proditum est, ut pro sua ipsius contumelia duceret, si cui alii objiceretur: quanquam in libello quodam de Capillorum cura, ab eo conscripto, hoc ipsum dissimulare studuerit, patienter ferre se comam in adolescentia senescentem, scribens. quò spectat quòd Juvenalis satyricè eum appellat Calvum Neronem. Thersiti portentorum omnium prodigiosissimo ψεδνὴ ἐπενήνοθε λάχνη, ut loquitur Homerus, per capillitii nudam raritatem, calvitium designans. „ Eoque processit Domitiani vesania, ut arcubus à se positis „ Græcas inscriptiones imponeret, Ἀλωπεκίαν & φαλάκρωσιν, hoc est, Aream & Calvitium eos dedicatis titulis nominans." Aristophanes nasutorum omnium facile princeps, suum ipsius calvitium non dissimulanter in suis scriptis, ac præsertim in Pace Comœdia invulgat. Agathoclem Siciliæ tyrannum turpi calvitio deformem prodidit Græcus autor Ælianus, quem cùm puderet defluentis capilli, myrteam corollam, τῆς ψιλώσεως πρόβλημα, id est, glabritiæ velamen, quo nuditas tegeretur, adornavit: cujus rei conscii licet Syracusani tamen ne mutire qui-

quidem sunt ausi. Acerbè Juliam filiam suggillavit Augustus, qui aliquando improvisus quum oppressisset Cosmetrias sive concinnatrices, præmaturam canorum segetem vellentes, percunctatus illam fuisse dicitur, mallet ne cana esse an calva post paucos annos: respondentique canitiem se præoptare, regessit ille mendacii notam isto dicterio, Quid ergo istæ tam citò calvam te reddunt? ut à Macrobio traditum est. 2. satur. cap. 5. Vespasianus lepidè calvitium arguta ostenti cujusdam elusione non dissimulavit: nam viso Comete, qui mortem ipsius portendere credebatur, non sibi, sed Parthorum regi minitari dixit, illum nanque comatum esse, se verò calvum: ita enim Dion, ἐκεῖνος γὰρ κομᾷ, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἰμί. Modestè tulit calvitii sui opprobrium Tiberius Cæsar à Seiano prætore ludibrio habitus, quando in Floralibus per calvos omnia peragi curavit ille, qui postea ab ipsius nomine Seiani nuncupati fuerunt: ac rursus è theatro descendentibus faces præferri per quinquies mille rasos pueros, qui calvitium glabris capitibus mentiebantur, curavit, uti literarum monumentis consignavit Dion Coccejus historiæ Romanæ 57. libro. „ Carus imperator militaris
„ frugalitatis & laboris patientissimus in ex-
„ peditione Persica legatis ad se profectis in-
„ ter-

„ terminatus fuit se omnes eorum sylvas & „ agros complanaturum & ψιλότερον τῆς καρίνον κεφαλῆς Cari capite glabriores redditu- „ rum : ostentans simul cum dicto calvam „ nihilo hirsutiorem casside ad pedes jacente, „ Quo facto non dissimulavit calvitium suum. Apud Petronium Arbitrum Eumolpus ita deplorat calvitii deformitatem :

Quod solum formæ decus est, cecidere capilli,
Vernantesque comas tristis abegit hyems.
Nunc umbra nudata sua jam tempora mærent,
Areaque attritis ridet adusta pilis.

Attamen Socratem recalva fronte depingit D. Hieronymus, sapientiæ argumento, ab oraculo illi tributæ : quo nomine assimilari ipsum Sileno calvo existimat Synesius „ quo „ spectat Varronis dictum in Sexagesi, tam „ glaber, quam Socrates. „ Æsculapium calvum ostendunt Ægyptii eandem ob caussam. Ulyssem item calvum nominat Synesius. Isocratem quoque oratorum omnium facilè sanissimum, calvum fuisse constat, in quo viro calvitii nota, prudentiæ testimonium dedit, quum dicerent de eo faceti homines, nosse se virum calvum, atque ita, ut eluceret atque spectaretur è calvitio viri cerebrum. Apuleius in Floridorum libris relicinam frontem, id est, capillitio nudatam probat in Alexandro. Temporis Deus, quem

quem καιρὸν illi, nos ut Deam, Occaſionem nominamus, recalvaſter occipitio à coma libero capillis in ſupercilia diffluentibus, antiquitus pingebatur, ut refert Calliſtratus, talemque primus finxit Lyſippus Sicyonius plaſtes. Refert Herodotus lib. 4. Scythicam quandam gentem à natali in perpetuum calveſcere. Ceneſtellis gentilitii nominis originem dedit calvities nativa, ut Alexander Neapolitanus annotat lib. 10. Myconii quoque pilis carentes naſcuntur, quod præter Strabonem & Plinium teſtatur Lucillius vetus ſatyrographus, ita inquiens:

Myconi calva omnis juventus.

ita ut Strabonis teſtimonio calvi quicunque Myconii appellari proverbiali dicterio conſueverint, ἀπὸ τοῦ τὸ πάθος τοῦτο ἐπιχωριάζειν τῇ νήσῳ. Præter hominem (cui uni tantùm animalium accidere calvitium, præterquàm innatum, aſſerit Plinius) ſtruthiocameli quoque naturaliter calvent, eodem autore: item corvi aquatici, quos à calvitii nota φαλακροκόρακας Græci nuncupant. Galba Imp. ita fuiſſe glaber traditur, ut Fabius Fabulus caput ejus præciſum veſtis ſinu exceptum portare coactus fuerit, quum ob pilorum raritatem difficillimè prehendi poſſet, uti Plutarchus teſtatur. Colebatur apud Romanos olim Veneris cognomento Calvæ ſimulachrum, teſte La-

ctantio, Cypriano lib. de idolorum vanitate, & Julio Capitolino. Nominis occasionem dedit parata fœminarum promptitudo, ad catapultas tendendas capillos offerentium, obsesso jam tum à Gallis Capitolio. „ Jul. Capitolinus memorat templum illud a senatu dicatum in honorem matronarum, quæ obsessa accerrimè Aquileia à Maximino, crines suos obtulerunt ad funium apparatum pro intendendis machinis bellicis. " Fuit & Romanus orator insignis, nomine Calvus, quem Latinum Demosthenem dixit Plinius, cujus & Fabius meminit. Carolus Ludovici Pii Imp. filius, cognomento Calvus fuit dictus à Calvitio, in cujus laudem Hugbaldus Monachus, vir, ut tum ferebant tempora, haud indoctus, Eclogam conscripsit non illaboriosam, cunctis vocibus initialem literam è præferentibus, cujus tale est initium:

Carmina calvitii cirratus carpere calvos
Conatus cecinit, celebrentur carmine calvi.

Calvitii patrocinium suscepit calvus & ipse Synesius. Porrò paucissimos habuisse calvos Ægyptus prædicatur, quòd soliti fuerint ad vivam usque cutem radi, quò compactius spissiusque redderetur cranium, ut in Thalia autor est Herodotus, & ex eo Eustathius commentariis in Dionysium Periegeten: quanquam isthic perperàm legatur ξηρεῖσθαι, quod

verbum ad insolationem, & in torrido sole cutis densationem pertinet, quum ex Herodoto ξυρεῖσθαι legi debeat. A Calvitio plures fluxerunt parœmiæ: nam φαλακρὸν τίλλειν, id est, Calvum vellere dicitur, qui incassum laborat, ut annotat Suidas. Et φαλακρότερος εὐδίας, magis calvus quàm ipsa tranquillitas: quod inde natum est, quòd tempestate crispentur omnia & horreant, contrà serenitate nuda & quodammodo calva jaceant. Item illud, Ovo depili nudior „ quo Nicetas utitur „ alicubi, κατὰ γεράνδρυον ἄφυλλον, ᾠοῦ ψιλότερον ἀκαλυφές τε παντάπασι κρανίον προφαίνων. hoc est: Ostentans calvam aridæ quercus frondibus orbatæ instar, & ovo nudiorem, undequaque depilem." Quod è Niciæ Epigrammatarii dicto torqueri potest, quod tale est, ᾠὸν ἅπας γέγονεν, quasi dixeris, Ovum totus evasit: extat nanque in comatum prius, mox calvum redditum è multo pigmentorum usu ad tingendos crines comparatorum, epigramma tale:

τὴν κεφαλὴν βάπτων τις, ἀπώλεσε τὰς τρίχας αὐτός,
καὶ δασὺς ὢν λίαν, ᾠὸν ἅπας γέγονεν. id est:

Amisit quidam crines, caput inficiendo:
Qui nunc est ovo nudior, hirtus erat.

Cujus simile est illud apud Petronium, Lævior ære vel rotundo. & illud Apuleii in Asino au-

reo, Cucurbita glabrior. Item, Concha lævior; ut apud Martialem:

Lævior & conchis Galle Cytheriacis.

„ Non discrepat hinc Calvitium plenam lu-„ nam mentiens; cujus Nicetas meminit, „ ἐψιλωμένον τριχῶν ἐνδεικνὺς κρανίον, καὶ τὴν φα-„ λάκραν ὡς πλησίφωτον σελήνην ὑπερφαίνουσαν. id „ est: Ostenso glabro cranio & calvitio ple-„ næ Junæ speciem referente. Idem narrat „ Constantinopolitanum populum risisse cal-„ vitium Joannis Ducæ, cui delapsa fortè de „ capite corona calvam prodidit plenæ lunæ „ in modum amplam." Prætereà parœmiacum illud, quo immanissimus Caligula usus legitur, quum magnam carceratorum manum quodam tempore conspicatus, cunctos à calvo usque ad calvum trucidari præcepit, ἀπὸ τοῦ φαλακροῦ μέχρι τοῦ φαλακροῦ, ut refert Dion. lib. 58. Commemoratur & in glabros proverbium, sive dicterium potius, ab instituto sermone haud alienum, in rariorem barbam habentes, εἰς τροιζῆνα δεῖ βαδίζειν, Troëzenem proficiscendum est: inde natum, quòd πώγων, aut ut alii, γένειον (utraque vox barbam signat) portus fuerit Troëzenis, cujus accolæ prolixo capillo barbaque horridi fuisse decantantur. Porrò calvum Græci dicunt φαλακρὸν, φάλανθον. „ Item ψιλὸν & ψιλοκόρσην ut apud „ Hesychium legas: Rursus à lævore capi-

tis

„ tis λειοκάρηνον, & μαδῶντος apud Ariſtopha-
„ nem dici invenio, Simonides lyricus etiam
„ ψηνὸν vocat, quem Homerus ψεδνὸν ubi
„ Therſitæ deformitatem depingit: Adde &
„ a raritate capillorum ἀραιότριχα, & a gla-
„ britie μαδαρὸν, & in Epigrammatum Græco-
„ rum conlectaneis ἐρημοκόμον ſub eadem ſig-
„ nificatione teneri. Recalvaſtrum autem &
„ Plautina voce Recalvum intelligi eum qui à
„ ſincipite glaber ſit, qua ſpecie Julium Cæ-
„ ſarem fuiſſe diximus ἀναφαλαντίαν, & Suidæ
„ teſtimonio ἀνάσιλον Græcis vocari notum
„ eſt, unde ἀνασιλοκομᾶν deducta vox eſt, de
„ iis qui antiis attonſis veluti glabri poſte-
„ riorem capitis ſylvam indetonſam promiſ-
„ ſamque alunt, quod Parthos conſueviſſe
„ facere more Scythico referunt iiſdem ver-
„ bis Plutarchus & Appianus in Parthico,
„ apud quem malè συνθηκῶς pro σκυθικῶς &
„ utrobique ἀνασίλλων κομώντων divulſis dictio-
„ nibus ſcriptum reperias." Calvitio magis
degener & infame vitium eſt pilorum degla-
bratio, Alopecia dicta à vulpe, quæ ſteri-
lem toto anno locum reddere lotio ſuo con-
ſperſum ſcribitur, ſi Callimachi Scholiaſtæ
fides habenda eſt: imò ipſemet Callimachus
iſtud innuere videtur in hymnis, inquiens:

ὡς ὅτε κόρσην
Φωτὸς ἐνιδρυνθεῖσα κόμην ἐπενείματ' ἀλώπηξ.

id est:

Altè immersa velut capitis depascit honorem
Vulpes.

Cujus vitii originem & curationem abundè docebunt Galenus, Trallianus, alii.

COMMENTARII DE COMA FINIS.

CATALOGUS AUTORUM,

Qui in hoc opere a mendis vindicantur, explicantur, laudantur, aut refelluntur.

Cle-

Ti-

IN-

INDEX

Rerum memorabilium, & vocum, quæ in Animadversis, ac Adpendice continentur.

A.

Age-

C.

Genii

Luna-

M.

Mi-

Pala-

P.

Scro-

Teſſe-

Valla-

V.

ERRATA.

Pag.	lin.		Emenda
26	10.	Stetur.	fertur.
404	21.	atrum.	atrox.
484	4.	Legitur.	Ligur.